

SAMFUNNSØKONOMISKE STUDIER

51



**UTDANNING OG
SOSIAL BAKGRUNN**

EDUCATION AND SOCIAL BACKGROUND

Av/By
PER O. AAMODT

STATISTISK SENTRALBYRA
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY

UTDANNING OG SOSIAL BAKGRUNN

SAMFUNNSØKONOMISKE STUDIER NR. 51



**UTDANNING OG
SOSIAL BAKGRUNN**

EDUCATION AND SOCIAL BACKGROUND

Av/By
PER O. AAMODT

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Oslo—Kongsvinger 1982

ISBN 82-537-1759-8
ISSN 0085-4344

FORORD

Utdanningssystemet inntar i dagens samfunn en sentral posisjon, med viktige samfunnsmessige oppgaver, og med avgjørende betydning for den enkelte. Blant annet vil den utdanning en skaffer seg ha stor innflytelse på hva en oppnår av yrke, inntekt og en rekke andre velferdsgoder. Det er derfor en viktig oppgave å belyse hvordan utdanningen fordeles mellom samfunnsmedlemmene.

Denne publikasjonen tar sikte på å gi en bred oversikt over sammenhengen mellom sosial bakgrunn og utdanningsvalg. Med sosial bakgrunn menes særlig forhold av sosioøkonomisk karakter i oppvekstfamilien. Undersøkelsen er basert på statistisk materiale innhentet gjennom Folke- og boligtellingsen 1970, skattedata for 1970 og utdanningsstatistikk for perioden 1974 - 1979. Det er særlig situasjonen på siste halvdel av 1970-tallet som skal kartlegges, men der sammenliknbart materiale foreligger har vi også sett på mulige utviklingstendenser over lengre tid.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 21. april 1982

Arne Øien

PREFACE

In the society of today, the educational system plays a central role both for the society and for the individual. A person's educational attainment has a decisional effect on his occupational career and income, as well as on other welfare benefits. For this reason, the study of the distribution of education is an important task.

This publication aims at giving a broad description of the connection between social background and educational career. By social background is meant socio-economic status in the family. The study is based on statistical data from the Population and Housing Census 1970, Tax Statistics 1970 and educational statistics for the period 1974 - 1979. The main purpose is to show the situation at the second half of the 1970s, but comparisons to previous data are also made.

Central Bureau of Statistics, Oslo, 21 April 1982

Arne Øien

INNHold

	Side
Figurregister	11
Tabellregister	12
1. Innledning	19
1.1. Bakgrunn for prosjektet	19
1.2. Utdanning og sosial ulikhet	20
1.3. Faktorer som påvirker utdanningsvalg	22
1.4. Måling av sosioøkonomiske ressurser	26
1.5. Hva andre undersøkelser har vist	28
1.6. Noen hovedresultater	30
2. Skoleprestasjoner og videreutdanning for avgangskullet fra grunnskolen i 1974	33
2.1. Innledning	33
2.2. Måling av skoleprestasjoner	35
2.3. Sosial bakgrunn og skoleprestasjoner	36
2.4. Grunnskolekullets valg av videre utdanning	44
3. Sosiale ulikheter i videregående skoler	55
3.1. Innledning	55
3.2. Utdanningssituasjonen til 16-18-åringene	55
3.3. Rekruttering til yrkesutdanning i videregående skoler .	61
3.4. Fars yrke og sønnenes valg av yrkesutdanning	67
4. Den sosiale rekrutteringen til gymnasutdanning	73
4.1. Innledning	73
4.2. Gjennomføring av gymnasutdanning	74
4.3. Artianerkullene fra 1974 og 1978	76
4.4. Den sosiale rekrutteringen til gymnaseksamen etter krigen	79
4.5. Sosiale ulikheter i valg av gymnaslinje	86
5. Artianernes videreutdanning	89
5.1. Innledning	89
5.2. Videreutdanningsmønsteret for 1974-kullet	89
5.3. Artianernes videreutdanningsmønster etter krigen	92
5.4. Betydningen av gymnaslinje	101

	Side
6. Sosial ulikhet i høyere utdanning	105
6.1. Innledning	105
6.2. Utdanningssituasjonen til aldersgruppen 19-24 år	105
6.3. Rekrutteringen til ulike skoleslag og studier	107
6.4. Fars yrke og studievalg	115
7. Forskjellige sosiale faktorer som påvirker utdannings- karrieren	124
7.1. Innledning	124
7.2. Kjønn og sosial bakgrunn	125
7.3. Sosiale og regionale bakgrunnsfaktorer	130
7.4. Sosialgruppe, inntekt og fars utdanningsnivå	138
7.5. Familiestørrelse og plassforhold i boligen	141
7.6. Familietype og inntektstaker	143
8. Oppsummering og diskusjon	144
8.1. Kort sammendrag	144
8.2. Kan vi forklare mønsteret?	147
8.3. Avsluttende diskusjon	152
Engelsk sammendrag	156
Litteratur	168
Vedlegg	
1. Metode og datagrunnlag	171
2. Tabeller	187
3. Kodeliste for skoleslag	205
Utkommet i serien Samfunnsøkonomiske studier (SØS)	208

Standardtegn i tabeller

- . Tall kan ikke forekomme
- : Prosentgrunnlag mindre enn 10
- () Prosentgrunnlag mindre enn 25
- Null
- 0,0 Mindre enn 0,05 av den brukte enhet
- .. Oppgave mangler

CONTENTS

	Page
Index of figures	15
Index of tables	16
1. Introduction	19
1.1. Background of the project	19
1.2. Education and social inequality	20
1.3. Factors who influence choice of education	22
1.4. Measures of socio-economic resources	26
1.5. Results of other studies	28
1.6. Main results	30
2. School achievement and further education for pupils leaving basic school in 1974	33
2.1. Introduction	33
2.2. Measuring school achievement	35
2.3. Social background and school achievement	36
2.4. Choice of further education for pupils leaving basic school	44
3. Social inequalities in upper secondary schools	55
3.1. Introduction	55
3.2. Educational participation in the population 16-18 years .	55
3.3. The recruitment to vocational education in upper secondary schools	61
3.4. Father's occupation and son's choice of vocational education	67
4. The social recruitment to secondary general education, upper stage (matriculation examination)	73
4.1. Introduction	73
4.2. Completion of secondary general school, upper stage	74
4.3. School leavers from secondary general school, upper stage 1974 and 1978	76
4.4. The social recruitment to matriculation examination since 1945	79
4.5. Social differences in choice of branch	86
5. Further education for pupils completing matriculation examination	89
5.1. Introduction	89
5.2. The pattern of further education in 1974	89

5. Further education for pupils completing matriculation examination (cont.)	Page
5.3. From matriculation examination to higher education since 1945	92
5.4. Branch and further education	101
6. Social inequality in higher education	105
6.1. Introduction	105
6.2. Educational situation for the age group 19-24 years ...	105
6.3. Recrutement to the different types of school and studies	107
6.4. Father's occupation and choice of study	115
7. The effect of various backgrounds variables	124
7.1. Introduction	124
7.2. Sex and social background	125
7.3. Geographical and social background	130
7.4. Social group, income and father's educational level ...	138
7.5. Family size and dwelling size	141
7.6. Type of family and income earner	143
8. Summary and discussion	144
8.1. Short summary	144
8.2. Explanatory notes	147
8.3. Final discussion	152
Summary in English	156
References	168
Annexes	
1. Method and data	171
2. Tables	187
3. Code-list for type of school	205
Issued in the series Social Economic Studies (SES)	208

Explanation of Symbols in Tables

- . Category not applicable
- : Per cent base less than 10
- () Per cent base less than 25
- Nil
- 0,0 Less than 0.05 of unit employed
- .. Data not available

FIGURREGISTER

	Side
1.1. Utdanningens innvirkning på andre leveårskomponenter	21
1.2. Modell for utdanningsvalg	23
1.3. Forhold som påvirker utbyttet av utdanning	24
1.4. Individuelle ressurser, skoleprestasjoner og planer om videre utdanning	24
1.5. Faktorer som påvirker valg av utdanning	26
1.6. Andel elever blant årskullene 15-24 år i ulike sosialgrupper. 1. oktober 1975. Prosent	31
2.1. Andel av grunnskolekullet 1974 med mest krevende kursplaner i grupper for fars utdanningsnivå. Prosent	40
2.2. Andel av grunnskolekullet 1974 i gruppen med høyeste kursplaner og karakterer i ulike sosialgrupper. Prosent	43
2.3. Andel av grunnskolekullet 1974 i sosialgruppe I og IV som begynte i videreutdanning 1974 - 1976, i grupper for kursplaner og karakterer. Prosent	49
2.4. Andel av grunnskolekullet 1974 med mest krevende kursplaner i gymnasutdanning 1. oktober 1974 i ulike sosialgrupper. Prosent	51
2.5. Andel av grunnskolekullet 1974 i sosialgruppe I og IV som var i yrkesutdanning 1. oktober 1974 i grupper for kursplaner og karakterer. Prosent	54
3.1. Personer 16-18 år i ulike sosialgrupper, etter utdanning 1. oktober 1975. Prosent	58
3.2. Alle personer, elever i yrkesutdanning og elever i gymnasutdanning 1. oktober 1975 i alderen 16-18 år, etter fars utdanningsnivå. Prosent	60
4.1. Artianerfrekvens i to grupper for hovedforsørgers/fars yrke 1951 - 1978. Prosent	82
5.1. Universitetsfrekvenser for artianere 1946 - 1978 i to grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent	98
5.2. Prosentandel av mannlige og kvinnelige artianere 1978 i sosialgruppe I og IV med engelsklinje og reallinje som var i universitetsutdanning 1. oktober 1978, etter kjønn	103
6.1. Studenter i sivilingeniør- og ingeniørutdanning, etter sosialgruppe. Prosent	111
8.1. Skisse av sosial utsiling på ulike trinn i utdanningssystemet	146

TABELLREGISTER

	Side
1.1. Mannlige artianere etter forsørgers stilling. Prosent. 1870 - 1958	28
1.2. Andel elever blant årskullene 16-24 år i ulike sosial- grupper. Prosent. 1. oktober 1975	30
1.3. Elever 16-24 år på ulike klassetrinn pr. 1. oktober 1975, etter sosialgruppe. Prosent	33
2.1. Elever som avsluttet 9. klasse i grunnskolen 1973/74, etter inntektstaker i familien	34
2.2. Elever som avsluttet 9. klasse i grunnskolen 1973/74 med forskjellig utfall, etter sosialgruppe. Prosent	37
2.3. Grunnskolekullet 1974 i ulike sosialgrupper, etter kursplan. Prosent	39
2.4. Grunnskolekullet 1974 i ulike sosialgrupper, etter kursplan og karakterer. Prosent	41
2.5. Elever som avsluttet 9. klasse i grunnskolen 1973/74 med forskjellig kursplan og karakterer, etter videreutdanning 1974 - 1976. Prosent	45
2.6. Grunnskolekullet 1974 i ulike sosialgrupper, etter videre- utdanning 1974 - 1976. Prosent	46
2.7. Andel av grunnskolekullet 1974 som begynte i utdanning 1974 - 1976 i ulike sosialgrupper og grupper for kursplan og karakterer. Prosent	47
2.8. Andel av grunnskolekullet 1974 i yrkesutdanning 1. oktober 1974 i ulike sosialgrupper og grupper for kursplan og karak- terer. Prosent	53
3.1. Personer 16-18 år i ulike sosialgrupper, etter utdanning 1. oktober 1975. Prosent	57
3.2. Alle personer, elever i gymnasutdanning og elever i yrkes- utdanning 1. oktober 1975 i alderen 16-18 år, etter sosial- gruppe. Prosent	59
3.3. Elever ved fag- og yrkesskoler 1. oktober 1975 i ulike skoleslag, etter sosialgruppe/fars utdanningsnivå. Prosent	62
3.4. Mannlige yrkesskoleelever 1. oktober 1975 i grupper for fars yrke, etter utdanningens art. Prosent	69
3.5. Andel av menn i alderen 16-24 år i en yrkesutdanning som samsvarer med fars yrke	71
4.1. Sosialgruppefordeling for hele grunnskolekullet 1974 og elever fra dette kullet som begynte i gymnasutdanning samme høst. Prosent	74
4.2. Andel av elevene i 1. gymnasklasse 1. oktober 1974, og for 3. klasse 1. oktober 1976 i ulike sosialgrupper og karakter- grupper. Prosent	75
4.3. Andel av elevene i 3. gymnasklasse som fullførte eksamen i 1977 i ulike sosialgrupper og karaktergrupper. Prosent	76

	Side
4.4. Artianerkullene 1974 og 1978, etter sosialgruppe	77
4.5. Artianerfrekvens for menn og kvinner i 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper. Prosent	78
4.6. Artianerkullene 1946 - 1978 etter hovedforsørgers/fars yrke. Prosent	79
4.7. Artianerfrekvens 1951 - 1978 i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent	81
4.8. Artianerfrekvens for menn og kvinner i 1963, 1974 og 1978, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent	84
4.9. Andel kvinner i artianerkullene 1963 og 1978, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent	85
4.10. Mannlige og kvinnelige artianere i 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper, etter linje. Prosent	87
5.1. Videreutdanning 1974 - 1979 for artianerkullet 1974, i ulike sosialgrupper. Prosent	91
5.2. Universitetsfrekvenser for artianerkullene 1946 - 1974, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent	93
5.3. Mannlige og kvinnelige artianere 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper, etter utdanning 1. oktober samme år. Prosent	95
5.4. Andel av artianere 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper, som hadde begynt å studere innen 1. oktober året etter. Prosent	97
5.5. Universitetsfrekvens for årskullet 19-åringene i 1951, 1958, 1963 og 1974, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent	99
5.6. Artianere 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper som hadde begynt å studere innen 1. oktober året etter i prosent av årskullet 19-åringene	100
5.7. Mannlige og kvinnelige artianere 1978 i ulike sosialgrupper med engelsklinje, økonomisk gymnas og reallinje, etter utdanning 1. oktober 1978. Prosent	102
5.8. Andel i universitetsutdanning 1. oktober 1978 av menn og kvinner i ulike sosialgrupper som fullførte de ulike linjene av gymnaseksamen, ny struktur 1978. Prosent	104
6.1. Personer 19-24 år i ulike sosialgrupper/grupper for fars utdanningsnivå, etter utdanning 1. oktober 1975. Prosent ..	106
6.2. Studenter i ulike skoleslag 1. oktober 1975, etter sosialgruppe/fars utdanningsnivå. Prosent	108
6.3. Studenter ved økonomisk-administrative studier, etter sosialgruppe. Prosent	110
6.4. Studenter i en del universitetsstudier, etter sosialgruppe. Prosent	112
6.5. Prosentandel fra sosialgruppe I og II på ulike linjer ved sivilingeniør- og ingeniørstudiet	114
6.6. Selvrekruttering i enkelte profesjoner	118
6.7. Mannlige studenter i enkelte studier 1. oktober 1975, etter sosialgruppe og fars yrke. Prosent	119

6.8.	Mannlige universitetsstudenter 1. oktober 1975 i grupper for fars yrke, etter studievalg. Prosent	122
7.1.	Elever fra grunnskolekullet 1974 med mest krevende kursplaner i ulike sosialgrupper, etter karakterer. Prosent ...	126
7.2.	Prosentandel av menn og kvinner fra grunnskolekullet 1974 med mest krevende kursplaner og karakterer 2,5 og over, i ulike sosialgrupper	127
7.3.	Prosentandel av menn og kvinner fra grunnskolekullet 1974 i gymnasutdanning 1. oktober 1974 i ulike sosialgrupper og grupper for kursplan og karakterer	127
7.4.	Kvinneandeler på ulike trinn i utdanningssystemet og i ulike sosialgrupper. Prosent	128
7.5.	Andel elever blant 16-18-åringer i ulike sosialgrupper 1. oktober 1975. Prosent. Bostedsfylke	132
7.6.	Befolkningen 16-18 år i ulike kommunetyper, etter sosialgruppe. Prosent	134
7.7.	Andel elever blant 16-18-åringer i ulike sosialgrupper og kommunetype 1. oktober 1975. Prosent	135
7.8.	Artianerfrekvens 1963 og 1978 i ulike landsdeler, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke	137
7.9.	Andel elever blant 16-åringer i ulike sosialgrupper og grupper for familieinntekt 1. oktober 1975. Prosent	139
7.10.	Andel elever blant 16-åringer i grupper for fars utdanning og familieinntekt 1. oktober 1975. Prosent	140
7.11.	Andel elever blant 16-åringer i ulike sosialgrupper og grupper for fars utdanning 1. oktober 1975. Prosent	140
7.12.	Andel elever blant 16-åringer fra familier med ulikt antall barn og i ulike sosialgrupper 1. oktober 1975. Prosent	142
7.13.	Andel elever blant 16-åringer i ulike sosialgrupper og i grupper for bosatte pr. rom i leiligheten 1. oktober 1975. Prosent	143
7.14.	Andel elever blant 16-åringer i grupper for type inntekts-taker og familietype 1. oktober 1975. Prosent	144

INDEX OF FIGURES

	Page
1.1. The influence of education on other welfare components	21
1.2. Model on choice of education	23
1.3. Conditions influencing the outcome of education	24
1.4. Individual resources, school achievement and plans of further education	24
1.5. Variables influencing choice of education	26
1.6. Percentage pupils of age group 15-24 years in different social groups. 1 October 1975	31
2.1. Part of the basic school leavers 1974 with highest curriculum in groups for father's educational level. Per cent	40
2.2. Part of the basic school leavers 1974 with highest curriculum and marks in different social groups. Per cent	43
2.3. Part of the basic school leavers 1974 in social group I and IV who started an education 1974 - 1976 in groups for curriculum and marks. Per cent	49
2.4. Part of the basic school leavers 1974 with highest curriculum in secondary general school, upper stage 1 October 1974 in different social groups. Per cent	51
2.5. Part of the basic school leavers 1974 in social group I and IV who was in vocational education 1 October 1974 in groups for curriculum and marks. Per cent	54
3.1. Population 16-18 years in different social groups, by educa- tion 1 October 1975. Per cent	58
3.2. All persons, pupils in vocational education and pupils in secondary general school, upper stage 1 October 1975 16-18 years, by father's educational level. Per cent	60
4.1. Frequency of matriculation examination in two groups for breadwinner's/father's occupation 1951 - 1978. Per cent	82
5.1. University frequencies for pupils completing matriculation examination 1946 - 1978 in two groups for breadwinners's/ father's occupation. Per cent	98
5.2. Per cent of males and females completing matriculation examination 1978 in social group I and IV with modern language and science branches who was in university education 1 October 1978, by sex	103
6.1. Students in diplom engineer and engineer education, by social group. Per cent	111
8.1. Sketch of the social selection at different stages in the educational system	146

INDEX OF TABLES

	Page
1.1. Males completing secondary general school, upper stage, by breadwinner's occupation. Per cent. 1870 - 1958	28
1.2. Percentage of pupils of age group 16-24 years in different social groups. 1 October 1975	30
1.3. Pupils 16-24 years at different grades 1 October 1975, by social group. Per cent	33
2.1. Pupils who finished basic school, grade 9, 1973/74, by income earner in the family	34
2.2. Pupils who finished basic school, grade 9, 1973/74 with different result, by social group. Per cent	37
2.3. Basic school leavers 1974 in different social groups, by curriculum. Per cent	39
2.4. Basic school leavers 1974 in different social groups, by curriculum and marks. Per cent	41
2.5. Pupils who finished basic school, grade 9, 1973/74 with different curriculum and marks, by further education 1974 - 1976. Per cent	45
2.6. Basic school leavers 1974 in different social groups, by further education 1974 - 1976. Per cent	46
2.7. Percentage of the basic school leavers 1974 who started an education 1974 - 1976 in different social groups and groups for curriculum and marks	47
2.8. Percentage of the basic school leavers 1974 in vocational education 1 October 1974 in different social groups and groups for curriculum and marks	53
3.1. Population 16-18 years in different social groups, by education 1 October 1975. Per cent	57
3.2. Total population, pupils in secondary general school, upper stage and pupils in vocational education 1 October 1975 16-18 years, by social group. Per cent	59
3.3. Pupils in vocational schools 1 October 1975 in different types of schools, by social group/father's educational level. Per cent	62
3.4. Male pupils in vocational schools 1 October 1975 in groups for father's occupation, by type of education. Per cent	69
3.5. Part of male population 16-24 years in vocational education matching with father's occupation	71
4.1. Distribution by social group for all basic school leavers 1974, and for those who started in secondary general school, upper stage the same autumn. Per cent	74
4.2. Percentage of the pupils in first class of secondary general school, upper stage who were in third class 1 October 1976 in different social groups and groups for basic marks	75

	Page
4.3. Percentage of pupils in third class of secondary general school, upper stage who passed examination in 1977 in different social groups and groups for marks	76
4.4. Pupils completing matriculation examination in 1974 and 1978, by social group	77
4.5. Frequency of matriculation examination for males and females in 1974 and 1978 in different social groups. Per cent	78
4.6. Pupils completing matriculation examination 1946 - 1978, by breadwinner's/father's occupation. Per cent	79
4.7. Frequency of matriculation examination 1951 - 1978 in groups for breadwinner's/father's occupation. Per cent	81
4.8. Frequency of matriculation examination for males and females in 1963, 1974 and 1978, in groups for breadwinner's/father's occupation. Per cent	84
4.9. Percentage of females of pupils completing matriculation examination in 1963 and 1978, in groups for breadwinner's/father's occupation	85
4.10. Males and females completing matriculation examination 1974 and 1978 in different social groups, by branch. Per cent ..	87
5.1. Further education 1974 - 1979 for pupils completing matriculation examination 1974, in different social groups. Per cent	91
5.2. University frequencies for pupils completing matriculation examination 1946 - 1974, in groups for breadwinner's/father's occupation. Per cent	93
5.3. Males and females completing matriculation examination 1974 and 1978 in different social groups, by education 1 October same year. Per cent	95
5.4. Percentage of pupils completing matriculation examination 1974 and 1978 in different social groups who started in higher education within 1 October following year	97
5.5. University frequency for the age group 19 years in 1951, 1958, 1963 and 1974, in groups for breadwinner's/father's occupation. Per cent	99
5.6. Pupils completing matriculation examination in 1974 and 1978 in different social groups who started in higher education within 1 October the following year as per cent of the age group 19 years	100
5.7. Males and females in different social groups who completed matriculation examination 1978 with modern language, economic and science branches, by education 1 October 1978. Per cent	102
5.8. Percentage in university education 1 October 1978 of males and females in different social groups who passed the different branches of matriculation examination, new structure 1978	104
6.1. Population 19-24 years in different social groups/groups for father's educational level, by education 1 October 1975. Per cent	106
6.2. Students in different types of schools 1 October 1975, by social groups/father's educational level. Per cent	108

	Page
6.3. Students at commercial and business administrative studies, by social group. Per cent	110
6.4. Students at some university studies, by social group. Per cent	112
6.5. Percentage of social group I and II in some branches at diploma engineer and engineer study	114
6.6. Self-recruitment in some professions	118
6.7. Male students in some studies 1 October 1975, by social group and father's occupation. Per cent	119
6.8. Male university students 1 October 1975 in groups for father's occupation, by type of study. Per cent	122
7.1. Basic school leavers 1974 with highest curricula in different social groups, by marks. Per cent	126
7.2. Percentage of males and females of basic school leavers 1974 with highest curricula and marks 2.5 and over, in different social groups	127
7.3. Percentage of males and females of basic school leavers 1974 in secondary general school, upper stage 1 October 1974 in different social groups and groups for curriculum and marks	127
7.4. Percentage of women at different stages in the educational system and in different social groups	128
7.5. Percentage of pupils of age group 16-18 in different social groups 1 October 1975. County of residence	132
7.6. Population 16-18 years in different types of municipalities, by social group. Per cent	134
7.7. Percentage of pupils of age group 16-18 in different social groups of type of municipality. 1 October 1975	135
7.8. Frequency of matriculation examination 1963 and 1978 in different parts of the country, in groups for breadwinner's/ father's occupation	137
7.9. Percentage of pupils of population 16 years in different social groups and groups for family income. 1 October 1975	139
7.10. Percentage of pupils of population 16 years in different groups for father's education and family income. 1 October 1975	140
7.11. Percentage of pupils of population 16 years in different social groups and groups for father's education 1 October 1975	140
7.12. Percentage of pupils of population 16 years from families with different number of children and in different social groups 1 October 1975	142
7.13. Percentage of pupils of population 16 years in different social groups and groups for number of occupants per room in the dwelling 1 October 1975	143
7.14. Percentage of pupils of population 16 years in groups for type of income earner and type of family 1 October 1975 ...	144

1. INNLEDNING

1.1. Bakgrunn for prosjektet

Denne undersøkelsen er en studie av sosial ulikhet og sosial mobilitet. Den har som formål å belyse sammenhengen mellom de unges utdanningsvalg og familiebakgrunn. Opplysninger av denne type har lenge vært etterspurt fra en rekke hold. I perioden 1964 til 1971 ble opplysninger om foreldrenes yrke og utdanning registrert i statistikken over universitetsstudenter. Denne registreringen var svært ressurskrevende og medførte forsinkelse av statistikken, dessuten ble det ansett som tilstrekkelig at slike data ble laget med noen års mellomrom. Fra og med 1972 gikk Byrået derfor bort fra årlig innhenting av sosiale bakgrunnsdata om studentene.

Moderne EDB-teknikk og overgang til nye rutiner for utdanningsstatistikken fra 1974 gav Byrået utvidede muligheter. Fra dette året ble det satt i gang rutiner for individstatistikk for all utdanning fra og med avsluttet grunnskoleeksamen. Disse mulighetene har vi forsøkt å utnytte til å lage et omfattende datamateriale med sosiale bakgrunnsopplysninger som dekker all ikke-obligatorisk utdanning.

Med utgangspunkt i Folke- og bolig telling 1970 og skattedata for samme år har vi trukket ut alle personer født i perioden 1951 - 1960 med opplysninger om sosioøkonomiske forhold i oppvekstfamilien. Dette bakgrunns materialet er så sammenholdt med data fra utdanningsstatistikken, slik at en kan sammenlikne utdanningsatferden blant ungdom fra ulike samfunnslag. En detaljert beskrivelse av datagrunnlaget er gitt i vedlegg 1.

Hovedformålet blir derved å belyse hvordan et gode som utdanning blir fordelt mellom ungdom fra ulike sosialgrupper. Rekruttering til utdanning kan også sees ut fra et økonomisk fordelingsperspektiv.

Utdanningssystemet vårt er både omfattende og kostnads krevende. Det offentliges utgifter til utdanningsformål utgjorde i 1978 ca. 3 700 kr pr. innbygger, mens utdanning stort sett er et gratis gode for den enkelte.

Et sentralt mål i utdanningspolitikken etter krigen har vært "lik rett til utdanning". Politikken har gått i retning av å fjerne de fleste av de økonomiske hindringene mot å søke videregående og høyere utdanning. Selve utdanningen er stort sett gratis, og låne- og stipendordninger har lettet de økonomiske belastningene for familiene under skole- og studietid. Undersøkelser av rekrutteringen til videregående og høyere utdanning kan derfor også gi svar på om denne politikken har vært framgangsrik.

1.2. Utdanning og sosial ulikhet

Først må vi si litt om hva vi mener med begrepet "sosial ulikhet". Grovt sagt dreier det seg om at knappe goder er skjevt fordelt mellom samfunnsmedlemmene. Disse godene kan være av økonomisk art som inntekt og forbrugsgoder, men også slike som helse, arbeidsmiljø, makt og prestisje. At en slik skjev fordeling eksisterer i alle kjente samfunn, hersker det knapt noen uenighet om. Heller ikke at den sosiale ulikheten er en helt grunnleggende egenskap ved samfunnet. Derimot hersker det stor uenighet om hva samfunnets klasse- eller lagdelingsstruktur egentlig er, noe som gir seg utslag både i teorier og begrepsbruk.

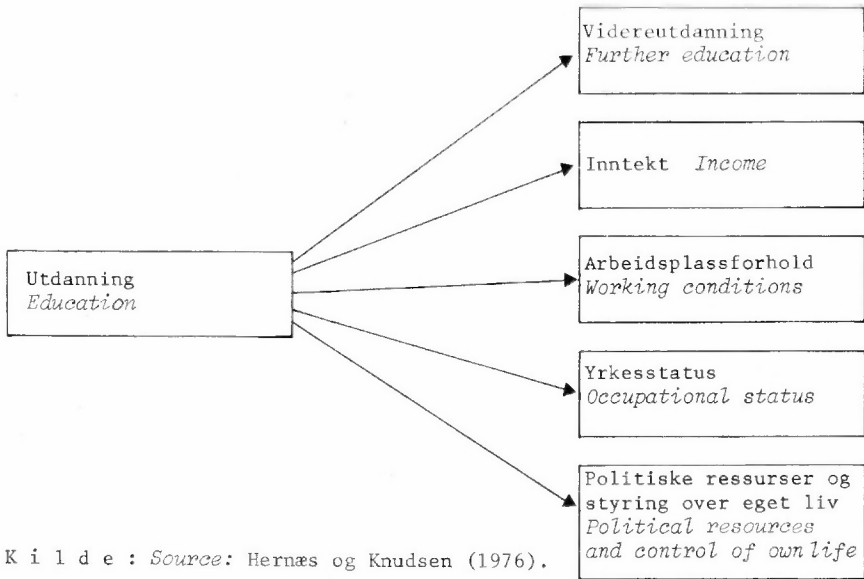
Vi skal ikke her ta stilling til de ulike teoriene til forklaring av sosial ulikhet. For vårt formål rekker det å konstatere at en slik ujevn fordeling av sosioøkonomiske ressurser er lett påviselig, og så studere virkningene av disse ulikhetene på de unges utdanningskarriere. Likevel har vi stått overfor en rekke valg, først og fremst av metode for måling av sosioøkonomisk status. Dette er nærmere diskutert i avsnitt 1.4 og vedlegg 1.

I vår undersøkelse er sosioøkonomiske ressurser brukt som de sentrale uavhengige variablene for undersøkelsespersonene, mens de avhengige variablene er disse undersøkelsespersonenes atferd i utdanningsmessig sammenheng. Når vi er opptatt av dette, er det fordi utdanningssystemet står i et nært utvekslingsforhold med yrkeslivet og lagdelingsystemet i samfunnet, og medvirker til å bestemme hvilken plass individet skal innta her (Lindbeck 1975). Det betyr at det er nær sammenheng mellom en persons utdanning og andel av samfunnets velferdsgoder.

Som vi ser av figur 1.1, har utdanning innvirkning på et bredt spekter av andre velferdsgoder, både av økonomisk og ikke-økonomisk art. En av hovedkonklusjonene i Levekårsundersøkelsens utdanningsrapport kan siteres: "Kort sagt: utdanning spiller en stor rolle når det gjelder fordelingen av ulike goder, større rolle med økende alder, og har heller tilfatt enn avtatt i betydning over tid" (Hernes og Knudsen 1976 : VIII).

Innledningsvis betegnet vi denne undersøkelsen som en studie av sosial mobilitet. Begrepet sosial mobilitet dekker to viktige sider ved samfunnsstrukturen: På den ene side at det skjer viktige endringer i levesett for personer eller grupper i befolkningen, og på den andre side mobilitet mellom generasjoner, dvs. sirkulasjon av personer mellom rangordnede posisjoner etter sosiale lag, slik at individer som har sin opprinnelse i et sosialt lag havner i et annet lag (Ramsøy, N.R. 1977). Det er i denne sist nevnte betydningen vi vil studere sosial mobilitet i denne undersøkelsen.

Figur 1.1. Utdanningens innvirkning på andre levekårskomponenter
The influence of education on other welfare components



I sin undersøkelse av sosial mobilitet i Norge konkluderer Natalie Rogoff Ramsøy med at Norge ikke skiller seg ut fra andre industrialiserte samfunn når det gjelder sosial mobilitet, og at sammenhengen mellom farens yrke og sønnens yrke stort sett er konstant over tid. Av særlig betydning for vår undersøkelse er det at "Den sosiale ulikheten i foreldregenerasjonen "arves" til en viss grad av den neste generasjon, men ikke direkte via tradisjonelle mekanismer, slik som at sønnene arver sine fedres fattigdom eller formue, eller at sønnene følger direkte i fedrenes yrkesmessige fotspor. Først går de gjennom skoleverket, og det er i denne institusjonen at ulikheten i familiebakgrunn har sin største direkte virkning. Den sosiale, økonomiske og kulturelle ulikhet som barn og ungdom bringer med seg hjemmefra til skolen, omformes til ulikhet i kvalifikasjoner. Og det er kvalifikasjoner oppnådd i skolen, og ikke familiebakgrunn som sådann, som påvirker mennenes senere yrkesmessige status." (Ramsøy, N.R. 1977 : 134).

Nå dreier dette sitatet seg bare om mobilitet far-sønn, men det er all grunn til å anta at familiebakgrunn påvirker døtrene på en liknende måte.

Det er m.a.o. liten tvil om at sosial status i dag overføres fra en generasjon til den neste, og at mye av denne overføringen skjer via utdanning. En "fullstendig" undersøkelse av sosial mobilitet vil inneholde

de tre fasene: Foreldres sosiale status, barnas utdanning og deres seinere sosiale status. Vår undersøkelse kan bare kartlegge sammenhengene mellom de to første faktorene. På grunn av den store betydningen av utdanning for seinere yrke og sosioøkonomisk status, vil likevel våre resultater belyse sosial mobilitet mer generelt. Særlig viktig er det om vi kan påvise om sammenhengen mellom familiebakgrunn og utdanning har økt eller avtatt over tid.

1.3. Faktorer som påvirker utdanningsvalg

En persons utdanningskarriere kan beskrives som en serie med valg. På alle trinn i utdanningssystemet vil eleven etter å ha fullført en utdanning, stå overfor valget om å gå til en ny utdanning eller ikke. Også i løpet av en utdanning som strekker seg over flere år vil eleven kunne velge å fortsette i denne utdanningen eller ikke. Valget står også om type utdanning. Velger eleven en bestemt type utdanning, vil dette valget også bidra til å binde den videre utdanningskarrieren, idet enkelte utdanninger gir større valgmuligheter enn andre. En elev som f.eks. velger yrkesutdanning framfor gymnasutdanning, har i stor grad også valgt bort muligheten for en høyere utdanning. Dette gjelder fortsatt for de aller fleste, selv om det i dag er gitt adgangsmuligheter til høyere utdanning også for personer uten examen artium. Dessuten gir den nye videregående skolen større muligheter for overgang mellom allmennfaglige og yrkesfaglige studieretninger. Innenfor den obligatoriske grunnskolen har spørsmålet om valg en annen betydning. Det utdanningsutbytte en oppnår i grunnskolen vil være avhengig av elevens evnenivå, men det vil i høy grad også være et spørsmål om hvilken innsats som legges for dagen. Den siste faktoren er trolig like viktig for skoleprestasjonene som den første, og er resultat av et - mer eller mindre bevisst - valg fra elevens side, der bl.a. planer om fortsatt skolegang etter grunnskolen spiller en stor rolle.

Figur 1.2 viser skjematisk hvordan utdanningssystemet danner valg-situasjoner for de unge. Formålet med denne undersøkelsen er å kartlegge noen av de faktorene som påvirker valget.

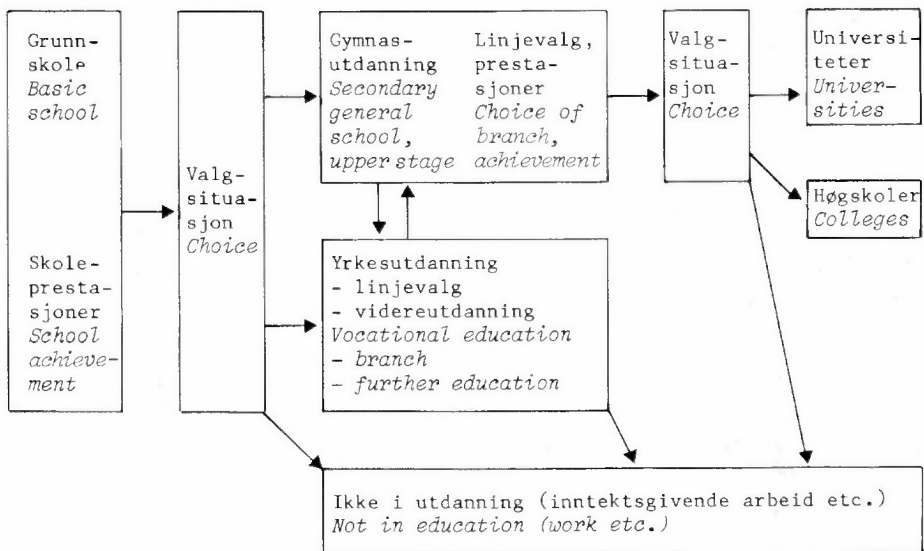
Etter å ha fullført en utdanning står eleven ikke alltid fri til å velge, og han er som regel ikke bare påvirket av faktorer som virker inn på selve valgtidspunktet. Tidligere skoleerfaringer og skoleprestasjoner bidrar til å binde valgfriheten. Etter endt grunnskole vil f.eks. overgang til gymnasutdanning forutsette bakgrunn i bestemte fremmedspråk

i grunnskolen, og visse studier står ikke automatisk åpne for alle gymnaslinjer. Dette betyr at enkelte valg i realiteten blir foretatt lang tid før eleven kommer i selve valgsituasjonen.

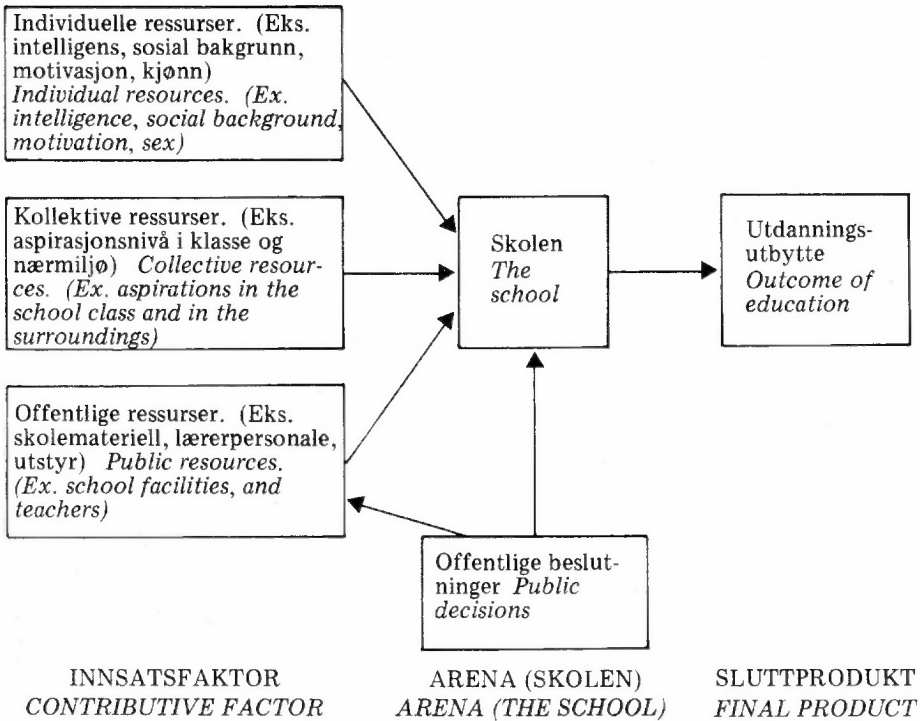
Inntak i en rekke utdanninger fordrer bestemte prestasjoner i de utdanningene som går forut. Disse skoleprestasjonene er resultat av elevens evner og innsats. Det er rimelig å vente at innsatsen i betydelig grad avhenger av hvilke videre planer eleven har.

Vi vil forsøke å sammenfatte noe av dette i form av skjematiske framstillinger.

Figur 1.2. Modell for utdanningsvalg *Model on choice of education*



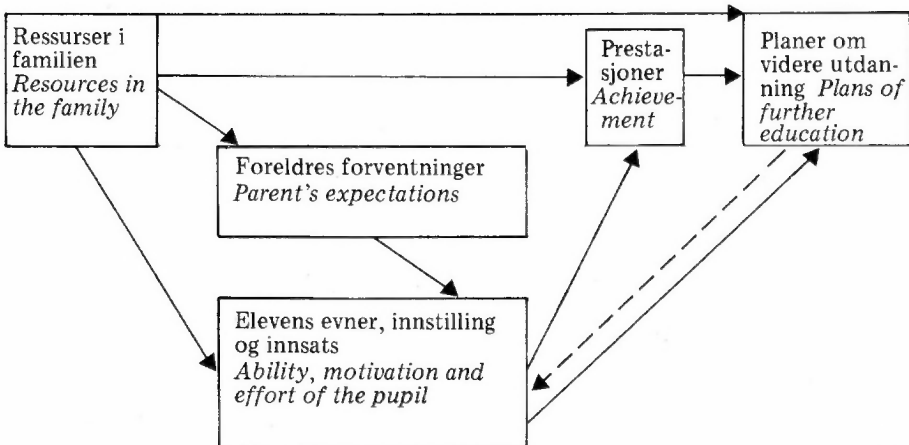
Figur 1.3. Forhold som påvirker utbyttet av utdanning *Conditions influencing the outcome of education*



Kilde : Source: Hernæs og Knudsen (1976).

Vår analyse begrenser seg stort sett til noen av de individuelle ressursene.

Figur 1.4. Individuelle ressurser, skoleprestasjoner og planer om videre utdanning
Individual resources, school achievement and plans of further education



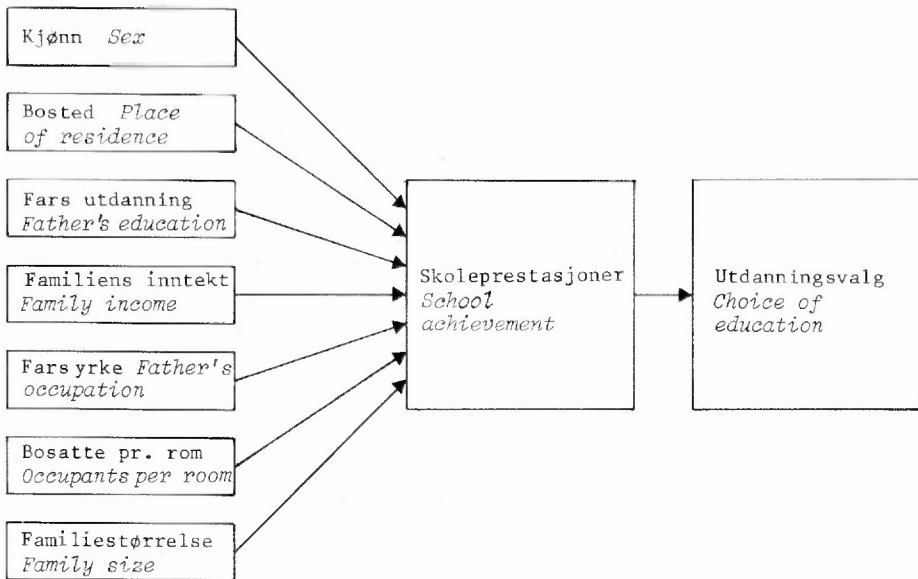
Kilde : Source: Hernæs og Knudsen (1976).

I forhold til den figuren som er gitt i NOU 1976:6 (Hernes og Knudsen 1976) har vi føyd til en stiplet pil tilbake fra "Planer om videre utdanning" til "Elevens evner, innstilling og innsats". Dette skal illustrere vårt poeng at mange justerer sin skoleinnsats etter hvilke planer de har om videre utdanning.

Vårt datamateriale inneholder ikke alle de informasjonene som trengs for å belyse modellen i figur 1.4 i sin helhet. Vi har ingen direkte data om elevenes evner, selv om opplysninger om kursplanvalg og karakterer fra grunnskolen til en viss grad kan gi rettledning. Foreldrenes forventninger er heller ikke registrert. Når det gjelder ressurser i familien, begrenser materialet seg stort sett til data om materielle, sosioøkonomiske ressurser. Knud Knudsen (1980) har påvist at reint økonomiske familieressurser spiller liten direkte rolle for utdanningsutbyttet i grunnskolen. Det er en rekke faktorer av ikke-materiell art som har størst direkte betydning, men disse samvarierer i høy grad med de sosioøkonomiske faktorene. Vår analyse tar m.a.o. sikte på å beskrive en samvariasjon mellom sosioøkonomiske familieressurser og utdanningsatferd, uten at det postuleres noe direkte årsaksforhold. Vi regner tvert om med at de sammenhengene som observeres er av en relativt indirekte art, formidlet gjennom faktorer som ikke kan observeres i materialet. Når vi i det følgende bruker begrep som "ressurssterk" eller "ressurssvak" om bakgrunnsfamiliene, gjelder dette strengt tatt bare i sosioøkonomisk forstand, fordi andre ressursfaktorer ikke er registrert. Det er likevel klart at de ressursfaktorene vi kan måle også sier noe om andre faktorer på en indirekte måte. I kapittel 8 vil vi komme tilbake til en diskusjon av resultatene der det også vil bli trukket inn forklaringsmuligheter som ligger utenfor selve datamaterialet.

Alle de bakgrunnsvariablene som er angitt i figur 1.5 vil bli brukt i denne undersøkelsen. Nå ville det bli altfor omfattende dersom alle typer utdanningsatferd skulle sees i sammenheng med alle de sosiale bakgrunnsfaktorene enkeltvis eller i kombinasjon med hverandre. Vi vil derfor gjennomgående bruke en sosialgruppeinndeling som bygger på fars yrke.

Figur 1.5. Faktorer som påvirker valg av utdanning *Variables influencing choice of education*



1.4. Måling av sosioøkonomiske ressurser

Når hovedtemaet for denne undersøkelsen er å finne ut hvordan ulikhet i utdanning oppstår som følge av sosioøkonomiske ulikheter i oppvekstfamilien, blir det et sentralt spørsmål hvordan de sosioøkonomiske ressursene skal måles. I dette avsnittet skal vi drøfte enkelte grunnleggende problemstillinger. En mer detaljert beskrivelse av data er gitt i vedlegg 1.

Vi påpekte i forrige avsnitt at datamaterialet vårt ikke dekker alle de faktorene ved familiebakgrunnen som er påvist eller er antatt å ha betydning for barnas utdanningssjanser. Heller ikke bestemmelse av de sosioøkonomiske ressursfaktorene er uten videre gitt i våre data. En rekke muligheter foreligger. En families sosioøkonomiske ressurser er bestemt av en rekke forhold. Også i våre dager spiller økonomiske midler og sosial anseelse arvet fra tidligere slektsledd en viss rolle, om enn i mindre grad enn tidligere. Det klart viktigste bidraget til å bestemme en families plassering på en sosioøkonomisk skala stammer likevel fra familiens inntektstaker(e). Dette gjelder selvsagt for de reinte økonomiske ressursene, men også andre faktorer som f.eks. sosial anseelse etc.

Slik materialet fra folketellingen er tilrettelagt, er det ikke mulig å knytte opplysninger om utdanning og yrke til alle inntektstakerne

i familien. For den enkelte familien er slike opplysninger knyttet til den som er definert som hovedperson eller inntektstaker. Er f.eks. begge ektefellene inntektstakere, vil den mannlige (dvs. undersøkelsespersonens far i de fleste tilfellene) være regnet som inntektstaker. Bare i "ufullstendige" familier vil mor være regnet som inntektstaker. Blant de eldste årskullene vil noen av undersøkelsespersonene være gift, eller på annen måte ha etablert egen familieenhet. I disse tilfellene vil undersøkelsespersonen eller ektefellen være inntektstaker. De sosioøkonomiske kjennemerkene vil da ikke være knyttet til oppvekstfamilien, som vi er interessert i, men til den nye familieenheten. For at inndelingen i sosiale grupper skal bli mest mulig ensartet, har vi stort sett bare tatt med de undersøkelsespersonene som tilhørte familier i 1970 der far var inntektstaker.

Siden de viktigste bakgrunnsvariablene er knyttet til bare en av familiens inntektstakere, som regel far, får vi ikke registrert det bidraget til familiens sosioøkonomiske ressurser som mors utdanning og yrke gir. Når det gjelder inntektsdata, er det ektefellenes samlede nettoinntekt som er registrert.

Vi har i denne undersøkelsen valgt å bruke en inndeling i fire sosioøkonomiske grupper som gjennomgående sosial bakgrunnsvariabel. Denne grupperingen bygger på fars yrke, og er detaljert beskrevet i vedlegg 1. Sosialgruppe I inneholder høyere funksjonærer, akademiker-yrker og bedriftsledere. I sosialgruppe II finner vi vesentlig yrker innen handel og kontor, mens gruppe III inneholder bl.a. selvstendige i jord- og skogbruk og en del industriarbeidere. Gruppe IV omfatter hovedsakelig de resterende industriarbeiderne, ansatte i jord- og skogbruk og fiskere. Det må understrekes at inndelingen bare gjelder for mannlige inntektstakere.

Også en inndeling i sju grupper for fars yrke er brukt, der det har vært mulig å sammenlikne med tidligere undersøkelser. Når vi har valgt inndelinger bygd på fars yrke og ikke f.eks. en indeks bygd på både yrke, utdanning og inntekt, er det fordi grupperinger etter fars yrke er enklere å innhente data til, og derfor også de mest vanlige i bruk. Dessuten er denne klassifiseringen bygd opp slik at den tar vare på flere sider av sosioøkonomisk bakgrunn. I det hele tatt vil en langt på vei få den samme sosioøkonomiske rangering hva enten det indeles etter fars yrke, etter fars utdanning eller etter familieinntekt.

I visse sammenhenger har vi også foretatt inndeling etter fars utdanningsnivå. Dette fordi utdanning både er av avgjørende betydning for andre sosioøkonomiske faktorer, og fordi utdanningsnivå hos foreldrene trolig har en helt selvstendig innvirkning på barnas skolekarriere,

uavhengig av sosiale forhold for øvrig. Av den grunn er det en særlig svakhet at mors utdanningsnivå ikke er registrert.

1.5. Hva andre undersøkelser har vist

Både i Norge og andre land er det foretatt en rekke undersøkelser om sammenhengen mellom familiebakgrunn og skolesøkning. Vi vil nøye oss med et kort resymé av noen sentrale norske undersøkelser. En sammenfatning av internasjonal forskning på området finner vi i Husén (1972).

En av de tidligste norske undersøkelsene bygger på et 2 prosents utvalg av Folketellingen 1950 og er foretatt av Odd Ramsøy (Ramsøy, O. 1957). Her beskrives søkningen til de allmenndannende skolene. Resultatene gir klare utslag for sosial skjevhet i rekrutteringen. Blant annet viser det seg at andelen av barna som tok realskole eller gymnas var 66 prosent når hovedpersonen i familien hadde universitetsutdanning. Tilsvarende andel når hovedpersonen bare hadde folkeskole var 17 prosent.

Fra Tore Lindbekks artikkel i Det norske samfunn har vi hentet en tabell over mannlige artianere etter forsørgers stilling 1870 - 1958:

Tabell 1.1. Mannlige artianere etter forsørgers stilling. Prosent.
1870 - 1958 *Males completing secondary general school,*
upper stage, by breadwinner's occupation. Per cent.
1870 - 1958

Eksamensår <i>Examination year</i>	Forsørgers stilling <i>Breadwinner's occupation</i>								
	I alt <i>Total</i>	Akade- miker <i>University educa- ted</i>	Forr.- mann <i>Busi- ness man</i>	Funk- sjo- nær <i>Emp- loyee</i>	Bon- de <i>Far- mer</i>	Lærer <i>Teac- her</i>	Hånd- verker <i>Crafts- man</i>	Arbei- der/ fisker <i>Worker, fis- herman</i>	Annen <i>Other</i>
1870 - 1879 .	100,0	34,6	22,0	17,6	9,0	5,4	8,2	2,0	1,2
1910 - 1914 .	100,0	28,1	22,9	20,5	11,8	7,3	5,5	1,8	2,1
1915 - 1919 .	100,0	24,3	23,8	18,2	16,6	6,5	5,4	2,9	2,3
1920 - 1924 .	100,0	22,3	23,1	19,8	15,7	5,6	6,8	4,1	2,6
1925 - 1929 .	100,0	18,4	20,4	21,5	14,7	6,7	8,8	5,6	3,9
1930 - 1934 .	100,0	22,4	20,7	22,9	11,3	7,2	8,3	5,0	2,2
1935 - 1939 .	100,0	20,1	20,9	26,1	9,9	6,7	7,7	6,3	2,3
1946	100,0	13,1	14,8	26,6	13,9	5,8	13,1	10,0	2,7
1951	100,0	16,3	15,5	23,8	14,7	6,9	11,3	9,4	2,1
1958	100,0	18,7	14,1	23,1	13,4	4,2	12,2	10,5	3,8

K i l d e: *Source:* Det norske samfunn, tabell 5.14.

Tabellen gir inntrykk av en utvikling i retning av mindre ulikhet. Tolkningen gjøres vanskelig pga. at yrkesbefolkningens sammensetning har endret seg over tid. Helt tydelig er det imidlertid at gruppen "akademikere" er klart overrepresentert, og "arbeidere og fiskere" klart underrepresentert.

Et forsøk på å beregne andeler av de ulike sosialgruppene som tar gymnasutdanning er utført av Vangsnes (Vangsnes 1967). Undersøkelsen omfatter artianerkullene 1951, 1958 og 1963. Vi vil seinere komme nærmere tilbake til denne undersøkelsen i et forsøk på å studere endringene i det sosiale rekrutteringsmønsteret etter krigen. Vangsnes beregner artianerfrekvenser for ulike grupper for forsørgers yrke, dvs. antall artianere i forhold til antall 19 1/2-åringer (beregnet). Tallene for 1963 viser at i gruppen "akademiker, lærer, overordnet funksjonær" var artianerfrekvensen 62,3 prosent for menn og 57,2 prosent for kvinner. Tilsvarende prosentdel for "formenn og arbeidere" var 9,1 og 6,0.

Rundt 1960 ble det foretatt en rekke undersøkelser av rekrutteringen til akademiske profesjoner (Aubert 1960 og Lindbekk 1962). Undersøkelsene har et historisk perspektiv, og viser klare tendenser til en demokratisering (Lindbekk). I det forrige hundreåret rekrutterte de akademiske profesjonene seg selv i betydelig grad, men i begynnelsen av dette hundreåret fikk vi en sterk økning i antall akademikere med annen bakgrunn. Likevel var fortsatt sjansen for å ta en universitetseksamen sterkt avhengig av fars yrke. Andelen var like før krigen ca. 100 ganger høyere når far var akademiker enn når far var arbeider. For øvrig viser Byråets utdanningsstatistikk for universiteter og høyskoler 1971, at 31 prosent av de nye studentene hadde hovedforsørger med høyere utdanning (Statistisk Sentralbyrå, 1974).

Den mest omfattende undersøkelsen finner vi i utdanningsrapporten fra Levekårsundersøkelsen (Hernes og Knudsen 1976). Også her er konklusjonene særdeles klare: Ulikhetene mellom sosiale lag gjør seg gjeldende ikke bare en gang, men på hvert trinn i skolekarrieren. I denne rapporten diskuteres også om de sosiale ulikhetene har økt eller avtatt. Svaret viser seg å avhenge av hvilken målestokk som brukes, og hvilken tidsperiode som studeres. For perioden omkring 1960 fant Hernes og Knudsen at de sosiale forskjellene økte snarere enn å avta til tross for en sterk økning av elever i gymnasutdanning.

I denne kortfattede framstillingen av andres undersøkelser er det de empiriske resultatene som er trukket fram, ikke de ulike forsøk på forklaringer. Grunnen til det er at vårt prosjekt også primært har et empirisk siktemål og ikke regner å gå særlig langt i retning av å forklare

årsaken til sammenhenger. I et sammendrag til slutt vil vi likevel antyde noen mulige forklaringer med støtte i foreliggende forskning. Spesielt vil Knud Knudsens undersøkelse av årsakene til ulikheter i utdanningsutbytte (Knudsen 1980) bli trukket inn i diskusjonen.

1.6. Noen hovedresultater

Før vi går inn på en nærmere beskrivelse av de sosiale seleksjonsprosessene i utdanningssystemet, skal vi først presentere noen oversikts-tall. Med basis i selv disse hovedtallene kan det lett slås fast at Byråets undersøkelse bekrefter tendensene omtalt i forrige avsnitt. Et enkelt mål på utdanningssøkning får vi ved å beregne hvor stor andel av de enkelte årskullene som er i utdanning på et gitt tidspunkt (elevfrekvens). Fra å være praktisk talt hundre prosent i aldersgruppen for obligatorisk utdanning, dvs. 7-15 år, vil denne andelen naturlig synke med alderen etter hvert som ungdommene gjør seg ferdige med skolegangen. Dersom vi finner at elevfrekvensen i en sosialgruppe synker langsommere enn i de andre, er det en klar indikator på at ungdom fra denne sosialgruppen gjennomgående skaffer seg mer utdanning.

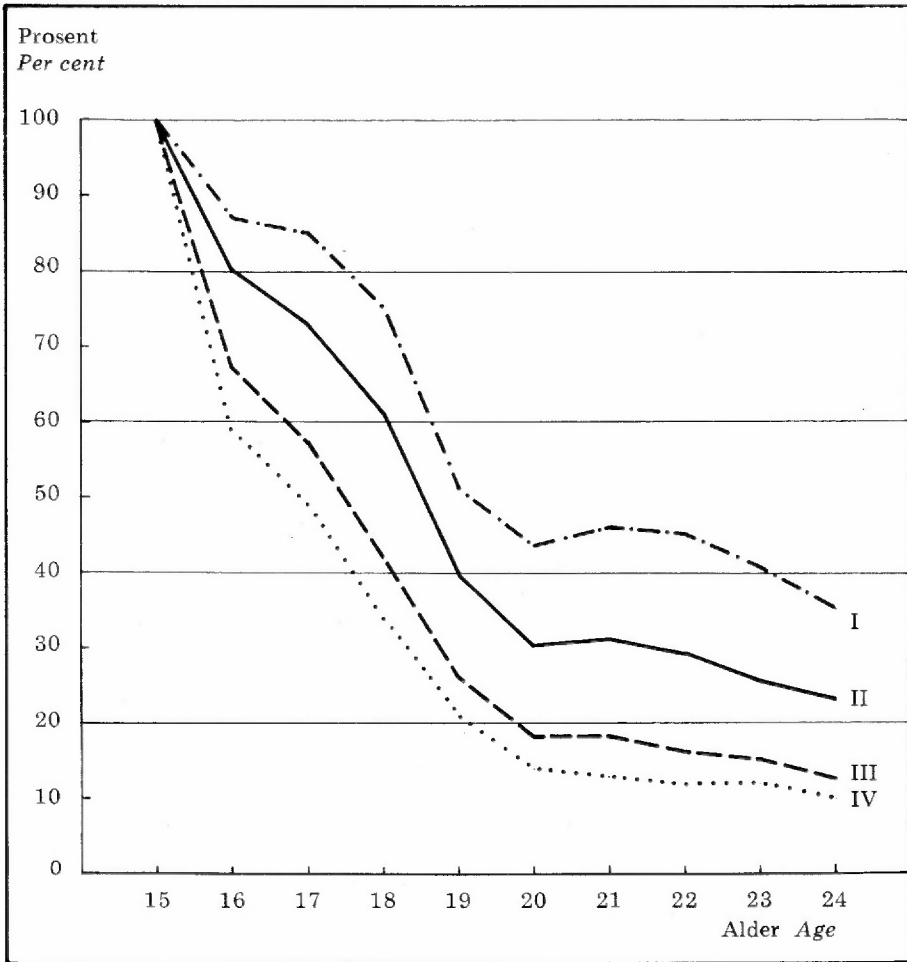
Tabell 1.2. Andel elever blant årskullene 16-24 år i ulike sosialgrupper. Prosent. 1. oktober 1975 *Percentage of pupils of age group 16-24 years in different social groups. 1 October 1975*

Sosialgruppe <i>Social group</i>	Alder pr. 31/12-75 <i>Age per 31/12-75</i>								
	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Alle sosialgrupper <i>All social groups</i>	71,0	63,2	49,4	31,3	23,5	23,5	22,3	20,1	17,4
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	86,6	84,7	75,3	51,2	43,5	45,6	45,1	40,5	34,9
" II ...	79,6	73,2	60,7	39,5	30,2	30,6	29,2	25,6	23,2
" III ..	66,6	56,8	41,8	25,7	18,1	17,9	16,4	14,5	12,4
" IV ...	59,2	49,2	33,9	20,8	14,2	13,1	12,3	12,3	10,3

Tabell 1.2 og figur 1.6 viser hvordan elevfrekvensene varierer med alder i fire sosioøkonomiske grupper. Vi vet at praktisk talt alle 15-åringene er i utdanning, elevfrekvensen er derfor stipulert til 100 prosent uansett sosialgruppe. Andelen i utdanning synker gradvis for hvert alderstrinn, dvs. at for hvert alderstrinn er det en viss andel som "faller fra". (Noen kommer selvsagt også tilbake etter et opphold.)

Vårt hovedformål er å kartlegge hvordan avskallingsprosessen varierer med de unges familiebakgrunn. Allerede blant 16-åringene finner vi at elevfrekvensene avtar med synkende sosioøkonomisk status, og den er

Figur 1.6. Andel elever blant årskullene 15–24 år i ulike sosialgrupper. 1. oktober 1975. Prosent *Percentage pupils of age group 15–24 years in different social groups. 1 October 1975*



nesten 50 prosent høyere i sosialgruppe I enn i sosialgruppe IV. Forskjellene mellom sosialgruppene øker så sterkt fram til 21-årsalderen, men etter det synes bildet å stabilisere seg noe.

Disse tallene viser situasjonen for ni årskull på ett bestemt tidspunkt, men gir likevel en klar antydning av utviklingen over tid for en bestemt årsklasse. Vi kan derfor lese av tallene at i sosialgruppe IV er det langt flere enn i sosialgruppe I som slutter sin skolegang etter grunnskolen.

Av tallene for 16-19-åringene kan vi lese at av de som begynner i videregående utdanning, tar elever fra høyere samfunnslag gjennomsnittlig mer langvarige utdanninger. Det ligger nær å anta at dette særlig skyldes forskjeller i rekrutteringen til gymnasutdanning og høyere utdanning. Når forskjellene synes å stabilisere seg for de eldste gruppene, kan dette tyde på at sosial bakgrunn betyr lite for gjennomføringen av en høyere utdanning når studiet først er påbegynt. Vårt datamateriale kan ikke si noe om akkurat dette, men det stemmer med tidligere undersøkelser (Thagaard Sem, 1971).

Andelen av en bestemt aldersgruppe som er i utdanning gir ikke noe entydig bilde av hvilket trinn i utdanningssystemet elevene befinner seg på. Utdanningsstatistikken viser at svært mange avviker fra en rettlinjet, sammenhengende gang gjennom utdanningssystemet (Sosialt utsyn, 1980, kap. 5). Et årskull som beveger seg gjennom utdanningssystemet, vil gradvis spre seg mer og mer på flere klassetrinn som følge av avbrudd og forlenget studietid. Det bildet som figur 1.6 viser kunne derfor teoretisk ha oppstått selv om alle sosialgrupper oppnår like mye utdanning ved at de øverste sosialgruppene brukte lenger tid på å nå et bestemt trinn. Vi vil derfor også prøve å vise den sosiale seleksjonsprosessen på en alternativ måte. Hvis det er slik at sosial ulikhet slår ut i hver overgang fra ett utdanningstrinn til det neste, må det innebære at jo høyere klassetrinn desto mer vil sosialgruppe I være overrepresentert.

Tabell 1.3 viser tydelig hvordan den sosiale sammensetningen for hvert klassetrinn forskyves slik at sosialgruppe I blir stadig mer overrepresentert. Mens denne sosialgruppen utgjør en sjettedel av befolkningen, rekrutteres ca. halvparten av studentene på de høyeste klassetrinnene herfra.

Vi har gjennom disse enkle oversiktstallene kunnet slå fast at de sosioøkonomiske ressursene i oppvekstfamilien har avgjørende betydning for hvor mye utdanning en oppnår i livet. Denne publikasjonens formål er å trenge litt dypere inn i hvordan utdanningssystemet dermed også virker

Tabell 1.3. Elever 16-24 år på ulike klasstrinn pr. 1. oktober 1975, etter sosialgruppe. Prosent *Pupils 16-24 years at different grades 1 October 1975, by social group. Per cent*

Klasstrinn <i>Grade</i>	I alt (=100 prosent) <i>Total (=100 per cent)</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>				Uopp- gitt Un- known
		I	II	III	IV	
Alle personer 16-24 år <i>Population 16-24 years</i>	475 621	16,5	17,8	45,7	16,7	3,3
Alle elever <i>All pupils</i>	175 981	26,1	21,9	38,7	11,5	1,8
Klasstrinn 10 <i>Grade</i>	78 228	19,2	20,2	44,8	14,0	1,8
" 11	35 309	26,5	22,4	38,7	10,8	1,6
" 12	26 539	30,4	23,7	34,7	9,8	1,4
" 13	16 512	36,4	24,0	29,5	8,4	1,7
" 14	9 292	36,8	24,1	28,7	8,4	2,0
" 15	6 194	39,6	22,3	28,5	7,7	1,9
" 16	2 772	43,1	23,6	25,4	6,1	1,8
" 17	1 008	46,7	19,8	25,9	5,9	1,7
" 18	127	52,0	18,9	18,1	8,7	2,3

som en sosial sorteringsmekanisme. Ut fra dette formålet ville den ideelle metoden for undersøkelsen ha vært å følge ett eller flere årskull fra de forlater grunnskolen og helt til alle er ferdige med sin utdanning. Foreløpig gir ikke utdanningsstatistikken muligheter til en slik fullstendig kohortanalyse, men presentasjonen av datamaterialet er likevel bygd opp etter dette mønsteret.

2. SKOLEPRESTASJONER OG VIDEREUTDANNING FOR AVGANGSKULLET FRA GRUNNSKOLEN I 1974

2.1. Innledning

Når 7-åringene møter opp til sin første skoledag, utgjør de en høyst uensartet gruppe. Det vil være spredning både i evnemessige forutsetninger og modningsgrad. Oppvekstbakgrunnen er høyst forskjellig, både når det gjelder bosted og familieforhold. Til tross for et enhetlig skolesystem, vil det også være betydelige variasjoner mellom de skolene og klassene elevene møter. Alle disse individuelle og kollektive faktorene er med på å avgjøre hvordan barna tilpasser seg skolens krav. Det oppstår

ganske snart ulikheter i elevenes prestasjoner, og de forlater til slutt grunnskolen med ulikt utbytte. Disse ulikhetene er av avgjørende betydning for elevenes muligheter seinere i livet.

Våre data setter oss ikke i stand til å påvise hvordan ulikhetene oppstår i løpet av skoletida. Vi kan heller ikke si noe om det totale utbyttet av skolen, bare det som kan leses ut av målbare skoleprestasjoner. I dette kapitlet vil vi først kartlegge sammenhengen mellom sosial ulikhet og skoleprestasjoner. Dernest vil vi se hva disse to faktorene betyr for elevenes videre utdanningskarriere.

Det var i alt 58 510 elever som avsluttet 9. klasse i grunnskolen i skoleåret 1973/74. Av disse var det 58 194 som fullførte våren 1974, mens 316 elever avbrøt før avsluttende eksamen og sluttet en gang i løpet av skoleåret. For enkelhets skyld vil vi bruke betegnelsen "grunnskolekullet 1974" på alle de elevene som fullførte 9. klasse. Opplysninger om skoleprestasjoner for de som fullførte er målt ved kursplaner og standpunkt- og prøvekarakterer. For de som avbrøt, er det ikke blitt innhentet noen slike opplysninger.

Ordningen med 7-årig folkeskole var ikke helt avsluttet for det kullet som er med i denne analysen. I skoleåret 1971/72, da dette kullet gikk i 7. klasse i ungdomsskolen, var det ca. 4 100 elever som avsluttet 7-årig folkeskole. Dette forholdet antas imidlertid å ha svært liten betydning for de resultater vi kommer fram til.

En oversikt over elevene etter hvem som er regnet som inntektstaker, viser at for 93 prosent var far registrert som inntektstaker ved folketellinga (tabell 2.1), mens bare 4 prosent ble registrert med mor som inntektstaker.

Tabell 2.1. Elever som avsluttet 9. klasse i grunnskolen, 1973/74, etter inntektstaker i familien *Pupils who finished basic school, grade 9, 1973/74, by income earner in the family*

Inntektstaker <i>Breadwinner</i>	Absolutte tall <i>Number</i>	Prosent <i>Per cent</i>
I alt <i>Total</i>	58 510	100,0
Far <i>Father</i>	54 320	92,8
Mor <i>Mother</i>	2 357	4,0
Andre <i>Others</i>	1 200	2,1
Uoppgitt <i>Unknown</i>	633	1,1

For 633 av elevene, ca. 1 prosent, ble det ikke funnet opplysning om inntektstaker i folketellingsmaterialet. Dette kan blant annet ha

sammenheng med innflytting til landet i perioden 1970 - 1974. I analysen er det de elevene fra familier der far er inntektstaker vi vil konsentrere oss om. Når vi ikke gir tall for elever med annen inntektstaker, er det ikke bare fordi dette gjelder et forholdsvis lite antall elever, men også fordi vi ikke vet noe om de kanskje betydningsfulle forhold for elevens skolekarriere som ligger bak at far ikke er blitt registrert som inntektstaker. Vi kommer nærmere tilbake til dette i avsnitt 7.6.

Den alt overveiende del av elevene i vårt materiale fylte 16 år i løpet av 1974. Det betyr at de fleste var fylt 12 år ved folketellings- tidspunktet 1. november 1970. De gikk da i 6. klasse i barneskolen. Opplysningene om familiebakgrunn refererer seg altså til dette tidspunktet. Ut fra det forhold at vi skal studere samvariasjonen mellom familiebakgrunn, skoleprestasjoner og utdanningsvalg, må dette tidspunktet betraktes som gunstig. Dette særlig fordi elevenes kursplanvalg ble fastlagt allerede det etterfølgende skoleår.

2.2. Måling av skoleprestasjoner

Grunnlaget for inndelingen av elevene i grupper etter skoleprestasjoner er kursplaner og standpunkt- og prøvekarakterer i fagene norsk, engelsk, matematikk og tysk. I de obligatoriske fagene norsk, engelsk og matematikk kunne elevene velge mellom kursplanene 1-3, der kursplan 3 var den mest krevende. Blant de svakeste elevene var det dessuten noen som ble undervist etter en hjelpeplan, eller som var fritatt i ett eller to av de obligatoriske fag. I alt utgjorde disse bare vel 700 elever i vårt materiale. I det valgfrie faget tysk, kunne elevene velge mellom kursplan 1 og 2.

De elevene som fullførte grunnskolen, er først inndelt i tre grupper etter kursplaner. Den første gruppa omfatter elever med mest krevende kursplaner i alle fag. Den andre gruppa omfatter elever med plan 2 som laveste plan (plan 1 i tysk), mens den tredje omfatter elever med lavere kursplaner i ett eller flere fag. Etter denne gruppeinndelingen kommer 48 prosent av elevene i den første gruppa, mens den andre og tredje gruppa omfatter henholdsvis 15 og 36 prosent av elevene. Regnet i kursplanpoeng, som er blitt nyttet i andre undersøkelser om elever i grunnskolen, vil elevene i den første gruppa ha 11 poeng (3 + 3 + 3 + 2), elevene i den andre vil ha 7-10 poeng og elevene i den tredje gruppa 0-9 poeng. For 250 elever som fullførte mangler opplysninger om kursplaner. For de elevene som avbrøt 9. klasse ble det verken samlet inn opplysninger om kursplaner eller karakterer.

Innen hver kursplan stilles det ulike krav til kunnskaper og ferdigheter. Karakterene kan derfor ikke brukes som et eget mål på skoleprestasjoner uavhengig av kursplan. I vårt materiale har vi derfor, på grunnlag av gjennomsnittet av standpunkt- og prøvekarakterene i de fire fagene, inndelt elevene i tre karaktergrupper under hver kursplangruppe. På denne måten får vi fordelt elevene i ni grupper etter skoleprestasjoner, med en hovedinndeling i tre grupper etter kursplaner. Ved inndelingen i karaktergrupper er karakteren Sg (Særs godt) satt lik 5, Mg = 4, G = 3, Ng = 2 og Lg = 1. Gruppene er bestemt slik at elever med 3,5 eller bedre i gjennomsnitt er plassert i den øverste gruppa, elever med 2,5-3,4 i gjennomsnittskarakter er plassert i den andre, mens elever med karakter 2,4 eller dårligere er plassert i den tredje gruppa. Selv med denne måten å konsentrere skoleprestasjonsgruppene på kommer vi imidlertid ikke utenom et visst aggregeringsproblem. Innen hver kursplan-gruppe vil det være spredning mellom elevene i kursplaner, slik at vi også ved inndelingen over i noen grad setter likhet f.eks. mellom en Mg i engelsk på kursplan 2 og 1. Vi har ikke studert virkningen av dette nærmere, men finner det lite sannsynlig at dette kan påvirke de konklusjonene vi seinere kommer fram til.

Den skala vi har valgt å bruke for måling av skoleprestasjoner viser et annet mer prinsipielt problem. Målt langs denne skala vil vi se det som et gode å komme høyt opp, dvs. å oppnå skoleprestasjoner i en av de øverste gruppene. Vi vil derfor blant annet være opptatt av å vise hvor stor andel av elevene fra de enkelte sosialgruppene som oppnår de beste prestasjonene. Tolkningen av en plassering på denne skalaen er imidlertid ikke uten videre gitt. Selv om elevenes fordeling etter kursplaner gjennomgående gir uttrykk for ulike kunnskaper og ferdigheter på samme måte som karakterene, må vi være oppmerksom på det element av valg som ligger i fastsetting av kursplan. For de elevene som ønsker å begynne på gymnas har det i praksis vært nødvendig å ha mestkrevende kursplaner i alle fag. Elever som ønsker å fortsette i yrkesfaglig utdanning etter grunnskolen har imidlertid ikke samme grunn til å velge mestkrevende planer i alle fag. Den skala vi har valgt er m.a.o. ikke nøytral mht. ønske om type av videreutdanning, og er derfor ikke noen god målestokk for elevenes evnenivå.

2.3. Sosial bakgrunn og skoleprestasjoner

Sammenhengen mellom skoleprestasjoner og elevens oppvekstvilkår er dokumentert gjennom en rekke undersøkelser. Forholdet er bl.a. diskutert i Levekårsundersøkelsens utdanningsrapport (Hernes og Knudsen

1976). Årsakene til ulikhet i utdanningsutbytte er studert av Knudsen (1980). En av konklusjonene er her at det er elevenes familiebakgrunn som forklarer det meste av ulikhetene. Det er da stort sett også virkningene av disse individuelle ressursene vårt datamateriale kan fortelle noe om.

Det hovedspørsmålet vi vil stille, er om det kan påvises ulikheter i grunnskoleelevenes utdanningsutbytte som faller sammen med ulikheter i familieressurser. Vi kan bare måle utdanningsutbyttet i form av skoleprestasjoner slik disse trer fram i elevenes valg av kursplaner og de karakterene de har oppnådd. Men det er tross alt ikke alle som fullfører hele den 9-årige grunnskolen. Det må her skytes inn at spesialskoler ikke er omfattet av vårt materiale. Elever som har avbrutt før 9. klasse, er ikke omfattet av våre data, men vi har opplysninger om de som sluttet i løpet av det siste skoleåret. I 1974 utgjorde denne gruppen bare 243 elever (med far som inntektstaker). Nå kjenner vi ikke årsakene til avbrudd. Noen har sikkert avbrutt fordi de har flyttet fra landet, men vi må anta det i de fleste tilfellene er vansker med skolegangen som fører til avbrudd. Når vi derfor retter søkelyset mot den lille gruppen av avbrytere, er det fordi vi antar at de utgjør en særlig vanskelig stilt elevgruppe. De representerer grunnskoleelevene som har fått det aller dårligste utbyttet av skolegangen. Når de har valgt, eller er blitt anbefalt å slutte skolen før tida, må det bety at skolegangen har vært spesielt problemfylt. Familiebakgrunnen til en elevgruppe som i særlig grad må oppfattes som tapere i forhold til skolens krav, vil gi en tydelig illustrasjon av sammenhengen mellom skoleprestasjoner og oppvekstmiljø.

Tabell 2.2. Elever som avsluttet 9. klasse i grunnskolen 1973/74 med forskjellig utfall, etter sosialgruppe. Prosent *Pupils who finished basic school, grade 9, 1973/74 with different result, by social group. Per cent*

Kjønn og utfall <i>Sex and result</i>	Alle (=100 prosent) <i>All (=100 per cent)</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>				Uoppgitt <i>Unknown</i>
		I	II	III	IV	
Menn og kvinner <i>Males and females</i>						
Fullført <i>Completed</i>	54 077	17,6	18,6	45,9	15,7	2,2
Avbrutt <i>Not completed</i>						
.....	243	6,2	8,6	58,4	20,2	6,6
Menn <i>Males</i>						
Fullført	27 415	17,8	18,5	46,0	15,6	2,1
Avbrutt	162	4,9	8,0	64,8	17,9	4,4
Kvinner <i>Females</i>						
Fullført	26 662	17,4	18,6	45,9	15,8	2,3
Avbrutt	81	8,6	9,9	45,7	24,7	11,1

Tabell 2.2 viser at de to nederste sosialgruppene klart er overrepresentert blant avbryterne. Gruppe III og IV utgjør til sammen 78,6 prosent av de som ikke fullførte mot 61,6 blant de som fullførte. Det er altså hovedsakelig elever som kommer fra familier med relativt små sosio-økonomiske ressurser som slutter skolen i løpet av det 9. skoleåret. Tabellen viser en viss forskjell mellom gutter og jenter. For det første er det nøyaktig dobbelt så mange avbrytere blant guttene. For det andre er det en mindre skjev sosial profil blant jentene, sosialgruppe I og II utgjør 12,9 prosent av guttene mot 18,5 av jentene. Dette kan tolkes dit- hen at sosiale og miljømessige forhold slår sterkere ut i form av skolevansker blant guttene enn blant jentene.

Det kan tenkes at sammenhengen mellom sosial bakgrunn og avbrudd som følge av skolevansker er enda klarere enn det vi kan lese ut av tabellen, fordi vi må anta at avbrudd pga. utflytting ikke er hyppigst blant elever fra de laveste sosialgruppene. Hadde vi kunnet se på avbrudd som følge av skolevansker for seg, ville det derfor trolig vise seg en enda klarere sosial skjevhet.

Vi har altså funnet ut at denne gruppen som vi må anta har fått et særlig dårlig utgangspunkt i forhold til arbeidsmarked og videre skolegang, hovedsakelig er rekruttert fra lavere samfunnslag. Dette tar vi som en klar indikasjon på at elevene fra de øverste sosialgruppene generelt vil ha bedre skoleprestasjoner, og at dette vil vise seg i kursplanvalg og karakterer.

I den videre analysen av utdanningsutbytte, vil vi først se på fordelingen etter kursplan i de fire sosialgruppene. Derneft vil vi se på karakterfordelingen innen hver kursplangruppe.

Forskjellene i kursplanvalg mellom sosialgruppene viser seg svært klart i tabell 2.3. Andelen med mest krevende kursplan avtar fra 77,4 prosent i sosialgruppe I til 35,1 i gruppe IV. Kursplanvalget er relativt likt i de to nederste gruppene, mens gruppe II er i en mellomstilling. Som vi var inne på under redegjørelsen for måling av skoleprestasjoner, bestemmes kursplanvalget som en kombinasjon av elevenes kunnskaper og ferdigheter og planer om videre utdanning. Resultatene i tabell 2.3 er derfor ikke et uttrykk for evneulikheter alene, men også for at elever fra høyere samfunnslag i større grad sikter seg inn mot gymnasutdanning eller annen utdanning med spesielle krav, uavhengig av evnenivå.

Tabell 2.3. Grunnskolekullet 1974¹⁾²⁾ i ulike sosialgrupper, etter kursplan. Prosent *Basic school leavers 1974¹⁾²⁾ in different social groups, by curriculum. Per cent*

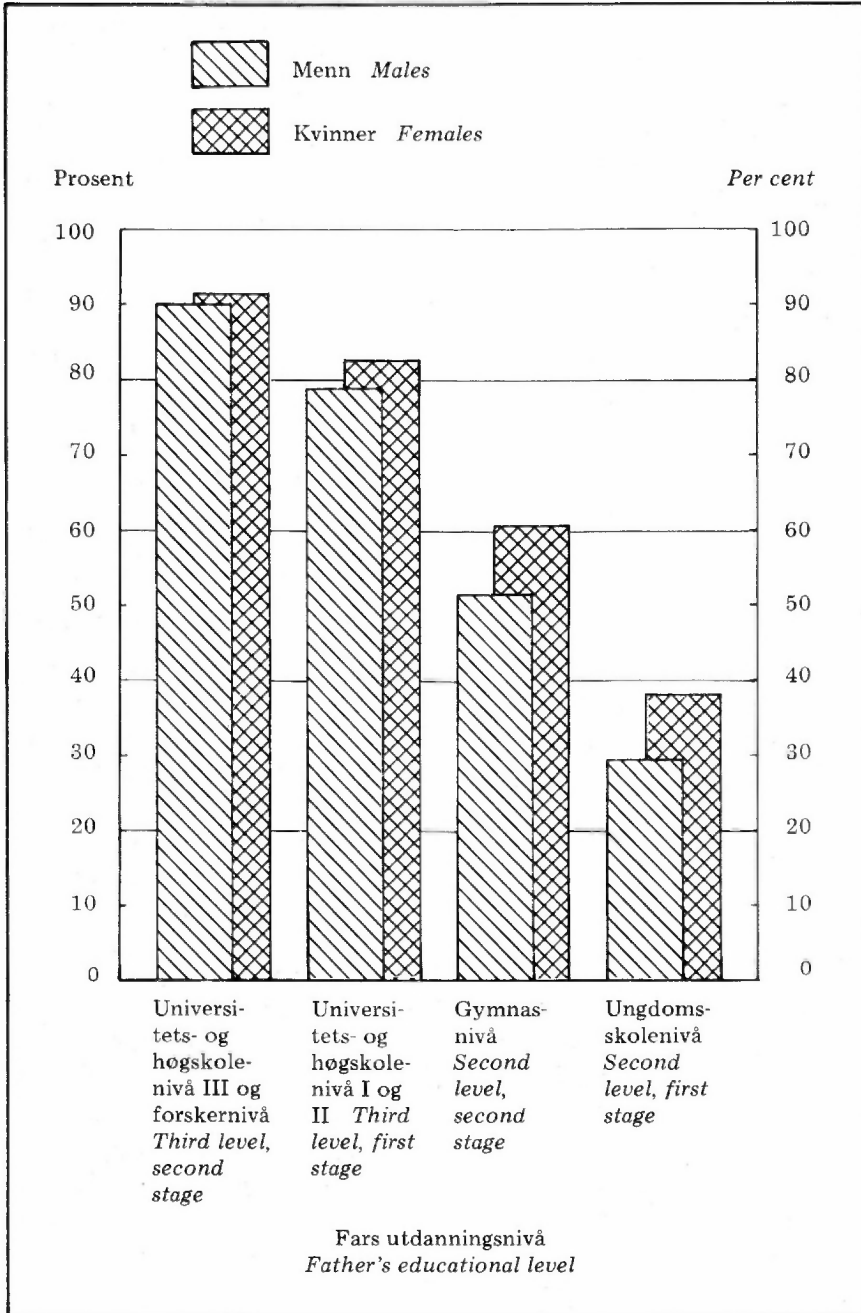
Kjønn og kursplan <i>Sex and curriculum</i>	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
Menn og kvinner <i>Males and females</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mest krevende kursplan <i>The highest curriculum</i>	49,0	77,4	59,4	39,7	35,1
Plan 2 som laveste kursplan <i>Course 2 as lowest curriculum</i>	15,2	11,0	16,8	16,3	15,2
Lavere kursplan <i>Lower curriculum</i>	34,9	11,0	23,1	43,1	48,6
Menn <i>Males</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mest krevende kursplan	45,0	75,2	54,8	35,0	31,6
Plan 2 som laveste kursplan ..	15,4	12,2	18,2	15,7	14,8
Lavere kursplan	38,6	12,0	26,3	48,0	52,5
Kvinner <i>Females</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mest krevende kursplan	53,1	79,7	64,2	44,6	38,7
Plan 2 som laveste kursplan ..	15,1	9,9	15,5	16,8	15,7
Lavere kursplan	31,1	9,9	19,8	38,0	44,6

1) 219 elever med uoppgitt kursplan er ikke tatt med. 2) Bare elever som fullførte.

1) 219 pupils with unknown curriculum are not included. 2) Includes only pupils who completed.

I figur 2.1 har vi fordelt elevene etter fars utdanningsnivå, og siden det er nær sammenheng mellom fars utdanning og sosialgruppe, blir mønsteret stort sett det samme. Forskjellene trer imidlertid enda klarere fram når vi nytter fars utdanningsnivå. Et annet karakteristisk trekk både ved tabell 2.3 og figur 2.1, er tendensen til at jentene gjennomgående har bedre skoleprestasjoner. Dette er særlig markert i de mest ressursvake gruppene. Vi vil komme nærmere tilbake til dette i kapittel 7.

Figur 2.1. Andel av grunnskolekullet 1974 med mest krevende kursplaner i grupper for fars utdanningsnivå. Prosent *Part of the basic school leavers 1974 with highest curriculum in groups for father's educational level. Per cent*



Tabell 2.4. Grunnskolekullet 1974 i ulike sosialgrupper, etter kursplan og karakterer. Prosent *Basic school leavers 1974 in different social groups, by curriculum and marks. Per cent*

Kursplan og karakterer <i>Curriculum and marks</i>	Alle <i>All</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
Mest krevende kursplan <i>The highest curriculum</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Karakterer <i>Marks</i>					
3,5 og over <i>and over</i>	33,3	41,5	32,6	29,2	28,6
2,5 - 3,4	51,6	45,8	50,9	54,9	55,8
2,4 og under <i>and below</i>	15,1	12,8	16,5	15,8	15,6
Plan 2 som laveste kursplan <i>Cours 2 as lowest curriculum</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Karakterer					
3,5 og over	5,8	3,9	4,0	6,6	7,1
2,5 - 3,4	62,7	58,0	60,8	63,9	65,3
2,4 og under	31,5	38,1	35,2	29,5	27,6
Lavere kursplan <i>Lower curriculum</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Karakterer					
3,5 og over	8,9	7,8	7,7	9,3	8,5
2,5 - 3,4	61,3	59,3	62,5	61,7	60,8
2,4 og under	29,8	33,0	29,8	29,0	30,6

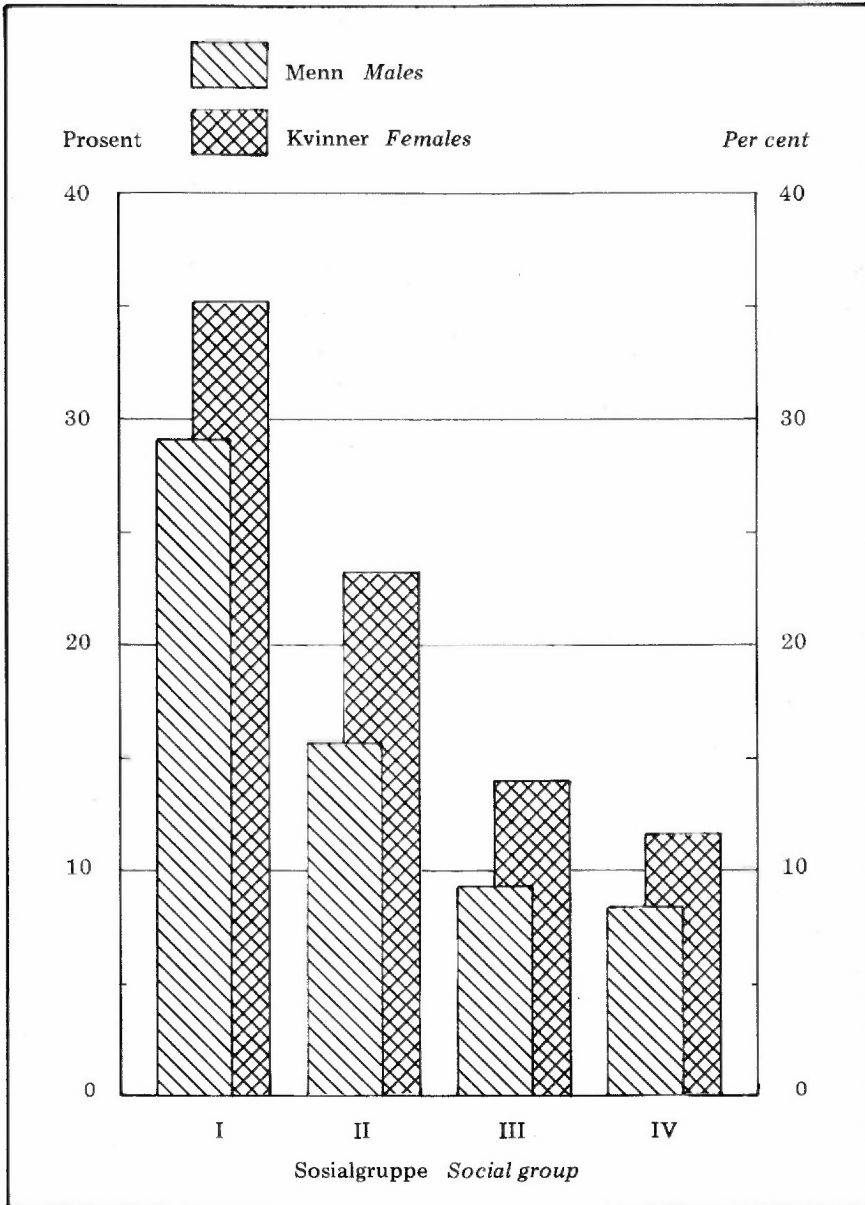
Ved å fordele elevene etter karakterer er det mulig å tenke seg to helt forskjellige utslag. En kunne tenke seg at de familiemessige fordelene i de øverste sosiale gruppene, som viste seg ved kursplanvalget, også slår igjennom når skoleprestasjonene graderes finere. Ut fra en slik tankegang skulle sosialgruppe I også få bedre karakterer enn de andre. Men vi kunne også tenke oss et helt motsatt resultat. Siden det er relativt færre fra ressurssvake familier som velger høyeste kursplaner, kunne en tenke seg at dette utgjør elever med særlig gode evner. Det vil videre være mange elever fra de laveste sosialgruppene som ikke har mest krevende kursplaner, men som har bedre forutsetninger for skolearbeidet enn mange av elevene i sosialgruppe I med høyeste kursplan.

Resultatene i tabell 2.4 er litt motstridende, og det er ikke urimelig å tolke dette som et uttrykk for at begge de to antakelsene er

delvis riktige. Blant elevene i den høyeste kursplangruppen har sosialgruppe I vesentlig bedre karakterer enn de andre, mens det er små forskjeller mellom sosialgruppe II, III og IV. Dette vil vi tolke slik at tendensen til bedre utdanningsutbytte forsterkes når vi ser på kursplanvalg og karakterer i sammenheng. Tendensen er motsatt i de to andre kursplangruppene. Særlig i midterste kursplangruppe er det en tydelig tendens til at det er de laveste sosialgruppene som får best karakterer. Noe av det samme gjelder også i den laveste kursplangruppen. Vi tror dette er en tydelig understreking av hvor viktig elevenes planer om videreutdanning er for valg av kursplaner. De sosiale forskjellene i kursplanfordeling er m.a.o. blitt større enn forskjellene i elevenes evnemessige forutsetninger tilsier. Vi vil komme nærmere tilbake til dette i kapittel 8.

Elever fra ressursrike familier forlater altså grunnskolen med et gjennomgående høyere utdanningsutbytte. Vi finner også grunnlag for å anta at en god del av disse forskjellene skyldes ulike planer om videreutdanning. Elever med høy sosial status er mer innrettet mot gymnasutdanning, og de velger derfor mest krevende kursplan oftere enn elever fra mindre ressursrike familier. Elever fra sosialgruppe I har på denne måten skaffet seg et betydelig forsprang på de andre i forhold til videre skolegang, sannsynligvis også i forhold til arbeidsmarkedet. Dette "forspranget" er klart illustrert i figur 2.2 som viser andelen i de enkelte sosialgrupper med best karakterer og høyeste kursplanvalg. Denne andelen er ca. $3\frac{1}{2}$ gang høyere i sosialgruppe I enn i sosialgruppe IV.

Figur 2.2. Andel av grunnskolekullet 1974 i gruppen med høyeste kursplaner og karakterer i ulike sosialgrupper. Prosent *Part of the basic school leavers 1974 with highest curriculum and marks in different social groups. Per cent*



2.4. Grunnskolekulletts valg av videreutdanning

I forrige avsnitt påviste vi klare sosiale ulikheter i grunnskole-elevenes skoleprestasjoner målt gjennom kursplaner og karakterer. Vi vil nå gå over til å se på hvilke konsekvenser dette har for elevenes videre valg av utdanning. Dersom vi finner sterk sammenheng mellom skoleprestasjoner og videreutdanning, vil ulikhetene i prestasjoner alene føre til at de unge med høyest familieressurser oftest er å finne i videreutdanning. Vi vil også undersøke om familiebakgrunnen slår ut i selve valgsituasjonen, dvs. om ungdom med ulik sosial bakgrunn velger ulikt selv når skoleprestasjonene er like.

Først vil vi se på i hvilken grad elevene i de ulike prestasjonsgruppene begynte i utdanning etter grunnskolen. For de som begynte i videre utdanning vil vi skille mellom de som begynte direkte etter grunnskolen, dvs. høsten 1974, og de som først begynte etter å ha vært borte fra skoleverket en tid. At det gikk en tid før en del av avgangselevenene fra 9. klasse fortsatte i utdanning, kan ha mange årsaker. Særlig der dette går sammen med dårlige skoleprestasjoner kan forklaringen være at det dreier seg om personer som ikke ble opptatt i videreutdanning høsten 1974, og som først ble opptatt etter seinere søknad. En direkte registrering av søkning - avvisning gir vårt datamateriale oss ikke mulighet for.

Tabell 2.5 viser en meget klar sammenheng mellom skoleprestasjoner og videreutdanning. Jo bedre skoleprestasjoner målt ved kursplan og karakterer, desto større andel er det som begynner i en ny utdanning. Dessuten er det vesentlige forskjeller med hensyn til når elevene er registrert å ha begynt. Elever med svake skoleprestasjoner venter gjennomgående lenger før de begynner. Forskjellene mellom ulike skoleprestasjonsgrupper er dermed størst blant de som begynner direkte i en utdanning samme høst. Ulikheter i skoleprestasjoner fører altså både til ulikheter i å ta fatt på en utdanning etter grunnskolen, og i hvor raskt dette skjer.

Nå kan det være mange grunner til at enkelte venter ett eller flere år med å begynne i ny utdanning. Det kan f.eks. være inntaksregler som tar hensyn til alder og yrkeserfaring. Elever som søkte uten å bli tatt inn rett etter grunnskolen, kan dermed ha skaffet seg tilstrekkelig inntaksgrunnlag ved en seinere anledning. Usikkerhet om videre planer kan også føre til at noen venter med å søke.

Tabell 2.5 gjør ikke noe skille mellom hva slags utdanning dette kullet har begynt på. Da kursplansystemet gjaldt, var det slik at bare mest krevende planer kvalifiserte for direkte inntak i gymnasutdanning.

Tabell 2.5. Elever som avsluttet 9. klasse i grunnskolen 1973/74 med forskjellig kursplan og karakterer, etter videreutdanning 1974 - 1976. Prosent *Pupils who finished basic school grade 9, 1973/74 with different curriculum and marks, by further education 1974 - 1976. Per cent*

		Begynt i videreutdanning 1974 - 1976 <i>Started an education 1974 - 1976</i>			Ikke begynt i ut- danning <i>Not started an edu- cation</i>
Kursplan og karakterer <i>Curriculum and marks</i>	I alt <i>Total</i>	I alt <i>Total</i>	Begynt høsten 1974 <i>Started in autumn 1974</i>	Begynt seinere i perioden <i>Started later in the period</i>	
Fullført i alt <i>Completed</i>	100,0	85,3	75,1	10,2	14,7
Mest krevende kursplan <i>Highest curriculum</i>	100,0	97,2	91,6	5,6	2,8
Karakterer <i>Marks</i>					
3,5 og over <i>and over</i> .	100,0	99,0	96,1	2,9	1,0
2,5 - 3,4	100,0	97,1	90,7	6,4	2,9
2,4 og under <i>and below</i>	100,0	93,5	84,9	8,6	6,5
Plan 2 som laveste kursplan <i>Course 2 as lowest curri- culum</i>	100,0	89,5	78,6	10,9	10,5
Karakterer					
3,5 og over	100,0	91,3	82,6	9,2	8,2
2,5 - 3,4	100,0	90,1	79,3	10,8	9,9
2,4 og under	100,0	88,1	76,5	11,6	11,9
Lavere kursplan <i>Lower curriculum</i>	100,0	66,8	50,5	16,3	33,2
Karakterer					
3,5 og over	100,0	74,5	56,8	17,7	25,5
2,5 - 3,4	100,0	69,4	52,3	17,1	30,6
2,4 og under	100,0	59,1	44,9	14,2	40,9
Avbrutt i 9. klasse <i>Grade 9 not completed</i> ...	100,0	21,4	13,2	8,2	78,6

Andre elever kunne imidlertid komme inn via 10. klasse i grunnskolen. Dette vil bli tatt opp seinere.

Som ventet er det svært få av de som avbrøt grunnskolen i 9. klasse som er registrert i videreutdanning. Det må her igjen pekes på at avbrudd kan skyldes utflytting.

Vi har nå slått fast at skoleprestasjoner i grunnskolen og videreutdanning henger nøye sammen, og at elevene fra ressursrike familier gjennomgående har bedre skoleprestasjoner. Dette vil ha som konsekvens at disse elevene oftere er å finne i videreutdanning selv om skoleprestasjonene alene ikke bestemmer valget. I dette avsnittet vil vi se utdanningsvalget i lys av både familiebakgrunn og skoleprestasjoner i sammenheng.

Tabell 2.6. Grunnskolekullet 1974 i ulike sosialgrupper, etter videreutdanning 1974 - 1976. Prosent *Basic school leavers 1974 in different social groups, by further education 1974 - 1976.*
Per cent

Sosialgruppe <i>Social group</i>	I alt ¹⁾ <i>Total¹⁾</i>		Begynt i videre- utdanning 1974 - 1976 <i>Started an education 1974 - 1976</i>		Ikke begynt i ut- danning <i>Not started an edu- cation</i>	
	Abs.tall <i>Number</i>	Prosent <i>Per cent</i>	I alt <i>Total</i>	Begynt høsten 1974 <i>Started in the autumn 1974</i>	Begynt seinere i pe- rioden <i>Started later in the period</i>	
Alle sosialgrupper <i>All social groups ..</i>	53 095	100,0	85,3	75,1	10,2	14,7
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	9 515	100,0	96,2	90,5	5,7	3,8
Sosialgruppe II	10 054	100,0	92,0	83,9	8,1	8,0
" III ...	24 970	100,0	82,1	70,3	11,8	17,9
" IV	8 556	100,0	74,9	62,6	12,3	25,1

1) Omfatter ikke uoppgitt sosialgruppe.

1) *Unknown social group is not included.*

Tabell 2.6 viser som ventet at det er en klar sammenheng mellom familiebakgrunn og videreutdanning. Andelen som har begynt i utdanning er 21,3 prosentenheter høyere i sosialgruppe I enn i gruppe IV. Når det gjelder de som begynte direkte etter grunnskolen er forskjellen enda større, 27,9 prosentenheter. Elevene fra laveste samfunnslag begynner altså sjeldnere i utdanning, og de venter gjennomgående lenger. Akkurat

de samme tendensene fant vi for elevene med svakest skoleprestasjoner.

Sammenhengen mellom familiebakgrunn, skoleprestasjoner og videreutdanning er vist i tabell 2.7. Vi vil nå undersøke om familiebakgrunn også slår ut når skoleprestasjonene er på samme nivå. For enkelthets skyld vil vi bare sammenlikne prosentandelene som har begynt i videreutdanning, uansett venteår etter grunnskoleeksamen.

Tabell 2.7. Andel av grunnskolekullet 1974 som begynte i utdanning 1974 - 1976 i ulike sosialgrupper og grupper for kursplan og karakterer. Prosent *Percentage of the basic school leavers 1974 who started an education 1974 - 1976 in different social groups and groups for curriculum and marks*

Kursplan og karakterer <i>Curriculum and marks</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
	I	II	III	IV
Mest krevende kursplan <i>Highest curriculum</i>	98,9	98,4	96,2	94,2
Karakterer <i>Marks</i>				
3,5 og over <i>and over</i>	99,5	99,3	99,0	96,7
2,5 - 3,4	98,9	98,5	96,2	94,1
2,4 og under <i>and below</i>	96,7	96,1	91,1	93,5
Plan 2 som laveste kursplan <i>Course 2 as lowest curriculum</i>	94,2	92,4	89,0	84,8
Karakterer				
3,5 og over	95,1	98,5	91,4	87,0
2,5 - 3,4	95,2	93,0	89,8	84,3
2,4 og under	92,5	90,6	86,7	85,6
Lavere kursplan <i>Lower curriculum</i>	80,0	76,1	67,3	58,6
Karakterer				
3,5 og over	84,0	81,5	75,6	66,5
2,5 - 3,4	81,9	78,5	69,8	61,8
2,4 og under	75,6	69,8	59,6	50,1
Alle kursplangrupper <i>All curricula</i>	96,2	92,0	82,1	74,9
Standardisert <i>Standardized</i>	91,9	90,4	86,0	81,5

Et mål på hva familiebakgrunn betyr for videreutdanning ut over de ulikhetene vi finner i skoleprestasjoner, kan beregnes ved såkalte

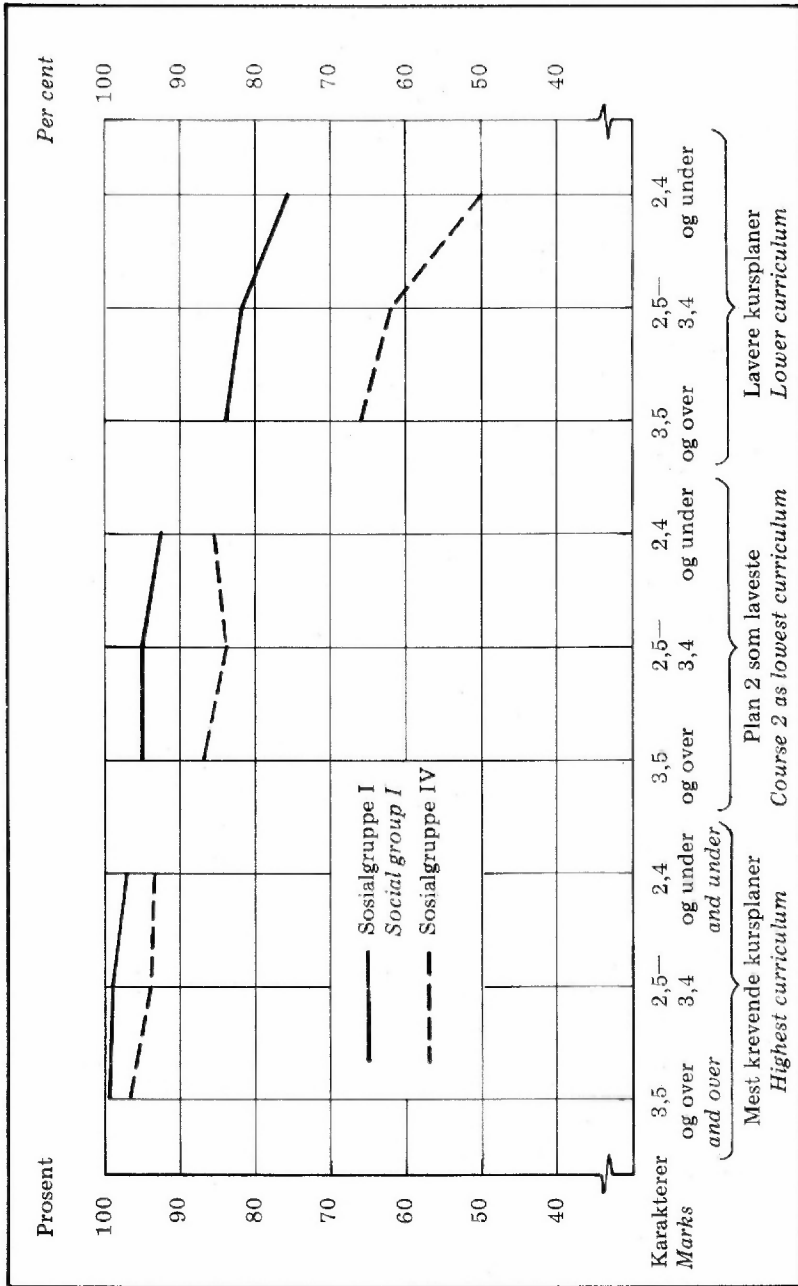
standardiserte andeler. Dette er de andelene vi ville ha funnet dersom det ikke var forskjeller i skoleprestasjoner mellom sosialgruppene. De gir et uttrykk for den direkte sammenhengen mellom familiebakgrunn og videreutdanning. Vi ser da at forskjellene mellom sosialgruppene blir mindre, men de forsvinner ikke helt. Forskjellen mellom gruppe I og gruppe IV er 10,4 prosentenheter, eller om lag halvparten av forskjellen mellom de ikke-standardiserte andelene. Litt grovt kan vi dermed si at den direkte sammenhengen mellom familiebakgrunn og videreutdanning, og den indirekte via skoleprestasjonene, bidrar like mye til de observerte forskjellene.

På grunnlag av dette kan vi hevde at familiebakgrunnen påvirker utdanningsvalget i to trinn: For det første ved at elever fra ressursrike familier oppnår bedre utdanningsutbytte, og for det andre at de oftere tar videreutdanning enn andre elever med samme prestasjonsnivå.

Tallene viser oss imidlertid også en annen viktig side. I figur 2.3 har vi gitt sammenhengen mellom skoleprestasjoner og utdanningsvalg for sosialgruppe I og IV. Vi ser at kurven for den laveste gruppen faller brattere enn for den øverste. Dette viser at det er en sterkere sammenheng mellom utdanningsvalg og skoleprestasjoner for elever fra sosialgruppe IV enn for gruppe I. Fra tabell 2.7 ser vi at blant elevene med de beste skoleprestasjonene er det svært små forskjeller mellom andelene i de enkelte sosialgruppene som har tatt videreutdanning. Blant de elevene som både har høyeste kursplaner og best karakter er det nesten ingen forskjell på de tre øverste sosialgruppene, og bare 2,8 prosentenheters forskjell mellom gruppe I og gruppe IV. Bildet endrer seg imidlertid betydelig etter hvert som vi kommer til elever med svakere skoleprestasjoner. Blant elevene med plan 2 som laveste kursplan varierer forskjellene mellom gruppe I og gruppe IV fra 6,9 til 10,9 prosentenheter. Når vi kommer til de aller svakeste, dvs. elever med lavere kursplaner og dårligste karakterer, er forskjellen kommet opp i 25,5 prosentenheter. Dette er faktisk en større forskjell enn hva vi fant mellom de to sosialgruppene samlet, og andelen som gikk videre er mer enn 50 prosent høyere i gruppe I enn i gruppe IV.

Disse tallene viser altså klart at blant elever med best skoleprestasjoner fortsetter praktisk talt alle i utdanning etter grunnskolen, og familiebakgrunn betyr lite eller ingenting. Derimot betyr familiebakgrunn svært mye for elever med svake skoleprestasjoner. Elevene fra den øverste sosialgruppen synes å ha ressurser som i noen grad oppveier at de har fått et dårlig utdanningsutbytte.

Figur 2.3. Andel av grunnskolekullet 1974 i sosialgruppe I og IV som begynte i videreutdanning 1974- 1976 i grupper for kursplaner og karakterer. Prosent *Part of the basic school leavers 1974 in social group I and IV who started an education 1974-1976 in groups for curriculum and marks. Per cent*



I kapittel 8 vil vi komme nærmere tilbake til hvordan disse sammenhengene har oppstått. Vi vil her bare peke på at det trolig ikke er noen enkel årsakssammenheng mellom skoleprestasjoner og utdanningsvalg. Elevene vil nok i noen grad justere sin arbeidsinnsats i grunnskolen etter hvilke planer om videre utdanning de har. De prestasjonene vi observerer, er derfor ikke noe sikkert mål på elevenes potensielle muligheter for skoleprestasjoner.

Materialet viser ingen markerte sammenhenger mellom familiebakgrunn og tidspunkt for å begynne i utdanning, men blant elevene med de beste skoleprestasjonene er det en svak tendens til at andelen som begynner seinere enn 1. oktober 1974 er større i de laveste sosialgruppene. Disse elevene har så gode skoleprestasjoner at de i liten grad vil ha problemer med å bli inntatt i utdanning når de søker. Det må derfor være andre grunner enn avslåtte søknader til at de begynner seinere i videregående skoler. Her kan geografiske forhold spille inn, en større del av de to laveste sosialgruppene enn av de to høyeste er bosatt i utkantstrøk med lang reiseavstand til videregående skoletilbud. Når det er nødvendig å bo hjemmefra for å gå på skole, kan det føre til at noen flere ønsker å vente til de er blitt ett eller flere år eldre før de begynner. Vi kan heller ikke se bort fra at det kan være et tegn på større usikkerhet i videreutdanningsvalget hos de som ikke går direkte videre etter grunnskolen.

Etter avsluttet grunnskole er det av fundamental betydning hva slags utdanning de unge velger, både med hensyn på mulighetene for fortsatt utdanning og for yrkeslivet. I dag er det rett nok mindre formelle skillelinjer enn tidligere mellom allmennutdanning, eller gymnasutdanning, og yrkesrettet utdanning i den videregående skolen. De tidligere gymnasene og yrkesskolene er integrert i ett skoleslag som gir bedre muligheter for overgang. Dessuten gis det i dag adgang til høyere utdanning også for andre enn personer med examen artium. Likevel viser det seg at de aller fleste følger det tradisjonelle mønsteret, slik at en fortsatt kan si at det er to hovedveier i utdanningssystemet, enten til høyere utdanning via gymnasutdanning eller til yrkeslivet gjennom en yrkesskole. Vi skal derfor se på hvordan valg av gymnas- eller yrkesutdanning etter grunnskolen henger sammen med skoleprestasjoner og sosial bakgrunn.

Som vi har vært inne på, bindes mye av valgfriheten seg på et tidligere tidspunkt, idet det bare er mest krevende kursplaner som gir direkte adgang til gymnasutdanning. Elever med lavere kursplaner kan imidlertid gå veien om grunnskolens 10. klasse. Tabell I i vedlegget viser utdanning 1. oktober 1974 for grunnskolekullet 1974. Den viser da også at det bare er rent unntaksvis at vi finner elever uten mest krevende kursplaner i alle fag i gymnasutdanning.

Figur 2.4. Andel av grunnskolekullet 1974¹⁾ med mest krevende kursplaner i gymnasutdanning 1. oktober 1974 i ulike sosialgrupper. Prosent *Part of the basic school leavers 1974¹⁾ with highest curriculum in secondary general school, upper stage 1 October 1974 in different social groups. Per cent*



1) Se note 2, tabell 2.3.

1) See note 2, table 2.3.

Når vi skal studere hvordan rekrutteringen til gymnasutdanning henger sammen med skoleprestasjoner og sosial bakgrunn, kan vi altså begrense oss til å se på elever i den høyeste kursplangruppen. Dette har vi vist i figur 2.4. Rekrutteringen til gymnasutdanning henger som vi ser, klart sammen med karakterene innen de enkelte sosialgruppene. Dette har naturlig nok sammenheng med at elever med dårlige karakterer stiller bakerst i konkurransen om plassene, men dette er neppe hele forklaringen. Gymnaskapasiteten, og dermed også inntaksmulighetene varierer sterkt fra fylke til fylke, og i enkelte deler av landet vil også de fleste av de karaktermessig svakere av søkerne kunne bli tatt inn.

Det mest interessante for oss er hvordan rekrutteringen varierer etter sosial bakgrunn blant elever i samme karaktergruppe. Blant elevene med de svakeste karakterene kunne en tenke seg at noe av denne forskjellen skyldes regionale forskjeller i gymnaskapasitet, dersom det er slik at de laveste sosialgruppene er sterkere representert i de delene av landet der det er vanskeligst å komme inn. Forskjellene i den beste karaktergruppen gjør imidlertid en slik tolkning lite rimelig. Når vi her finner forskjell på over 14 prosentenheter mellom sosialgruppe I og IV kan dette ikke forklares ut fra ulikheter i inntak av søkere, men ut fra interesser og ønsker hos de unge. Forskjellen mellom sosialgruppene øker når karakterene blir dårligere, særlig er den stor i den midterste karaktergruppen, hele 30 prosentenheter mellom gruppe I og gruppe IV.

Det er særlig elever med midlere skoleprestasjoner som søker til 10. klasse, dvs. de med plan 2 som laveste kursplan, og de karaktermessig svakeste i den øverste kursplangruppen. Det er grunn til å anta at disse elevene er mer innstilt på gymnasutdanning enn yrkesutdanning. Av alle i den midterste kursplangruppen gikk 42,5 prosent av elevene fra sosialgruppe I til 10. klasse, mot 29,5 i gruppe IV. Det er m.a.o. langt vanligere at elever fra høystatusgruppen forsøker denne utveien for å komme inn i gymnasutdanning.

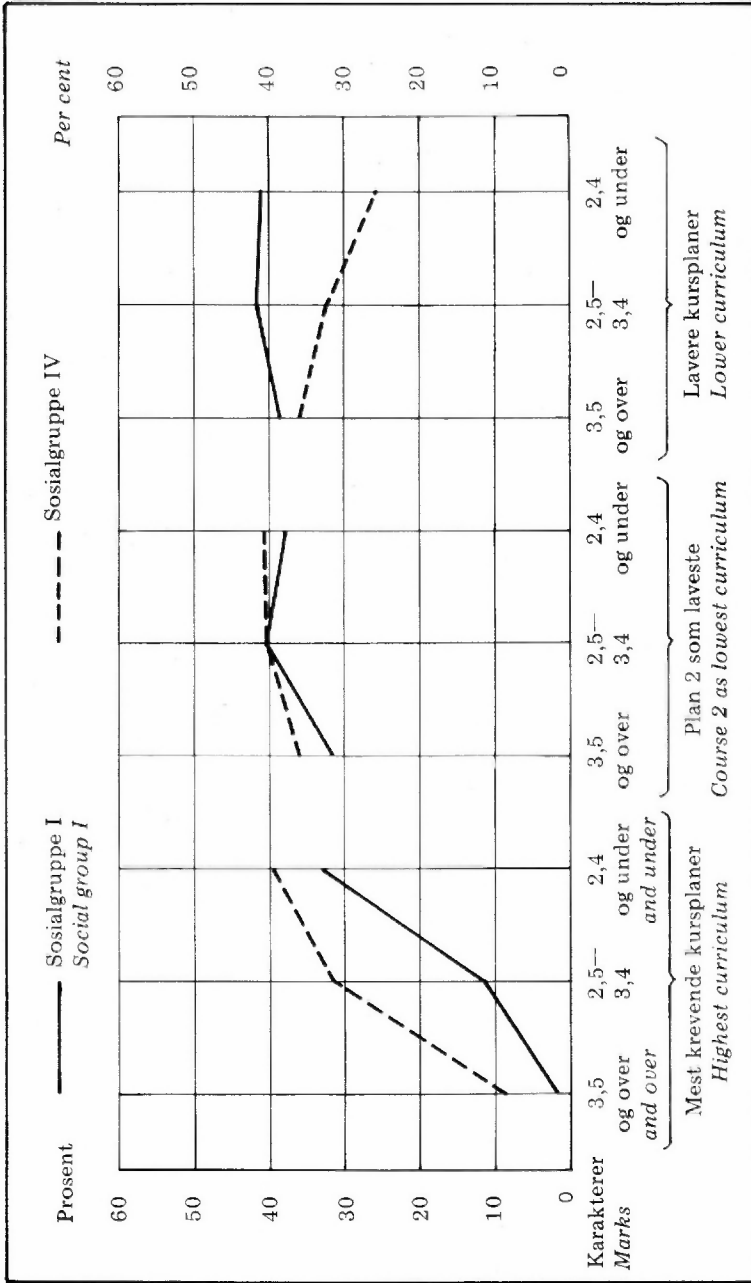
Veien til gymnasutdanning går altså enten via mest krevende kursplan eller 10. klasse i grunnskolen. Inntak i yrkesrettet utdanning har derimot ikke det samme generelle kravet om kursplaner.

Rekrutteringen til yrkesskoleutdanning fra grunnskolekullet 1974 er vist i tabell 2.8, der det er inndelt både etter sosial bakgrunn og skoleprestasjoner. Vi har vist det samme i figur 2.5 for sosialgruppe I og IV.

Tabell 2.8. Andel av grunnskolekullet 1974 i yrkesutdanning 1. oktober 1974 i ulike sosialgrupper og grupper for kursplan og karakterer. Prosent *Percentage of the basic school leavers 1974 in vocational education 1 October 1974 in different social groups and groups for curriculum and marks*

Kursplan og karakterer <i>Curriculum and marks</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
	I	II	III	IV
Alle <i>All</i>	11,5	25,6	33,7	30,4
Mest krevende kursplan <i>Highest curriculum</i>	10,1	16,3	25,9	26,0
Karakterer <i>Marks</i>				
3,5 og over <i>and over</i>	1,7	3,3	9,1	8,4
2,5 - 3,4	11,3	18,0	29,6	31,2
2,4 og under <i>and below</i>	32,9	36,9	44,4	39,8
Plan 2 som laveste kursplan <i>Course 2 as lowest curriculum</i>	39,0	39,0	44,4	40,0
Karakterer				
3,5 og over	31,7	52,9	41,9	35,9
2,5 - 3,4	40,4	39,1	45,7	40,3
2,4 og under	37,8	37,3	42,1	40,6
Lavere kursplan <i>Lower curriculum</i>	41,1	39,7	37,0	30,8
Karakterer				
3,5 og over	38,3	39,3	40,6	36,3
2,5 - 3,4	41,5	41,6	38,0	32,6
2,4 og under	41,0	35,6	33,6	25,8

Figur 2.5. Andel av grunnskolekullet 1974 i sosialgruppe I og IV som var i yrkesutdanning 1. oktober 1974 i grupper for kursplaner og karakterer. Prosent *Part of the basic school leavers 1974 in social group I and IV who was in vocational education 1 October 1974 in groups for curriculum and marks. Per cent*



Blant elevene i den høyeste kursplangruppen finner vi at rekrutteringen til yrkesutdanning er størst i de laveste sosialgruppene. Dette er igjen mest markert blant de som har karakterer 2,5 og høyere. I den midterste kursplangruppen er det ingen markerte forskjeller mellom sosialgruppene, mens vi i den laveste kursplangruppen faktisk finner størst andel yrkesskoleelever fra sosialgruppe I. Dette er særlig markert blant de elevene som har dårligste karakterer, her er yrkesskolefrekvensen hele 15,2 prosentenheter høyere i sosialgruppe I enn i sosialgruppe IV.

Vi har nå kort beskrevet rekrutteringen til de to hovedalternativene i videregående skoler, gymnasutdanning og yrkesutdanning hver for seg. Siden det dreier seg om alternativer, må vi imidlertid prøve å se disse to i sammenheng. Vi har påvist en klar sosial skjevhet i rekrutteringen til gymnasutdanning. En kunne da tenke seg at de lavere sosialgruppene kompenserte dette med en tilsvarende overrekruttering til yrkeskolene. Ser en sosialgruppene under ett uten hensyn til skoleprestasjoner, kan en bare i en viss grad si at dette gjelder. Sosialgruppe I har en lav andel i yrkesutdanning, men mellom de tre andre sosialgruppene er det relativt små forskjeller. Tar en for seg elevene med så gode skoleprestasjoner at de står fritt til å velge, ser vi at gymnasfrekvensen synker og yrkesskolefrekvensen øker når vi går fra sosialgruppe I til IV. Blant elevene med høyeste kursplan og beste karakterer var gymnasfrekvensen i sosialgruppe I 94,8 prosent og i gruppe IV 80,4. Yrkesskolefrekvensen var henholdsvis 1,7 og 8,4 prosent.

Går vi til elevene i den midterste kursplangruppen endrer dette mønsteret seg. Her må vi huske på at mange velger 10. klasse i grunnskolen som en mulig vei til gymnasutdanning, noe som igjen er vanligst i sosialgruppe I. Likevel er yrkesskolefrekvensen her i sosialgruppe I ikke noe lavere enn i de andre gruppene.

Tar vi til slutt for oss den laveste kursplangruppen, finner vi at det er elever fra de øverste sosialgruppene som hyppigst går over til yrkesutdanning.

Ut fra dette synes det som om vi kan slå fast at elever fra de øverste sosialgruppene på alle nivåer av skoleprestasjoner utnytter mulighetene for videreutdanning bedre. Har de muligheten for å begynne i gymnasutdanning direkte, er de også oftere å finne i gymnasutdanning, og de utnytter også oftere muligheten via 10. klasse i grunnskolen. Er veien til gymnasutdanning stengt, utnytter den øverste sosialgruppen yrkesskolemuligheten i større grad enn elever fra de laveste sosialgruppene med tilsvarende skoleprestasjoner.

Vi ser altså tydelig at tendensen til en sosialt skjev utdeling etter grunnskolen trer enda klarere fram når vi ikke bare ser på samlet videreutdanning, men deler opp i gymnasutdanning og yrkesutdanning. Denne sosiale skjevheten gjelder ikke bare rekrutteringen til gymnasutdanning. Når vi tar for oss elever med svake skoleprestasjoner, finner vi at tendensen går i samme retning også for yrkesskolene.

3. SOSIALE ULIKHETER I VIDEREGÅENDE SKOLER

3.1. Innledning

Oppfølgingsundersøkelsen av grunnskolekullet fra 1974 gav i stor grad et bilde av hvordan de sosiale ulikhetene i videregående utdanning tar seg ut. Vi så at ungdommen fra de øverste samfunnslagene langt oftere tok videregående utdanning, og særlig gymnasutdanning. En stor del av disse forskjellene var allerede oppstått i løpet av grunnskolen. I og med ulikhetene i rekrutteringen fra grunnskole til videregående utdanning, er mye av de grunnleggende forskjellene i ungdomskullene fastlagt. Vi vil i dette kapitlet prøve å utdype noe av det bildet vi allerede har fått dannet oss. Først vil vi i grove trekk se på utdanningssituasjonen til 16-18-åringene. Deretter vil vi mer detaljert beskrive rekrutteringen til yrkeskolene. Rekrutteringen til gymnasutdanning vil bli tatt opp i kapittel 4.

3.2. Utdanningssituasjonen til 16-18-åringene

I dette avsnittet vil vi gi en oversikt over utdanningssituasjonen til de tre årskullene som utgjorde hovedtyngden av elevene i 1975.

Hovedtrekkene i tabell 3.1 er de samme som en fant for utdanning pr. 1. oktober for grunnskolekullet fra 1974. Andelen i gymnasutdanning er noe høyere pga. at en del venter ett år med å begynne. Andelen i yrkesutdanning er naturlig nok en del lavere på grunn av at hovedtyngden av disse utdanningene er ett-årige.

Den mest slående forskjellen mellom sosialgruppene er andelen i gymnasutdanning, som er $3\frac{1}{2}$ gang høyere i gruppe I enn i gruppe IV. Også andelen i 10. klasse og annen allmennutdanning er noe høyere i de to øverste sosialgruppene. Derimot er det verdt å merke seg at rekrutteringen til folkehøgskolene er temmelig lik i de fire sosialgruppene. Folkehøgskoleelevene synes derfor å utgjøre et temmelig representativt tverrsnitt av befolkningen.

Tabell 3.1. Personer 16-18 år i ulike sosialgrupper, etter utdanning 1. oktober 1975. Prosent *Population 16-18 years in different social groups, by education 1 October 1975. Per cent*

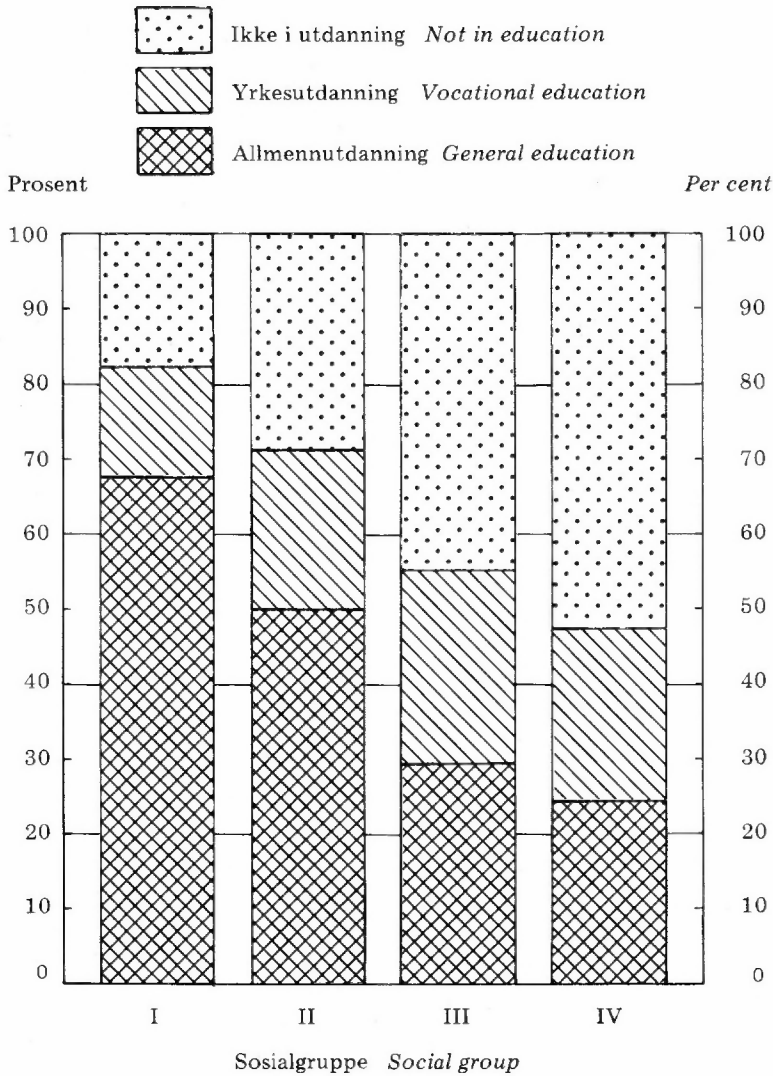
Sosialgruppe <i>Social group</i>	Alle per- soner (=100 pro- sent) <i>All persons (=100 per cent)</i>	I alt <i>Total</i>	I utdanning 1. oktober 1975 <i>In education 1 October 1975</i>					Ikke i utdan- ning <i>Not in educa- tion</i>
			Gymnas- utdan- ning <i>Sec- ondary general school, upper stage</i>	Folke- høg- skole <i>Folk high school</i>	Annen allmenn- utdan- ning <i>Other general educa- tion</i>	Yrkesut- danning <i>Voca- tional educa- tion</i>		
Alle sosialgrupper ¹⁾ <i>All social groups¹⁾</i>	170 976	61,2	30,9	3,1	4,8	22,4	38,8	
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	29 767	82,3	59,9	2,8	5,1	14,5	17,7	
Sosialgruppe II ..	31 241	71,2	41,1	2,9	6,0	21,2	28,8	
" III .	78 663	55,1	21,5	3,2	4,7	25,7	44,9	
" IV ..	27 363	47,3	17,0	3,0	4,3	23,0	52,6	

1) Omfatter også uoppgitt sosialgruppe.

1) *Including unknown social group.*

Rekrutteringen til yrkesskolene viser til en viss grad den motsatte tendens av det vi fant for gymnaset. Forskjellene mellom sosialgruppene er bare langt mindre. Andelen av ungdomskullene som er i yrkesutdanning var høyest i sosialgruppe III, men gruppe II, III og IV lå temmelig nær hverandre. Sosialgruppe I lå lavest, men bare vel 11 prosentenheter under gruppe III. Vi ser altså tydelig at fra gruppe I og nedover avtar andelen i gymnasutdanning svært sterkt. Andelen i yrkesutdanning øker fra gruppe I til gruppe III, men på langt nær i samme takt, og fra gruppe III til IV avtar også yrkesskolefrekvensen. Dette bekrefter inntrykket vi fikk gjennom oppfølgingen av grunnskolekullet: Ungdom fra ressursfattige familier kompenserer ikke en beskjeden søkning til gymnasutdanning med en tilsvarende sterkere søkning til yrkesutdanning. Forskjellen i gymnasfrekvens mellom sosialgruppe I og IV er på hele 42,9 prosentenheter, mens den tilsvarende forskjellen i yrkesskolefrekvens i gruppe IVs favør er på bare 8,5 prosentenheter. En annen måte å se dette på, er å ta for seg den andelen av årskullene som ikke er i gymnasutdanning. Blant disse ungdommene er det en langt større andel i yrkesutdanning i sosialgruppe I og II enn i III og IV. Ungdom fra ressursrike familier som ikke tar gymnasutdanning utnytter altså tilbudet av yrkesutdanning i større grad enn ungdom fra ressursvake familier. Dette bekrefter de tallene vi fikk for grunnskoleelevene med de

Figur 3.1. Personer 16—18 år i ulike sosialgrupper, etter utdanning 1. oktober 1975. Prosent *Population 16—18 years in different social groups, by education 1 October 1975. Per cent*



svakeste skoleprestasjonene: Andelen av disse som tok yrkesutdanning var betydelig høyere i sosialgruppe I enn i sosialgruppe IV.

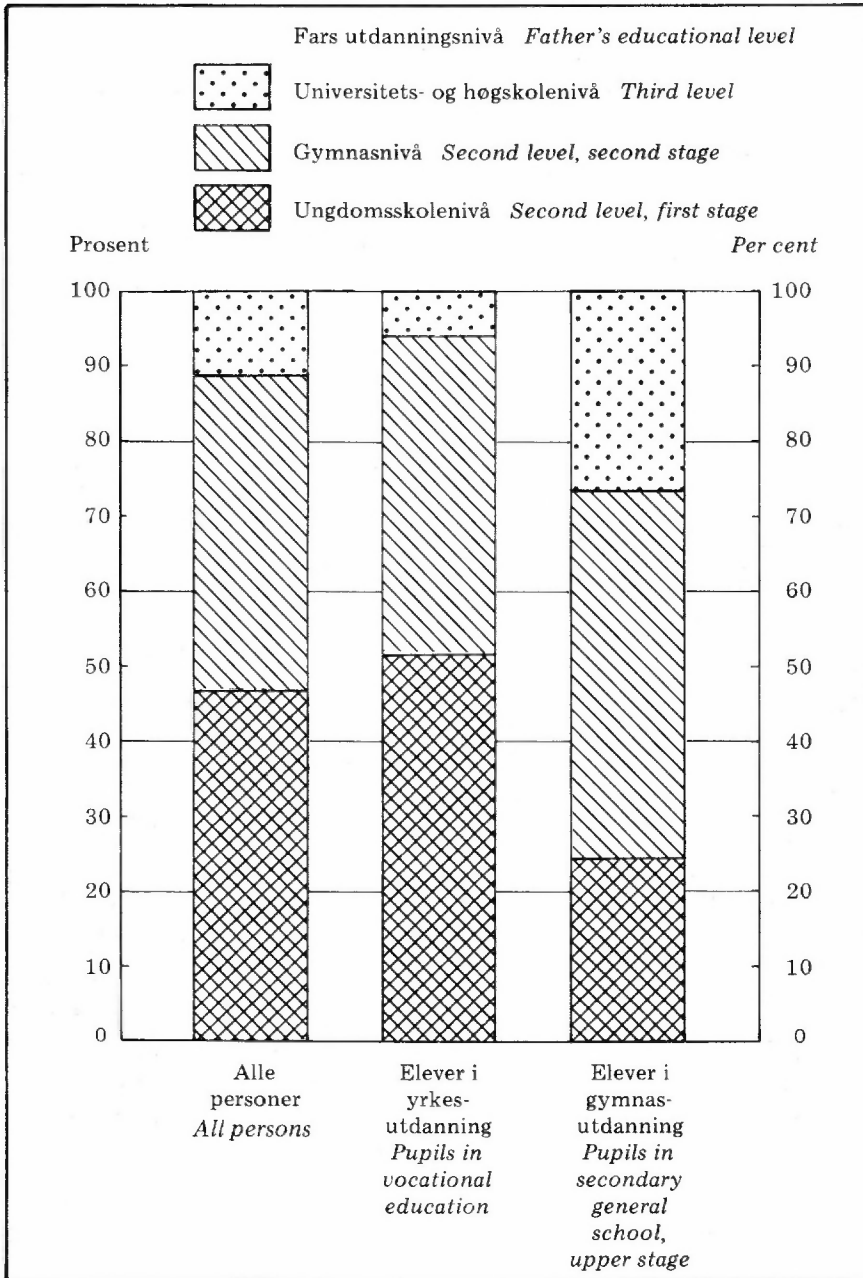
Av disse tallene kan vi slutte at elevmassen i gymnasutdanning og yrkesutdanning er klart forskjellig sammensatt mht. sosial bakgrunn.

Tabell 3.2. Alle personer, elever i gymnasutdanning og elever i yrkesutdanning 1. oktober 1975 i alderen 16-18 år, etter sosialgruppe. Prosent *Total population, pupils in secondary general school, upper stage and pupils in vocational education 1 October 1975 16-18 years, by social group. Per cent*

Sosialgruppe <i>Social group</i>	Personer 16-18 år i alt <i>Population 16-18 years</i>	Elever i gymnas- utdanning <i>Pupils in secondary general school, upper stage</i>	Elever i yrkesut- danning <i>Pupils in vocational education</i>
I alt <i>Total</i>	100,0	100,0	100,0
Sosialgruppe I <i>Social group</i> ...	17,4	33,7	11,3
" II	18,3	24,3	17,3
" III	46,0	32,0	52,9
" IV	16,0	8,8	16,4
Uoppgitt <i>Unknown</i>	2,3	1,2	2,0

Denne antakelsen bekreftes av tabell 3.2. Sosialgruppe I er klart overrepresentert i gymnasutdanning med en andel av elever som er nesten det dobbelte av denne gruppens andel av hele aldersgruppen. Også sosialgruppe II er overrepresentert, mens gruppe III og særlig gruppe IV er klart underrepresentert. For yrkesskoleelevene ser vi at den sosiale sammensetningen er langt mer representativ. Sosialgruppe I er riktignok en del underrepresentert, og sosialgruppe III noe overrepresentert, men avviket fra sosialgruppefordelingen for aldersgruppen som helhet er langt mindre markert. Dette illustrerer klart at ungdom fra ressursvake familier ikke kompenserer sin manglende rekruttering til gymnasutdanning ved å ta yrkesutdanning isteden. Vi får fram et tilsvarende mønster ved å dele inn etter fars utdanningsnivå i figur 3.2.

Figur 3.2. Alle personer, elever i yrkesuddanning og elever i gymnasuddanning 1. oktober 1975 i alderen 16—18 år, efter fars udnanningsnivå.
 Prosent *All persons, pupils in vocational education and pupils in secondary general school, upper stage 1 October 1975 16—18 years, by father's educational level. Per cent*



3.3. Rekruttering til yrkesutdanning i videregående skoler

Videregående yrkesutdanning omfatter et bredt spekter av utdanningstilbud som kvalifiserer for høyst ulike yrker. Utdanningene er ulike både med hensyn til faglig innhold og lengde, og vi må vente at de derfor trekker til seg ungdom med ulik bakgrunn og interesser. Vi vil i dette avsnittet gå nærmere inn på sammenhengen mellom familiebakgrunn og valg av type yrkesutdanning. Dette problemet vil vi angripe fra to litt forskjellige synsvinkler. Først vil vi se på hvordan elevene fordeler seg etter sosialgruppe og fars utdanning i de enkelte skoleslagene og utdanningene. Der nest vil vi se på hvordan valg av type yrkesutdanning henger sammen med fars yrke. I den første angrepsmåten inndeles elevene i temmelig grove grupper etter sosial bakgrunn, men detaljert etter utdanningsvalg. På denne måten får vi kartlagt den "sosiale profilen" til de ulike skoleslag og utdanninger. I den andre måten å studere sammenhengen på, inndeler vi mer detaljert etter fars yrke, men til gjengjeld er yrkesutdanningene inndelt i grove grupper. I en slik analyse er vi ikke bare opptatt av fars yrke som en indikator på familiens sosioøkonomiske status. Vi vil også prøve å finne ut om det faglige innholdet i fars yrke kan ha noen innvirkning. Spesielt interressert er vi i om det kan spores tendenser til at sønnene tar yrkesutdanning som kvalifiserer for tilsvarende yrke som faren har.

På tellingstidspunktet for denne undersøkelsen gjaldt fortsatt den skoleslaginndelingen en hadde før yrkes- og allmennutdanning ble integrert i ett skoleslag. Vi har i denne delen av undersøkelsen tatt med alle elevene i alderen 16-24 år.

Tabell 3.3. Elever ved fag- og yrkesskoler 1. oktober 1975 i ulike skoleslag, etter sosialgruppe/fars utdanningsnivå. Prosent *Pupils in vocational schools 1 October 1975 in different types of schools, by social group/father's educational level. Per cent*

Skoleslag ¹⁾ Type of school ¹⁾	Alle ²⁾ (=100 pro- sent) All ²⁾ (=100 per cent)	Sosialgruppe Social group				Fars utdanningsnivå Father's educational level				
		I	II	III	IV	Uni- ver- si- tets- og høg- sko- le- nivå Third level	Gymnasnivå Second level, second stage		Yrkes- utdan- ning Voca- tional educa- tion	Ung- doms- sko- le- nivå Se- cond le- vel, first stage
							All- menn- ut- dan- ning Gene- ral educa- tion			
Alle personer 16-24 år All persons 16-24 years	475 621	16,5	17,8	45,7	16,7	10,8	8,1	31,6	49,1	
Yrkesskoler i alt Vocational schools, total	63 034	15,1	18,7	48,9	15,0	9,1	8,5	36,1	46,2	
2 Fagskoler for land- bruk og fiske i alt	3 250	15,2	11,4	61,7	10,6	11,0	8,1	42,5	38,1	
Av dette Of which										
21 Landbruksskoler	2 526	14,7	10,9	64,8	8,6	10,8	7,8	42,6	38,6	
22 Hagebruks- og gartnerskoler .	268	20,1	12,3	56,0	10,4	13,4	8,6	49,3	28,0	
23 Skogbruksskoler	256	20,3	14,4	53,1	10,9	14,1	11,7	38,3	35,5	
24 Fiskarfagskoler	151	7,9	12,6	35,8	41,7	4,6	4,6	38,5	55,0	
3 Fag- og yrkesskoler for håndverk og industri i alt	32 024	13,1	17,0	51,5	16,1	7,6	7,3	34,8	50,3	
31 Verksted- og lærlingskoler	26 404	11,5	16,6	52,7	16,9	6,2	6,8	34,4	52,5	
32 Tekniske fag- skoler og ele- mentærtekniske skoler	903	16,2	19,8	47,6	14,6	9,9	7,4	40,9	41,7	
33 Skoler for hus- flid og kunst- industri	1 890	27,8	21,6	36,3	11,5	20,6	10,2	35,7	33,2	
39 Andre fag- og yrkesskoler for håndverk og industri	2 827	17,5	17,3	51,3	12,3	11,2	9,4	35,3	44,1	

1) For engelsk oversettelse av skoleslag, se vedlegg 3. 2) Medregnet uoppgitt sosialgruppe/fars utdanningsnivå.

1) For English translation of type of school, see annex 3. 2) Included unknown social group/father's educational level.

Tabell 3.3 (forts.). Elever ved fag- og yrkesskoler 1. oktober 1975 i ulike skoleslag, etter sosialgruppe/fars utdanningsnivå.
 Prosent *Pupils in vocational schools 1 October 1975 in different types of schools, by social group/father's educational level. Per cent*

Skoleslag ¹⁾	Alle ²⁾ (=100 pro- sent)	Sosialgruppe				Fars utdanningsnivå				
		I	II	III	IV	Uni- ver- si- tets- og høg- sko- le- nivå	Gymnasnivå			Ung- doms- sko- le- nivå
							All- menn- ut- dan- ning	Yrkes- utdan- ning		
4 Fag- og yrkesskoler for transport og kommunikasjon i alt	3 039	11,5	22,1	43,1	19,7	6,2	7,3	37,8		49,1
41 Navigasjons- skoler	491	10,6	27,7	35,6	21,2	4,9	5,9	43,4		45,8
42 Maskinistiskoler	1 097	12,1	23,3	42,8	18,3	7,7	7,7	37,7		46,8
43 Kokk- og stuert- skoler	506	14,0	19,4	40,9	21,3	7,1	8,9	34,6		49,2
44 Andre maritime skoler	470	6,6	21,7	47,0	22,6	3,4	4,9	36,0		55,7
49 Andre skoler for transport og kommunikasjon ..	475	12,8	17,1	49,7	16,8	5,7	8,9	37,3		48,8
5 Skoler for administ- rasjon og økonomi i alt	13 776	16,4	22,2	45,3	14,2	8,7	10,9	36,8		43,5
Av dette										
51 Handelsskoler ..	13 122	16,1	21,9	45,8	14,4	8,5	10,6	36,6		44,1
53 Skoler for offent- lig ansatte	118	16,1	17,8	44,9	16,1	5,1	10,2	44,1		40,7
59 Andre skoler for økonomi og admi- nistrasjon	491	26,3	33,0	29,1	10,0	15,7	17,3	41,3		25,7
6 Skoler for helsestell og sosialt arbeid i alt	5 147	23,2	20,6	42,3	11,3	15,8	10,3	37,1		36,6
61 Hjelpepleier- skoler	825	11,4	17,5	49,6	18,2	7,2	6,8	35,9		50,2
62 Sykepleierskoler	3 815	25,6	20,9	41,1	10,0	17,9	10,9	36,9		34,2
63 Barnepleie- skoler	225	23,6	24,9	40,4	9,8	11,1	12,0	42,2		34,2
69 Andre skoler for helsestell og sosialt arbeid .	282	25,2	21,6	39,7	10,6	16,7	11,0	40,1		31,9

1) Se note 1, side 62. 2) Se note 2, side 62.

1) See note 1, page 62. 2) See note 2, page 62.

Tabell 3.3 (forts.). Elever ved fag- og yrkesskoler 1. oktober 1975 i ulike skoleslag, etter sosialgruppe/fars utdanningsnivå.
 Prosent *Pupils in vocational schools 1 October 1975 in different types of schools, by social group/father's educational level. Per cent*

Skoleslag ¹⁾	Alle ²⁾ (=100 pro- sent)	Sosialgruppe				Fars utdanningsnivå				
		I	II	III	IV	Uni- ver- si- tets- og høg- sko- le- nivå	Gymnasnivå		Ung- doms- sko- le- nivå	
							All- menn- ut- dan- ning	Yrkes- utdan- ning		
7 Fag- og yrkesskoler ellers i alt	5 777	18,1	20,8	45,0	13,7	12,3	9,1	36,3	42,2	
71 Hotellfagskoler	81	30,9	17,3	39,5	8,6	17,3	16,9	34,6	32,1	
72 Politi-, brann-, toll- og feng- selsskoler	236	9,7	23,3	46,2	18,2	7,2	7,6	43,6	41,5	
73 Befalsskoler ...	1 502	23,5	29,8	34,3	10,7	18,0	11,7	40,1	30,0	
74 Musikk- og teaterskoler ...	520	39,0	25,6	29,0	4,8	28,8	14,6	37,5	18,5	
75 Husmorskoler ...	3 157	11,0	15,9	53,6	16,8	6,3	6,9	33,8	53,0	
79 Andre fag- og yrkesskoler	281	33,5	17,8	36,3	10,3	20,6	8,2	36,7	33,8	

1) Se note 1, side 62. 2) Se note 2, side 62.

1) See note 1, page 62. 2) See note 2, page 62.

Denne tabellen viser et noe annet bilde enn det vi fikk i tabell 3.2, som var begrenset til elever i aldersgruppen 16-18 år. Særlig er sosialgruppe I bedre representert. Dette skyldes dels at omfanget blir en del forskjellig når vi grupperer etter skoleslag i stedet for utdanningens art, men det har mest sammenheng med at sosialgruppe I er bedre representert i yrkesutdanning blant elevene som er 19 år eller eldre.

Vi ser at fag- og yrkesskoleelevene utgjør et temmelig representativt tverrsnitt av befolkningen. Sosialgruppe I er noe underrepresentert, og gruppe II og III noe overrepresentert. Ser vi på fordelingen etter fars utdanning, finner vi at gruppen med videregående yrkesutdanning er overrepresentert. Det er verdt å merke seg at både sosialgruppe IV og gruppen med utdanning på ungdoms-skolenivå er noe underrepresentert blant yrkesskoleelevene.

Variasjonene mellom de ulike skoleslagene er imidlertid svært store. Det er ikke her mulig å komme inn på alle detaljer, og vi må nøye oss med å kommentere enkelte hovedtrekk. At fagskolene for landbruket har et meget sterkt innslag av sosialgruppe III har naturlig nok sammenheng med at denne sosialgruppen

omfatter alle selvstendige innen landbruket. En overveiende del av landbruksskoleelevene har altså sin bakgrunn i landbruket. Rekrutteringen til dette skoleslaget er særlig sterk fra den gruppen der også faren har en videregående yrkesutdanning (hovedsakelig innen samme skoleslag). Hele 42,6 prosent av landbruksskoleelevene hadde fedre med videregående yrkesutdanning, mens denne andelen var 32 prosent i den mannlige jordbruksbefolkningen som helhet. Tendensen til at ungdom som har fedre med videregående yrkesutdanning er overrepresentert i fag- og yrkesskolene er altså særlig klar blant ungdom med landbruksbakgrunn som søker til landbruksskolene.

Hagebruks- og gartnerskolene og skogbruksskolene har en noe annen elevmasse enn landbruksskolene, ved at ungdom med landbruksbakgrunn er mindre enerådende. Av alle skoleslag har fiskarfagskolene den klart mest markerte overvekten av sosialgruppe IV, som en må anta har sammenheng med at denne gruppen omfatter fiskere.

Av skoler som har et særlig høyt innslag av de to høyeste sosialgruppene, kan vi nevne skoler for husflid og kunstindustri, musikk- og teaterskoler og skoler for helsestell og sosialt arbeid. Det synes som om skoler for estetiske fag helst trekker til seg elever fra ressursrike familier. En del av disse skoleslagene har seinere fått status som høgskoler, og også i 1975 krevdes i realiteten mer enn bare grunnskole som opptaksgrunnlag. Noe helt tilsvarende gjelder også for sykepleierskolene som fra 1981 er regnet som høgskoler. Disse skoleslagenes opptakskrav gjør at rekrutteringen er mer i samsvar med rekrutteringen til høyere utdanning, selv om skolene i 1975 var formelt sett regnet som videregående skoler.

Rekrutteringen til hjelpepleierskolene viser et helt annet mønster enn til sykepleierskolene, ved at den sosiale profilen er mer i samsvar med de vanlige yrkesskolene. Forskjeller i opptakskrav forklarer mye, dessuten betyr nok forskjeller i lønnsvilkår og yrkesmessig prestisje en god del.

En annen sammenlikning av interesse er mellom de to største skoleslagene, nemlig verksted- og lærlingskoler og handelsskoler. Førstnevnte skoleslag, som særlig kvalifiserer for fagarbeid i industrien, får en klar overvekt av sosialgruppe III, og gruppene med yrkesskoleutdanning eller bare utdanning på ungdomsskolenivå er overrepresentert i forhold til befolkningen. Det kan derfor synes som det særlig er fra fag- og spesialarbeidergruppene elevene til dette skoleslaget rekrutteres.

Ved handelsskolene, derimot, er det særlig sosialgruppe II som dominerer. Denne gruppen består da også særlig av personer med handels- eller kontorarbeid.

Men også inndeling etter skoleslag dekker over store variasjoner i utdanningstilbud. I tabell II i vedlegget er det gitt en mer detaljert oversikt etter utdanningens art. For lettere å få øye på hovedtrekkene har vi i denne tabellen også gitt tall for de to øverste og de to nederste sosialgruppene samlet. Ut fra dette har vi inndelt utdanningene etter om det er de to øverste sosialgruppene eller de to nederste som er overrepresentert. I hele aldersklassen 16-24 år utgjør sosialgruppe I og II 34,5 prosent og sosialgruppe III og IV 62,3 prosent. Vi har etter dette klassifisert alle utdanninger der sosialgruppe I og II utgjør fra 30-39,5 prosent som "sosialt nøytrale". Utdanninger der disse sosialgruppene utgjør fra 40-49,5 prosent vil vi si har en "høystatusprofil", og tilsvarende 20-29,5 prosent har en "lavstatusprofil". Når andelen er 50 prosent eller over sier vi utdanningen har en markert høystatusprofil, og når andelen er under 20 prosent en markert lavstatusprofil.

Utdanninger med markert høystatusprofil hadde til sammen 5,3 prosent av yrkesskoleelevene. Største enkeltutdanning var befalsutdanning. Tyngdepunktet utgjøres imidlertid av utdanninger med tilknytning til kunst og brukskunst. For øvrig finner vi et par mindre merkantile utdanninger, finmekaniske fag og flymekanikerutdanning.

Utdanninger med en mer moderat høystatusprofil fanget opp 9,8 prosent av elevene. Regner vi med utdanninger i husflid, utgjør også her de estetiske fagene en stor gruppe. Største enkeltutdanning er markedsføring. Noen få utdanninger innen industri, håndverk og teknikk faller i denne gruppen. Foruten husflidskole og kombinerte grunnkurs, som vi skal komme tilbake til, finner vi videregående kurs for møbelsnekkere, grafiske fag, laborantutdanning og teknisk tegning. Felles for disse utdanningene er at de ikke er rettet inn mot typisk industriarbeid.

En stor andel, 38 prosent, av elevene kommer inn under utdanninger med nøytral sosial profil. Inn under denne gruppen faller f.eks. hovedtyngden av utdanninger i handels- og kontorlag. Også en del store utdanninger innen industrielle og håndverksmessige fag faller i denne kategori, f.eks. elektrofagene.

Hovedtyngden av de industrielle og håndverksmessige fagene har en viss lavstatusprofil, og hele 44,2 prosent av alle yrkesskoleelevene tar utdanninger som faller i denne gruppen. Også hjelpepleierutdanning, agronomkurs og husstellkurs kommer i denne kategori, det samme gjelder den grunnleggende yrkesskolen i handel og kontor. Bare et fåtall utdanninger med 2,4 prosent av elevene har markert lavstatusprofil. Det gjelder en del jordbruksfag, fiskerifag, videregående tømrerutdanning og landbruksmekanikerutdanning.

Hovedtyngden av yrkesutdanningene har altså en nøytral eller svak lavstatusprofil. Dette understreker klart det vi tidligere har sagt at yrkesskoleelevene utgjør et relativt representativt utsnitt av befolkningen. Den laveste sosialgruppen er med noen få unntak dårlig representert i alle typer yrkesutdanning, og det er m.a.o. få ungdommer fra de mest ressursvake familiene å finne som yrkesskoleelever.

Som en grov oppsummering kan en si at humanistiske og estetiske fag har et sterkt innslag av elever fra høystatushjem. Handels- og kontorfagene har mange elever fra sosialgruppe II, mens det er gruppe III som preger de industrielle og håndverksmessige fagene. Av disse fagene igjen er elektroutdanning preget av en noe høyere sosial profil enn f.eks. jern- og metallfagene.

Et tydelig gjennomgående trekk er at de to-årige (kombinerte) grunnkursene har et markert høyere innslag av sosialgruppe I og II enn de tilsvarende andre yrkesutdanningene. Disse to-årige kursene har et større innslag av allmennfag, og gir bedre muligheter for overgang til gymnasutdanning. Disse elevene har altså valgt et yrkesfaglig tilbud som holder døra mer åpen til allmennfaglig studieretning.

Vi har her bare kunnet peke på enkelte trekk ved det sosiale rekrutteringsmønsteret til videregående yrkesutdanning. Bildet er sammensatt og vi har ingen garanti for at alle trekk er stabile over tid. Å skulle forklare det mønsteret som trer fram, er en heller komplisert oppgave som vi ikke vil gå noe nærmere inn på. I enkelte tilfeller kan det pekes på særlige opptakskrav, som f.eks. examen artium, som fører til en annen sosial sammensetning enn utdanninger uten dette kravet. Det meste av forklaringen må imidlertid ligge i at ungdom med ulik familiebakgrunn har ulike preferanser mht. yrkesutdanning og yrke (Stensaasen 1970).

3.4. Fars yrke og sønnenes valg av yrkesutdanning

Vi vil nå gå litt nærmere inn på hvordan valg av yrkesutdanning henger sammen med fars yrke. De sosialgruppene vi opererer med dekker over store variasjoner av yrker, og vi vil derfor foreta en noe mer detaljert inndeling etter fars yrke. Til gjengjeld må vi operere med temmelig grove grupper når det gjelder type utdanning.

Et hovedspørsmål vi vil stille er om det kan påvises tendenser til "å følge i farens fotspor" ved valg av yrkesutdanning. Til en slik analyse er det nødvendig å holde de kvinnelige elevene utenom, siden yrkes- og utdanningsvalget til menn og kvinner fortsatt er svært forskjellig (Baadshaug og Eeg-Henriksen, 1976).

Allerede i det materialet som er diskutert, fant vi tegn som tydet på at vi ville finne tendenser til samsvar mellom yrkesutdanningsvalg og fars yrke. F.eks. fant vi at sosialgruppe II var relativt sterkt representert i utdanninger innen handel og kontor, og denne sosialgruppen har nettopp et særlig sterkt innslag av handels- og kontoryrker.

I tabell III i vedlegget er det gitt tall for fordelingen av yrkes-skoleelevene når sosialgruppene er brutt ned i en mer detaljert inndeling etter fars yrke. Nå er det langt fra alle yrker hvor en bestemt type utdanning kvalifiserer for nettopp dette yrket. I de fleste yrkene er det variasjon i utdanningsbakgrunn, og personer med en bestemt yrkesutdanning sprer seg som regel på en rekke ulike yrker. Men for en del yrker og utdanninger er det godt faglig samsvar. I tabell 3.4 har vi plukket ut en del slike yrkesgrupper hvor det er mulig å finne en utdanning med tilsvarende faglig innhold. Bare de utdanningene som svarer til noen av de oppførte yrkene er spesifisert.

I tabell 3.4 er det streket under de prosenttallene hvor fars yrke og sønnens yrkesutdanning viser samsvar. Tabellen viser helt klart at prosenttallene er til dels vesentlig høyere i en utdanning når det er samsvar med fars yrke enn når det ikke er det. Andelen av yrkesskoleelevene er f.eks. betydelig høyere i administrative og økonomiske fag når fars yrke er innen handel, kontor eller bedrifts- og organisasjonsledelse. Vi kan ut fra disse tallene slutte at det er en tendens til at de unge velger yrkesutdanninger som ligger nært opp til det yrke faren har.

Vi må likevel ikke overdrive betydningen av denne sammenhengen. I kolonnen ytterst til høyre i tabell 3.4 har vi beregnet hvor stor andel av hele aldersgruppen 16-24 år som er elev i en utdanning som svarer til fars yrke. Tabell 3.5 viser de samme tallene satt opp på en litt annen måte. Her har vi først ført opp hvor stor andel av alle menn i alderen 16-24 år som var elever i ulike typer av yrkesskoleutdanning. Denne andelen var f.eks. 2,0 prosent for fagfelt administrasjon og økonomi. For hver type utdanning har vi så ført opp hvor stor denne andelen var

Tabell 3.4. Mannlige yrkesskoleelever 1. oktober 1975 i grupper for fars yrke, etter utdanningens art. Prosent *Male pupils in vocational schools 1 October 1975 in groups for father's occupation, by type of education. Per cent*

Fars yrke <i>Father's occupation</i>	I alt <i>Total</i>	Utdanningens art <i>Type of education</i>							Prosentandel av alle 16-24- åringer i den yrkes- utdanning som samsvarer med fars yrke <i>Percentage of total population 16-24 years in the type of vocational education matching with father's occupation</i>
		Admi- nist- ra- sjon og øko- nomi- Com- mer- cial and busi- ness prog- ram- mes	Meka- niske fag, jern- me- tall- fag Mecha- nical and metal trades prog- rammes	Elek- tro- fag Elec- tri- cal and elec- tro- nical tra- des prog- rammes	Tre- arbeid, bygge- og an- leggs- fag Wood work- ing and con- struc- tion trades prog- rammes	Sam- ferd- sel Trans- port and com- muni- cation and prog- rammes	Jord- bruk, skog- bruk og fiske Agri- cul- tural, prog- ram- mes	Andre fag Other prog- ram- mes	
Alle yrker <i>All</i> (pupils in voca- tional schools) .	100,0	16,7	33,1	13,7	6,8	4,9	7,5	17,3	..
Bedrifts- og organisasjons- ledelse <i>Administ- ration of private enterprises and organizations</i> ...	100,0	29,6	22,4	10,3	5,5	4,2	6,4	21,6	3,2
Kontorarbeid <i>Clerical work</i> ...	100,0	23,5	26,7	14,9	6,2	4,7	4,2	19,8	2,8
Handelsarbeid <i>Sales work</i>	100,0	29,9	27,4	11,4	4,6	3,7	4,5	18,5	3,8
Arbeidsledelse i jord- og skogbruk <i>Management in agriculture and forestry</i>	100,0	11,0	33,5	9,6	7,4	2,7	28,7	7,1	3,9
Skipsbefal <i>Ship officers</i> ...	100,0	15,4	31,0	16,8	5,3	18,2	3,0	10,3	2,6
Dekks- og maskin- mannskap <i>Deck an engine-room crew work</i>	100,0	10,6	36,2	12,1	4,9	20,1	2,2	13,9	2,8
Smelteverk, metallverk og støperiarbeid <i>Smelting, metal- lurgical and foun- dry work</i>	100,0	13,3	44,0	14,6	8,2	5,1	2,3	12,5	5,4

Tabell 3.4 (forts.). Mannlige yrkesskoleelever 1. oktober 1975 i grupper for fars yrke, etter utdanningens art. Prosent *Male pupils in vocational schools 1 October 1975 in groups for father's occupation, by type of education. Per cent*

Fars yrke	I alt	Utdanningens art							Prosentandel av alle 16-24-åringer i den yrkes-utdanning som samsvarer med fars yrke
		Admi- nist- ra- sjon og øko- nomi	Meka- niske fag, jern- og me- tall- fag	Elek- tro- fag	Tre- arbeid, bygge- og an- leggs- fag	Sam- ferd- sel	Jord- bruk, skog- bruk og fiske	Andre fag	
Jern- og metall- varearbeid <i>Iron- ware and metal- ware work</i>	100,0	13,9	<u>40,2</u>	14,1	5,5	3,9	2,9	19,5	5,6
Elektroarbeid <i>Electrical work</i> .	100,0	13,2	31,1	<u>24,1</u>	6,0	3,4	3,4	18,8	3,4
Trearbeid <i>Wood work</i>	100,0	16,7	33,8	14,2	<u>10,9</u>	4,1	4,3	16,0	1,3
Annet bygge- og anleggsarbeid <i>Construction work not elsewhere classified</i>	100,0	13,6	37,9	13,6	<u>11,4</u>	4,0	4,4	15,1	1,2
Maskin- og motor- drift <i>Stationary engine and motor- power work</i>	100,0	13,7	<u>46,1</u>	12,8	6,0	5,2	5,2	11,0	5,6

Tabell 3.5. Andel av menn i alderen 16-24 år i en yrkesutdanning som samsvarer med fars yrke *Part of male population 16-24 years in vocational education matching with father's occupation*

Type yrkesutdanning og fars yrke <i>Type of vocational education and father's occupation</i>	Elever i prosent av alle 16-24-åringer <i>Pupils as per cent of population 16-24 years</i>
Administrasjon og økonomi, alle yrker <i>Commercial and business programmes, all occupations</i>	2,0
Av dette <i>Of which</i>	
Bedrifts- og organisasjonsledelse <i>Administ- ration of private enterprises and organisations</i>	3,2
Kontorarbeid <i>Clerical work</i>	2,8
Salgsarbeid <i>Sales work</i>	3,8
Mekaniske fag, jern og metallfag, alle yrker <i>Mechanical and metal trades programmes, all occupations</i>	4,0
Av dette	
Smelteverk, metallverk og støperiarbeid <i>Smelting, metallurgical and foundry work</i>	5,4
Jern- og metallvarearbeid <i>Ironware and metal- ware work</i>	5,6
Maskin- og motordrift <i>Stationary engine and motor-power work</i>	5,8
Elektrofag, alle yrker <i>Electrical and electroni- cal trades programmes, all occupations</i>	1,0
Av dette	
Elektroarbeid <i>Electrical work</i>	3,4
Trearbeids-, bygge- og anleggsfag, alle yrker <i>Wood working and construction trades programmes, all occupations</i>	0,8
Av dette	
Trearbeid <i>Wood work</i>	1,3
Annet bygge- og anleggsarbeid <i>Construction work not elsewhere classified</i>	1,2
Samferdsel, alle yrker <i>Transport and communica- tion programmes, all occupations</i>	0,6
Av dette	
Skipsbefal <i>Ship officers</i>	2,6
Dekks- og maskinmannskap <i>Deck and engine-room crew work</i>	2,8
Jordbruk, skogbruk og fiske, alle yrker <i>Agricul- tural, forestry and fishery programmes, all occupations</i>	0,9
Av dette	
Arbeidsledelse i jord- og skogbruk <i>Management in agriculture and forestry</i>	3,9

i de enkelte gruppene for fars yrke som samsvarer med vedkommende utdanning. F.eks. er det 3,8 prosent som var elev i en utdanning innen administrasjon og økonomi i den gruppen av 16-24-årige menn der fars yrke var salgsarbeid. Som vi ser, gjelder det at det er en betydelig større andel av hele aldersgruppen som er elev i en bestemt yrkesskoleutdanning når far hadde et yrke innen samme sektor, enn hva elevtallet utgjør av aldersgruppen totalt. Klarest er vel tendensen for landbruksutdanning (3,9 mot 0,9 prosent).

Vi har her beregnet antall elever i bestemte utdanninger med en varighet på 1-3 år i prosent av 9 hele årskull. Dette vil gi betydelig lavere prosenttall enn de vi ville ha fått ved å beregne hvor stor andel av et årskull som totalt vil gjennomføre en gitt utdanning. For vår problemstilling spiller dette ikke noen avgjørende rolle, vi er først og fremst opptatt av forholdet mellom den totale andelen og andelen i bestemte grupper for fars utdanning.

De prosenttallene vi har beregnet viser at det ikke skjer noen særlig grad av "selvrekruttering" via yrkesskoleutdanning. Det er ikke noen store andeler av ett årskull gutter som tar en utdanning som peker i retning av samme yrke som fedrene. Men like sikkert er det at det er en sammenheng mellom fars yrke og sønnens valg av yrkesskoleutdanning. Farens yrke synes altså å ha en viss tiltrekning ved valg av yrkesutdanning. Vi vil i denne sammenhengen trekke inn noen resultater fra Yrkeshistorieundersøkelsen presentert i en artikkel av Olaf Tvede (Tvede 1978). Her trekkes følgende konklusjoner om sammenhengen mellom fars yrke og sønnens utdanningsvalg:

- "1. Betraktelig høyere andeler fra tjenesteytende yrker enn fra manuelle yrker har valgt handelsskole.
2. Betydelig høyere andeler fra manuelle yrker enn fra tjenesteytende yrker har valgt håndverks- og industrifag (bortsett fra kohort 31).
3. For sønner med fedre i manuelle yrker er andelen med håndverks- og industriutdanning betraktelig høyere enn andelen med handelsskole.
4. For sønner med fedre i tjenesteytende yrker er andelen med handelsskole betraktelig høyere enn andelen med håndverks- og industriutdanning
5. Sønner med fedre i primæryrker har, stort sett, i betraktelig høyere grad valgt håndverks- og industriutdanning enn handelsskole."

(Tvede 1978)

Disse slutningene synes altså klart å finne støtte også i vårt materiale. De årskullene som ble studert av Yrkeshistorieundersøkelsen hadde gjennomført sin utdanning på et tidspunkt som ligger forut for innføringen av ungdomsskolen og en rekke andre utdanningsreformer. Likevel har vi fått bekreftet at sammenhengene også består blant de unge som i 1975 var i sin utdanningsaktive fase.

Det kan finnes mange forklaringer på denne sammenhengen. I noen tilfeller er det åpenbart at faren er selvstendig næringsdrivende, og at sønnen kommer til å overta bedriften. Dette er utvilsomt mest vanlig innen jordbruket, der vi også finner den klareste sammenhengen mellom yrkesutdanning og fars yrke.

I mange tilfeller vil sønnene søke seg inn på det samme lokale arbeidsmarkedet som faren. Mange lokale arbeidsmarkeder er dominert av enkelte yrker, noe som øker sannsynligheten for at sønnen får et yrke som tilsvarende farens.

I tillegg til de faktorene som er nevnt foran er det rimelig å regne med at enkelte fritt velger en yrkesutdanning og et yrke nettopp fordi faren har et liknende yrke. I den vanskelige valgsituasjonen de unge står overfor, vil alternativer som er mer kjente og fortrolige i mange tilfeller kunne få en forrang framfor andre.

4. DEN SOSIALE REKRUTTERINGEN TIL GYMNASUTDANNING

4.1. Innledning

Det er en rekke grunner for å gi bred plass til ett av utdannings-tilbudene innen den videregående skolen. Allmennfaglig studieretning, eller gymnasutdanning, har dannet grunnlaget for rekrutteringen til høyere utdanning. I løpet av de siste åra er det riktignok i økende grad gitt adgang til høyere utdanning også for personer med andre kvalifikasjoner. Likevel har fortsatt det overveiende flertallet av dem som begynner i høyere utdanning fullført examen artium. Det at gymnasutdanningen er den vanligste plattformen for høyere utdanning, er grunn god nok til å gi denne utdanningen bred plass. Videreutdanning etter fullført gymnas-eksamen, vil bli tatt opp i kapittel 5.

Rekrutteringen til gymnasutdanning er temmelig inngående studert gjennom tidligere undersøkelser (særlig Vangsnes 1967). I motsetning til mesteparten av vårt datamateriale ellers, gir dette oss mulighet for å

undersøke endringer som har funnet sted. Dermed vil studier av rekrutteringen til denne type utdanning indirekte også si noe om endringer i den sosiale seleksjonen i utdanningssystemet mer generelt.

Kapittel 2 viste at det var klare sosiale ulikheter i utdanningsvalget etter grunnskolen. Kombinasjonen av familiebakgrunn og skoleprestasjoner gjorde at ungdom fra ressursrike familier langt oftere var å finne i gymnasutdanning enn andre. De to øverste sosialgruppene var klart overrepresentert i gymnasutdanning, noe som vises tydelig av tabell 4.1.

Tabell 4.1. Sosialgruppefordeling for hele grunnskolekullet 1974, og for elever fra dette kullet som begynte i gymnasutdanning samme høst. Prosent *Distribution by social group for all basic school leavers 1974, and for those who started in secondary general school, upper stage the same autumn. Per cent*

	I alt <i>Total</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>				Uoppgitt <i>Unknown</i>
		I	II	III	IV	
Hele grunnskolekullet 1974 <i>All basic school leavers 1974</i>	100,0	17,5	18,5	46,0	15,8	2,2
Av dette elever i gymnasutdanning 1. oktober 1974 <i>Of which pupils in secondary general school, upper stage 1 October 1974</i>	100,0	34,3	24,4	31,5	8,7	1,1

I avsnitt 4.2 vil vi så se om vi finner noen forskjeller i frafall og fullføring mellom sosialgruppene. Deretter vil vi i 4.3 se på de forskjellene vi finner i de to gymnaskullene vi undersøker, og i 4.4 vil det bli sammenliknet med tidligere undersøkelser. Til slutt, i 4.5, vil vi se om vi finner forskjeller i linjevalget.

4.2. Gjennomføring av gymnasutdanning

Datagrunnlaget for denne delen av undersøkelsen er oppfølgingen av grunnskolekullet fra 1974. Vi har tatt for oss de elevene som hadde mest krevende kursplaner og som derved hadde muligheten for å bli tatt direkte opp i gymnasutdanning. Denne undersøkelsen har som hovedformål å besvare spørsmålet om det er sosiale ulikheter i den måten gymnaselevene gjennomfører utdanningen på. Vi så at familiebakgrunn slo sterkt ut når det gjaldt rekruttering til gymnasutdanning. Det er da nærliggende å stille spørsmålet om de sosiale ulikhetene forsterkes i løpet av skoletida. Er f.eks. frafallet i løpet av skoletida større blant elever fra

lavere samfunnslag, og bruker de eventuelt lenger tid fram til examen artium? Videre vil vi spørre om det er forskjeller i andelen som fullfører gymnaseksamen.

Vi vil ikke her ta opp hele mønsteret med frafall, avbrudd og forlenget studietid i detalj, men velger en enklere angrepsmåte. Utgangspunktet er de elevene med mest krevende kursplaner som fortsatte direkte i gymnasutdanning høsten 1974. Under forutsetning av normal studietid vil disse være i 3. klasse høsten 1976, og avslutte med examen artium våren 1977. Dersom vi beregner elever i 3. klasse pr. 1. oktober 1976 i prosent av elever i 1. klasse pr. 1. oktober 1974, får vi et mål på andelen som gjennomfører utdanningen på normal tid. Hvis vi videre beregner andelen som har fullført våren 1977 av alle elever i 3. klasse høsten 1976, får vi et mål på fullføring.

Tabell 4.2. Andel av elevene i 1. gymnasklasse 1. oktober 1974 som var i 3. klasse 1. oktober 1976 i ulike sosialgrupper og karaktergrupper. Prosent¹⁾ *Percentage of the pupils in first class of secondary general school, upper stage who were in third class 1 October 1976 in different social groups and groups for marks¹⁾*

Grunnskolekarakterer <i>Basic school marks</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
	I	II	III	IV
Alle <i>All</i>	87,4	86,5	87,3	87,6
Karakterer <i>Marks</i>				
3,5 og over <i>and over</i>	93,8	93,6	93,8	92,9
2,5 - 3,4	82,0	82,1	82,6	83,5
2,4 og under <i>and below</i>	48,1	51,6	48,7	(43,5)

1) Omfatter elever fra grunnskolekullet 1974 med mest krevende kursplaner.

1) *Includes basic school leavers 1974 with highest curricula.*

Av tabell 4.2 går det fram at andelen som har nådd fram til 3. klasse på normal studietid varierer sterkt med karakterene til grunnskoleeksamen. Derimot finner vi ingen forskjell mellom sosialgruppene, verken totalt eller blant elever i samme karaktergruppe. Det betyr altså at det ikke skjer noen sosial "utsiling" i løpet av gymnastida. Elever fra lavere samfunnslag gjennomfører gymnasutdanningen på vanlig tid like ofte som de andre når de først begynner. Vi kan imidlertid ikke på grunnlag av denne tabellen si noe om de som ikke følger vanlig progresjon. Det kan her være forskjeller i hvor mange som faller fra og hvor mange som fortsetter i en lavere klasse.

Tabell 4.3. Andel av elevene i 3. gymnasklasse som fullførte eksamen i 1977¹⁾ i ulike sosialgrupper og karaktergrupper. Prosent
Percentage of pupils in third class of secondary general school, upper stage who passed examination in 1977¹⁾ in different social groups and groups for marks

Grunnskolekarakterer <i>Basic school marks</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
	I	II	III	IV
Alle <i>All</i>	89,6	88,0	86,8	86,9
 Karakterer <i>Marks</i>				
3,5 og over <i>and over</i>	94,6	94,2	92,8	91,7
2,5 - 3,4	83,6	80,8	81,2	81,1
2,4 og under <i>and below</i>	59,7	62,5	57,1	(80,0)

1) Elever som fullførte eksamen våren 1977 i prosent av alle elever i 3. klasse 1. oktober 1976.

1) Pupils who passed examination in spring 1977 as per cent of all pupils in third class 1 October 1976.

Også i tabell 4.3 ser vi hvor stor rolle grunnskolekarakterene spiller for fullføring. Det er også en meget svak tendens til at fullføringsprosenten er høyere i de øverste sosialgruppene. Forskjellene er imidlertid så små at det må være riktig å si at det heller ikke ved gjennomføring av det siste skoleåret og selve eksamen er noen sosiale skjevheter å spore.

Disse resultatene gir grunnlag for å påstå at de sosiale skjevhetene i andelen av ungdomskullene som tar examen artium er oppstått allerede ved starten av 1. klasse, og ikke i løpet av skoletida. Det synes ikke å skje noen avskalling i løpet av de tre skoleårene som forsterker de sosiale skjevhetene.

Nå kan det likevel tenkes at det oppstår sosiale skjevheter i utbyttet av gymnasutdanning i form av karakterfordeling. Dette vil i så fall ha betydning for mulighetene for å bli tatt opp i lukkede studier seinere. Ulikheter i linjevalg kan også få betydning for valgmulighetene. Dette siste vil vi komme tilbake til, men når det gjelder karakterer, inneholder våre data ingen opplysninger.

4.3. Artianerkullene fra 1974 og 1978

Denne undersøkelsen omfatter alle som fullførte gymnaseksamen i 1974 og 1978, dvs. både de som fullførte om våren og de som kontinuerte.

Tabell 4.4. Artianerkullene 1974 og 1978, etter sosialgruppe *Pupils completing matriculation examination in 1974 and 1978, by social group*

Sosialgruppe <i>Social group</i>	1974		1978	
	Absolutte tall <i>Number</i>	Prosent <i>Per cent</i>	Absolutte tall	Prosent
I alt <i>Total</i>	17 228	-	19 890	-
Far inntektstaker <i>Father income earner</i>	15 470	100,0	18 456	100,0
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	5 172	33,4	6 325	34,3
Sosialgruppe II	3 782	24,4	4 437	24,0
" III	4 888	31,6	5 893	31,9
" IV	1 383	8,9	1 597	8,7
Uoppgitt sosialgruppe <i>Unknown social group</i>	245	1,6	204	1,1
Annen inntektstaker <i>Other income earner</i>	927	.	803	.
Opplysninger mangler <i>No information</i>	831	.	631	.

Den sosiale sammensetningen av artianerne har endret seg lite fra 1974 til 1978. Fordelingen stemmer dessuten godt overens med de en fikk blant alle elever 1. oktober 1975 (3.2), og blant dem som gikk videre etter grunnskolen i 1974.

Sammensetningen av artianerne må sees i forhold til de årskullene de er rekruttert fra. Siden hovedtyngden av de som fullfører gymnas-eksamen gjør det i det året de fyller 19 år, kan vi forenkle problemet ved å sammenlikne med hele årskullet av 19-åringer:

	I	II	III	IV
19-åringer i 1974:	16,6	18,4	47,5	17,6
" " 1978:	18,1	18,6	47,2	16,2

Også her er endringene små, men med en viss forskyvning fra de to laveste til de to høyeste gruppene. Hovedinntrykket må derfor bli at det er en stabil skjev sammensetning av artianerne. Sosialgruppe I har en andel av artianerne som er om lag dobbelt så høy som av 19-åringene.

Gruppe IVs andel er bare litt over halvparten av hva den ville ha vært dersom sosialgruppene rekrutterte artianere i samme grad.

Det mest direkte uttrykket for rekrutteringen finner vi ved å beregne artianerfrekvens, dvs. den delen av et årskull som fullfører examen artium. Et årskull vil imidlertid spre seg på flere artianerkull, slik at vi måtte beregne en kumulert frekvens over flere år. Vi velger imidlertid en enklere løsning, og beregner frekvensene som artianere i prosent av alle 19-åringer samme år.

Tabell 4.5. Artianerfrekvens for menn og kvinner i 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper. Prosent *Frequency of matriculation examination for males and females in 1974 and 1978 in different social groups. Per cent*

Sosialgruppe <i>Social group</i>	1974			1978		
	Menn og kvinner <i>Males and females</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn og kvin- ner	Menn	Kvinner
Alle <i>All</i>	27,6	27,6	27,7	32,2	29,2	35,4
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	57,4	58,3	56,4	62,5	58,5	66,8
Sosialgruppe II	38,0	38,2	37,8	42,5	39,5	45,8
" III	19,0	18,5	19,5	22,3	19,1	25,6
" IV	14,5	14,9	14,1	17,6	15,4	19,9

Tabell 4.5 viser med all mulig tydelighet de store forskjellene i artianerfrekvens mellom sosialgruppene. Sosialgruppe I har mellom 3½ og 4 ganger så høy artianerhyppighet som gruppe IV både i 1974 og 1978. Dette samsvarer godt med tall både for videreutdanningen til grunnskolekullet 1974 og utdanningssituasjonen pr. 1. oktober 1975.

Mønsteret synes å være relativt stabilt i perioden, men en diskusjon av endringer over tid vil vi komme tilbake til i neste avsnitt. Hva som enn måtte ha foregått av endringer i forhold til tidligere år:

Tabell 4.5 bekrefter igjen inntrykket av en meget klar sammenheng mellom familiebakgrunn og utdanningskarriere.

Mellom 1974 og 1978 økte artianerfrekvensen relativt mye, både totalt og i hver av sosialgruppene. Denne økningen skyldes nesten utelukkende en sterk tilstrømming av kvinner, mens vi bare finner en moderat vekst i menns artianerfrekvens. Forholdet mellom sosialgruppene synes ikke å være vesentlig forskjellig mellom menn og kvinner. Også dette temaet vil bli berørt nærmere.

4.4. Den sosiale rekrutteringen til gymnaseksamen etter krigen

Spørsmålet om endringer over tid står sentralt når sammenhengen mellom familiebakgrunn og utdanningsvalg skal undersøkes. Mulighetene for å sammenlikne data fra dette prosjektet med tidligere undersøkelser er stort sett begrenset til artianerne.

Som sammenlikningsgrunnlag vil vi bruke NAVFs undersøkelse av de fire artiumskullene fra 1946, 1951, 1958 og 1963 (Vangsnes 1967). For de tre siste årskullene er det beregnet artianerfrekvenser for ulike grupper for hovedforsørgers yrke. Inndelingen i sosialgrupper er noe ulik den I-IV-inndelingen som ellers er fulgt i denne undersøkelsen. Materialet er delt inn i de samme 8 gruppene for fars yrke som ble brukt i NAVFs artianerundersøkelse.

Tabell 4.6. Artianerkullene 1946 - 1978 etter hovedforsørgers/fars yrke.
Prosent Pupils completing matriculation examination 1946 - 1978, by breadwinner's/father's occupation. Per cent

Hovedforsørgers/fars yrke Breadwinner's/ father's occupation	1946	1951	1958	1963	1974 ¹⁾	1978 ¹⁾
I alt <i>Total</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Selvstendige i jord- og skog- bruk <i>Self-employed in agri- culture and forestry</i>	12,1	13,4	11,7	10,1	8,4	7,6
Fiskere <i>Fishermen</i>	0,8	1,2	1,3	1,2	1,1	1,1
Selvstendige i industri, handel, skipsfart, finansvesen etc. <i>Self-employed in manu- facturing, trade, shipping, financing etc.</i>	8,1	8,4	8,0	7,1	3,9	3,2
Håndverkere <i>Craftsmen</i>	4,1	2,9	3,4	4,4	2,3	2,1
Overordnede funksjonærer, akademikere, lærere og selvst. i immaterielt erverv <i>Superior employees, professionals and teachers</i>	36,1	39,4	42,1	37,0	34,1	34,6
Underordnede funksjonærer <i>Subordinate employees</i>	16,8	15,4	13,4	12,2	15,2	16,2
Arbeidere og formenn <i>Workers and foremen</i>	20,4	18,2	18,7	24,4	31,6	32,0
Andre yrker og uoppgitt <i>Other occupations and unknown</i>	1,6	1,1	1,4	3,6	3,4	3,1
Artianere i alt <i>Number</i>	4 786	3 774	4 861	8 787	17 228	19 890

1) Omfatter bare de som har far som inntektstaker.

1) Includes pupil with father as income earner.

Den sosiale sammensetningen endret seg lite mellom 1946 og 1958, en periode preget av stabilt artianertall. Rundt 1960 inntreffer en vesentlig endring. Tallet på artianere stiger sterkt (fordobling fra 1960 til 1965), og andelen artianere fra arbeider- og håndverkermiljø øker (Vangsnes 1967). Stort sett synes denne utviklingen å ha fortsatt mellom 1963 og 1974, men det lange tidsrommet og økningen i artianertallet tatt i betraktning, har endringene ikke vært så veldig store. Fra 1974 til 1978 har tendensene til sosial utjevning stagnert, slik det måles i denne tabellen.

Over en så vidt lang tidsperiode som fra 1946 til 1978 har det skjedd betydelige endringer i befolkningens sosiale og yrkesmessige sammensetning. Dette vil slå ut også i sammensetningen av artianerkullene, selv om det ikke skulle ha skjedd endringer i hvor store andeler som tar examen artium i ulike sosiale grupper. For å korrigere for dette, vil vi sammenlikne artianerfrekvenser i de ulike gruppene for fars yrke over tid.

I NAVFs artianerundersøkelse er artianerfrekvensen beregnet for de tre artianerkullene 1951, 1958 og 1963. Metoden er beskrevet i Vangsnes 1967, det understrekes at anslagene er svært usikre. I våre egne tall for 1974 og 1978 har vi hatt muligheten til en langt mer direkte og presis framgangsmåte. Artianerfrekvensen er her beregnet ved å dividere antall artianere fra en bestemt sosialgruppe med antall 19-åringer i samme gruppen.

Siden det er nyttet ulike metoder i de to undersøkelsene, må en være forsiktig med å trekke for vidtgående slutninger. Bare relativt store endringer kan tillegges noen særlig vekt.

Tabell 4.7 viser at artianerfrekvensen har økt svært sterkt i perioden, fra 8,8 prosent i 1951 til 32,6 i 1978. Veksten var særlig sterk mellom 1963 og 1974. Denne økte rekrutteringen har slått ut i alle sosiale lag.

Den vanligste måten å undersøke om det har skjedd noen sosial utjevning, er å sammenlikne den relative økningen i de enkelte sosialgruppene, ev. også å beregne forholdstall mellom gruppene. En slik målestokk er ikke uten videre den eneste riktige når en skal vurdere utviklingen i en periode med ekspansjon i utdanningssystemet. Dette forholdet er diskutert i Levekårsundersøkelsens utdanningsrapport (Hernes og Knudsen 1976) og av Hernes (1975). Den metoden vi nettopp refererte, måler hva en gruppe oppnår i forhold til hva den alt har oppnådd, og det skal relativt lite til før en kan si at utjevning har funnet sted. Av Hernes og Knudsen betegnes dette som den "konservative" grunnlinjen.

Tabell 4.7. Artianerfrekvens 1951 - 1978 i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent *Frequency of matriculation examination 1951 - 1978 in groups for breadwinner's/father's occupation. Per cent*

Hovedforsørgers/fars yrke <i>Breadwinner's/father's occupation</i>	1951	1958	1963	1974 ¹⁾	1978 ¹⁾
I alt <i>Total</i>	8,8	11,3	15,6	28,4	32,6
Selvstendige i jord- og skogbruk <i>Self-employed in agriculture and forestry</i>	4,9	6,1	8,1	22,3	26,8
Fiskere <i>Fishermen</i>	1,6	2,3	3,0	11,3	13,4
Selvstendige i industri, handel, skipsfart, finansvesen etc. <i>Self-employed in manufacturing, trade, shipping, financing etc.</i>	18,2	29,0	37,5	40,8	41,9
Håndverkere <i>Craftsmen</i>	6,1	12,8	21,7	27,0	31,9
Overordnede funksjonærer, akademikere, lærere og selvstendige i immaterielle erverv <i>Superior employees, professionals and teachers</i>	47,9	49,8	60,0	57,3	62,1
Underordnede funksjonærer <i>Sub-ordinate employees</i>	25,0	21,1	24,9	35,8	41,8
Arbeidere og formenn <i>Workers and foremen</i>	3,5	4,3	7,6	17,7	20,8

1) Se note 1, tabell 4.6.

1) See note 1, table 4.6.

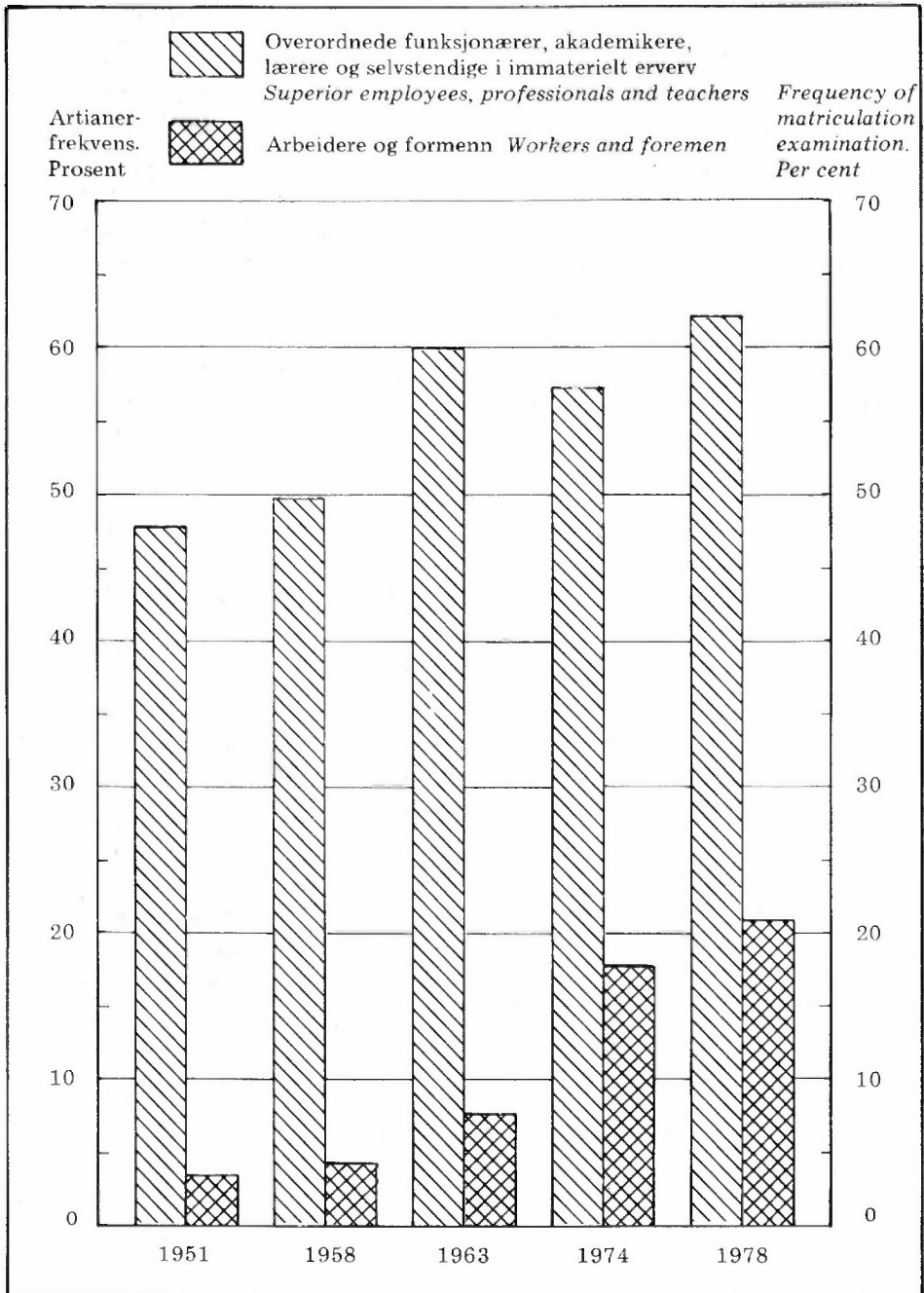
Betegner vi prosentandelen for en sosialgruppe på ett tidspunkt for P_{it_1} og på et annet tidspunkt for P_{it_2} får vi at:

$$P_{it_2} = P_{it_1} + a \cdot P_{it_1}$$

Motsatsen til denne målestokken kalles for den "radikale", i den mening at det stilles et mye sterkere krav før en kan snakke om utjevning. Her ser en ikke på hva en gruppe oppnår i forhold til hva den hadde, men i forhold til hva som står igjen, dvs. før alle har tatt examen artium. Tilvekstlikningen blir her:

$$P_{it_2} = P_{it_1} + a(100 - P_{it_1})$$

Figur 4.1. Artianerfrekvens i to grupper for hovedforsørgers/fars yrke 1951–1978.
 Prosent *Frequency of matriculation examination in two groups for breadwinner's/father's occupation 1951–1978. Per cent*



En kompromisslinje mellom disse to ytterpunktene er å ta hensyn til hva en gruppe oppnår både i forhold til hva den alt har oppnådd, og hva som står igjen:

$$P_{it_2} = P_{it_1} + a \cdot P_{it_1} (100 - P_{it_1})$$

Sett at vi har to sosialgrupper der artianerfrekvensen er 50 og 10 prosent på tidspunkt t_1 , og at den første gruppen øker til 55 prosent på tidspunkt t_2 . For at det skal være snakk om utjevning etter de tre vurderingsmåtene må den andre gruppens artianerfrekvens ha økt til mer enn henholdsvis 11, 19 og 11,8 prosent.

Vi skal ikke her foreta noe valg mellom disse måtene å sammenlikne på, men det er viktig å peke på at det finnes alternative metoder til å tolke utviklingen.

Levekårsundersøkelsens utdanningsrapport konkluderer med at det økte artianertallet mellom 1958 og 1963 snarere førte til større enn mindre ulikhet mellom sosialgruppene. Konklusjonen bygger på den modellen som er presentert i Hernes (1975), og som viser at den lineære sammenhengen mellom familiebakgrunn og artianerfrekvens har økt. Bruker vi "mellomlinjen" til å sammenlikne utviklingen innenfor de enkelte sosialgruppene, finner vi derimot at økningen er større blant "arbeidere og formenn" enn blant "overordnede funksjonærer, akademikere etc".¹⁾

Tar vi utgangspunkt i de tre ulike målestokkene finner vi at det har skjedd en sosial utjevning i rekrutteringen til examen artium etter krigen både når vi legger den "konservative" grunnlinjen og mellomlinjen til grunn. Dette gjelder både perioden 1951 til 1978 som helhet og, med et forbehold om 1958 - 1963, i alle de periodene vi har kunnet dele dette tidsintervallet inn i. Bruker vi derimot den "radikale" grunnlinjen er det bare mellom 1963 og 1974 at utjevning har funnet sted. Både i perioden før 1963 og etter 1974 og for perioden som helhet er de sosiale ulikhetene derimot blitt større, målt med den "radikale" grunnlinjen.

Som en samlende konklusjon finner vi det rimelig å hevde at den økte rekrutteringen til examen artium, som særlig har funnet sted etter 1960, også gav som resultat at det har skjedd en sosial utjevning. I den perioden da ekspansjonen var størst, mellom 1963 og 1974, var tendensen til større sosial likhet også klarest.

1) Vi bygger her direkte på tallene i Vangsnes (1967). I Hernes og Knudsen (1976), tabell 3.29, er en del tall gjengitt galt i forhold til Vangsnes (1967).

Vi har altså fått som resultat at den sosiale sammensetningen av artianerkullene har endret seg betydelig etter krigen. Barn av "arbeidere og formenn" har økt sin andel fra en femdel til nesten en tredel av kullet, og andelen av årskullet i denne sosialgruppen som tar examen artium økte fra 3,5 prosent til 20,8 prosent. Sosialgruppen "overordnede funksjonærer, akademikere etc." har en litt lavere andel av artianerne i 1978 enn i 1946, men dette er en yrkesgruppe i sterk vekst, og artianerfrekvensen har økt relativt moderat.

I løpet av 1970-årene har kvinnene økt sin andel av artianerne betydelig, og er etter hvert kommet i flertall. Allerede i 1974 var artianerfrekvensen høyere for kvinner enn for menn, og i 1978 var kvinnenes artianerfrekvens 36,1 mot mennenes 28,6 prosent. Det er rimelig å se denne store endringen i kjønnsfordeling i sammenheng med den sosiale rekrutteringen.

Tabell 4.8. Artianerfrekvens for menn og kvinner i 1963, 1974 og 1978, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent *Frequency of matriculation examination for males and females in 1963, 1974 and 1978, in groups for breadwinner's/father's occupation. Per cent*

Hovedforsørgers/fars yrke <i>Breadwinner's/father's occupation</i>	Menn <i>Males</i>			Kvinner <i>Females</i>		
	1963	1974 ¹⁾	1978 ¹⁾	1963	1974 ¹⁾	1978 ¹⁾
Alle <i>All</i>	17,2	28,1	29,3	13,9	28,6	36,1
Selvstendige i jord- og skogbruk <i>Self-employed in agriculture and forestry</i>	9,3	20,7	20,8	6,8	24,0	32,1
Fiskere <i>Fishermen</i>	4,3	12,3	11,1	1,6	10,3	15,7
Selvstendige i industri, handel, skipsfart, finansvesen etc. <i>Self-employed in manufacturing, trade, shipping, financing etc.</i>	39,6	39,9	36,3	35,2	41,7	48,5
Håndverkere <i>Craftsmen</i>	22,3	28,3	29,8	21,0	25,7	34,0
Overordnede funksjonærer, akademikere, lærere og selvstendige i immaterielt erverv <i>Superior employees, professionals and teachers</i>	62,3	58,0	58,8	57,8	62,1	65,6
Underordnede funksjonærer <i>Subordinate employees</i>	27,1	36,1	37,6	22,6	34,5	46,3
Arbeidere og formenn <i>Workers and foremen</i>	9,1	17,6	18,4	4,3	17,8	23,4

1) Se note 1, tabell 4.6.

1) See note 1, table 4.6.

Mellom 1974 og 1978 er artianerfrekvensen for menn stort sett konstant, både totalt og i de enkelte sosialgruppene. For "selvstendige i industri m.m." og "overordnede funksjonærer, akademikere etc." har frekvensen faktisk også vært stabil helt siden 1963. Det kan derfor se ut som om mennenes artianerfrekvens nådde et slags "metningspunkt" i 1974, og for de to nevnte sosialgruppene allerede i 1963.

Bildet er helt annerledes for kvinnene. Her har veksten fortsatt også etter 1974, ja den har faktisk vært sterkere. Dette har sammenheng med at det først var helt på slutten av 1960-tallet at kvinneandelen begynte å øke, en utvikling som har fortsatt på 1970-tallet. Veksten i kvinnes artianerfrekvens har skjedd i alle sosialgrupper, men ikke like sterkt. Blant "overordnede funksjonærer, akademikere etc." har veksten vært relativt moderat, og det er i denne gruppen mennenes artianerfrekvens ligger nærmest opp til kvinnes i 1978. Størst forskjell finner vi blant "selvstendige i jord- og skogbruk" der kvinnes artianerfrekvens er mer enn 50 prosent høyere enn mennenes. Forskjellen er også stor blant fiskere.

Tabell 4.9. Andel kvinner i artianerkullene 1963 og 1978, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent *Percentage of females of pupils completing matriculation examination in 1963 and 1978, in groups for breadwinner's/father's occupation*

Hovedforsørgers/fars yrke <i>Breadwinner's/father's occupation</i>	1963	1978 ¹⁾
Alle <i>All</i>	43,1	53,9
Selvstendige i jord- og skogbruk <i>Self-employed in agriculture and forestry</i>	40,6	59,3
Fiskere <i>Fishermen</i>	26,0	58,1
Selvstendige i industri, handel og skipsfart, finansvesen etc. <i>Self-employed in manufacturing, trade, shipping, financing etc.</i>	45,6	53,1
Håndverkere <i>Craftsmen</i>	47,0	52,8
Overordnede funksjonærer, akademikere, lærere og selvstendige i immaterielt erverv <i>Superior employees, professionals and teachers</i>	46,0	50,6
Underordnede funksjonærer <i>Subordinate employees</i>	44,0	53,4
Arbeidere og formenn <i>Workers and foremen</i>	38,1	55,1

1) Se note 1, tabell 4.6.

1) See note 1, table 4.6.

Tabell 4.9 illustrerer enklere det som har skjedd mellom 1963 og 1978. Sammenhengen mellom sosial bakgrunn og kvinneandel er faktisk snudd helt om. I 1963 var kvinneandelene lavest i de tre gruppene

"selvstendige i jord- og skogbruk", "fiskere" og "arbeidere og formenn". I 1978 er det nettopp disse tre gruppene som har høyest andel kvinner. Sannsynligvis må denne endringen både sees i sammenheng med den sterke veksten i artianertallet og utbyggingen av yrkesskoleutdanningen. Videregående utdanning er i dag svært forskjellig fra midten av 1960-tallet.

4.5. Sosiale ulikheter i valg av gymnaslinje

I dette avsnittet vil vi belyse om det finnes sosiale ulikheter i valg av gymnaslinje. Dette er bl.a. viktig fordi andelen av artianerne som tar høyere utdanning varierer med artiumslinje. Det er også grunn til å anta forskjeller i forhold til arbeidsmarkedet. Fortsatt er det betydelige forskjeller i linjevalget for menn og kvinner. Vi har derfor valgt å se på sammenhengen mellom linjevalg og sosial bakgrunn separat for de to kjønnene.

Det mest tydelige trekk i tabellen er at andelen av artianere med reallinje er betydelig høyere i sosialgruppe I enn i de andre, og engelsklinje tilsvarende lavere. Dette gjelder både for menn og for kvinner, og mønsteret har ikke endret seg vesentlig fra 1974 til 1978. Også NAVFs undersøkelse av tidligere artianerkull viser samme tendens. Hva årsakene kan være vet vi ikke noe om, men forskjellene kan oppstå pga. ulike planer om høyere utdanning. Det kan f.eks. tenkes at artianere fra høyere samfunnslag oftere planlegger å ta en universitetsutdanning, og at reallinjen gir lettere adgang til høyere utdanning. En rekke studier kan f.eks. ikke ta opp artianere fra de språklige linjene, mens reallinjen gir adgang til alle studiene. En annen faktor kan være at reallinjen ofte oppfattes som "vanskeligere", og at elever fra sosialgruppe I har gjennomgående større tiltro til egne evner, og kan gjennomgående også vise til bedre resultater fra grunnskolen.

Også for rekrutteringen til økonomisk gymnas finner vi et felles trekk for menn og kvinner, ved at denne linjen fanger opp få fra sosialgruppe I. Blant mennene er det relativt mange fra sosialgruppe II, mens også denne gruppen er relativt dårlig representert blant kvinnene. Årsakene til dette ligger trolig i at økonomisk gymnas er mer yrkesorientert enn de andre linjene. Økonomisk gymnas vil derfor være et gjennomgående bedre alternativ enn de øvrige linjene for de som vil bruke examen artium som yrkeskompetanse snarere enn som inngangsbillett til høyere utdanning. Den forholdsvis store andelen av mannlige artianere fra sosialgruppe II i økonomisk gymnas kan ha sin parallell i at denne gruppen også i stor grad søker handels- og kontorfaglig yrkesutdanning generelt.

Tabell 4.10. Mannlige og kvinnelige artianere i 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper, etter linje. Prosent *Males and females completing matriculation examination 1974 and 1978 in different social groups, by branch.*
Per cent

Kjønn og linje <i>Sex and branch</i>	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>	1974				Alle sosial- grupper	1978			
		Sosialgruppe <i>Social group</i>					Sosialgruppe			
		I	II	III	IV		I	II	III	IV
MENN MALES										
Absolutte tall <i>Number</i>	8771 ¹⁾	2663	1959	2456	725	9169 ¹⁾	3084	2139	2471	713
Prosent <i>Per cent</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gammel struktur <i>Old structure</i>										
Engelsklinje <i>Language</i>	22,2	19,2	23,9	20,9	24,0	16,7	13,4	17,7	17,3	20,3
Norrønlkje <i>Norse</i> ..	0,4	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,1	0,4	0,6	0,4
Latinlinje <i>Latin</i> ..	0,5	0,7	0,5	0,3	0,7	0,2	0,7	0,3	0,2	0,1
Musikklinje <i>Music</i> ..	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,6	0,6	0,8	0,6	1,1
Økonomisk Gymnas <i>Economic</i>	11,1	8,5	12,2	10,3	13,2	11,4	10,0	13,7	10,8	12,3
Sosiallinje <i>Social and welfare</i>	0,7	0,4	0,4	0,6	0,6	2,7	2,3	2,9	3,2	2,0
Reallinje <i>Science</i> ..	46,7	50,0	44,9	48,5	46,1	37,4	42,3	36,0	36,7	33,3
Naturfaglinje <i>Natural science</i>	9,1	10,4	8,2	9,9	7,7	12,0	14,6	11,5	11,3	9,4
Ny struktur <i>New structure</i>										
Språklig linje <i>Linguistic</i>	1,1	1,2	1,5	0,8	0,6	2,0	1,5	2,2	2,1	2,2
Samfunnslinje <i>Sociology</i>	3,1	2,7	3,5	3,3	3,3	7,2	5,8	7,0	8,8	8,4
Naturfaglig linje <i>Nature study</i>	5,0	6,3	4,5	4,8	3,3	9,4	9,0	7,5	12,3	10,2
KVINNER FEMALES										
Absolutte tall	8457 ¹⁾	2509	1823	2432	658	10721 ¹⁾	3241	2298	3322	884
Prosent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gammelstruktur										
Engelsklinje	57,9	53,9	59,4	57,7	60,3	44,3	39,7	46,0	43,0	45,0
Norrønlkje	0,7	0,4	0,5	0,9	1,2	0,7	0,5	0,7	1,0	0,2
Latinlinje	1,2	1,6	1,4	0,9	0,9	0,3	0,4	0,3	0,2	0,1
Musikklinje	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	1,4	2,2	1,6	1,0	0,3

1) Omfatter også uoppgitt sosialgruppe.

1) Including unknown social group.

Tabell 4.10 (forts.). Mannlige og kvinnelige artianere i 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper, etter linje. Prosent *Males and females completing matriculation examination 1974 and 1978 in different social groups, by branch. Per cent*

Kjønn og linje	1974								1978			
	Alle sosial- grupper	Sosialgruppe				Alle sosial- grupper	Sosialgruppe					
		I	II	III	IV		I	II	III	IV		
KVINNER (forts.)												
FEMALES (cont.)												
Gammel struktur (forts.)												
Økonomisk Gymnas ...	8,3	6,1	7,5	10,0	10,6	7,4	5,6	7,8	8,4	9,3		
Sosiallinje	8,9	0,9	0,5	0,5	0,2	4,5	4,2	4,0	4,9	4,5		
Reallinje	16,4	19,7	14,3	16,8	14,3	12,8	16,3	11,6	10,8	13,5		
Naturfaglinje	5,5	7,3	6,5	4,1	5,0	10,0	14,5	9,7	8,2	6,1		
Ny struktur												
Språklig linje	4,5	4,5	5,0	4,7	3,6	7,5	6,4	7,0	8,1	9,5		
Samfunnslinje	2,4	2,4	3,1	2,3	2,0	6,2	5,0	6,3	8,0	6,9		
Naturfaglig linje ..	2,2	3,0	1,7	2,0	1,7	4,9	5,1	5,0	5,3	4,5		

Disse kommentarene er knyttet til linjedelingen innenfor den tradisjonelle gymnasutdanningen, som fortsatt var klart den vanligste i 1978. Det var likevel et betydelig antall artianere som hadde fulgt et opplegg innenfor rammen av den nye treårige allmennfaglige studieretningen, og linjedelingen som gjelder her. Den sosiale rekrutteringen til linjene innenfor den nye strukturen (eller reformgymnasen) viser et noe annet mønster. Det synes f.eks. her ikke å være noen klare sosiale forskjeller mellom rekrutteringen til språklig og naturfaglig linje, slik det var mellom engelsk- og reallinje. En må imidlertid være forsiktig med å slutte noe om hvorvidt dette mønsteret fortsatt vil gjelde, bl.a. fordi reformgymnas ikke var utbygd i samme takt i alle deler av landet da 1978-kullet begynte. Det kan derfor tenkes at når den nye strukturen etter hvert har erstattet den gamle, vil de tidligere forskjellene mellom linjene igjen bli mer markert. På den annen side kan det tenkes at det nye linjesystemet med et større spekter av valgmuligheter innenfor linjene reduserer de sosiale forskjellene i forhold til de tradisjonelle gymnaslinjene.

5. ARTIANERNES VIDEREUTDANNING

5.1. Innledning

I forrige kapittel påviste vi at til tross for utjevningstendensene utgjør artianerne fortsatt et svært lite representativt utsnitt av ungdomskullene. Etter fullført examen artium står de unge overfor et nytt valg: Enten å ta til med en høyere utdanning straks, eller vente ett eller flere år etter å ha vært i yrkeslivet eller avtjent verneplikt. Noen er ikke innstilt på en høyere utdanning, men vil bruke sin gymnaseksamen som kompetanse for yrkeslivet, eventuelt supplert med en videregående yrkesutdanning. Trolig er det relativt mange som ikke har bestemt seg for hva de vil. Mange av disse vil vi kanskje først finne i utdanning ett eller flere år etter artiumstidspunktet. Blant de som begynner i utdanning vil en rekke skifte utdanning, ha avbrudd i utdanningen osv. Det mønsteret som trer fram når det gjelder videreutdanningen til et artianerkull er m.a.o. temmelig komplisert.

Vårt siktemål er ikke å gi noen uttømmende beskrivelse av artianernes videreutdanning. Vi er først og fremst opptatt av om artianerne fra ulike sosiale grupper ter seg forskjellig i disse valgssituasjonene. På grunn av den skjeve sosiale sammensetningen av artianerkullene, vil rekrutteringen til høyere utdanning også være skjev selv om artianerne fra ulike sosialgrupper velger helt likt. Vårt hovedspørsmål er om disse forskjellene skjerpes i denne overgangsfasen. Er det m.a.o. slik at ungdom fra de høyeste sosialklassene både er overrepresentert blant artianerne, og at artianerne fra denne sosialgruppen i tillegg er overrepresentert i høyere utdanning? I så fall vil studentene i høyere utdanning være enda skjevere sosialt sammensatt enn artianerne.

For å besvare dette spørsmålet har vi først fulgt opp utdannings-situasjonen fram til 1. oktober 1979 for artiumskullet fra 1974. Deretter vil vi belyse om vi kan påvise endringstrekk over tid, og til slutt hva valg av gymnaslinje har betydd.

5.2. Videreutdanningsmønsteret for 1974-kullet

Vårt datamateriale gir oss ikke muligheter for å undersøke hvor mange av artianerne som har fullført en høyere utdanning. Til det er tidsavstanden fram til skoleåret 1979/80 for kort. En rekke av universitetsstudiene varer minst 6-7 år, og mange venter ett eller flere år før de begynner å studere. Vi begrenset derfor undersøkelsen til hvorvidt de har begynt i en utdanning eller ikke. Det betyr at vi her også avstår fra

å utnytte de mulighetene som ligger i dataene til å belyse avbrudd, studieprogresjon og skifte av studium (eller skoleslag). Vi er ute etter å finne hovedtrekkene ved de sosiale seleksjonsmekanismene, og en mer detaljert oppfølging av utdanningsforløpet blir lett for komplisert og omfattende innen denne publikasjonens ramme.

Vi ser altså bort fra de sosiale forskjellene som måtte slå ut mellom påbegynt og fullført utdanning. En mer detaljert undersøkelse av de sosiale forskjellene i høyere utdanning følger i kapittel 6, her vil vi bare se på rekrutteringen til de ulike skoleslagene.

Tabell 5.1 viser at det bare er en liten del, 13,2 prosent, av artianerne som i løpet av en 5-årsperiode ikke har begynt i noen ny utdanning. Denne andelen er ca. 10 prosentenheter høyere i sosialgruppe IV enn i sosialgruppe I. Inntrykket av sosiale forskjeller forsterkes når vi ser på hva slags utdanning de har begynt i. Artianerne fra ressursrike familier har oftere begynt i en høyere utdanning, mens en større del av artianerne fra ressursvake familier tar en utdanning ved videregående skoler. De klareste forskjellene mellom sosialgruppene finner vi i andelen som har begynt i en universitetsutdanning. I alt gjaldt dette 42,6 prosent av hele artiumskullet, og andelen varierte fra 54,4 prosent i sosialgruppe I til 31,5 i sosialgruppe IV. Universitetsstudiefrekvensen var m.a.o. nesten 73 prosent høyere i sosialgruppe I enn IV. Rekrutteringen til høgskoler viser omtrent samme tendens som for videregående skoler, studiefrekvensen er høyere i de laveste sosialgruppene. Noe av skjevhetene ved universitetsrekrutteringen oppveies altså ved at rekrutteringen til høgskolene viser motsatt tendens, men i moderat grad.

De sosiale forskjellene slår ut i samme retning både for menn og kvinner, men med enkelte viktige forskjeller. Nesten like stor del av de kvinnelige som av de mannlige artianerne har begynt i ny utdanning, men en langt høyere del av de kvinnelige har gått over i videregående skole. Dette gjelder for alle sosialgrupper.

Når det gjelder videreutdanning etter examen artium, finner vi helt tydelig at den sosiale bakgrunnen har større virkning på kvinner enn menn. Vi ser det allerede når det gjelder andelen som har begynt i utdanning totalt. I sosialgruppe I og II er det praktisk talt ingen forskjell mellom menn og kvinner, men i gruppe III og IV ligger mennene henholdsvis 3,8 og 7,8 prosentpoeng over. Forskjellene blir helt tydelig når vi ser på de som har begynt i høyere utdanning. Avstanden mellom sosialgruppe I og IV var 10,5 prosentpoeng eller 13,9 prosent av gjennomsnittet for menn, mot 23,7 og 40,6 for kvinner. Dette skyldes i særlig grad forskjeller i rekrutteringen til høgskolene. Blant mennene økte denne andelen fra 22,3 prosent i sosialgruppe I til 33,7 i

Tabell 5.1. Videreutdanning 1974 - 1979 for artianerkullet 1974, i ulike sosialgrupper. Prosent *Further education 1974 - 1979 for pupils completing matriculation examination 1974, in different social groups. Per cent*

Kjønn og sosialgruppe <i>Sex and social group</i>	I alt <i>Total</i>		Begynt i utdanning 1974 - 1979 ¹⁾ <i>Started in education 1974 - 1979¹⁾</i>					Ikke begynt i ut- dan- ning <i>Not in educa- tion</i>
	Abs. tall <i>Num- ber</i>	Pro- sent <i>Per cent</i>	I alt <i>Total</i>	Uni- versi- tet <i>Uni- versi- ty</i>	Høg- skole <i>Col- lege</i>	Videre- gående skole <i>Upper second- ary school</i>		
MENN OG KVINNER ²⁾ <i>MALES AND FEMALES²⁾</i>	17 228	100	86,8	42,6	24,5	19,7	13,2	
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	5 172	100	91,5	54,4	21,8	15,4	8,5	
Sosialgruppe II	3 782	100	88,5	43,1	24,9	20,5	11,5	
" III	4 888	100	85,9	33,4	27,4	25,0	14,1	
" IV	1 383	100	81,8	31,5	28,0	22,3	18,2	
MENN ²⁾ MALES ²⁾	8 771	100	87,8	48,2	27,3	12,3	12,2	
Sosialgruppe I	2 663	100	92,3	60,9	22,3	9,1	7,7	
" II	1 959	100	88,5	47,4	28,2	12,9	11,5	
" III	2 456	100	87,8	39,5	31,9	16,4	12,2	
" IV	725	100	85,5	39,0	33,7	12,8	14,5	
KVINNER ²⁾ FEMALES ²⁾	8 457	100	85,9	36,8	21,6	27,4	14,1	
Sosialgruppe I	2 509	100	90,8	47,4	21,3	22,0	9,2	
" II	1 823	100	88,5	38,5	21,3	28,7	11,5	
" III	2 432	100	84,0	27,3	22,9	33,7	16,0	
" IV	658	100	77,7	23,3	21,7	32,7	22,3	

1) Artianere som i perioden har vært registrert ved mer enn ett skoleslag er behandlet slik: Alle som har vært registrert ved et universitet er regnet med under universiteter, selv om de også har vært i utdanning ved en høgskole eller videregående skole. Tilsvarende vil alle som er registrert ved en høgskole bli regnet med under høgskoler, selv om de også har vært i utdanning ved en videregående skole. 2) Omfatter uoppgitt sosialgruppe.

1) Those who are registered at more than one type of school are grouped in the following way: University students are grouped under "university" also when they have been students at a college or an upper secondary school, and college students are grouped under "college" also when they have been pupils at an upper secondary school. 2) Including unknown social group.

gruppe IV, mens den for kvinner var tilnærmelsesvis lik i alle gruppene. Men også i andelene som har begynt i universitetsutdanning finner vi at familiebakgrunn slår sterkest ut for kvinner. Avstanden mellom gruppe I og IV er 21,9 prosentpoeng for menn og 24,1 for kvinner. Sett i forhold til gjennomsnittet blir dette henholdsvis 45,4 og 65,5 prosent.

Sammenhengen mellom kjønn og sosial bakgrunn vil bli oppsummert i kapittel 7, her kan vi bare slå fast at de kvinnelige artianerne synes å være mer avhengig av sin familiebakgrunn for å bli student i høyere utdanning. Likevel er det verdt å merke seg at selv blant kvinner i sosialgruppe I er det en lavere andel som tar høyere utdanning enn det er blant menn i sosialgruppe IV.

5.3. Artianernes videreutdanningsmønster etter krigen

For 1974-kullet er det helt tydelig at de sosiale skjevhetene, som oppstod i rekrutteringen til examen artium forsterkes gjennom artianernes valg av videreutdanning. Likevel kunne vi i forrige kapittel påvise at den sterke økningen i artianertallet også førte til at de sosiale ulikhetene ble relativt mindre over tid. Vi vil nå prøve å finne ut i hvilken grad denne utviklingen også har slått ut i form av større likhet i rekrutteringen til høyere utdanning.

Artianernes videreutdanning ved universitetene er kartlagt gjennom undersøkelser utført av NAVFs utredningsinstitutt (Thagaard Sem 1967, Østby 1969). Disse undersøkelsene viser relativt små forskjeller i studietilbøyelighet mellom de enkelte sosiale lag.

"Det er altså før examen artium at den sosiale seleksjon hovedsakelig finner sted. Når examen artium først er oppnådd, har ikke den sosiale bakgrunn lenger avgjørende betydning for sannsynligheten for høyere utdanning, skjønt den lille differensiering som da finner sted, understøtter den tidligere skjevhet (---)" (Thagaard Sem 1967 : 69-70).

Denne konklusjonen bygger på en undersøkelse fram til 1958-kullet. Østby (1969) omfatter også 1963-kullet, og finner en tendens til at den sosialt skjeve seleksjonen har økt litt. "Den sosialt sett skjeve seleksjonen ved overgangen fra gymnas til akademiske studier har en langt mindre størrelsesorden enn den skjevhet i rekrutteringen som er oppstått før examen artium. Men den forsterker den seleksjon som alt har funnet sted i gymnasen, slik at studentene får en enda skjevere sosial sammensetning enn det artiumskull de kommer fra" (Østby 1969 : 3).

Våre tall for rekrutteringen til examen artium og for 1974-kullet videreutdanning støtter disse konklusjonene i den forstand at den sosiale seleksjonen før examen artium er sterkere enn den som finner sted etter.

Ikke desto mindre finner vi at familiebakgrunn spiller en betydelig rolle også for overgangen til høyere utdanning. Sammenholdt med de to siterte konklusjonene får vi et klart inntrykk av at den sosiale seleksjonen etter examen artium må ha forsterket seg etter 1963.

Vi vil derfor prøve å sette våre tall direkte opp mot tidligere resultater. Akkurat som vår undersøkelse av 1974-kullet, følger også NAVFs utredningsinstitutt artianerne over en 5-årsperiode. Disse undersøkelsene ser imidlertid bare på rekrutteringen til universitetene, og vi kan derfor ikke undersøke betydningen av at andre utdanningsalternativer er utbygd. For øvrig må det understrekes at selve undersøkelsesmetodene er så vidt ulik vår egen, at det må advares mot å trekke for vidtgående slutninger. I undersøkelsen til Østby er det brukt en noe annen sosialgruppeinndeling enn den som vi har nyttet, derfor har det vært nødvendig å slå "håndverkere", "fiskere" og "arbeidere og formenn" sammen til en gruppe.

Tabell 5.2. Universitetsfrekvenser¹⁾ for artianerkullene 1946 - 1974, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent *University frequencies¹⁾ for pupils completing matriculation examination 1946 - 1974, in groups for breadwinner's/father's occupation. Per cent*

Hovedforsørgers/fars yrke <i>Breadwinner's/father's occupation</i>	1946	1951	1958	1963	1974 ²⁾
Alle yrker <i>All occupations</i>	34,4	38,2	49,6	50,7	42,7
Overordnede funksjonærer, akademikere, lærere og selvstendige i immaterielt erverv <i>Superior employees, professionals and teachers</i>	39,2	43,9	58,2	57,5	54,0
Selvstendige i industri, handel etc. <i>Self-employed in manufacturing, trade, shipping, finance etc.</i>	27,2	30,5	40,3	47,7	39,5
Selvstendige i jord- og skogbruk <i>Self-employed in agriculture and forestry</i>	36,5	39,4	42,2	46,8	32,8
Underordnede funksjonærer <i>Subordinate employees</i>	33,2	39,0	45,6	52,6	43,6
Håndverkere, formenn, arbeidere og fiskere <i>Craftsmen, foremen, workers and fishermen</i>	32,1	30,9	47,1	44,3	34,3

1) Andel av artianerkullet registrert i et universitetsstudium innen 5 år. 2) Se note 1, tabell 4.6.

1) Part of the pupils completing matriculation examination who were registered in a university study within five years. 2) See note 1, table 4.6.

Andelen av et artianerkull som begynte å studere økte sterkt inn- til 1963, særlig fra 1951 til 1958. Fra 1963 til 1974 gikk denne studie- tilbøyeligheten tilbake. Ser vi på de enkelte sosialgruppene i perioden 1946 - 1974 finner vi den sterkeste økningen blant "overordnede funksjo- nærer, akademikere etc.", "selvstendige i industri, handel etc." og "underordnede funksjonærer". For gruppen "håndverkere og formenn, arbei- dere og fiskere" finne- vi en liten økning, mens "selvstendige i jord- og skogbruk" har hatt en nedgang. Hele perioden sett under ett er det dermed klart at de sosiale ulikhetene i artianernes universitetsfrekvens har økt. Mellom 1946 og 1951 økte ulikhetene, for så å avta igjen fram til 1958. Særlig mellom 1963 og 1974 finner vi at de sosiale forskjel- lene blir større, og de går i 1974 mer entydig enn tidligere i samme retning som vi fant for rekrutteringen til examen artium. Mens altså de sosiale ulikhetene i rekrutteringen til examen artium avtok mellom 1963 og 1974, økte de i overgangsfasen til høyere utdanning. Tar vi hensyn til at utenlandsstudentene er med i 1963, men ikke i 1974, blir denne tendensen enda klarere, fordi studier i utlandet har en særlig klar overvekt av studenter fra øvre samfunnslag (Østby 1969 : 4).

Vi vil nå gå over til å se på om denne utviklingen har fortsatt også etter 1974. Mulighetene for sammenlikning er langt bedre mellom disse to kullene, fordi samme metode og klassifiseringssystem er brukt. En annen fordel er at vi her kan se på rekrutteringen til universitets- studier i sammenheng med andre alternativer, dvs. høyskoler og videre- gående skoler. På den annen side har vi bare data over utdanningssitua- sjonen fram til 1. oktober 1979. Vi kan derfor ikke følge 1978-artianerne lenger enn til å registrere de som begynner direkte samme år som de tok eksamen, og de som tar til etter ett venteår.

Vi vil først i tabell 5.3 vise en oversikt over de to artianer- kullenes utdanningssituasjon 1. oktober samme år. Her ser vi at når det gjelder andelen totalt som har begynt i utdanning, er det blitt mindre sosiale forskjeller fra 1974 til 1978. Dette skyldes imidlertid en klar vridning i videreutdanningsmønsteret. En langt større andel tar videre- gående skole etter examen artium, og denne andelen varierer lite mellom sosialgruppene. Det er i første rekke overgangen til universitetene som varierer med sosial bakgrunn. For høyskolenes del kan vi observere en interessant endring: Høyskolefrekvensen var for 1974-kullet høyest i de laveste sosialgruppene, i 1978 er den praktisk talt den samme i alle grupper.

Tabell 5.3. Mannlige og kvinnelige artianere 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper, etter utdanning 1. oktober samme år. Prosent *Males and females completing matriculation examination 1974 and 1978 in different social groups, by education 1 October same year. Per cent*

Kjønn og sosialgruppe <i>Sex and social group</i>	I alt <i>Total</i>		I utdanning 1. oktober <i>In education 1 October</i>					Ikke i utdanning <i>Not in education</i>
	Abs. tall <i>Number</i>	Prosent <i>Per cent</i>	I alt <i>Total</i>	Uni-versitet <i>University</i>	Høgskole <i>College</i>	Videregående skole <i>Upper secondary school</i>		
1974								
MENN OG KVINNER ¹⁾ <i>MALES AND FEMALES¹⁾</i>	17 228	100	45,2	19,4	6,4	19,4	54,8	
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	5 172	100	50,9	24,7	6,3	19,9	49,1	
" II	3 782	100	46,5	20,6	5,8	20,0	53,5	
" III	4 888	100	40,9	13,5	6,5	21,0	50,1	
" IV	1 383	100	38,9	12,1	8,0	18,9	61,1	
MENN ¹⁾ <i>MALES¹⁾</i>	8 771	100	38,8	19,4	7,3	12,2	61,2	
Sosialgruppe I	2 663	100	44,9	24,8	7,0	13,1	55,1	
" II	1 959	100	39,2	20,3	6,7	12,3	60,8	
" III	2 456	100	33,8	13,1	7,9	12,9	66,2	
" IV	725	100	32,7	14,8	8,0	9,9	67,3	
KVINNER ¹⁾ <i>FEMALES¹⁾</i>	8 457	100	51,7	19,4	5,5	26,7	48,3	
Sosialgruppe I	2 509	100	57,3	24,7	5,5	27,1	42,7	
" II	1 823	100	54,3	21,0	4,9	28,4	45,7	
" III	2 432	100	48,1	13,9	5,1	29,2	51,9	
" IV	658	100	45,7	9,1	7,9	28,7	54,3	
1978								
MENN OG KVINNER ¹⁾	19 890	100	44,5	14,0	7,9	22,7	55,5	
Sosialgruppe I	6 325	100	48,3	18,8	7,9	21,6	51,7	
" II	4 437	100	44,8	13,7	8,2	22,9	55,2	
" III	5 893	100	42,4	9,5	7,6	25,3	57,6	
" IV	1 597	100	39,4	8,8	7,9	22,7	60,6	

1) Omfatter uoppgitt sosialgruppe.

1) Includes unknown social group.

Tabell 5.3 (forts.). Mannlige og kvinnelige artianere 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper, etter utdanning 1. oktober samme år.
Prosent Males and females completing matriculation examination 1974 and 1978 in different social groups, by education 1 October same year. Per cent

Kjønn og sosialgruppe	I alt		I utdanning 1. oktober					Ikke i utdan-ning
	Abs. tall	Pro- sent	I alt	Uni- versi- tet	Høg- sko- le	Videre- gående skole		
1978								
MENN ¹⁾	9 169	100	37,0	13,4	9,2	14,5	63,0	
Sosialgruppe I	3 084	100	42,1	17,3	9,1	15,7	57,9	
" II	2 139	100	37,9	13,3	9,8	14,8	62,6	
" III	2 571	100	32,4	9,6	9,1	13,7	67,6	
" IV	713	100	31,8	9,4	9,7	12,8	68,2	
KVINNER ¹⁾	10 721	100	51,0	14,5	6,8	29,7	49,0	
Sosialgruppe I	3 241	100	54,3	20,3	6,8	27,2	45,7	
" II	2 298	100	51,3	14,1	6,7	30,5	42,7	
" III	3 322	100	50,2	9,5	6,5	34,3	49,8	
" IV	884	100	45,5	8,4	6,4	30,7	54,5	

1) Se note 1, side 95.

1) See note 1, page 95.

Før vi drøfter nærmere endringene fra 1974 til 1978, vil vi ta med også de som begynner ett år etter eksamenstidspunktet. På denne måten kan vi korrigere for mulige forskjeller i ventemønster.

For rekrutteringen til universitetene er det ingen klare tendenser til større eller mindre sosial ulikhet dersom vi legger "mellomlinjen" (se kapittel 4) til grunn for tolkningen. Nedgangen er størst i sosialgruppe II, minst i I, mens gruppe III og IV ligger midt i mellom. Når det gjelder rekrutteringen til høyere utdanning totalt, er det lettere å se tendensen til mindre sosial likhet. Alt i alt er det nærliggende å slutte at den utviklingen vi påviste mellom 1963 og 1974 ved at sosial bakgrunn slår sterkere ut for artianernes videreutdanning, også har fortsatt etter 1974. (Se også figur 5.1.)

Det må være grunn til å sette disse endringene i det sosial rekrutteringsmønsteret i sammenheng med en meget sterk endring i artianernes videreutdanningsmønster. På bare fire år har vi fått en vesentlig reduksjon

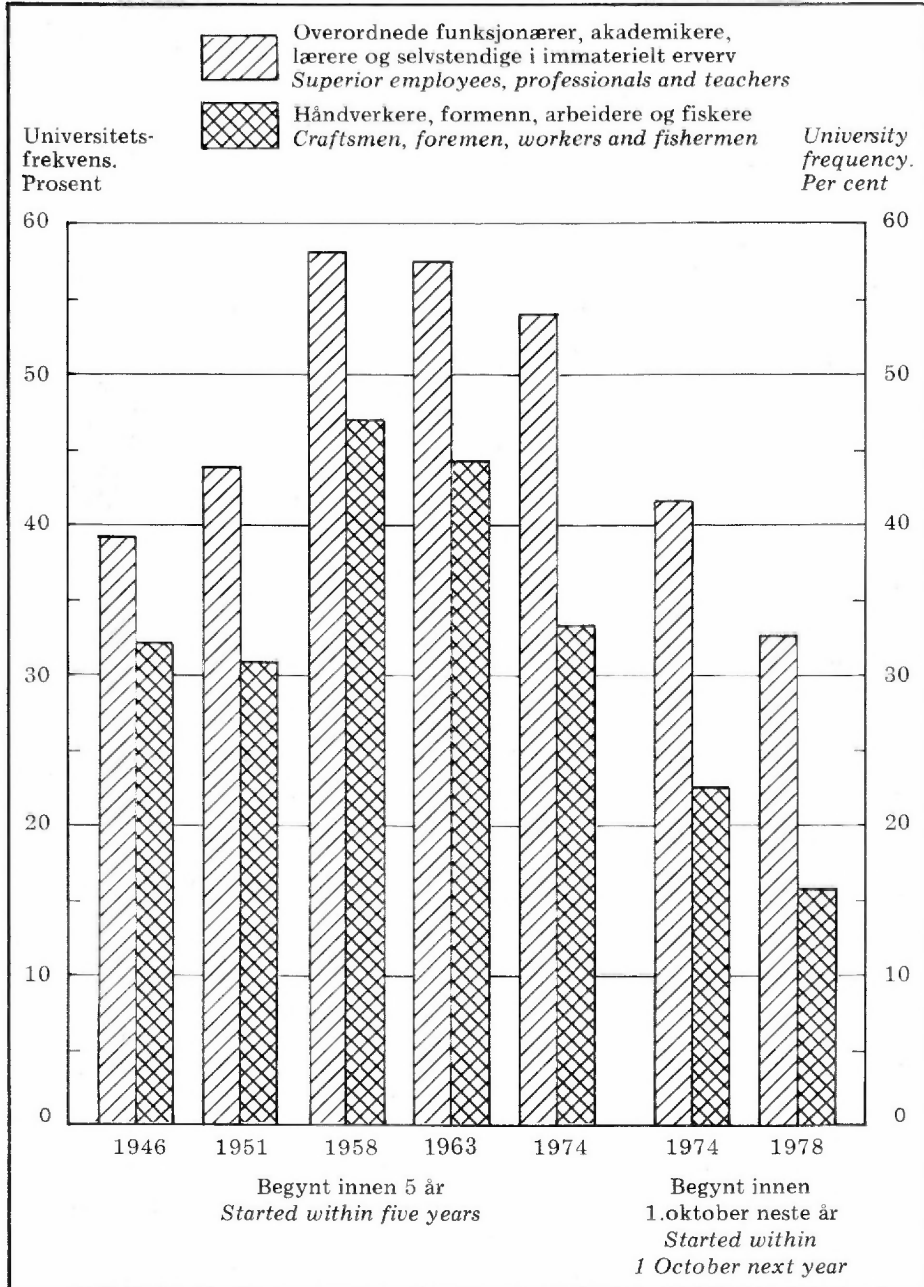
Tabell 5.4. Andel av artianere 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper, som hadde begynt å studere innen 1. oktober året etter.
 Prosent *Percentage of pupils completing matriculation examination 1974 and 1978 in different social groups who started in higher education within 1 October following year*

Skoleslag og sosialgruppe <i>Type of school and social group</i>	Begynt innen ett år i alt <i>Started within one year, total</i>		Begynt samme høst <i>Started in the same autumn</i>		Begynt i perioden 1. oktober 1974(78)-1. oktober 1975(79) <i>Started in the period 1 October 1974(78)-1 October 1975(79)</i>	
	1974	1978	1974	1978	1974	1978
Universiteter og høyskoler i alt <i>Universities and colleges, total</i>	48,2	40,9	25,8	21,9	22,4	19,0
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	56,7	50,0	31,0	26,7	25,7	23,3
Sosialgruppe II	48,8	40,6	26,4	21,9	22,4	18,7
" III ...	40,9	33,3	20,0	17,1	20,9	15,9
" IV	41,0	33,4	20,1	16,7	20,9	16,7
Universiteter <i>Universities</i>	32,1	24,1	19,4	14,0	12,7	10,1
Sosialgruppe I	41,6	32,6	24,7	18,8	16,9	13,8
" II	32,9	23,5	20,6	13,7	12,3	9,8
" III ...	23,9	16,6	13,5	9,5	10,4	7,1
" IV	22,5	15,7	12,1	8,8	10,4	6,9

i overgangen til universitetsstudier. Denne utviklingen er ikke oppveid av utbygging av høyskolesystemet, derimot tar en betydelig større andel av artianerkullet en ny utdanning ved videregående skoler. Denne tendensen finner vi både for menn og kvinner, og i alle sosiale lag. Endret sammensetning av artiumskullet etter kjønn og sosial bakgrunn kan derfor ikke alene forklare endringene i artianernes videreutdanningsmønster.

Vi har altså påvist at to motsatte utviklingstendenser har gjort seg gjeldende for rekrutteringen til høyere utdanning etter krigen. De sosiale ulikhetene er utjevnet i rekrutteringen til examen artium, men skjerpet når det gjelder artianernes videreutdanning. Vi kan derved si at noe av den sosiale utsilingen er flyttet et hakk oppover i systemet.

Figur 5.1. Universitetsfrekvenser for artianere 1946–1978 i to grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent *University frequencies pupils completing matriculation examination 1946–1978 in two groups for breadwinner's/father's occupation. Per cent*



Et helt naturlig spørsmål til slutt er hvilken av disse to motsatte tendensene som har størst effekt. Dersom tendensene til større likhet blant artianere er sterkere enn tendensen til større ulikhet i overgangen til høyere utdanning, vil vi ha fått en nettoeffekt i form av utjevning i rekrutteringen til høyere utdanning. Er forholdet omvendt vil nettoeffekten på likhetsutviklingen være negativ.

Vi har både i vårt eget og i tidligere materiale en mulighet til å studere dette. I stedet for å beregne studiefrekvens for de ulike artianerkullene, vil vi beregne denne størrelsen i forhold til årskullet som helhet. Siden dataene gjelder de som er blitt studenter fra bestemte artianerkull, faller det naturlig å bruke de samme årskullene som tidligere er brukt til beregning av artianerfrekvensene. Studiefrekvensen for f.eks. årskullet som var 19 år i 1974 blir dermed alle fra artianerkullet 1974 som begynte et studium i løpet av en 5-årsperiode, i prosent av dette årskullet.

For 19-åringen i 1951, 1958, 1963 og 1974 har vi beregnet universitetsfrekvens kumulert for en 5-årsperiode, for 1974- og 1978-kullene har vi også funnet den totale andelen i høyere utdanning ett år etter examen artium.

Tabell 5.5. Universitetsfrekvens for årskullet 19-åringer i 1951, 1958, 1963 og 1974¹⁾, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke. Prosent *University frequency for the age group 19 years in 1951, 1958, 1963 and 1974¹⁾, in groups for breadwinner's/father's occupation. Per cent*

Hovedforsørgers/fars yrke <i>Breadwinner's/father's occupation</i>	1951	1958	1963	1974 ²⁾
I alt <i>Total</i>	3,5	5,7	7,9	12,1
Overordnede funksjonærer, akademikere, lærere og selvstendige i immaterielt erverv <i>Superior employees, professionals and teachers</i>	18,4	26,5	32,4	31,0
Selvstendige i industri, handel, etc. <i>Self-employed in manufacturing, trade, shipping, finance etc.</i>	5,7	11,9	17,9	16,1
Selvstendige i jord- og skogbruk <i>Self- employed in agriculture and forestry</i>	2,0	2,7	3,8	7,3
Underordnede funksjonærer <i>Subordinate employees</i>	13,6	12,7	15,8	15,6
Håndverkere og formenn, arbeidere og fiskere <i>Craftsmen, foremen, workers and fishermen</i> ..	1,1	2,2	3,5	6,2

1) Artianere fra 1951, 1958, 1963 og 1974 som begynte ved et universitet innen fem år i prosent av alle 19-åringer samme år. 2) Se note 1, tabell 4.6.

1) *Pupils completing matriculation examination 1951, 1958, 1963 and 1974 who started a university study within five years as per cent of the age group 19 years the same year.* 2) *See note 1, table 4.6.*

Tabell 5.6. Artianere 1974 og 1978 i ulike sosialgrupper som hadde begynt å studere innen 1. oktober året etter i prosent av årskullet 19-åringene *Pupils completing matriculation examination in 1974 and 1978 in different social groups who started in higher education within 1 October the following year as per cent of the age group 19 years*

Sosialgruppe <i>Social group</i>	1974		1978	
	Universi- tet og høgskole <i>University and college</i>	Av dette universi- tet <i>Of which university</i>	Universi- tet og høgskole	Av dette universi- tet
I alt <i>Total</i>	13,7	9,1	13,3	7,8
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	32,5	23,9	31,3	20,4
" II	18,5	12,5	17,3	10,0
" III	7,9	4,6	7,4	3,7
" IV	5,9	3,3	5,9	2,8

Tabell 5.5 viser klart at det har gått i retning av sosial utjevning i rekrutteringen til universitetene. Selv om studentene i forhold til artianerkullet er skjevere rekruttert i 1974 enn tidligere, har tendensene til større likhet blant artianerne vært sterkere. Vi finner den klareste tendensen fra 1963 til 1974. I den perioden var det bare de to sosialgruppene som er svakest representert blant universitetsstudentene som fikk noen økning.

Mellom 1951 og 1974 fikk vi totalt sett en betydelig økning i andelen av årskullene som begynte å studere. Inntil 1963 økte både tilstrømningen til examen artium og artianernes studiefrekvens, men fra 1963 til 1974 gikk artianernes studiefrekvens tilbake. I denne perioden økte imidlertid tilstrømningen til examen artium så mye at andelen av årskullene totalt som begynte å studere også økte. Etter 1974 har artianerfrekvensen fortsatt å øke, men nå har artianernes studiefrekvens gått så sterkt ned at også studenttallet i forhold til årskullene blir redusert. I denne perioden ser det ut til at de motsatte tendensene før og etter examen artium oppveier hverandre. Det er ikke mulig å påvise klare tendenser verken til større eller mindre sosial ulikhet.

Våre data forteller oss altså at rekrutteringen til høyere utdanning har fått en noe mindre skjev sosial profil i løpet av de siste 30 årene. Dette har skjedd i en periode da studenttallet er blitt nær seks-doblet, og skyldes at artianerkullene har fått en noe jevnere sosial profil. Mellom

1946 og 1974 ble tendensen til større likhet i høyere utdanning dempet ved en økt sosial utsiling i overgangen mellom examen artium og høyere utdanning, og etter 1974 synes tendensene til større sosial likhet å ha stagnert.

Vi har ikke andre data over studentenes sosiale bakgrunn som generelt kan underbygge de resultatene vi her har kommet fram til. En undersøkelse av rekrutteringen til Norges tekniske høgskole viser imidlertid en klar økning hos de høyeste sosialgruppene blant nye studenter (Listhaug 1980). Selv om utviklingen for et bestemt studium ikke behøver å være representativ for høyere utdanning totalt, får vi en indikasjon på at når studenttallet har stagnert siden 1974, så har også utjevningstendensene stoppet opp.

5.4. Betydningen av gymnaslinje

I avsnitt 4.5 påviste vi sammenheng mellom sosial bakgrunn og linjevalg. Både for mannlige og kvinnelige artianere var det en klar tendens til at de høyeste sosialgruppene i større grad enn de andre valgte reallinjen framfor engelsklinjen. Dette gjaldt både for 1974- og 1978-kullet, og samsvarer også med tidligere resultater.

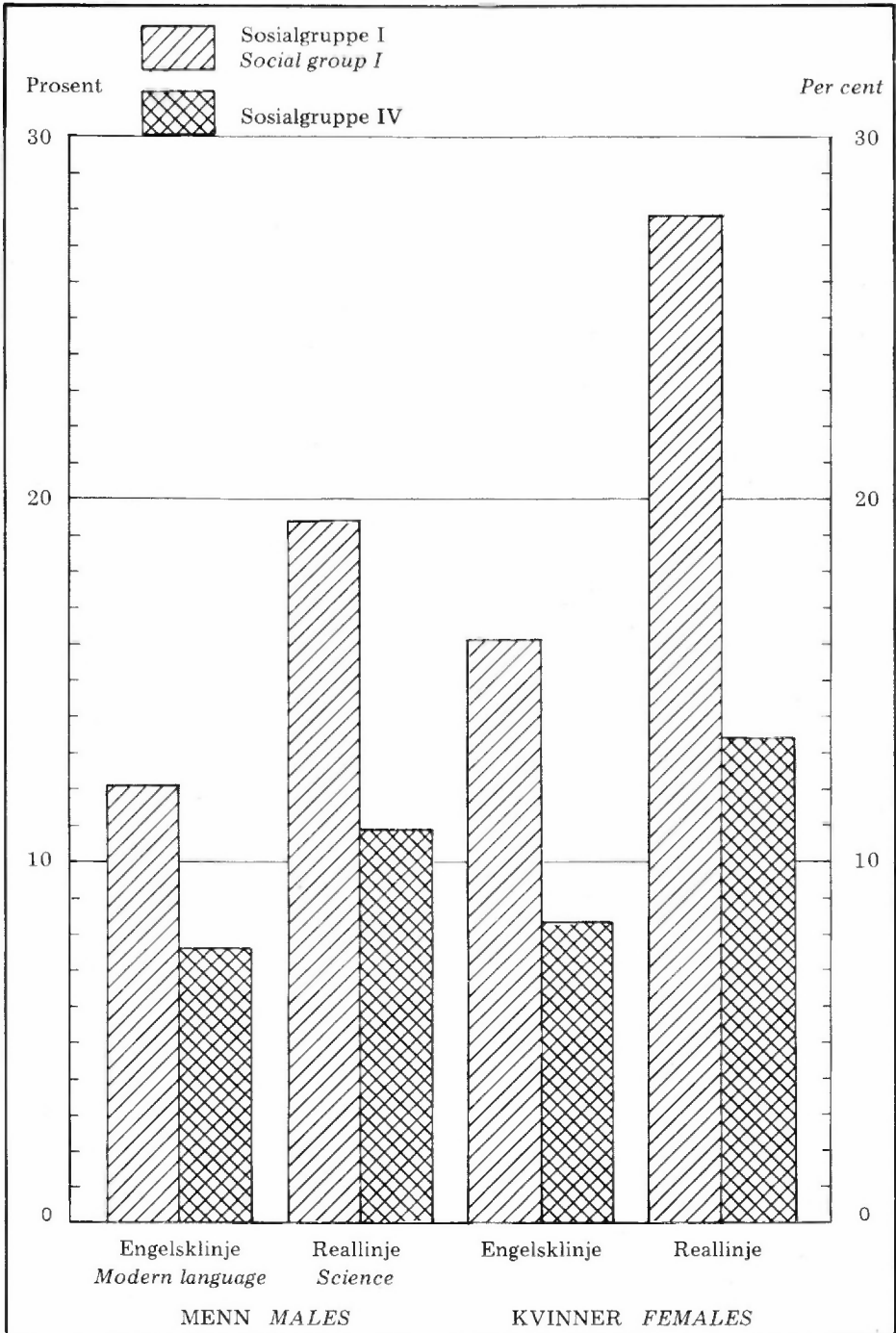
Vi må vente at dette også vil gi seg utslag i forskjellig universitetsfrekvens fra de ulike linjene. Artianere fra familier med størst sosioøkonomiske ressurser går langt oftere videre med en universitetsutdanning, dermed må en regne med at ulik sosial fordeling på artiumslinjene i seg selv fører til ulik rekruttering. Vi er i tillegg interessert i om vi finner forskjeller i videreutdanningen fra de enkelte linjene også på tvers av sosialgruppene.

I første omgang vil vi se på de tre tradisjonelt største av gymnaslinjene, og vi vil i første rekke rette oppmerksomheten mot overgangen til universitetene. Vi har tatt for oss bare 1978-kullet, og sett på de som begynte i videreutdanning samme høst.

Tabell 5.7. Mannlige og kvinnelige artianere 1978 i ulike sosialgrupper med engelsklinje, økonomisk gymnas og reallinje, etter utdanning 1. oktober 1978. Prosent *Males and females in different social groups who completed matriculation examination 1978 with modern language, economic and science branches, by education 1 October 1978. Per cent*

Kjønn, linje og sosialgruppe <i>Sex, branch and social group</i>	I alt <i>Total</i>	I utdanning 1. oktober 1978 <i>In education 1 October 1978</i>				Ikke i utdanning <i>Not in education</i>
		I alt <i>Total</i>	Uni- versi- tet <i>Uni- ver- sity</i>	Høg- skole <i>Col- lege</i>	Videre- gående skole <i>Upper sec- ondary school</i>	
Menn, alle linjer <i>Males, all branches</i>	100,0	37,0	13,4	9,2	14,5	63,0
Engelsklinje <i>Modern language</i>	100,0	32,7	10,3	5,4	17,1	67,3
Sosialgruppe I <i>Social group</i>	100,0	37,0	12,1	7,0	17,9	63,0
" II	100,0	36,9	12,7	3,2	21,1	63,1
" III	100,0	27,1	6,5	5,8	14,7	72,9
" IV	100,0	26,2	7,6	6,2	12,4	73,8
Økonomisk gymnas <i>Economic ...</i>	100,0	24,0	5,1	9,6	9,3	76,0
Sosialgruppe I	100,0	26,9	5,5	11,7	9,7	73,1
" II	100,0	24,7	4,8	9,9	9,9	75,3
" III	100,0	22,0	5,2	5,2	11,6	78,0
" IV	100,0	20,5	1,1	14,8	4,5	79,5
Reallinje <i>Science</i>	100,0	41,9	15,1	11,6	15,2	58,1
Sosialgruppe I	100,0	46,0	19,4	9,4	17,2	54,0
" II	100,0	43,0	13,4	15,5	14,2	57,0
" III	100,0	36,3	11,1	11,8	13,4	63,7
" IV	100,0	37,3	10,9	10,5	16,0	62,7
Kvinner, alle linjer <i>Females, all branches</i>	100,0	51,0	14,5	6,8	29,7	49,0
Engelsklinje	100,0	51,6	12,6	5,7	33,3	48,4
Sosialgruppe I	100,0	53,4	16,1	5,5	31,8	46,6
" II	100,0	51,6	12,0	4,5	34,5	48,6
" III	100,0	52,8	8,9	5,1	38,8	47,2
" IV	100,0	48,0	8,3	6,0	33,7	52,0
Økonomisk gymnas	100,0	30,1	6,8	7,2	16,0	69,9
Sosialgruppe I	100,0	33,5	11,5	8,2	13,7	66,5
" II	100,0	30,0	6,1	6,7	17,2	70,0
" III	100,0	27,6	3,6	6,1	17,9	72,4
" IV	100,0	34,1	2,4	9,8	22,0	65,9
Reallinje	100,0	57,8	24,6	7,6	25,6	42,2
Sosialgruppe I	100,0	62,8	27,8	8,9	26,1	37,2
" II	100,0	61,7	24,8	9,8	27,1	38,3
" III	100,0	60,6	13,6	10,6	36,4	39,4
" IV	100,0	49,6	13,4	7,6	28,6	50,4

Figur 5.2. Prosentandel av mannlige og kvinnelige artianere 1978 i sosialgruppe I og IV med engelsklinje og reallinje som var i universitetsutdanning 1. oktober 1978, etter kjønn *Per cent of males and females completing matriculation examination 1978 in social group I and IV with modern language and science branches who was in university education 1 October 1978, by sex*



Resultatene fra tabell 5.7 og figur 5.2 viser oss at det er klart lavest overgang til universitetsutdanning fra økonomisk gymnas, som altså i større grad enn de andre linjene synes å fungere som en avsluttet yrkesutdanning. Det rekrutteres videre flere universitetsstudenter fra reallinjen enn fra engelsklinjen, både totalt og innen de enkelte sosialgruppene. Særlig er dette markert for kvinnene. Kvinnelige realartianere fra de to øverste sosialgruppene har en bemerkelsesverdig høy universitetsstudiefrekvens, over en firedel var registrert ved et universitet samme høst. De kvinnelige artianerne som bryter med det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret når det gjelder linjevalg synes å utgjøre en spesielt studiemotivert gruppe, og hele 58 prosent av dem kommer fra de to øverste sosialgruppene.

Resultatene viser at det er en klar sammenheng mellom valg av gymnaslinje og tilbøyeligheten til universitetsstudier, også når vi tar hensyn til sosiale forskjeller i linjevalg. Denne sammenhengen er dessuten langt mer markert blant kvinnelige enn blant de mannlige artianerne.

Tabell 5.8. Andel i universitetsutdanning 1. oktober 1978 av menn og kvinner i ulike sosialgrupper som fullførte de ulike linjene av gymnaseksamen, ny struktur 1978. Prosent *Percentage in university education 1 October 1978 of males and females in different social groups who passed the different branches of matriculation examination, new structure 1978*

Kjønn og linje <i>Sex and branch</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>				
	Alle <i>All</i>	I	II	III	IV
MENN <i>MALES</i>					
Språklig linje <i>Linguistic</i>	9,9	10,6	12,5	7,7	-
Samfunnsfaglig linje <i>Sociology</i>	12,3	20,0	8,7	5,5	13,3
Naturfaglig linje <i>Nature study</i>	13,4	15,5	14,3	12,2	11,0
KVINNER <i>FEMALES</i>					
Språklig linje	8,5	13,6	6,9	5,6	6,0
Samfunnsfaglig linje	11,5	16,6	16,0	4,9	11,5
Naturfaglig linje	14,1	19,9	12,2	10,7	7,5

I tabell 5.8 har vi tatt med prosentandelene som begynte i universitetsutdanning fra de "nye" linjene. Vi ser her en relativt klar tendens til at denne andelen er høyere for den naturfaglige enn den språklige linjen, mens samfunnsfaglig linje ligger i mellom. Også her er tendensen klarest for kvinner. Dette resultatet er til en viss grad i

samsvar med det vi fant for de tradisjonelle linjene. Natur- og realfaglig linje fører oftere til universitetsstudier enn de språkfaglige.

6. SOSIAL ULIKHET I HØYERE UTDANNING

6.1. Innledning

Undersøkelsen har vist at ungdom fra ressursrike familier oftere velger gymnasutdanning enn andre. Også etter fullført examen artium skjer det en sosialt skjev rekruttering idet den samme typen ungdom oftere går til en universitetsutdanning. Som følge av de utvalgsmekanismene som har virket på alle de lavere trinnene i utdanningssystemet, må studentmassen i høyere utdanning nødvendigvis ha en skjev sosial sammensetning. Vi vil vente at overrepresentasjonen fra de øverste sosialgruppene er klarest innenfor universitetene.

Selv om hovedmønsteret allerede er klarlagt i tidligere kapitler, vil vi her gå litt videre. Hovedformålet vil være å belyse forskjeller i rekruttering til de ulike delene av høyere utdanning mer detaljert. Til denne beskrivelsen vil vi bruke datamaterialet for alle under utdanning 1. oktober 1975. Dette materialet har imidlertid en viktig begrensning, idet det ikke har med personer født tidligere enn 1951. Materialet vårt fanger dermed ikke opp de studentene som er 25 år eller eldre. Våre resultater er dermed strengt tatt gjeldende bare for studenter yngre enn 25 år. For langvarige studier der forholdsvis mange studenter er 25 år eller eldre, behøver tallene våre ikke nødvendigvis gi et helt korrekt bilde. Likevel regner vi med at resultatene langt på vei lar seg generalisere.

6.2. Utdanningssituasjonen til aldersgruppen 19-24 år

Før vi begynner på en mer detaljert gjennomgang av rekrutteringen til høyere utdanning skal vi gi en bred oversikt over andelene av hele aldersgruppen 19-24 år som var i utdanning ved universiteter, høyskoler eller videregående skoler 1. oktober 1975.

Tabell 6.1. Personer 19-24 år i ulike sosialgrupper/grupper for fars utdanningsnivå, etter utdanning 1. oktober 1975. Prosent
Population 19-24 years in different social groups/groups for father's educational level, by education 1 October 1975.
Per cent

	I alt Total		I utdanning 1. oktober 1975 In education 1 October 1975					Ikke i utdan- ning Not in educa- tion
	Abs. tall Num- ber	Pro- sent Per cent	I alt Total	Uni- versi- tet Uni- versi- ty	Høg- skole Col- lege	Videre- gående skole Upper secon- dary school		
Alle personer ¹⁾ All persons ¹⁾	304 645	100,0	23,4	6,9	5,1	11,4	76,6	
Sosialgruppe I Social group	48 825	100,0	44,2	18,5	9,4	16,3	55,8	
Sosialgruppe II	53 624	100,0	30,3	9,3	6,6	14,4	69,7	
" III	138 609	100,0	17,9	3,8	3,9	10,2	82,1	
" IV	51 897	100,0	14,1	2,7	3,2	8,2	85,9	
Fars utdanningsnivå Father's educational level								
Forskernivå Third level, second stage II	389	100,0	71,0	43,7	8,5	18,8	29,0	
Universitets- og høg- skolenivå III Third level, second stage I	12 221	100,0	58,2	32,2	9,6	16,4	41,8	
Universitets- og høg- skolenivå II Third level, first stage II	4 439	100,0	54,4	23,9	11,4	19,1	45,6	
Universitets- og høg- skolenivå I Third level, first stage I .	14 658	100,0	44,9	17,0	10,6	17,3	55,1	
Gymnasnivå II Second level, second stage II	59 601	100,0	29,9	9,2	7,0	13,7	70,1	
Gymnasnivå I Second level, second stage I	58 587	100,0	22,6	6,9	5,9	9,8	77,4	
Ungdomsskolenivå Second level, first stage	153 709	100,0	13,7	2,5	3,0	8,2	86,3	

1) Omfatter uoppgitt sosialgruppe/fars utdanning.

1) Includes unknown social group/father's education.

Av alle i disse seks årskullene var noe under en firedel i utdanning. Denne andelen varierte sterkt etter sosialgruppe og fars utdanningsnivå. Størst forskjeller etter sosial bakgrunn finner vi i andelen som er i universitetsutdanning. Denne andelen var 7 ganger høyere i sosialgruppe I enn i sosialgruppe IV. Når vi inndeler i grupper for fars utdanningsnivå trer forskjellene enda klarere fram. Særlig store andeler finner vi når far har høyere embetseksamen eller forskerutdanning. I den aller øverste gruppen der faren har en doktorgrad eller tilsvarende er andelen i universitetsutdanning 17,5 ganger høyere enn i gruppen der fars utdanning er på ungdomsskolenivå.

Disse forholdstallene uttrykker hvordan sannsynligheten for å ta en universitetsutdanning varierer etter bakgrunnsfaktorer som sosialgruppe og fars utdanning. Forskjellen er resultatet av de ulikheter i utdanningsvalg vi tidligere har beskrevet på de ulike trinn i utdanningssystemet.

Det er ikke bare andelen i universitetsutdanning som er høyest blant ungdom fra ressursrike familier. Rekrutteringen til de andre delene av høyere utdanning er også størst i sosialgruppe I. Også for høgskolenes del er studiefrekvensen klart høyest i gruppe I, men forskjellene er ikke så store som for universitetene. Høgskolefrekvensen øker med fars utdanning fram til universitets- og høgskolenivå I og II, men avtar en del i de to gruppene med høyest nivå for fars utdanning. Rekrutteringen til høgskolene er m.a.o. høyest innen de gruppene der farens utdanning tilsvarer høgskoleutdanningens nivå.

Det er også interessant å legge merke til den store andelen av disse årskullene en finner i videregående skoler. Dette skyldes blant annet at dette skoleslaget omfatter en del utdanninger der elevene sjelden begynner før i 18-19-årsalderen. Et eksempel på dette er sykepleierutdanning, der de aller fleste som begynner har examen artium. Det er dessuten en relativt stor andel av 19-åringene som fortsatt var i gymnasutdanning. Elevfrekvensen i videregående skoler blant 19-24-åringene er som vi ser også klart høyest blant de ressursrike gruppene.

6.3. Rekrutteringen til ulike skoleslag og studier

I de årskullene som går inn i høyere utdanning har det gjort seg gjeldende en sosialt skjev utsilingsprosess på de utdanningsnivåene som har gått forut. Den sosiale profilen i studentmassen kan således sies å være det endelige resultatet av denne prosessen. Høyere utdanning utgjør i dag et høyst sammensatt bilde av utdanninger og skoleslag. Variasjonene er store både når det gjelder opptaksvilkår, faglig innretning og varighet av selve utdanningen. Dessuten gir disse utdanningene kompetanse for et

breddt spekter av yrker, forskjellige både med hensyn på yrkesområde, inn-
tekt og prestisje. Vi vil derfor vente å finne betydelige variasjoner
også i den sosiale sammensetningen av studentmassen. Datamaterialet setter
oss i stand til å gi tabeller som viser dette i stor detalj. I teksten
vil vi i første rekke forsøke å finne fram til om det er noe mønster, uten
å kommentere alle detaljene.

Først vil vi vise hvordan den sosiale rekrutteringen varierer
mellom de ulike skoleslagene i høyere utdanning.

Tabell 6.2. Studenter i ulike skoleslag 1. oktober 1975, etter sosial-
gruppe/fars utdanningsnivå. Prosent *Students in different*
types of schools 1 October 1975, by social group/father's
educational level. Per cent

Skoleslag ¹⁾ <i>Type of school¹⁾</i>	Stu- den- ter ²⁾ i alt (=100 pro- sent) <i>Stu- dents²⁾, total (=100 per cent)</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>				Fars utdanningsnivå <i>Father's educational level</i>				
		I	II	III	IV	Gymnasnivå <i>Second level, Second stage</i>		Ung- doms- skole- nivå <i>Second level, tional first educa- stage</i>	Yrkes- utdan- ning <i>Voca- tional first educa- tion</i>	All- menn- utdan- ning <i>Gene- ral educa- tion</i>
						Uni- versi- tets- og høg- skole- nivå <i>Third level</i>	Ung- doms- skole- nivå <i>Second level</i>			
Alle personer 19-24 år <i>All persons 19-24 years</i>	304 645	16,0	17,6	45,5	17,0	10,3	8,3	30,9	50,5	
Universiteter og høyskoler i alt	37 216	37,1	23,3	29,4	8,4	29,3	13,4	33,6	23,2	
Universiteter .	21 241	43,0	23,6	25,0	6,7	35,7	14,0	31,2	18,3	
Distriktshøg- skoler	2 177	26,5	24,2	34,7	12,9	18,2	12,8	37,6	31,3	
Pedagogiske høgskoler	6 483	31,5	21,9	34,3	10,0	23,0	12,6	26,2	27,9	
Ingeniørhøg- skoler	5 081	24,4	21,3	40,1	12,1	16,8	10,7	37,6	34,7	
Sosialskoler ..	312	32,7	22,8	34,3	6,4	23,4	13,8	36,9	26,0	
Skoler for videreutdanning i sykepleie ...	21	19,0	28,6	38,1	9,5	9,5	9,5	33,3	47,6	
Militære høg- skoler	313	25,9	31,6	28,4	11,5	25,6	10,2	36,4	27,5	
Andre høyskoler	1 588	38,8	28,5	25,6	5,7	27,5	19,2	33,8	19,1	

1) For engelsk oversettelse av skoleslag, se vedlegg 3. 2) Omfatter også
uoppgitt sosialgruppe/utdanningsnivå.

1) For English translation of type of school, see annex 3. 2) Included
unknown social group/father's educational level.

Tabellen viser tydelig hvor skjevt studentmassen i høyere utdanning er sammensatt etter sosial bakgrunn. Sosialgruppe I utgjorde 37,1 prosent mot bare 16,0 i aldersgruppen 19-24 år som helhet. Vi ser det enda tydeligere for den gruppen der far har høyere utdanning. Denne gruppen utgjør nesten tre ganger så stor andel blant studentene som blant aldersgruppen som helhet. Ungdom fra ressursvake familier, i laveste sosialgruppe og der far ikke har utdanning utover den obligatoriske grunnutdanningen, er tilsvarende underrepresentert.

Størst skjevhet finner vi som ventet blant universitetsstudentene. Her utgjør sosialgruppe I 43 prosent, og hele 35,7 prosent har fedre med høyere utdanning. Gruppen "andre høyskoler" er det skoleslaget der de to øverste sosialgruppene utgjør den høyeste andelen av studentene, særlig er det mange fra sosialgruppe II. I dette skoleslaget er dessuten gruppen hvor fars høyeste utdanning er videregående allmennutdanning (hovedsakelig realskole- og gymnasutdanning) klart overrepresentert. Sosialgruppe II består for en stor del av handels- og kontoryrker, yrkesgrupper der realskole- eller gymnasutdanning ofte kombinert med handelsskole trolig er ganske vanlig. Hovedtyngden av utdanninger innen dette skoleslaget er innenfor administrative og økonomiske fag som f.eks. Bedriftsøkonomisk institutt og Handelsakademiet. Vi vil komme nærmere tilbake til dette seinere.

Studentmassen ved ingeniørhøgskolene er minst dominert av sosialgruppe I og II, og har det laveste utdanningsnivået blant fedrene. Andelen fra sosialgruppe I og II er temmelig lik ved distriktshøgskoler og pedagogiske høyskoler, men gruppe I er betydelig sterkere representert blant lærerstudentene.

Siden datamaterialet vårt er så omfattende, kan vi finne den sosiale rekrutteringen til de aller fleste studietilbudene. Enkelte utdanningstilbud er imidlertid representert med et så lavt studenttall at de enten er holdt utenfor, eller slått sammen med liknende utdanninger.

En detaljert oversikt over studentmassen fordelt etter sosialgruppe er gitt i tabell IV i vedlegget. Å gi kommentarer til alle forskjellene blir altfor omfattende, og krever dessuten inngående kjennskap til de enkelte utdanningene, deres kompetanse i forhold til yrkeslivet og opptaksgrunnlag. I våre kommentarer vil vi derfor prøve å peke på noen hovedtrekk ved rekrutteringsmønsteret.

Allerede den oversikten vi har gitt etter skoleslag vitner om at den sosiale sammensetningen varierer med utdanningsnivå, eller utdanningsvarighet. Vi ser tydelig at dette gjelder også når vi bryter ned på de enkelte studiene. Universitetsutdanningene er gjennomgående av lenger

varighet (ender som regel på klassetrinn 16-18) enn høgskolens studier, som sjelden strekker seg over mer enn tre år. Bare unntaksvis finner vi høgskoleutdanninger der sosialgruppe I og II utgjør større andel enn for noen av universitetsstudiene. Særlig karakteristisk er det at høgskoleutdanningene har betydelig lavere innslag av gruppe I, mens gruppe II er mer likt representert. Dette kunne vi også lese ut av skoleslagsoversikten.

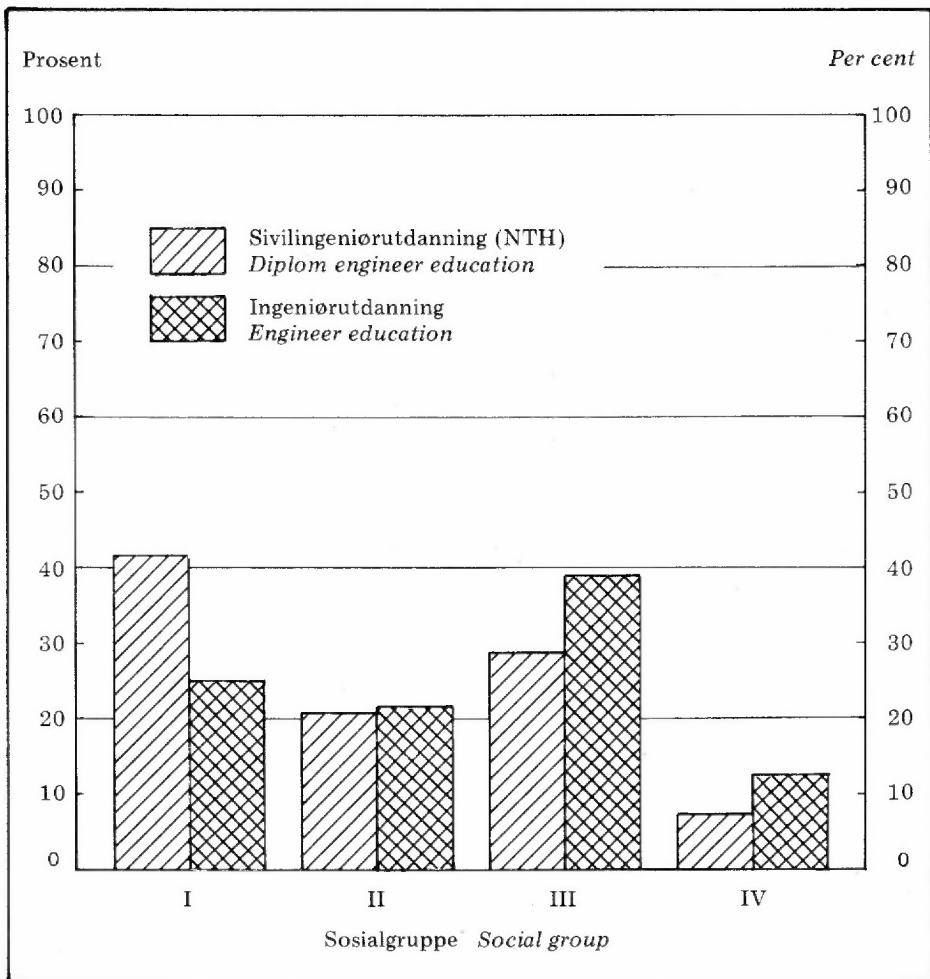
Vi kan illustrere dette med noen eksempler. I en del tilfeller vil vi finne utdanninger innenfor både høgskole- og universitetssektoren som gir yrkeskompetanse innenfor samme fagområde, men der høgskoleutdanningen er av kortere varighet. Mest typisk finner vi dette innen teknisk utdanning, med ingeniørutdanning ved ingeniørhøgskoler og sivilingeniørutdanningen ved NTH. Også til siviløkonomstudiet ved Norges Handelshøyskole og studiet i sosialøkonomi finner vi mer kortvarige paralleller, som f.eks. distriktshøgskolenes økonomisk-administrative studium, diplomstudiet ved Bedriftsøkonomisk institutt og det daværende studiet ved Handelsakademiet. En litt mindre direkte parallell finner vi innen lærerutdanningen med de pedagogiske høgskolene på den ene siden, og universitetsstudiene innen særlig filologi og realfag på den andre.

Tendensen i figur 6.1 er klar: NTH har et betydelig høyere innslag av sosialgruppe I enn ingeniørhøgskolene som på sin side har flere fra de to laveste gruppene.

Tabell 6.3. Studenter ved økonomisk-administrative studier, etter sosialgruppe. Prosent *Students at commercial and business administrative studies, by social group. Per cent*

Studium <i>Type of study</i>	I alt <i>Total</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
Økonomisk-administrativt studium ved distriktshøgskole <i>Two-years study in commercial and business administrative subjects at district college</i>	100,0	24,2	26,6	35,1	11,9
Bedriftsøkonomisk institutt, diplomstudiet <i>Three-years study in business administration</i>	100,0	39,2	30,2	22,5	6,9
Handelsakademiet <i>Three-years study in business administration</i>	100,0	42,2	30,9	20,2	5,4
Siviløkonomstudiet <i>Four-years study in business administration and economics</i>	100,0	40,3	26,1	23,3	8,7
Sosialøkonomstudiet <i>Economics, higher degree</i>	100,0	42,3	27,4	18,5	8,5

Figur 6.1. Studenter i sivilingeniør- og ingeniørutdanning, etter sosialgruppe. Prosent
Students in diplom engineer and engineer education, by social group.
Per cent



I tabell 6.3 ser vi at sammenhengen mellom utdanningslengde og sosial rekruttering bare delvis gjelder. De to universitetsstudiene har en vesentlig større dominans av sosialgruppe I enn det økonomisk-administrative studiet ved distriktshøgskolene. Men på den annen side har både BI og Handelsakademiet en heller skjevere sosial rekruttering der særlig sosialgruppe II er sterkt representert, mens den laveste gruppen er kraftig underrepresentert.

Når det gjelder de ulike nivåene av utdanninger for læreryrket ser vi igjen den klare sammenhengen mellom utdanningens lengde og sosial skjevhet. Både høyere og lavere grads studier innenfor filologi og realfag har mer utpreget høystatusprofil enn de pedagogiske høgskolene. Her legger vi også merke til at de to øverste sosialgruppene er sterkere representert blant videreutdanningsstudentene ved de pedagogiske høgskolene enn ved den ordinære tre-årige grunnutdanningen (57,1 mot 50,7 prosent). Enda klarere er denne tendensen blant de som tar sin videreutdanning ved universitetene (adjunktutdanning).

Flere typer universitetsutdanning er bygd opp av en lavere grad (cand.mag.), som eventuelt kan utvides med et hovedfag til en høyere grads embetseksamen.

Tabell 6.4. Studenter i en del universitetsstudier, etter sosialgruppe.
Prosent *Students at some university studies, by social group.*
Per cent

Studium <i>Type of study</i>	I alt ¹⁾ <i>Total¹⁾</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
Filologi, lavere grad (cand.mag.) <i>Humanities, lower degree</i>	100,0	37,6	27,3	25,5	7,9
Filologi, høyere grad (cand.philol.) <i>Humanities, higher degree</i>	100,0	42,0	24,2	23,6	7,3
Samfunnsfag, lavere grad (cand.mag.) <i>Social sciences, lower degree</i>	100,0	37,7	22,1	28,8	8,3
Samfunnsfag, høyere grad (cand.polit.) <i>Social sciences, higher degree</i>	100,0	41,6	23,0	25,3	7,7
Realfag, lavere grad (cand.mag.) <i>Natural sciences, lower degree</i>	100,0	37,0	23,9	28,0	8,0
Realfag, høyere grad (cand.real.) <i>Natural sciences, higher degree</i>	100,0	40,5	23,2	26,4	8,0

1) Omfatter uoppgitt sosialgruppe.

1) *Included unknown social group.*

Innenfor alle de tre fagretningene ser vi at den høyere grad har en større andel fra sosialgruppe I (tabell 6.4). Forskjellen varierer fra 5,6 prosentpoeng innen filologi til 3,5 for realfagene.

Det synes altså å være en relativt entydig sammenheng mellom utdanningens lengde (nivå) og den sosiale profil blant studentene. I de tilfellene der det finnes valgmuligheter mellom en høyere og lavere grad (dvs. lengre eller kortere studier), har studentmassen den skjeveste sosiale profilen ved de høyeste alternativene. Særlig har sosialgruppe I en tendens til å velge de mest langvarige utdanningene.

Vi vil nå se på om det er noen forskjeller i rekrutteringen til utdanninger innen ulike fagområder. For å kunne foreta en slik sammenlikning må en ta for seg utdanninger innen ulike fagområder som ellers er mest mulig like mht. varighet og yrkeskompetanse. Embetseksamener innen filologi og realfag kan på mange måter sies å oppfylle dette kravet. Ifølge tabell 6.4 er det en noe klarere høystatusprofil i filologistudiet, særlig er sosialgruppe III svakere representert. Forskjellene er imidlertid ikke store.

Det kan i det hele tatt se ut som om rekrutteringen til naturvitenskapelige og særlig tekniske fag er mindre skjev enn i andre typer utdanning. Innenfor høgskolene fant vi f.eks. at ingeniørhøgskolene var det skoleslaget som hadde lavest andel av studentene fra de øverste sosialgruppene. Vi finner at dette stort sett også holder stikk når vi sammenlikner med de enkelte utdanningene som gir tilsvarende kompetanse, f.eks. førskolelærer- og lærerutdanning, bibliotekskole og sosionomutdanning. Det økonomisk-administrative studiet ved distriktshøgskolene har en litt lavere andel fra sosialgruppe I, men til gjengjeld er gruppe II langt sterkere representert enn ved ingeniørstudiet. Her finner vi noe av en parallell til yrkesskolene, hvor sosialgruppe II var sterkt representert i økonomiske og administrative fag, mens gruppe III til gjengjeld står sterkt i industrielle og håndverksmessige fag. Denne forskjellen finner vi også på høyeste nivå. Sivilingeniørutdanningen har om lag samme andel fra sosialgruppe I og IV som siviløkonomstudiet. Ved Handelshøyskolen er imidlertid gruppe II mye klarere overrepresentert enn ved NTH, 26,1 mot 20,9 prosent. Omvendt er andelen fra gruppe III høyest ved NTH, 28,9 mot 23,3 prosent.

Innenfor teknisk utdanning finner vi en interessant forskjell i rekrutteringen til de enkelte linjene ved ingeniør- og sivilingeniørstudiet.

Tabell 6.5. Prosentandel fra sosialgruppe I og II på ulike linjer ved sivilingeniør- og ingeniørstudiet *Percentage of social group I and II in some branches at diploma engineer and engineer study*

Linje Branch	Sivilingeniørutdanning, Norges tekniske høgskole <i>Diploma engineering, Norwegian Institute of Technology</i>	Ingeniørutdanning, ingeniørhøgskole <i>Engineering, colleges for engineers</i>
Maskinlinje <i>Mechanical engineering</i>	66,9	53,4
Kjemilinje <i>Chemistry</i> .	70,3	53,4
Elektrolinje <i>Electrical and electronics engineering</i>	56,8	42,0
Bygglinje <i>Building and construction</i>	56,9	45,3

Tabell 6.5 viser at de to øverste sosialgruppene er langt sterkere representert ved maskin- og kjemilinjene, enn ved elektro- og bygglinjene. Dette gjelder i omtrent like stor grad både ved ingeniør- og sivilingeniørstudiet. Vi kan ikke peke på noen spesiell forklaring på denne forskjellen.

Vi har her bare trukket fram og sammenliknet enkelte utdanninger, først og fremst for å avdekke noen generelle trekk. Det synes imidlertid ikke å være noen enkel faktor som forklarer variasjoner i sosial rekruttering. Noen forholdsvis stabile sammenhenger synes å avtegne seg, men vi finner også en rekke - iallfall tilsynelatende - motstridende tendenser.

Ett synes relativt klart: Den sosiale sammensetningen av studentene henger sammen med utdanningens varighet/nivå. De lengste utdanningene har skjevost sosial sammensetning, noe som særlig trer fram der det er mulig å velge mellom ulike trinn innen samme fag (f.eks. høgskole/universitet, høyere og lavere grad).

Stort sett er det vel slik at de lengste utdanningene også gir den mest omfattende kompetansen overfor arbeidslivet og som også oftere gir uttelling i form av yrker med høy sosial status og inntekt. Det kan dermed synes som om de utdanningene som i så måte er mest ettertraktelsesverdige også fanger opp studenter med best ressurser, både i form av tidligere utdanning og familiebakgrunn.

Nå sitter vi ikke inne med opplysninger som gjør det mulig å rangere utdanninger mht. den uttellingen de gir i form av velferdsgoder seinere i livet. I enkelte tilfeller kan antakelsen foran sies å stemme.

Medisinstudiet peker fram mot en profesjon som i de fleste sosioøkonomiske rangeringer kommer høyt opp (Skrede 1971), og dette studiet er da også det som har den klareste overvekt av høystatus. Men vi finner for mange avvik fra en slik tendens til å kunne slutte noe generelt. Utdanninger innen humanistiske fag har f.eks. stort sett en mer markert høystatusprofil enn realfaglige og tekniske utdanninger. Dette kan ha noe med ulik sammensetning etter kjønn å gjøre. Stort sett er de kvinnelige studentene skjevere sosialt rekruttert enn de mannlige. Både sivilingeniør- og siviløkonomstudiet er det rimelig å regne med til utdanninger som tradisjonelt gir god uttelling på arbeidsmarkedet, og som også har strenge opptaksvilkår. Begge disse studiene hører imidlertid hjemme blant de universitetsstudiene som har minst markert høystatusprofil. Dette kan tenkes å ha sammenheng med at disse studiene med en fast oppbygning gjennomføres på betydelig kortere studietid enn de fleste andre studiene som fører fram til en universitetseksamen av høyere grad. Det synes å være en tendens til at ungdommene fra de laveste sosialgruppene som tar høyere utdanning satser på relativt kortvarige og klart yrkesorienterte studier, framfor langvarige studier med en mer uklar yrkesorientering.

Det synes altså å gjøre seg gjeldende flere og til dels motstridende sammenhenger på en og samme tid når det gjelder sosial bakgrunn og studievalg. Vi må dessuten være forsiktige med å overdrive forskjellene, disse er tross alt mindre framtredd enn fellestrekket, som er at i all høyere utdanning dominerer studenter fra de to øverste sosialgruppene. Det kan derfor kanskje innvendes at forskjellene skyldes tilfeldigheter ved sammensetningen av studentmassen på et enkelt tidspunkt. Tendensene synes imidlertid langt på vei å falle sammen med tidligere resultater (Østby 1969).

6.4. Fars yrke og studievalg

Rekrutteringen til høyere utdanning henger som vi har vist, klart sammen med sosioøkonomiske ressurser i oppvekstfamilien. Jo høyere nivå for en utdanning, desto mer overrepresentert er sosialgruppe I. Vi påviste også betydelige forskjeller i sosial sammensetning mellom studier klassifisert på samme nivå. Dette gjør det naturlig å forsøke og kartlegge nærmere sammenhengen mellom sosial bakgrunn og studievalg. Sett under ett er rekrutteringen til høyere utdanning bare et resultat av hva som har skjedd på lavere trinn i utdanningssystemet. Men hvorfor finner vi variasjoner mellom ulike studier som er temmelig like både med hensyn til opptakskrav, nivå før sluttteksamen og sannsynligvis også seinere yrkes-

og inntektsmuligheter? Eksemplet fra linjevalget i sivilingeniør- og ingeniørutdanning er illustrerende: Hvorfor har maskin- og kjemilinja en ubetydelig sterkere høystatusprofil enn elektro- og bygglinja? Med datamaterialet vårt kan vi ikke regne med å komme særlig langt i retning av et svar, men enkelte mønstre lar seg påvise. Vi vil derfor foreta tilsvarende analyse som for rekrutteringen til yrkesutdanning ved videregående skoler, der sosialgruppene ble inndelt i mer detaljerte grupper etter fars yrke. I en slik analyse er det det faglige innholdet i fars yrke vi primært er interessert i, og fars yrke brukes ikke først og fremst som et mål på sosioøkonomiske ressurser.

Et nærliggende spørsmål å ta opp er da om mange gjennom sin utdanning kommer til å gå inn i tilsvarende yrke som det faren har. Denne problemstillingen er særlig aktuell der det er en tett sammenheng mellom utdanning og yrke, dvs. at alle yrkesutøverne har en bestemt utdanning, og der de fleste som tar en bestemt utdanning går inn i et bestemt yrke. Dette betegnes ofte som profesjoner, og typiske eksempler er leger, jurister, teologer og lærere. Det spørsmålet vi derfor vil stille oss er i hvilken grad profesjonene er selvrekrutterende, dvs. om mange gjennom sin utdanning "arver" farens profesjon. Dette innebærer at vi særlig konsentrerer oss om de etablerte profesjonene der disse utdanningene også var vanlige blant foreldregenerasjonen til de årskullene vi undersøker.

Fortsatt er det betydelige forskjeller både i utdannings- og yrkesvalget til menn og kvinner. Det er derfor relativt sjelden at døtrene "arver" fars yrke. Når vi nå skal se på sammenhengen mellom utdanningsvalg og fars yrke, er det derfor nødvendig å ta for seg bare de mannlige studentene.

I dette avsnittet legger vi altså hovedvekten på å belyse graden av selvrekruttering i noen etablerte profesjoner. Vi vil også se på enkelte andre sammenhenger mellom fars yrke og studievalg som ikke kommer inn under en slik profesjonsstudie i streng forstand. Før vi går over til å presentere data vil vi diskutere hvilke betingelser som skal være oppfylt dersom vi skal kunne snakke om "selvrekruttering". Dette kravet kan stilles på to ulike måter. For det første skal en betydelig andel av sønnene velge samme utdanning og yrke som faren. For det andre skal en betydelig andel av studentene i et gitt studium ha fedre med tilsvarende utdanning/yrke. Disse to kravene kan være oppfylt i ulik grad på en og samme tid. I en ekspanderende profesjon vil selvrekruttering alene ikke kunne dekke veksten. Da kan det første kravet være oppfylt, men ikke det andre. Omvendt er det i en profesjon som er i stagnasjon eller nedgang. Et annet forhold av betydning er graden av sammenfall mellom utdanning

og yrke. For noen utdanninger går nesten alle inn i et bestemt yrke (f.eks. medisin), mens andre utdanninger spres mer på ulike yrker. Et eksempel på det siste er personer med juridisk embetseksamen som er å finne i en rekke yrker utenom juridisk arbeid i snever forstand.

Vi må gå temmelig langt tilbake i tida for å finne at profesjonene stort sett rekrutterte seg selv. Etter hvert har nye samfunnsgrupper gradvis kommet med i høyere utdanning. Samtidig har det kommet til en rekke nye universitetsutdanninger, mens valget tidligere stort sett stod mellom teologi, jus og medisin. Det er derfor allerede påvist at graden av selvrekruttering avtok utover i dette hundreåret (Aubert mfl. 1960). Vi vil nå prøve å vise hvordan situasjonen fortonte seg midt på 1970-tallet.

Vårt første krav til selvrekruttering var at en betydelig andel søkte seg til samme utdanning og yrke som sin far. Ideelt sett skulle vi da hatt en oversikt over hvor mange av et årskull prestesønner som har tatt teologisk embetseksamen, juristsønner som har tatt juridisk embetseksamen osv. Slike tall foreligger ikke før utdanningsdataene i forbindelse med Folketelling 1980 er klartgjort. Foreløpig må vi nøye oss med å finne andelene som er under utdanning i 1975. Vi beregner da andelene av årskullene 19 - 24 år.

Prosentene i tabell 6.6 viser altså graden av selvrekruttering i noen av profesjonene. Det er en helt klar tendens til at andelen av årskullene 19 - 24 år i en bestemt utdanning er langt høyere når denne utdanningen samsvarer med fars yrke enn når det ikke er slikt samsvar. Når en skal sammenlikne graden av selvrekruttering må en selvsagt ta hensyn til størrelsen av de enkelte utdanningene. Høyest andel finner vi i juristprofesjon. Særlig utpreget er det for sønner av privatpraktiserende advokater, der godt over 1/4 av alle 19-24-åringene var i gang med jusstudiet i 1975. Andelen av denne gruppen som totalt vil skaffe seg en juristutdanning blir trolig høyere, fordi en del på tellingstidspunktet enten har hatt et opphold i studiet eller ikke har begynt.

Tar vi hensyn til studienes studenttall, er kanskje selvrekrutteringsgraden innen presteprofesjonen enda sterkere. Hele 12,1 prosent av prestesønnene studerte teologi, mens dette bare gjaldt for 0,7 prosent av hele aldersgruppen i sosialgruppe I.

Til tross for alle disse klare sammenhengene kan vi vel ikke si at profesjonene rekrutterer seg selv. Det er tross alt ikke noe flertall av denne aldersklassen som synes å ta sikte på farens profesjon. At særlig mange sønner av privatpraktiserende jurister selv studerer jus, kan nok forklares ved at de regner med å overta farens praksis. Likevel er det et flertall som har andre utdannings- og yrkesplaner.

Tabell 6.6. Selvrekruttering i enkelte profesjoner *Self-recruitment in some professions*

Fars yrke <i>Father's occupation</i>	Personer 19-24 år i alt <i>Population 19-24 years, total</i>	Av dette i utdanning 1. oktober 1975. <i>Of which in education 1 October 1975.</i>					Prosent <i>Per cent</i>	
		Cand. theol. <i>Theology</i>	Cand. med. <i>Medicine</i>	Cand. jur. <i>Law</i>	Norges tekniske høyskole <i>Norwegian Institute of Technology</i>	Lærer-utdanning <i>Teacher training</i>	Filologi og real-fag <i>Humanities and nature science (university studies)</i>	
Hele sosialgruppe I <i>Social group I, total</i>	25 249	0,7	1,9	2,8	4,2	2,1	5,3	
Av dette <i>Of which</i>								
Biskoper, prester og forstandere <i>Clergymen</i>	321	<u>12,1</u>	5,3	1,9	2,5	4,4	6,9	
Leger og overleger <i>Physicians and head physicians</i>	710	0,8	<u>10,1</u>	4,9	3,7	1,4	6,5	
Juridisk arbeid <i>Juridical work</i>	456	0,2	2,6	<u>22,1</u>	3,5	1,8	6,4	
Av dette <i>Of which</i>								
Privatpraktiserende advokater <i>Self-employed lawyers</i>	269	0,4	2,2	<u>27,5</u>	3,7	1,5	5,9	
Ingeniører <i>Engineers</i>	3 133	0,5	1,7	1,9	<u>8,5</u>	0,9	5,3	
Lærere <i>Teachers in primary schools</i>	1 428	1,1	1,8	1,4	3,4	<u>5,2</u>	7,2	
Lektorer og adjunkter <i>Lecturers in secondary schools</i>	894	1,5	4,6	3,1	6,3	4,1	<u>14,5</u>	

Vi må konkludere med at det første kravet til at vi kan snakke om selvrekruttering i streng forstand ikke er oppfylt. Men det er helt på det rene at sammenhengen mellom fars profesjon og sønnenes utdanningsvalg er svært markert.

Tabell 6.7. Mannlige studenter i enkelte studier 1. oktober 1975, etter sosialgruppe og fars yrke. Prosent *Male students in some studies 1 October 1975, by social group and father's occupation. Per cent*

	Alle stu- dier <i>All ty- pes of stu- dies</i>	Studium <i>Type of study</i>								
		Cand. theol. <i>Theo- logy</i>	Cand. jur. <i>Law</i>	Cand. med. <i>Medi- cine</i>	Filo- logi <i>Huma- ni- ties</i>	Real- fag <i>Natu- re scien- ces</i>	Nor- ges Han- dels- høy- skole <i>School of Econo- mics and Busi- ness Admi- nist- ration</i>	Nor- ges tek- niske høg- skole <i>Nor- we- gian Ins- ti- tute Tech- no- logy</i>	Læ- rer- ut- dan- ning <i>Teac- her train- ing</i>	Inge- niør- ut- dan- ning <i>Col- leges for engi- neers</i>
Sosialgruppe og fars yrke <i>Social group and father's occupation</i>										
Alle studenter ¹⁾ <i>All students¹⁾</i>										
Absolutte tall <i>Number</i>	23245	399	1459	876	1749	2018	565	2650	1919	4701
Prosent <i>Per cent ..</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sosialgruppe I <i>Social group I</i>	34,6	46,4	48,9	56,2	35,2	36,5	40,2	40,8	27,4	23,9
Av dette <i>Of which</i>										
Religiøst arbeid <i>Religious work ...</i>	0,9	12,5	0,5	2,3	1,3	0,5	0,4	0,4	1,3	0,2
Juridisk arbeid <i>Juridical work ...</i>	1,0	0,3	6,9	1,4	0,7	0,8	0,5	0,6	0,4	0,2
Medisinsk arbeid <i>Medical work</i>	3,7	4,3	5,8	11,8	3,6	4,0	3,4	2,9	2,4	1,4
Pedagogisk arbeid <i>Pedagogical work .</i>	7,3	13,5	5,0	13,5	10,4	10,4	3,7	7,9	10,7	3,3
Offentlig administ- rasjon <i>Public administration ...</i>	2,3	2,3	4,4	4,0	2,3	3,1	3,7	2,4	1,5	1,2
Bedrifts- og orga- nisasjonsleder <i>Administration of private enterprises and organisations</i>	10,2	5,8	18,0	12,4	8,9	8,4	20,5	11,3	6,1	7,9
Teknisk arbeid <i>Technical work ...</i>	7,1	3,6	6,1	7,5	5,8	6,9	5,8	12,9	3,0	8,2
Sosialgruppe II <i>Social group II</i>	23,4	21,6	26,7	22,3	26,6	23,8	25,8	20,4	27,4	21,2
Av dette <i>Of which</i>										
Kontorarbeid <i>Clerical work</i>	6,4	6,0	6,9	5,9	6,5	6,6	8,1	6,7	5,6	5,5
Handelsarbeid <i>Sales work</i>	7,7	7,5	9,5	6,3	8,7	6,9	11,2	6,1	6,1	6,6

1) Omfatter uoppgitt sosialgruppe.

1) Included unknown social group.

Tabell 6.7 (forts.). Mannlige studenter i enkelte studier 1. oktober 1975, etter sosialgruppe og fars yrke. Prosent *Male students in some studies 1 October 1975, by social group and father's occupation. Per cent*

Sosialgruppe og fars yrke	Alle stu= dier	Studium								Inge- niør- ut- dan- ning
		Cand. theol.	Cand. jur.	Cand. med.	Filo- logi	Real- fag	Nor- ges Han- dels- høy- skole	Nor- ges tek- niske høg- skole	Læ- rer- ut- dan- ning	
Sosialgruppe III <i>Social group III ...</i>	30,7	23,8	17,4	16,4	26,1	28,4	23,9	29,7	36,1	40,5
Av dette <i>Of which</i>										
Jordbruksarbeid <i>Agriculture work</i>	8,0	7,5	4,7	4,9	5,7	5,9	6,2	9,6	9,8	7,9
Industri-, bygge- og anleggsarbeid <i>Manufacturing and construction work</i>	18,8	12,5	10,8	9,4	16,3	18,7	15,0	16,9	20,7	27,6
Sosialgruppe IV <i>Social group IV</i>	9,3	6,5	5,3	4,1	9,5	8,8	8,7	7,7	13,0	12,3

Tabell 6.7 viser hvordan de enkelte gruppene for fars yrke er representert blant studentene i en del studier. Også her ser vi klart at studenter med samsvar mellom studium og fars yrke er overrepresentert. Likevel kan vi på langt nær snakke om noen selvrekuttering i streng forstand. Ikke innenfor noen av de typiske profesjonsstudiene finner vi noen dominerende andel studenter der far tilhører samme profesjon.

Det er altså ikke noe dominerende trekk ved rekrutteringen til høyere utdanning at profesjoner går i arv mellom far og sønn. Det er ikke noe flertall eller et tilnærmet flertall av 19-24-åringene som er i en utdanning som svarer til fars yrke, og disse studentene utgjør heller ikke noe flertall av studentene. Likevel er sammenhengene så klare at vi fortsatt kan si at det er tendenser til selvrekuttering. Vi har tidligere påvist at studenter fra sosialgruppe I er klart overrepresentert i alle universitetsstudier. Tabell 6.6 og 6.7 har i tillegg vist en klar overrepresentasjon der det er sammenfall mellom fars yrke og sønnens studievalg. Dette er særlig framtreddende for teologi og jus.

Sammenhengen mellom studievalg og fars yrke kan også vises ved å se på hvordan fordelingen etter studium varierer med fars yrke blant universitetsstudentene.

Denne måten å vise sammenhengen på gjør det enklere å sammenlikne studievalget til studenter fra ulike sosialgrupper.

Tabell 6.8 viser i hovedtrekk det samme bildet som tabell 6.7. Igjen ser vi at tendensen til selvrekruttering er sterkest blant teologer og jurister, der henholdsvis 31,3 og 51,5 prosent av universitetsstudentene valgte teologi eller jus.

Vi kan også finne sammenhenger mellom studievalg og fars yrke selv når det ikke dreier seg om profesjoner i streng forstand. Ser vi f.eks. på siviløkonomstudiet ved Norges Handelshøyskole, finner vi særlig at sønner av bedriftsledere, men også av yrkesutøvere innen handel oftere velger dette studiet enn andre. Det er en for liten andel av disse yrkesutøverne som selv har tilsvarende utdanning til at dette er forklaringen. En forklaring kan være at mange er selvstendige, og at sønnene tar sikte på å overta. Siviløkonomutdanning kan være en type utdanning som kvalifiserer for dette. Det kan endelig være et uttrykk for en mer generell sammenheng mellom arten av fars yrke og sønnens valg av utdanning. Vi finner tilsvarende "faglige paralleller" også andre steder. Både religiøst arbeid og kunstnerisk og litterært arbeid kan grovt regnes inn under "humaniora og estetikk". Sammenlikner vi andelene i filologi- og realfagstudiet, finner vi for begge disse yrkesgruppene at det er betydelig flere filologi- enn realfagstudenter. Det er også få som tar teknisk utdanning. Rekrutteringen til matematisk-naturvitenskapelig og teknisk utdanning synes gjennomgående å være høyere blant yrker med tilknytning til teknikk og industri enn blant yrker med tilknytning til humaniora og administrasjon/økonomi.

Når det gjelder rekrutteringen til høyere teknisk utdanning har vi tidligere påvist at sosialgruppe III er forholdsvis sterkere representert her enn i annen form for universitetsutdanning. Det var nærliggende å anta at dette skyldtes at særlig studenter fra industriarbeidermiljø stod sterkt. Dette bekreftes delvis av tabellen. Yrkesgruppen industri-, bygge- og anleggsarbeid i sosialgruppe III og IV har relativt høye andeler i sivilingeniørstudiet. Litt overraskende er det kanskje at yrkesgruppene jordbruk, skogbruk og fiske, både de selvstendige i sosialgruppe III og de øvrige i gruppe IV har enda høyere andeler.

Som en vel kunne vente fanger Norges landbrukshøgskole opp en betydelig andel av studentene med jordbruksbakgrunn. NTH og landbrukshøgskolen til sammen mottar hele 45,5 prosent av alle universitetsstudentene som kommer fra jordbruksmiljø.

Tabell 6.8. Mannlige universitetsstudenter 1. oktober 1975 i grupper for fars yrke, etter studievalg. Prosent *Male university students 1 October 1975 in groups for father's occupation, by type of study. Per cent*

Sosialgruppe og fars yrke <i>Social group and father's occupation</i>	I alt (=100 pro- sent) <i>Total (=100 Theo- per cent)</i>	Studium <i>Type of study</i>									
		Cand. theol. <i>Theo- logy</i>	Cand. jur. <i>Law</i>	Cand. med. <i>Medi- cine</i>	Filo- logi <i>Huma- ni- ties</i>	Real- fag <i>Natu- re scien- ces</i>	Nor- ges Han- dels- høy- skole <i>School of Econo- mics and Busi- ness Admi- nist- ration</i>	Nor- ges tek- niske høg- skole <i>Nor- we- gian Ins- ti- tute Tech- no- logy</i>	Nor- ges land- bruks- høg- skole <i>Agri- cul- tural Uni- vers- ity of Norway</i>	Andre stu- dier <i>Other stu- dies</i>	
Sosialgruppe I i alt <i>Social group I, total</i>	5522	3,4	12,9	8,9	11,2	13,3	4,1	19,6	2,6	24,1	
Teknisk arbeid <i>Technical work</i>	1061	2,5	8,4	6,2	9,5	13,2	3,1	32,2	2,5	22,4	
Kjemisk og fysisk arbeid <i>Chemical and physical work</i>	69	-	10,1	1,4	7,2	27,5	4,3	23,2	1,4	24,6	
Biologisk arbeid (bl.a. veterinærer og agronomer) <i>Biologi- cal work</i>	104	-	6,7	8,7	8,7	11,5	2,9	19,2	15,4	26,9	
Medisinsk arbeid <i>Medical work</i>	664	2,6	12,7	15,5	9,5	12,2	2,9	11,7	2,0	31,0	
Pedagogisk arbeid <i>Pedagogical work</i>	1197	4,5	6,1	9,9	15,2	17,5	1,8	17,5	4,0	23,5	
Religiøst arbeid <i>Religious work</i>	160	31,3	4,4	12,5	13,8	6,3	1,3	6,9	0,7	23,1	
Juridisk arbeid <i>Juridical work</i>	196	0,5	51,5	6,1	6,6	8,2	1,5	8,2	1,5	15,8	
Offentlig administra- sjon <i>Public administ- ration</i>	401	2,2	16,0	8,7	10,2	15,7	5,2	15,7	1,5	24,7	
Bedrifts- og orga- nisasjonsledelse <i>Administration of private enterprises and organisations</i> ...	1514	1,5	17,3	7,2	10,3	11,2	7,7	19,8	1,8	23,2	
Salg av fast eiendom, tjenester m.m. <i>Sales- men of real estate etc.</i>	91	4,4	15,4	12,1	17,6	7,7	3,3	11,0	2,2	26,4	

Tabell 6.8 (forts.). Mannlige universitetsstudenter 1. oktober 1975 i grupper for fars yrke, etter studievalg. Prosent *Male university students 1 October 1975 in groups for father's occupation, by type of study. Per cent*

Sosialgruppe og fars yrke	I alt (=100 pro- sent)	Studium									Andre stu- dier
		Cand. theol.	Cand. jur.	Cand. med.	Filo- logi	Real- fag	Nor- ges Han- dels- høy- skole	Nor- ges tek- niske høg- skole	Nor- ges land- bruks- høg- skole		
Sosialgruppe II i alt <i>Social group II, total</i>	3210	2,7	12,1	6,1	14,5	15,0	4,5	16,9	2,4	25,9	
Kunstnerisk og litte- rært arbeid <i>Artistic and literary work ...</i>	147	4,8	13,6	7,5	19,0	13,6	2,7	8,8	1,4	28,6	
Kontorarbeid <i>Cleri- cal work</i>	907	2,6	11,1	5,7	12,6	14,7	5,1	19,6	2,6	25,9	
Handelsarbeid <i>Sales work</i>	1032	2,9	13,4	5,3	14,8	13,6	6,1	15,7	2,2	26,0	
Sosialgruppe III i alt <i>Social group III, total</i>	3617	2,6	7,0	4,0	12,6	15,9	3,7	21,8	8,2	24,1	
Arb.leidelse i jord- og skogbruk <i>Manage- ment in agriculture and forestry</i>	1095	2,7	6,2	3,9	9,1	11,0	3,2	23,3	20,2	20,4	
Industri-, bygge- og anleggsarbeid <i>Manu- facturing and const- ruction work</i>	2082	2,4	7,6	3,9	13,7	18,1	4,1	21,6	3,0	25,6	
Sosialgruppe IV i alt <i>Social group IV, total</i>	1008	2,6	7,7	3,6	16,5	17,6	4,9	20,3	3,0	23,9	
Jordbruk, skogbruk og fiskearbeid <i>Agricul- ture, forestry and fishermen's work</i>	202	4,5	5,4	4,0	13,9	14,4	5,9	22,3	5,9	23,8	
Industri, bygge- og anleggsarbeid <i>Manu- facturing and const- ruction work</i>	666	3,6	7,4	3,2	17,4	18,0	4,8	20,4	2,3	24,5	
Studenter i alt <i>All students</i>	13607	2,9	10,7	6,4	12,9	14,8	4,2	19,5	4,1	24,5	

Vi har her kunnet peke på bare enkelte trekk ved sammenhengen mellom sønners studievalg og farens yrke, og i enda mindre grad har vi kunnet si noe om hvorfor disse sammenhengene opptrer. Med utgangspunkt i resultatene kan vi trekke følgende tre konklusjoner.

- a) Som ventet viser det seg at profesjoner i dag ikke er selv-rekrutterende i streng forstand.
- b) En profesjon rekrutterer likevel flere til eget studium enn noen annen yrkesgruppe.
- c) Selv når vi ikke kan snakke om profesjoner, finner vi klare tendenser til en type "faglig parallellitet" mellom fars yrke og sønnens studievalg. Dette finner vi også der fars yrke ikke krever noen spesiell utdanning, slik at fars utdanning ikke kan forklare sammenhengen.

Den sammenhengen vi fant under punkt c) har mye til felles med den tilsvarende som vi fant ved rekrutteringen til yrkesutdanning i videregående skoler. Når farens yrke er innenfor industri, velger sønnen oftere tekniske og realfaglige studier, mens det er en overvekt på økonomisk utdanning og jus når fars yrke er innenfor handel og kontor. Vi vil tolke disse resultatene som klare uttrykk for en generell sammenheng mellom fars yrke og barnas utdannings- og yrkesplaner, selv om det i dag er få som direkte overtar farens yrke. Sammenhengen må være av mer indirekte art. Vi vil komme nærmere inn på dette i kapittel 8, Oppsummering og diskusjon.

7. FORSKJELLIGE SOSIALE FAKTORER SOM PÅVIRKER UTDANNINGSKARRIEREN

7.1. Innledning

Hovedvekten i denne publikasjonen har vært lagt på å beskrive forskjeller i utdanningskarrierer for ungdom fra ulike samfunnslag. På denne måten har vi ønsket å beskrive hvordan de ulike trinnene i utdanningssystemet virker som en sosial seleksjonsmekanisme. Vi har vært mer opptatt av hva som skjer enn av hvorfor.

Den inndelingen i sosialgrupper som stort sett er brukt, fanger i seg selv opp mange sider ved ressursforskjeller mellom oppvekstfamiliene. Den sosioøkonomiske rangeringen av fars yrke er direkte og nært knyttet sammen med fars utdanningsbakgrunn og familiens økonomi, og mer indirekte med en rekke andre faktorer med betydning for utdanningsvalget, f.eks. familiestørrelse og boligforhold.

Det er et komplisert mønster av årsaksfaktorer som ligger bak den enkeltes utdanningskarriere, og bare en del av disse faktorene kan studeres direkte gjennom vårt datamateriale. For å komme noe nærmere en forståelse av det som fører til de sammenhengene vi har påvist, skal vi likevel se litt på hvordan enkelte faktorer virker i forhold til hverandre. I avsnitt 7.2 og 7.3 vil vi se på om forskjeller i familiebakgrunn slår ulikt ut for menn og kvinner, og hvilke sammenhenger vi finner mellom sosiale og regionale forskjeller. I 7.4 vil vi se på samspillet mellom tre ulike mål på sosial bakgrunn, familieinntekt, fars utdanning og fars yrke. Avsnitt 7.5 tar opp spørsmålet om hva familiestørrelse og boligtetthet betyr, og i 7.6 vil vi se på om selve familietypen har hatt noen innvirkning.

7.2. Kjønn og sosial bakgrunn

Det ligger utenfor siktemålet til denne publikasjonen å studere de rent kjønnsmessige forskjellene i utdanningsvalg. Derimot finner vi det rimelig å undersøke om sammenhengen mellom familiebakgrunn og utdanningsvalg slår ulikt ut for menn og kvinner.

Heller ikke dette temaet vil vi ta opp i noen særlig bredde. Vi vil f.eks. ikke ta opp spørsmålet hvorvidt tendensene til kjønnsstradisjonelle valg er ulike i de ulike sosiale lagene. Det vi her vil se på, er om de sosiale seleksjonseffektene er sterkere for kvinner enn for menn. Dette temaet er ikke tilfeldig valgt. Siden kvinner stort sett har hatt betydelig mindre utdanning enn menn, er det å være kvinne ofte sett på som et "handicap" i forhold til det å ta høyere utdanning. En familiebakgrunn som fremmer rekruttering til høyere utdanning kan imidlertid kompensere for mye av dette "handicapet", mens kombinasjonen kvinne/lave familieressurser slår ekstra ugunstig ut. Ut fra en slik antakelse som støttes av andre empiriske data, følger det at familiebakgrunn slår sterkere ut for kvinner enn for menn. Ved hjelp av noe av vårt datamateriale vil vi undersøke om dette holder stikk. Noen tall er allerede presentert og delvis kommentert i tidligere kapitler, mens andre først er tatt med her. Vi har valgt å se på grunnskoleprestasjoner, videreutdanning etter grunnskolen og videreutdanning etter examen artium.

Dette innebærer at vi har valgt en "ensporet" betraktningssmåte, dvs. at vi studerer seleksjonsmekanismene som virker på veien fra grunnskolen, gjennom examen artium til høyere utdanning, mens rekrutteringen til yrkesskolene ikke er tatt med.

Sammenhengen mellom sosial bakgrunn, kjønn og kursplanvalg er tidligere vist i tabell 2.3. Foruten den klare sammenhengen mellom familiebakgrunn og kursplanvalg, viser tabellen også at jentene gjennomgående mye oftere enn guttene velger høyeste kursplaner. Andelen med mest krevende kursplaner var 53,1 prosent for jentene og 45,0 prosent for guttene. Denne tendensen gjelder innen alle sosialgruppene, men ikke i like stor grad. Forskjellen er betydelig mindre i sosialgruppe I enn i de andre gruppene. I denne gruppen var det 4,5 prosentpoeng flere jenter enn gutter som hadde mest krevende kursplan, mens denne forskjellen var 9,4 prosentpoeng i gruppe II og III, og 7,1 i gruppe IV.

Tabell 7.1. Elever fra grunnskolekullet 1974 med mest krevende kursplaner i ulike sosialgrupper, etter karakterer. Prosent *Basic school leavers 1974 with highest curricula in different social groups, by marks. Per cent*

Kjønn og karakterer <i>Sex and marks</i>	Alle sosialgrupper <i>All social groups</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
MENN MALES	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Karakterer <i>Marks</i>					
3,5 og over <i>and over</i>	30,7	38,7	28,6	26,7	26,5
2,5 - 3,4	51,8	46,5	51,0	55,4	55,9
2,4 og under <i>and below</i>	17,5	14,8	20,3	18,0	17,6
KVINNER FEMALES	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Karakterer					
3,5 og over	35,6	44,2	36,1	31,3	30,3
2,5 - 3,4	51,4	45,1	50,8	45,6	55,7
2,4 og under	13,0	10,8	13,1	14,1	14,0

Tabell 7.1 viser sammenhengen mellom kjønn, sosial bakgrunn og karakterer i høyeste kursplangruppe. Vi finner her ingen tendens til at sosial bakgrunn har noen forskjellig effekt på karakterfordelingen for menn og kvinner, slik vi fant i kursplanvalget.

Hovedtyngden av rekrutteringen til gymnasutdanning skjer fra de som avsluttet grunnskolen med mest krevende kursplan og med gjennomsnittskarakter fra de to beste karaktergruppene (2,5 eller bedre). Tabell 7.2 viser andelen for menn og kvinner i de enkelte sosialgruppene som oppfylte dette kravet. Forskjellen målt i prosentpoeng er minst i sosialgruppe I og IV, men den

Tabell 7.2. Prosentandel av menn og kvinner fra grunnskolekullet 1974 med mest krevende kursplaner og karakterer 2,5 og over, i ulike sosialgrupper *Percentage of males and females of basic school leavers 1974 with highest curricula and marks 2.5 and over, in different social groups*

Kjønn <i>Sex</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
	I	II	III	IV
Menn <i>Males</i>	64,0	43,7	28,7	26,1
Kvinner <i>Females</i>	71,1	55,8	38,4	33,3

relative avstanden er klart mye mindre i sosialgruppe I enn i noen av de andre gruppene.

Konklusjonen er dermed at tendensen til bedre skoleprestasjoner hos jentene i grunnskolen er mindre markert i sosialgruppe I enn i de andre.

Vi skal nå gå over til å se på hva som skjer i grunnskolekullets overgang til gymnasutdanning (tabell 7.3). Vi har i denne tabellen tatt med bare grunnskoleelever som hadde valgt mest krevende kursplaner.

Tabell 7.3. Prosentandel av menn og kvinner fra grunnskolekullet 1974 i gymnasutdanning 1. oktober 1974 i ulike sosialgrupper og grupper for kursplan og karakterer *Percentage of males and females of basic school leavers 1974 in secondary general school, upper stage 1 October 1974 in different social groups and groups for curriculum and marks*

Kjønn, kursplan og karakterer <i>Sex, curriculum and marks</i>	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
MENN <i>MALES</i>	26,4	54,4	34,1	17,1	14,8
Av dette <i>Of which</i>					
Med mest krevende kursplan <i>The highest curriculum</i>	58,2	71,6	61,9	48,5	46,2
Karakterer <i>Marks</i>					
3,5 og over <i>and over</i>	90,9	95,6	94,9	84,8	84,0
2,5 - 3,4	54,6	69,1	62,7	44,0	41,2
2,4 og under <i>and below</i>	11,3	16,4	13,4	8,3	5,0
KVINNER <i>FEMALES</i>	31,4	58,9	42,0	22,6	17,1
Av dette					
Med mest krevende kursplan	59,0	73,6	64,8	50,3	43,8
Karakterer					
3,5 og over	87,4	94,0	90,0	82,2	77,9
2,5 - 3,4	51,6	66,9	60,6	43,4	35,1
2,4 og under	9,9	17,8	11,5	6,4	4,8

Tabell 7.3 viser helt tydelig at en større del av jentene enn av guttene går til gymnasutdanning, men blant elever med like skoleprestasjoner er det faktisk guttene som har høyest overgangsrate. Det er altså jentenes bedre resultater i grunnskolen alene som fører til at de hyppigere rekrutteres til gymnasutdanning.

Denne tendensen finner vi i alle sosialgrupper, men den er tydeligst i sosialgruppe IV. Innen de enkelte karaktergruppene er det klarer tendenser i sosialgruppe IV til at gymnasfrekvensen er høyere hos guttene. I valg av utdanning finner vi altså den motsatte sosiale profil av hva vi fant når det gjaldt skoleprestasjonene. I begge tilfeller er det størst forskjell etter kjønn i de laveste gruppene, men forskjellene går i motsatt retning. Når det gjelder skoleprestasjoner har jentene det sterkeste forspranget i gruppe IV, og når det gjelder gymnasfrekvens for elever med samme karakterer er guttenes forsprang størst i den samme gruppen.

Artianernes videreutdanning har vi tidligere omtalt i kapittel 5 (se tabell 5.1). Vi fant der at særlig når vi så på rekrutteringen til høyere utdanning totalt, var de sosiale forskjellene i studiefrekvens vesentlig større for kvinner enn for menn. I denne fasen er det helt klart at familiebakgrunn påvirker kvinnes videreutdanning mye sterkere enn mennenes.

Vi kan også illustrere det som skjer ved å beregne kvinneandeler i de ulike sosialgruppene.

Tabell 7.4. Kvinneandeler på ulike trinn i utdanningssystemet og i ulike sosialgrupper. Prosent *Percentage women at different stages in the educational system and in different social groups*

	Alle sosialgrupper <i>All social groups</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
Alle personer 15-24 år i 1975 <i>Population 15-24 years in 1975</i>	47,5	48,4	47,8	47,3	47,3
Elever fra grunnskolekullet 1974 med mest krevende kursplaner og karakterer 2,5 og over <i>Basic school leavers 1974 with highest curricula and marks 2.5 and over</i>	54,7	51,4	55,6	56,3	55,6
Artianere 1974 <i>Examen artium 1974</i>	49,1	48,5	48,2	49,8	47,6
Artianere 1978 <i>Examen artium 1978</i>	53,9	51,2	51,8	56,4	55,4
Studenter 1. oktober 1975 <i>Students 1 October 1975</i>	37,5	41,8	37,3	34,7	30,7

Det må tas forbehold om at tabellen viser situasjonen på ulike tidspunkter, og at det skjer endringer i mønsteret. Dette er f.eks. helt tydelig når vi sammenlikner artiumskullene fra 1974 og 1978. I 1974-kullet var kvinneandelen temmelig lik i alle sosialgrupper, mens den i 1978-kullet var vesentlig høyere i de to nederste sosialgruppene. Vi har sett på videreutdanningen for grunnskolekullet fra 1974, der hovedtyngden av de som tok artium gjorde dette i 1977. Våre konklusjoner må derfor tas med forbehold om at en del trekk har endret seg, både når det gjelder skoleprestasjoner og videreutdanning.

Vi vil nå prøve å gi en oppsummering av hva tallene våre viser om sammenhengen mellom kjønn, sosial bakgrunn og utdanningskarriere.

a) Om forskjellene mellom menn og kvinner i utdanningskarriere kan vi si følgende: Jentene har det beste utgangspunktet i starten i form av bedre skoleprestasjoner i grunnskolen. Guttene tar igjen noe av dette forspranget i overgangen til gymnaset, og går klart forbi i overgangen mellom examen artium og høyere utdanning.

b) Om de sosiale forskjellene kan vi si: Mønsteret under pkt. a) er mer utpreget i de laveste sosialgruppene. Her er jentenes forsprang i skoleprestasjoner størst, men til gjengjeld er også guttenes innhenting mer markert. Særlig gjelder dette overgangen til høyere utdanning. I sosialgruppe I utgjorde jentene 51,4 prosent av alle med de beste skoleprestasjonene, mens kvinneandelen i høyere utdanning var 41,8. De tilsvarende prosentene i sosialgruppe IV var 55,6 og 30,7.

Når man altså ser på atferden i valgsituasjoner kan vi hevde at de sosiale seleksjonsmekanismene rammer kvinnen sterkest, totalt sett. Derimot er forholdet omvendt hva angår de skolemessige prestasjonene i grunnskolen. I alle henseende er gutter og jenter i sosialgruppe I mest "lik" hverandre i utdanningsatferd.

En annen måte å formulere situasjonen på er at jenter "utnytter" sine utdanningsmessige muligheter i mindre grad enn guttene, og at dette er mest markert i de laveste sosialgruppene. Det kan skyldes at for det første er både gutter og jenter fra lavere lag mindre orientert i retning av høyere utdanning. For det andre er mulighetene for yrkesutdanning og yrke i realiteten ulik for gutter og jenter. En rekke av de mest aktuelle yrkesutdanningene for jenter krever i realiteten examen artium, eller i hvert fall gode skolerresultater fra grunnskolen. Dette kan forklare at mange jenter, særlig fra lavere sosialgrupper, går til yrkesutdanning ved videregående skoler etter examen artium. Det er også sannsynlig at

examen artium i seg selv oftere fungerer som en yrkeskvalifiserende utdanning for jenter, ev. supplert med f.eks. en handels- og kontorutdanning.

Vi har ikke data som setter oss i stand til å trenge nærmere inn i årsaksmønsteret. Trolig er det en rekke faktorer som virker, både når det gjelder ulikheter i interesser og atferd, og i de mulighetene som ligger fore i utdanningssystemet og på arbeidsmarkedet.

7.3. Sosiale og regionale bakgrunnsfaktorer

Det er lett å påvise klare regionale forskjeller både i rekrutteringen til videregående og høyere utdanning, og i befolkningens utdanningsnivå (se bl.a. Sosialt utsyn 1980). I dette avsnittet vil vi derfor rette oppmerksomheten mot hvordan sosiale og regionale faktorer i sammenheng påvirker de unges utdanningskarriere. Det innebærer en analyse der det også trekkes inn kjennemerker av en annen type enn de sosioøkonomiske ressursmålene som vi til nå har brukt. Hvis vi tar utgangspunkt i figur 1.3, kan vi si at undersøkelsen hittil har vært konsentrert om de individuelle ressursene, mens vi nå også vil gå et skritt i retning av å registrere effekten av kollektive og offentlige ressurser eller faktorer. I vårt datamateriale er bostedskommunen den fineste regionale inndeling som kan registreres, og det betyr at vi her er avskåret fra å få undersøkt effekten av mindre, lokale faktorer som f.eks. klasse, skole eller nærmiljøet.

Regionale forskjeller i rekrutteringen til utdanning ut over grunnskolen kan tenkes forklart av følgende forhold:

- I. Skjev fordeling av individuelle egenskaper, dvs. at de unge er ulikt sammensatt mht. f.eks. sosioøkonomisk status i familien og fars utdanningsnivå, faktorer vi har påvist henger sammen med valg av utdanning.
- II. Egenskaper knyttet til de regionale enhetene; som f.eks.:
 1. Reiseavstand fra bostedet til aktuelle skoletilbud, dvs. reint geografiske forhold.
 2. Utbygging av skoler, dvs. faktorer knyttet til offentlige beslutninger tatt innenfor en administrativ enhet, f.eks. fylket.
 3. Økonomiske og næringsmessige forhold som fastlegger behovet for arbeidskraft med en bestemt utdanningsbakgrunn.

I vår analyse vil vi i første rekke ta sikte på å skille effekten av I og II fra hverandre. Finner vi f.eks. ingen, eller svært små regionale variasjoner innenfor de enkelte gruppene for sosial bakgrunn, vil det bety at regionale ulikheter i sin helhet skyldes ulik fordeling av individuelle egenskaper, mens egenskaper knyttet til bostedet som sådant er uten effekt. Det er langt på vei denne konklusjonen som trekkes ut fra data om artianerkullet fra 1963: "Det ligger nær å slutte at de geografiske forskjellene i gymnasfrekvens her i landet i vesentlig grad kan føres tilbake til forskjeller i yrkesstruktur og sosial struktur i de ulike landsdeler" (Vangsnes, 1967 : 21).

I en analyse av denne typen vil det ha avgjørende betydning hvilke geografiske inndelingsmåter som nyttes. Det gjelder særlig dersom vi vil prøve å finne effekten av de ulike faktorene under punkt II knyttet til bostedet. Dette ville kreve langt mer differensierte måter å klassifisere bostedet på enn vårt materiale tillater. Vi vil her foreta en inndeling etter bostedsfylke og type bostedskommune. Fylke utgjør den administrative enhet med ansvar for utbyggingen av de videregående skolene. Også geografisk og næringsmessig er det klare fylkesvise forskjeller, selv om de enkelte fylkene inneholder svært ulike kommuner både med hensyn til reiseavstander og næringsstruktur. Kommuneklassifiseringen er bygd opp av to faktorer: Sentralitet og næringsstruktur (Rideng, 1974). Ved å inndeile etter fylke og kommunetype, kan vi altså et stykke på vei nærme oss de tre faktorene under punkt II foran.

Med utgangspunkt i vårt datamateriale kan vi studere ulikhet i utdanningsvalg på en rekke måter, slik det er vist i de foregående kapitlene. Det er all grunn til å anta at bostedets betydning ikke er den samme på de ulike trinnene i utdanningssystemet. For at denne delen av analysen ikke skal bli altfor omfattende, har vi likevel valgt å bruke et enkelt mål på ulikheter i utdanningsatferd, nemlig andel av aldersgruppen 16-18 år som er under utdanning (elevfrekvens). Denne størrelsen fanger opp mye av de viktigste ulikhetene i de unges videre-utdanning etter grunnskolen.

Tabell 7.5 viser andelen av 16-18-åringer under utdanning eller elevfrekvensen for fylkene totalt og i de fire sosialgruppene. Vi har også beregnet de standardiserte frekvenser, som er de tall vi ville ha fått dersom sosialgruppefordelingen hadde vært lik i alle fylker. For å uttrykke forskjellen mellom fylkene har vi dessuten beregnet spredningen i form av det normerte standardavviket.

De standardiserte tallene viser klart at det ville ha vært mindre regionale forskjeller dersom befolkningen hadde vært likt

Tabell 7.5. Andel elever blant 16-18-åringar i ulike sosialgrupper 1. oktober 1975. Prosent. Bostedsfylke *Percentage of pupils of age group 16-18 in different social groups 1 October 1975. County of residence*

Bostedsfylke <i>County of residence</i>	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>				Stan- dardi- sert <i>Stan- dardi- zed</i>
		I	II	III	IV	
Hele landet <i>The whole country</i>	61,2	82,3	71,2	55,1	47,4	61,2
Østfold	59,0	81,2	72,9	53,4	44,2	60,5
Akershus	67,0	83,4	72,7	53,2	48,8	61,5
Oslo	70,6	84,1	75,2	58,4	52,8	65,2
Hedmark	61,5	83,3	76,9	58,1	47,2	64,3
Oppland	59,3	84,3	75,0	55,5	43,9	62,4
Buskerud	61,0	81,8	71,3	56,5	45,8	62,0
Vestfold	61,2	82,6	69,0	53,7	52,6	61,5
Telemark	60,7	81,8	71,6	56,5	48,4	62,5
Aust-Agder	61,6	80,8	71,1	57,9	46,5	62,6
Vest-Agder	63,5	82,9	73,4	56,2	49,4	63,1
Rogaland	59,8	81,6	69,1	53,6	48,8	60,7
Hordaland	61,6	82,8	70,1	56,6	50,7	62,8
Bergen	63,6	81,7	69,5	54,0	51,2	61,4
Sogn og Fjordane	63,5	86,2	73,7	61,4	53,3	66,8
Møre og Romsdal	58,1	78,7	66,7	55,1	47,0	60,1
Sør-Trøndelag	63,0	82,6	71,2	58,0	50,4	63,6
Nord-Trøndelag	62,0	84,4	75,7	58,3	53,9	65,5
Nordland	54,8	79,0	68,1	50,5	44,2	57,8
Troms	52,2	76,7	63,7	48,9	40,4	55,2
Finnmark	45,8	73,0	59,1	43,7	35,0	50,4
Standardavvik i prosent av landsgjennomsnittet <i>Standard deviation as per cent of the average for the whole country</i>	8,9	3,3	5,8	6,8	17,4	5,7

sammensatt mht. sosioøkonomisk bakgrunn. At Oslo og Akershus ligger på topp skyldes i høy grad at det er en større andel i sosialgruppe I og II i disse fylkene enn i de andre fylkene. Tar vi hensyn til sosialgruppefordelingen, er det Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag som har høyest elevfrekvenser (standardisert). Spredningen reduseres fra 8,9 til 5,7 når vi bruker standardiserte frekvenser i stedet for de observerte.

Tabellen viser også at spredningen øker kraftig fra sosialgruppe I til sosialgruppe IV. I sosialgruppe IV ligger spredningen betydelig over hva den er når en ser sosialgruppene under ett, 17,4 mot 8,9. Tilhører en sosialgruppe I, betyr det således relativt lite hvor en bor i landet. Betydningen av bostedsfylke er noe større i sosialgruppe II og III, og

svært stor for gruppe IV. Noe av forklaringen på dette kan være at sammensetningen av sosialgruppe IV varierer mer fra fylke til fylke enn sammensetningen av de andre sosialgruppene. Men det kan også være et tegn på at rekrutteringen til videregående utdanning er mer påvirket av bostedet blant ungdom fra lavere samfunnslag.

En ser også at rangordningen fylkene i mellom varierer en del fra sosialgruppe til sosialgruppe. I den grad utslagene ikke er så små at det kan skyldes tilfeldigheter, kan det nettopp være et tegn på at sosialgruppenes sammensetning varierer noe mellom fylkene. For øvrig ser en at de tre nordligste fylkene har lavest elevfrekvens i alle sosialgrupper.

Den konklusjonen en kan trekke ut fra tabell 7.5 er at noe av forskjellene i utdanningsfrekvens mellom fylkene kan forklares ved ulik sosial sammensetning av befolkningen, dvs. i fordelingen av egenskaper knyttet til individene. Likevel blir det stående tilbake klare og til dels systematiske forskjeller mellom fylkene. Det betyr at uansett hvilket sosialt lag man tilhører, så har bostedsfylket betydning for utdanningskarrieren. Denne betydningen synes klarest for ungdom fra sosialgruppe IV.

Vi vil nå gå over til inndeling av bostedet etter kommunetype. Siden kommuneklassifiseringen bl.a. bygger på nærings- og yrkesstrukturen i kommunen, vil det være naturlig at fordelingen av befolkningen etter yrkesgrupper og dermed også sosialgrupper, varierer mye mellom de ulike kommunetypene.

Tabell 7.6 viser hvor ulikt sammensatt de enkelte kommunetypene er etter sosialgruppe. Det er særlig type 7 som skiller seg ut, med en meget klar overrepresentasjon av de to øverste sosialgruppene. Selv om ungdommens utdanningsvalg i hver sosialgruppe ikke skulle variere, vil forskjellene i den sosiale sammensetningen i seg selv føre til klare ulikheter i utdanningsfrekvens.

Tabell 7.6. Befolkningen 16-18 år i ulike kommunetyper, etter sosialgruppe.
 Prosent Population 16-18 years in different types of municipalities, by social group. Per cent

Kommunetype Type of municipality	I alt Total		Sosialgruppe Social group				Uopp- gitt Un- known
	Abs. tall Num- ber	Pro- sent Per cent	I	II	III	IV	
Hele landet The whole country	170 976	100,0	17,4	18,3	46,0	16,0	2,3
Landbrukskommuner (type 1) Agricultural municipalities	10 284	100,0	8,0	8,7	64,7	16,4	2,2
Blandede landbruks- og industrikommuner, mindre sentrale (type 2) Mixed agricultural and manufactur- ing municipalities, less central	16 687	100,0	9,0	10,1	59,0	19,2	2,7
Blandede landbruks- og industrikommuner, sentrale (type 3) Mixed agricultural and manufacturing municipa- lities, central	8 351	100,0	10,3	11,0	62,8	13,7	2,2
Fiskerikommuner (type 4) Fishing municipalities	6 853	100,0	5,7	10,6	37,7	41,2	4,9
Industrikommuner, mindre sentrale (type 5) Manufac- turing municipalities, less central	9 988	100,0	12,9	11,0	56,3	17,5	2,3
Industrikommuner, sentrale (type 6) Manufacturing municipalities, central	23 603	100,0	15,4	15,3	48,0	19,1	2,1
Blandede tjenesteytings- og industrikommuner, særlig sentrale (type 7) Mixed service and manufacturing municipalities, highly central	53 292	100,0	27,5	25,6	35,3	10,2	1,5
Blandede tjenesteytings- og industrikommuner, ikke sær- lig sentrale (type 8) Mixed service and manufac- turing municipalities, other	32 372	100,0	17,3	21,9	32,6	16,2	2,9
Andre kommuner (type 9) Other municipalities	9 546	100,0	11,1	16,8	52,7	16,6	2,9

Tabell 7.7. Andel elever blant 16-18-åringene i ulike sosialgrupper og kommunetype 1. oktober 1975. Prosent *Percentage of pupils of age group 16-18 in different social groups and type of municipality 1 October 1975*

Kommunetype <i>Type of municipality</i> ¹⁾	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>				Stan- dardisert Stan- dardized
		I	II	III	IV	
Hele landet <i>The whole country</i> ...	61,2	82,3	71,2	55,1	47,4	61,2
Landbrukskommuner (type 1)	59,5	82,5	72,9	58,2	49,0	63,8
Blandede landbruks- og industri- kommuner, mindre sentrale (type 2)	57,1	80,1	70,3	54,5	47,1	60,8
Blandede landbruks- og industri- kommuner, sentrale (type 3)	57,9	81,1	71,3	54,9	46,7	61,3
Fiskerikommuner (type 4)	44,6	69,8	56,8	44,9	39,0	50,6
Industrikommuner, mindre sentrale (type 5)	59,5	81,1	67,8	56,4	50,7	62,0
Industrikommuner, sentrale (type 6)	57,9	78,7	67,6	53,5	45,5	59,3
Blandede tjenesteytings- og industrikommuner, særlig sentrale (type 7)	67,1	83,8	72,9	55,8	50,5	63,1
Blandede tjenesteytings- og industrikommuner, ikke særlig sentrale (type 8)	61,4	81,5	71,2	54,3	48,1	61,3
Andre kommuner (type 9)	61,8	81,9	74,1	58,3	50,3	64,0

1) *For English translation, see table 7.6.*

Tabell 7.7 viser at fiskerikommuner (type 4) skiller seg ut med en særlig lav utdanningsfrekvens totalt, mens særlig sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner har en spesielt høy utdanningsfrekvens. Mellom de andre kommunetypene er det relativt moderate forskjeller. Disse resultatene rimer godt med det en kunne anta ut fra tabell 7.6, men utslagene er kanskje mindre enn ventet. Ser vi på de standardiserte frekvensene, er det bare fiskerikommunene som skiller seg ut. Alle de andre kommunetypene ligger fra 59,3 til 64 prosent. At kommunetype 7 skilte seg så klart ut, skyldtes altså bare at disse kommunene har særlig høye andeler i sosialgruppe I og II blant de bosatte.

Vi kan altså trekke den konklusjon at med unntak av fiskerikommuner, finner vi relativt små variasjoner mellom kommunetypenes utdanningsfrekvens innen de enkelte sosialgruppene. Om kommunens næringsliv er preget av industri, landbruk eller tjenesteyting synes i seg selv å

spille liten rolle ut over den effekt det har på befolkningens sammensetning etter sosiale grupper. Heller ikke sentralitet synes å spille noen særlig rolle. For de blandede landbruks- og industrikommunene er det nesten ingen forskjell i de standardiserte utdanningsfrekvensene mellom sentrale og mindre sentrale kommuner. Blant industrikommunene hadde de mindre sentrale et lite forsprang, mens det derimot var de særlig sentrale som lå høyest blant de blandede tjenesteytings- og industrikommunene.

Det som kan slås fast er at mye av de regionale forskjellene i ungdommens utdanningsvalg som observeres, ikke har sitt opphav i egentlige regionale forskjeller, men i at befolkningen er ulikt sammensatt etter sosiale grupper. Likevel forblir en del variasjoner uforklart på denne måten. Vi har tross alt påvist geografisk betingede forskjeller også innenfor de enkelte sosiale lag av befolkningen. Vi har allerede nevnt at noe av dette igjen kan ha sammenheng med at våre relativt grove sosiale grupper vil kunne ha en ulik sammensetning av yrkesgrupper, alt etter hvor man er i landet.

La oss så gå tilbake til den innledende diskusjonen i dette avsnittet om mulige effekter av egenskaper knyttet til de regionale enhetene, dvs. pkt. II.1, II.2 og II.3. Kan vi på bakgrunn av våre data si noe nærmere om dette? Visse svar er det mulig å antyde: Sentralitet, dvs. kommunens beliggenhet i forhold til ulike tettsteder (hvor mesteparten av skoletilbudet befinner seg) kan ikke påvises å ha noen klar selvstendig effekt. Det synes heller ikke å ha betydning hvorvidt arbeidsmarkedet er dominert av landbruk, industri eller tjenesteyting. Her må det skytes inn at en oppsplitting på type utdanning i allmenn- og yrkesutdanning kanskje ville ha gitt et noe annet resultat. Uansett familiens sosioøkonomiske status: Å være bosatt i en fiskerikommune minsker sjansene for å ta utdanning ut over grunnskolen. En forklaring kan være at arbeidsmarkedet i disse kommunene kanskje gir bedre muligheter for å få jobb uten noen utdanning ut over 9-årig skole.

De tre nordligste fylkene og Møre og Romsdal har de høyeste andelene av folketallet bosatt i fiskerikommuner (Rideng, 1974 : 40). Dette kan forklare noe av at disse fylkene også har lave utdanningsfrekvenser. På den annen side utgjør folketallet i fiskerikommuner bare fra 12,7-16,3 prosent, og dessuten har også Sogn og Fjordane, med høyest utdanningsfrekvens av alle fylker, også en høy andel bosatte i fiskerikommuner (11,1 prosent). Det må altså finnes andre forklaringer på de fylkesvise variasjonene, forklaringer som vi i liten grad kan finne i vårt materiale. Dessuten er vårt siktemål primært å finne effekten av sosial og ikke geografisk bakgrunn.

Det neste spørsmålet vi vil stille er om dette mønsteret har endret seg over tid. Sammenhengen mellom sosiale og geografiske bakgrunnsvariable er behandlet i NAVFs undersøkelse av fire artianerkull (Vangsnes 1967). Vi har derfor tilrettelagt materialet fra vår egen undersøkelse av 1978-kullet, slik at det kan sammenliknes med tallene for 1963-kullet.

Tabell 7.8. Artianerfrekvens 1963 og 1978 i ulike landsdeler, i grupper for hovedforsørgers/fars yrke *Frequency of matriculation examination 1963 and 1978 in different parts of the country, in groups for breadwinner's/father's occupation*

Hovedforsørgers/ fars yrke <i>Breadwinner's/ father's occupation</i>		Øst- landet (inkl. Oslo) <i>East- term Norway (Oslo inclu- ded)</i>	Sør- lan- det (inkl. Bergen) <i>South- term Norway (Bergen inclu- ded)</i>	Vest- landet (inkl. Bergen) <i>West- term Norway (Bergen inclu- ded)</i>	Trøn- de- lag <i>Trønd- lag</i>	Nord- Norge (inkl. Bergen) <i>North- Norway (incl. Bergen)</i>	Oslo	Ber- gen
Alle yrker <i>All occupations</i>	1963	18,9	16,4	13,6	13,2	9,0	25,5	15,5
	1978	34,1	32,0	31,6	30,9	23,2	42,0	32,4
Selvstendige i jord- og skogbruk <i>Self- employed in agricul- ture and forestry ..</i>	1963	10,9	9,5	7,7	6,3	3,1	-	-
	1978	32,2	29,0	27,8	23,8	14,1	-	-
Fiskere <i>Fishermen .</i>	1963	3,9	=	3,2	-	2,7	-	-
	1978	15,6	20,7	18,2	11,1	9,9	-	-
Selvstendige i industri, handel, skipsfart, finans- vesen etc. <i>Self- employed in industry, trade, shipping, finance etc.</i>	1963	41,3	49,5	31,6	36,2	30,2	42,6	25,0
	1978	43,9	39,8	42,3	40,4	35,5	50,3	42,9
Håndverkere <i>Craftsmen</i>	1963	25,0	25,6	18,4	26,1	9,9	26,4	15,7
	1978	34,3	34,6	29,3	33,7	25,3	40,5	40,0
Overordnede funk- sjonærer, akademi- kere, lærere og selvst. i imma- terielt erverv <i>Super- rior employees, pro- fessionals and teachers</i>	1963	70,0	52,9	49,7	57,6	38,2	70,7	43,5
	1978	63,3	58,4	62,6	62,8	54,0	64,7	61,3
Underordnede funk- sjonærer <i>Subordi- nate employees</i>	1963	27,1	25,8	22,6	22,9	22,7	23,4	16,4
	1978	43,4	43,4	40,5	43,4	35,0	48,4	34,6
Formenn og arbeidere <i>Workers and foremen</i>	1963	7,3	8,6	8,2	7,9	7,5	7,5	7,5
	1978	20,3	28,5	22,2	25,5	18,4	24,4	21,0

I de 15 årene som gikk mellom 1963 og 1978 er det blitt mindre geografiske forskjeller i gymnasfrekvens når vi ser alle sosialgruppene under ett (tabell 7.8). Oslo og Nord-Norge utgjør fortsatt ytterpunktene, men forskjellen er relativt sett blitt mye mindre. Mellom de andre landsdelene er det praktisk talt ingen variasjon. Også innenfor de enkelte sosialgruppene er det stort sett blitt mindre forskjeller. Dette gjelder særlig for gruppen "overordnede funksjonærer, akademikere etc.". I 1963 var artianerfrekvensen for Oslo og Nord-Norge henholdsvis 70,7 og 38,2, i 1978 var de samme tallene 64,7 og 54,0. I denne gruppen ligger altså Nord-Norge temmelig nær opp til landsgjennomsnittet. Derimot finner vi den motsatte tendensen i de to sosialgruppene hvor vi fant minst regionale ulikheter i 1963, "underordnede funksjonærer" og "formenn og arbeidere". I 1963 hadde Oslo og Nord-Norge samme artianerfrekvens i begge disse gruppene, men i 1978 er det blitt en ikke ubetydelig forskjell.

Vi finner altså litt motstridende tendenser mellom 1963 og 1978: Betydelig større geografisk likhet i enkelte grupper, noe større ulikhet i andre. Den mest dominerende tendensen er utvilsomt at forskjellene er blitt mindre.

7.4. Sosialgruppe, inntekt og fars utdanningsnivå

Hovedsiktemålet med denne publikasjonen har vært å beskrive hvordan ungdom fra ulike samfunnslag har ulik atferd på de enkelte trinn i utdanningssystemet. Til dette formålet har vi gjort bruk av en relativt grov inndeling i sosiale grupper, basert på opplysninger om fars yrke.

I vårt datamateriale finnes en rekke andre opplysninger som også karakteriserer sosioøkonomiske forhold i oppvekstfamilien. Opplysninger om fars utdanning er allerede gitt i enkelte tabeller, i tillegg inneholder materialet opplysninger om familieinntekt.

Det er naturlig nok nær sammenheng mellom de ulike sosioøkonomiske variablene. Har f.eks. far høy utdanning, har han som regel et yrke som tilhører den øverste sosialgruppen og en inntekt som er høyere enn gjennomsnittet. Familien vil gjennomgående også ha en høy boligstandard. Dette innebærer at om vi inndeler etter fars yrke, fars utdanning, familieinntekt eller andre måter å beskrive familiens sosiale og økonomiske posisjon i samfunnet, så vil den innbyrdes rangeringen langt på vei være sammenfallende. Gruppene med f.eks. høyest nivå for fars utdanning eller de høyeste inntektsklassene vil altså langt på vei inneholde de samme enhetene som sosialgruppe I. Vi tilfører derfor lite av ny viten om utdanningskarrierer og sosial bakgrunn ved å skifte ut sosialgruppe med f.eks. inntekt i tabellene.

Nå vil sammenfallet selvfølgelig ikke være fullstendig. Det finnes f.eks. en rekke personer med lav utdanning som har en vesentlig høyere inntekt enn andre med høy utdanning. Vi vil derfor gjøre enkelte forsøk på å se på hvordan utdanningsatferd henger sammen med ulike bakgrunnsfaktorer samtidig. På denne måten håper vi å kunne avdekke noe nærmere hvilke faktorer ved oppvekstfamilien som synes særlig viktige for utdanningskarrieren, og også komme litt nærmere en forklaring på hvorfor de observerte forskjellene er oppstått.

Det er mange sider av utdanningsatferden som en kunne tenke seg å undersøke ved å kombinere forskjellige bakgrunnsvariable. Effekten av bakgrunnsvariablene behøver ikke å være den samme på ulike alders- og utdanningstrinn. Det kan f.eks. tenkes at familiens økonomi betyr mer i overgangsfasen mellom grunnskole og videregående utdanning enn i overgangen mellom examen artium og høyere utdanning. Vi velger her ikke å ta opp slike problemstillinger, og tar bare for oss et enkelt uttrykk for utdanningsatferd. Vi har da valgt å bruke andelen av 16-åringer under utdanning som uttrykk for dette. Dette tallet ligger nær opp til andelen som går videre etter grunnskolen, og forteller mye om hvem som tar utdanning og hvem som ikke tar utdanning ut over 9-årig skole.

Tabell 7.9. Andel elever blant 16-åringer i ulike sosialgrupper og grupper for familieinntekt 1. oktober 1975. Prosent *Percentage of pupils of population 16 years in different social groups and groups for family income 1 October 1975*

Familieinntekt. Kr <i>Family income. Kroner</i>	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
Alle <i>All</i>	71,0	86,6	79,6	66,6	59,2
Under 10 000 <i>Less than 10 000</i> .	51,4	65,2	69,6	53,2	44,5
10 000 - 19 999	58,4	72,8	66,0	60,1	52,6
20 000 - 29 999	64,5	78,2	71,7	64,8	57,4
30 000 - 39 999	71,8	84,2	80,1	69,0	61,9
40 000 - 49 999	78,4	86,2	82,8	73,6	67,1
50 000 - 79 999	84,1	89,2	84,1	75,9	71,1
80 000 og over <i>and over</i>	88,2	90,7	87,3	72,4	70,2
Uoppgitt <i>Unknown</i>	54,5	76,4	64,6	52,7	51,7

Tabell 7.10. Andel elever blant 16-åringer i grupper for fars utdanning og familieinntekt 1. oktober 1975. Prosent *Percentage of pupils of population 16 years in different groups for father's education and family income 1 October 1975*

		Fars utdanning <i>Father's type of education</i>		
		Gymnasnivå <i>Second level, second stage</i>		Ungdoms- skolenivå <i>Second level, first stage</i>
Familieinntekt. Kr <i>Family income. Kroner</i>	Univer- sitets- og høg- skolenivå <i>Third level</i>	Allmenn- utdan- ning <i>General educa- tion</i>	Yrkesut- danning <i>Voca- tional educa- tion</i>	
Alle <i>All</i>	89,0	83,4	76,1	60,3
Under 10 000 <i>Less than 10 000</i>	(81,8)	80,3	61,2	46,2
10 000 - 19 999	85,7	74,9	67,3	53,4
20 000 - 29 999	78,6	77,8	72,2	59,5
30 000 - 39 999	86,9	82,4	77,7	63,4
40 000 - 49 999	87,2	85,2	80,1	68,8
50 000 - 79 999	90,6	86,9	81,9	69,3
80 000 og over <i>and over</i> .	91,8	89,5	80,3	70,5
Uoppgitt <i>Unknown</i>	81,8	78,5	63,4	44,3

() Færre enn 25 personer.

() *Less than 25 persons.*

Tabell 7.11. Andel elever blant 16-åringer i ulike sosialgrupper og grupper for fars utdanning 1. oktober 1975. Prosent *Percentage of pupils of population 16 years in different social groups and groups for father's education 1 October 1975*

Fars utdanning <i>Father's education</i>	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
Alle <i>All</i>	71,0	86,6	79,6	66,6	59,2
Ungdomsskolenivå <i>Second level, first stage</i>	60,3	69,6	68,7	61,8	55,6
Gymnasnivå I <i>Second level, second stage I</i>	75,2	82,3	80,6	71,8	68,2
Gymnasnivå II <i>Second level, second stage II</i>	79,7	85,4	82,0	76,7	72,6
Universitets- og høgskolenivå I <i>Third level, first stage I</i>	88,0	88,7	85,7	85,2	(85,7)
Universitets- og høgskolenivå II <i>Third level, first stage II</i>	88,5	88,8	88,7	:	:
Universitets- og høgskolenivå III og forskernivå <i>Third level, second stage</i>	90,8	91,9	86,6	92,7	:

I de tre tabellene 7.9, 7.10 og 7.11 har vi vist den parvise sammenhengen mellom de tre variablene fars utdanningsnivå, sosialgruppe (dvs. fars yrke) og familieinntekt (ektefellenes samlede nettoinntekt).

Både innen den enkelte sosialgruppe og blant personer i samme gruppe for fars utdanningsnivå finner vi at andelen under utdanning varierer med familiens inntekt. Vi tar dette som et uttrykk for at reint økonomiske forhold i familien fortsatt spiller en viss rolle for barnas videre skolegang. Bedrede støtteordninger og lånemuligheter har derfor ikke opphevet effekten av ulik økonomi i familien.

Tabell 7.10 og 7.11 understreker særlig betydningen av fars utdanning. Innen de enkelte inntekts- og sosialgruppene finner vi en klart økende elevfrekvens med stigende nivå for fars utdanning. Vi merker oss i tabell 7.11 et særlig klart sprang når fars utdanning øker fra ungdomsskolenivå til gymnasnivå I. Dette forteller oss at selv om far bare har en relativt kortvarig utdanning ut over den obligatoriske skolegangen, øker dette i betydelig grad sjansene for at barna også går videre på skolen. Dette gjelder selv om denne videreutdanningen til faren ikke har gitt noen økt inntekt eller sosial status i forhold til andre med bare folkeskole.

Vi har her ikke gjort noe forsøk på å måle styrken av effekten til disse tre variablene, men fars utdanning ser ut til å gi relativt større utslag enn de andre. Beregninger av standardiserte frekvenser tyder på det, og det er også i godt samsvar med andre undersøkelser (bl.a. Hernes og Knudsen 1976 og Knudsen 1980). Utdanning er jo dessuten det som "kommer først", og som gir mye av opphav til ulikheter både i yrke og inntekt.

Disse tre kjennemerkene uttrykker mye av det samme, men det er likevel en god del spredning i f.eks. inntekt både etter sosialgruppe og utdanning. Det disse tabellene har vist, er at disse tre variablene også uavhengig av hverandre har en effekt på barnas utdanningskarriere. Der fedrene har samme utdanning, varierer andelen av barna under utdanning både etter type yrke til far og familiens økonomi. Har far et yrke som faller i en bestemt sosialgruppe, varierer barnas skolesøkning både etter hans utdanning og familiens økonomi.

7.5. Familiestørrelse og plassforhold i boligen

Vi skal nå ta opp to andre forhold ved oppvekstfamiliene som antas å ha betydning for barnas skolegang, og som også henger sammen med den sosioøkonomiske plassering. Dette gjelder tallet på barn og boligtetthet

eller antall personer pr. rom. Disse to faktorene henger naturligvis nøye sammen, men de henger også sammen med de sosiale bakgrunnsfaktorene.

Familier med god råd kan skaffe seg større bolig, dessuten er barnetallet gjennomgående mindre i de øverste sosialgruppene. Trangboddhet og mange personer i familien kan naturlig nok virke negativt inn på barnas muligheter til å utføre skolearbeidet uten forstyrrelser. Familiens økonomi kan også gjøre det vanskelig å holde barna på skolen når barnetallet er stort og utgiftene høye.

Tabell 7.12. Andel elever blant 16-åringer fra familier med ulikt antall barn og i ulike sosialgrupper 1. oktober 1975. Prosent
Percentage of pupils of population 16 years from families with different number of children and in different social groups 1 October 1975

Tallet på barn <i>Number of children</i>	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>	Sosialgrupper <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
Alle <i>All</i>	71,0	86,6	79,6	66,6	59,2
1 barn <i>child</i>	75,2	89,1	81,4	72,0	69,0
2 " <i>children</i>	77,0	88,2	83,6	72,9	66,0
3 "	72,9	87,2	79,5	68,3	61,6
4 "	66,0	83,5	75,2	61,5	55,0
5 "	58,5	82,8	68,3	56,9	45,5
6 "	55,0	76,9	68,5	54,4	43,9
7 eller flere <i>or more</i>	47,1	76,0	57,5	46,6	38,6

Mange barn i familien virker helt tydelig negativt inn på barnas skolegang. Bortsett fra en viss økning fra 1 til 2 barn, går andelen av 16-åringene under utdanning ned når barnetallet stiger. Denne tendensen er klar i alle sosialgrupper, men utslagene er vesentlig sterkere i sosialgruppe IV enn i sosialgruppe I. Når barnetallet øker fra 1 til 5, reduseres andelen under utdanning med 6,3 prosentenheter i gruppe I, og hele 23,5 i gruppe IV. Den bedre økonomien i de øverste gruppene gjør at familiene kan sørge for barnas videre skolegang også når barneflokken er stor. De har dessuten råd til romsligere boliger, slik at økt barnetall ikke fører til trangboddhet i samme grad som i familier som er dårligere stilt.

Tabell 7.13. Andel elever blant 16-åringer i ulike sosialgrupper og i grupper for bosatte pr. rom i leiligheten 1. oktober 1975.
 Prosent *Percentage of pupils of population 16 years in different social groups and groups for number of occupants per room in the dwelling 1 October 1975*

Bosatte pr. rom <i>Occupants per room</i>	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>	Sosialgruppe <i>Social group</i>			
		I	II	III	IV
Under 0,5	78,9	86,6	88,8	74,3	71,9
0,50 - 0,74	79,3	90,0	83,4	73,3	69,7
0,75 - 0,99	75,9	87,7	81,7	71,3	65,6
1,00 - 1,24	69,9	84,1	79,7	66,0	58,7
1,25 - 1,49	63,7	83,2	70,9	63,0	53,0
1,50 - 1,74	57,6	77,7	73,7	55,0	49,4
1,75 - 1,99	48,6	67,7	65,9	50,8	38,5
2,00 og over <i>and over</i>	49,7	75,6	63,0	49,2	43,5

Tabell 7.13 viser en klar sammenheng mellom antall bosatte pr. rom og andel 16-åringer i utdanning, både totalt og innenfor de enkelte sosialgruppene. Dette indikerer at trangboddhet i seg selv virker negativt inn på skolegangen til barna. Det synes også å være slik at denne faktoren har en økende betydning når vi går fra sosialgruppe I til sosialgruppe IV.

7.6. Familietype og inntektstaker

I alt det materialet vi til nå har presentert, har vi holdt oss til de tilfellene der far er familiens inntektstaker. Dette har vi gjort for å gi et mest mulig entydig bilde av sosial bakgrunn. I dette avsnittet vil vi til slutt se på en helt annen side ved familiesituasjonen. Det spørsmålet vi da stiller er om skolesøkningen til de få som kommer fra andre typer familier viser noe avvik.

Tabell 7.14 viser andelen av 16-åringene i utdanning i ulike typer familier. Tabellen gir en grov oppdeling av type familier, og vi vet lite om hvilke sosiale realiteter som skjuler seg bak de ulike kategoriene. Men ett synes klart: I forhold til "normalfamilien", dvs. ektepar med ugifte barn og far som inntektstaker, er andelen i utdanning vesentlig lavere i alle andre grupper. Med en samlebetegnelse kan vi kalle disse

Tabell 7.14. Andel elever blant 16-åringar i grupper for type inntekst-taker og familietype 1. oktober 1975. Prosent *Percentage of pupils of population 16 years in groups for type of income earner and type of family. 1 October 1975*

Familietype <i>Type of family</i>	Alle <i>All</i>	Inntektstaker <i>Income earner</i>		
		Far <i>Father</i>	Mor <i>Mother</i>	Andre <i>Others</i>
Alle <i>All</i>	70,2	71,0	61,3	50,8
Enslig <i>Single person</i>	40,9	.	.	40,9
Ektepar med ugifte barn <i>Married couple with unmarried child(ren)</i> ...	71,1	71,1	53,7	64,7
Mor med ugifte barn <i>Mother with unmarried child(ren)</i>	60,8	(42,9)	61,6	58,6
Far med ugifte barn <i>Father with unmarried child(ren)</i>	57,0	57,0	.	.

for "ufullstendige familier". Det som tabell 7.14 med all tydelighet viser, er at barn fra ufullstendige familier har en vesentlig svakere rekruttering til videregående utdanning.

8. OPPSUMMERING OG DISKUSJON

8.1. Kort sammendrag

Temaet for denne publikasjonen har vært å belyse sammenhengen mellom utdanningskarriere og ressurser i oppvekstfamilien. Vi har påvist at familiebakgrunn har stor innflytelse på hva slags utdanning en person skaffer seg.

I Levekårsundersøkelsens rapport om utdanning er de viktigste konklusjonene om utdanning og sosial ulikhet sammenfattet slik:

- "i) Forskjeller i skoleprestasjoner i grunnskolen og valg av videre utdanning er knyttet til elevens familiebakgrunn, dvs. foreldres sosioøkonomiske ressurser og stilling i den sosiale lagdeling.
- ii) Forskjeller i prestasjoner slår ut allerede tidlig i utdanningen. På videre utdanningstrinn foregår en sosialt betinget utslising. Elever fra høyere sosiale lag blir værende lengst i utdanningssystemet (uavhengig av evnenivå) og får gjennomgående høyere utdanning" (Hernes og Knudsen 1976 : 80).

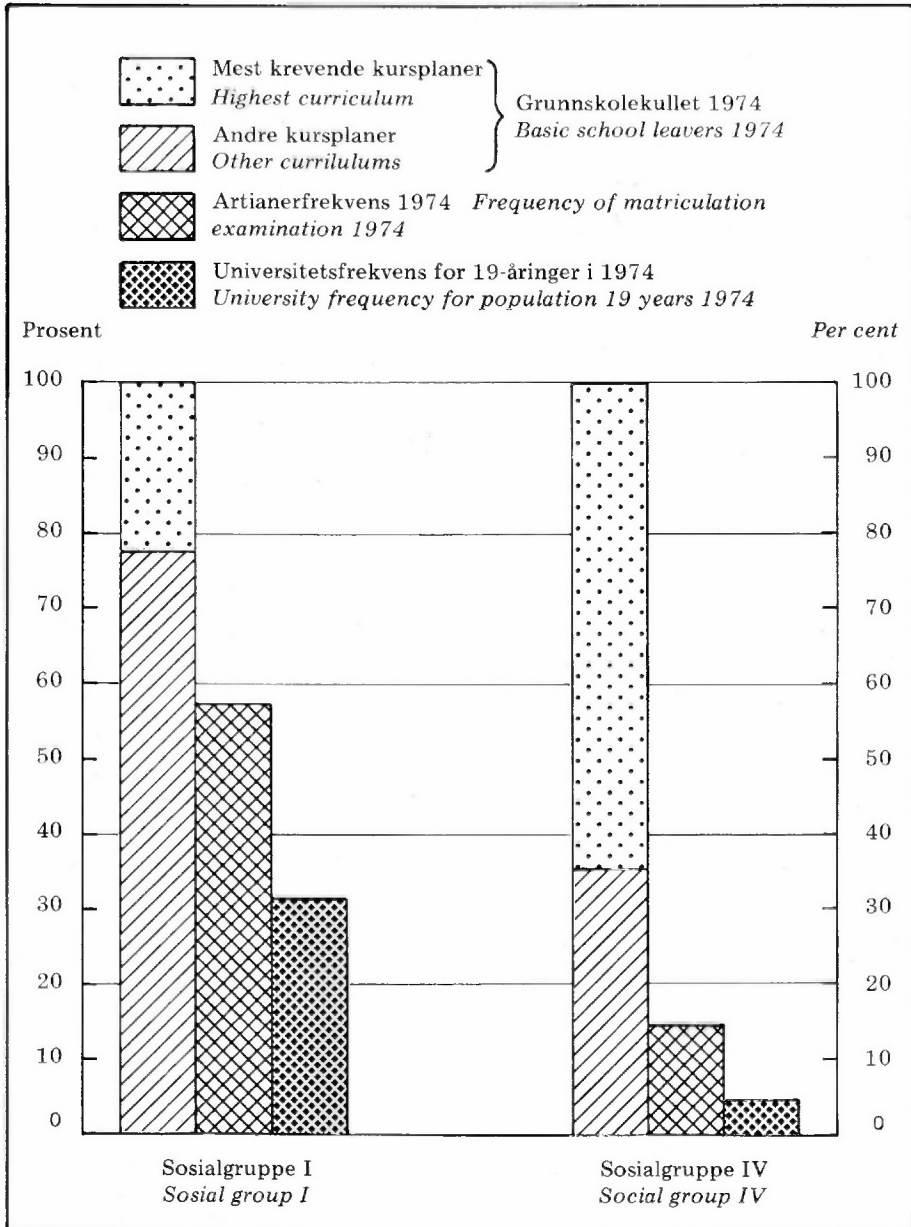
Dette sitatet synes å dekke de resultatene vi har lagt fram i denne publikasjonen. Elever fra høyere samfunnslag oppnår et bedre utdanningsutbytte målt ved skoleprestasjoner i grunnskolen, de tar oftere videreutdanning og særlig gymnasutdanning, enn andre elever med samme skoleprestasjoner. Etter fullført examen artium begynner disse elevene oftere i høyere utdanning, og særlig i de mest langvarige universitetsstudiene. Av et årskull unge mennesker er det de som kommer fra ressursrike familier som gjennomgående vil skaffe seg mest utdanning, og dermed det beste utgangspunktet i konkurransen om de best betalte og mest prestisjefylte jobbene. Dette betyr at skoleverket formidler mye av de sosiale ulikhetene som finnes i en generasjon over til den neste.

I figur 8.1 har vi gitt en skjematisk framstilling av hvordan elevtallet fra et årskull gradvis reduseres etter hvert som vi beveger oss oppover i utdanningssystemet. For enkelthets skyld har vi bare tatt med veien til universitetene som går via gymnasutdanning. Figuren viser tydelig at avskallingen er betydelig større i sosialgruppe IV enn i sosialgruppe I. Den viser videre at det største bidraget til den sosiale skjevheten oppstår tidlig, dvs. i skoleprestasjoner i grunnskolen (målt ved andel med mest krevende kursplan) og i rekrutteringen til examen artium.

Dette mønsteret finner vi altså fortsatt i 1970-årenes Norge, til tross for sterk skoleutbygging og til tross for økonomiske støttetiltak som er ment å oppheve virkningene av ulik familieøkonomi.

Har det så ikke skjedd noen utvikling i dette mønsteret i løpet av de siste 20-30 årene? For å svare på et slikt spørsmål måtte vi ha sammenliknbare tall for hele utdanningssektoren. De undersøkelsene som hittil er foretatt, dekker stort sett bare den sosiale rekrutteringen til gymnasutdanning og universitetsstudier, og er heller ikke fullt ut sammenliknbare med våre data. Det synes relativt klart at rekrutteringen til gymnasutdanning er blitt mindre skjev i årene etter 1945. Derimot er det blitt en skjerpet sosial seleksjon i overgangen mellom examen artium og høyere utdanning. Tendensene til større likhet på gymnasnivå har m.a.o. ikke i full grad slått gjennom på høyere nivå. Det betyr at de sosiale gruppene som i løpet av særlig de siste 20 årene har hatt en økt tilstrømning til examen artium, i større grad har stoppet her, eller tatt en form for yrkesskoleutdanning i tillegg. Den sosiale utslingsprosessen synes altså til en viss grad å ha blitt flyttet et hakk oppover i systemet.

Figur 8.1. Skisse av sosial utsiling på ulike trinn i utdanningssystemet *Sketch of the social selection at different stages in the educational system*



8.2. Kan vi forklare mønsteret?

Etter å ha gitt en relativt inngående beskrivelse av hvordan forskjeller i sosioøkonomiske ressurser i oppvekstfamilien fører til forskjeller i oppnådd utdanning, vil vi nå reise spørsmålet: Hvorfor og hvordan har disse sammenhengene oppstått? Svar på dette spørsmålet kan vi i liten grad finne i det datamaterialet vi har presentert. Vi har knyttet et sett av sosioøkonomiske kjennemerker til familiene, men kjenner ikke noe til de andre, ikke-materielle forhold som kan tenkes å stimulere eller hemme barnas skolegang. For en videre diskusjon er vi derfor nødt til å gå ut over det som vi kan lese ut av våre data direkte.

Når vi likevel velger å gjøre dette, er det fordi det ville være utilfredsstillende å presentere en omfattende beskrivelse av et samfunnsforhold uten i det hele tatt å komme inn på mulige forklaringer. Med utgangspunkt i andre forskningsresultater vil vi derfor omtale noen av de forsøk som har vært gjort på å forklare sammenhengene.

I avsnitt 1.3 antydte vi at de påviste sammenhengene mellom sosial bakgrunn og skolegang i høy grad er av en indirekte art. Vi vil derfor prøve å peke på noen av de faktorene som denne sammenhengens virker gjennom, men som vi altså ikke har kunnet observere i vårt materiale. Siden vi har påvist at så mye av forskjellene har sitt opphav allerede i grunnskolen, vil vi begynne med å finne mulige forklaringer på hvorfor elever fra høyere samfunnslag oppnår bedre skoleprestasjoner.

Det er vanlig å anta at variasjon i skoleprestasjoner oppstår som resultat av en kombinasjon mellom evner og innsats, eller motivasjon. Begge disse faktorene er det enighet om påvirkes av oppvekstmiljøet, selv om det hersker stor uenighet om hvor mye av variasjonene i evner som skyldes medfødte forskjeller og hvor mye som skyldes miljøpåvirkning. Nå er vi ikke primært opptatt av de individuelle variasjonene i skoleprestasjoner, men av hvordan denne individuelle spredningen varierer med familiens sosioøkonomiske ressurser. Sosiale ulikheter i skoleprestasjoner og utdanningsvalg kan tenkes å oppstå som følge av faktorer som kan deles inn i tre hovedtyper:

1. Forskjeller i medfødte evner, "intelligens".
2. Forskjellige muligheter i oppvekstmiljøet som stimulerer eller hemmer utviklingen av medfødte anlegg.
3. Forskjeller i motivasjon og interesse.

Vi vil i det følgende diskutere hva disse tre faktorene kan bety.

1. Forskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsatferd skyldes at elever fra høyere samfunnslag er evnemessig bedre utrustet fra fødselen av.

Flere norske undersøkelser har vist at evnenivået til barna er høyest i ressursrike familier (Hernes og Knudsen 1976, Iversen 1971). Det må her tas hensyn til at alle metoder for måling av evnenivå fanger opp variasjoner som skyldes en kombinasjon av arv og miljø. (Dette temaet er bl.a. diskutert i Husén 1974.) Dette betyr at de sosialt betingede variasjonene i evnenivå som måles, ikke alene har sitt opphav i medfødte evner. Kunne man tenke seg en test av intelligens som var uavhengig av miljøets innvirkning, ville denne sannsynligvis gi mindre sosiale forskjeller enn de testene som nå brukes.

Hvis vi likevel tar utgangspunkt i de målinger av evnenivå som faktisk foreligger, finner vi betydelig mindre sosiale variasjoner enn de vi finner i utdanningsatferd. Vi vil ikke her gå nærmere inn på en slik diskusjon, men nøye oss med å sitere en viktig konklusjon i Levekårsundersøkelsens utdanningsrapport: "... videregående utdanning ville ha en jevnere sosial fordeling om utvelgelsen skjedde bare på grunnlag av intelligens eller evnenivå slik de måles på prøver". (Hernes og Knudsen 1976 : 29).

Det betyr at i tillegg til de variasjonene som måtte finnes i medfødte anlegg, utdypes de sosiale ulikhetene i utdanningsatferd, dels som følge av ulik utnytting av evneressurser, dels som følge av rene valgforskjeller.

2. Forskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsatferd skyldes ulike utviklingsmuligheter.

Utgangspunktet for en slik hypotese er at medfødte evneanlegg er å betrakte som egenskaper hos den enkelte som ikke automatisk slår ut i form av f.eks. gode skoleprestasjoner, men at de er avhengig av stimulering og utvikling alt fra tidlig barndom. Vi antar videre at ulike sosiale miljøer gir ulike vekstmuligheter for de evnemessige spirene. Ulike muligheter kan bl.a. ha med reint praktiske forhold å gjøre. I avsnitt 7.5 fant vi f.eks. at trangboddhet og høyt barnetall så ut til å redusere rekrutteringen til utdanning etter grunnskolen. En mulig forklaring kan være at i familier med dårlig plassforhold i boligen er det vanskelig for barna å få gjort leksearbeidet uten forstyrrelser. Siden det er en klar sammenheng mellom familiens økonomi og boligens størrelse, kan dette være en av faktorene som gir sammenheng mellom

sosial bakgrunn og skoleprestasjoner.

En annen faktor som også kan gjøre skolegangen enklere for barn fra sosialgruppe I, er at disse oftere har foreldre med god utdanning som lettere kan hjelpe til med leksearbeidet.

Den undersøkelsen vi har gjennomført, gir i liten grad muligheter til å observere direkte de faktorene som ligger bak den iaktatte sammenhengen mellom skoleprestasjoner og sosial bakgrunn. Vi har imidlertid resultater fra en rekke andre undersøkelser å bygge på. Av spesiell interesse her er en undersøkelse av et utvalg av grunnskolekullet i Bergen 1974, ikke minst fordi den er utført på det samme kullet som vår undersøkelse. Resultatene er inngående analysert og publisert av Knud Knudsen (Knudsen 1980). Vi vil her bare referere kort noen av hans viktigste funn.

En av Knudsens hovedkonklusjoner er at ulikheter i utdanningsutbytte best lar seg forklare på individnivå, dvs. ved forhold knyttet til opphavsfamilien. Bare en svært liten del av totalvarians kan forklares ved at skolenes elevmasse er ulikt sosialt sammensatt. Derimot fant man tendenser til at skoleklassens sammensetning har betydning.

Mesteparten av ulikhetene skyldes ikke den klassen og skolen elevene kom til, men de ressursene de kom til skolen med. Av de ulike typene familieressurser er det igjen de intellektuelle ressursene som har størst konsekvenser, mens reint materielle og statusmessige ulikheter spiller mindre rolle.

Hvis dette er riktig, må det få klare konsekvenser for hvordan en skal tolke de sammenhengene vi har påvist mellom familiens sosioøkonomiske ressurser og elevenes skoleprestasjoner. Denne sammenhengen må dermed være av hovedsakelig indirekte art, slik at skoleprestasjonene vesentlig er resultat av forhold i familien, som så igjen er nær korrelert med de sosioøkonomiske variablene. Dette understøttes delvis ved at vi påviste at fars utdanning syntes å være en mer utslagsgivende ressurs enn familiens økonomi.

Vi vil ikke gå langt i retning av å diskutere de ulike faktorene, men bare peke på to forhold som ofte trekkes fram. Det er allment akseptert at elevers skoleprestasjoner i høy grad er et resultat av den innstilling og innsats som legges for dagen i skolearbeidet. Denne innstillingen vil være farget av foreldrenes holdning til skolen og skolearbeidet. Det er rimelig å anta at foreldre som selv har høy utdanning vil tillegge skolearbeid og skolegang større betydning enn andre. Foreldre som selv har liten utdanning og kanskje negative erfaringer med skolen, vil derimot kanskje kunne stille seg likegyldige eller negative til de krav skolen stiller.

Våre resultater har understøttet andre undersøkelser som finner at de forskjellene som observeres i skoleprestasjoner er etablert tidlig, og at de kan observeres allerede ved skolestart. Den seinere skolegangen med premiering av ferdigheter og dannelsen av elevenes selvoppfatning tenderer til å utdype disse forskjellene.

I Levekårsundersøkelsens utdanningsrapport er det presentert en diskusjon av hvordan utviklingen i tidlig alder påvirker ferdighetene. (Hernes og Knudsen 1976, Appendiks A.3.1). En helt sentral faktor er her at barnas intellektuelle utvikling henger nøye sammen med språklig utvikling. Sosiolingvistisk forskning (bl.a. Bernstein, 1969) har påvist klare forskjeller i språklig kode mellom ulike sosiale grupper. Barn fra høyere sosiale lag lærer i større grad enn andre et språk som inneholder abstrakt begrepsdannelsen. Dette gjør det lettere for dem både å uttrykke og å tilegne seg teoretiske kunnskaper, m.a.o. en språklig kode som gir disse elevene viktige fordeler i forhold til de krav skolen stiller.

3. Forskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsvalg skyldes ulike motivasjon og interesse.

Skoleprestasjoner og utdanningsvalg er ikke bare betinget av de evnemessige forutsetningene elevene legger for dagen. Vi har allerede vært inne på betydningen av motivasjon og interesse for selve skolearbeidet, som vi antok var farget av foreldrenes innstilling. Vi vil nå gå over til å drøfte mulige årsaker til at elever fra ulike samfunnslag velger ulikt, også når skoleprestasjonene er like. Det må her presiseres at også de skolemessige prestasjonene kan sees som resultater av valg, ved at elevene på høyere klassetrinn trolig har justert sin innsats og valg av kursplan etter sine planer om videre utdanning.

Våre data om kursplanvalg, karakterer og videre utdanning gav oss en klar antydning om store sosiale forskjeller i elevenes motivasjon og interesse for videre utdanning. Særlig synes det å være en sterkere orientering i retning av gymnasutdanning blant ungdom fra høyere samfunnslag. Både kursplanvalg, overgangen til 10. klasse i grunnskolen og den faktiske overgangen til gymnasutdanning bekrefter en slik tendens.

Vi må kunne ta disse sammenhengene som uttrykk for at ungdom fra ulike samfunnslag, også uavhengig av evnemessige forutsetninger, har ulike ønsker og planer om framtidig utdanning og yrke. Disse planene vil gradvis bli formet som en prosess der mange faktorer spiller sammen. Påvirkning av foreldre og venner har betydning, like ens de erfaringene eleven har gjort på skolen, som er med å forme elevens tro på muligheten til fortsatt skolegang.

Den vanlige måten å tolke dette mønsteret på er å se utdannings-systemet som en konkurransearena der elevenes sosiale bakgrunn er en viktig faktor til å bestemme hvorvidt de når bestemte utdanningsmessige mål. Tidligere utgjorde sviktende økonomi i oppvekstfamilien en viktig hindring. Når disse hindringene etter hvert langt på vei er blitt fjernet gjennom myndighetenes politikk, viser det seg altså at det er andre og kanskje like viktige sosiale barrierer som virker inn på utdanningssøkingen.

En slik tolkning har som forutsetning at alle i utgangspunktet har, eller snarere burde ha, de samme utdanningsmessige målene. Det tas altså som gitt at det å ta høyest mulig utdanning er det naturlige å strebe etter, og det oppfattes som frafall når noen går ut av utdannings-systemet på et lavere trinn med f.eks. en grunnleggende yrkesutdanning. En slik oppfatning blir åpenbart urimelig i de tilfellene der denne yrkesutdanningen og de jobbene den gir adgang til er nettopp hva vedkommende har mest lyst til.

Det spørsmålet vi altså vil stille, er om sosial bakgrunn faktisk også er med å forme preferanser og ønsker hos de unge. Vår undersøkelse har det til felles med de fleste andre undersøkelser om samme tema at den faktiske atferden observeres, men ikke hva de unge har mest lyst til. Hva vi har observert er at valg av utdanning og yrke er sosialt betinget, uavhengig av resultater fra skolegangen, men vi vet ikke i hvilken grad dette valget er foretatt ut fra egentlige ønsker. På bakgrunn av resultatene i avsnitt 3.4 og delvis også 6.4 er det likevel nærliggende å trekke visse slutninger. Vi fant her en klar tendens til at gutter velger en utdanning som sikter mot liknende yrker som det far har. Det er ikke urimelig å tolke dette som uttrykk for at fars yrke bidrar til å forme sønnenes egne interesser og ønsker. En slik antakelse kan vi finne støtte for i en rekke undersøkelser av yrkes- og utdanningsplaner hos de unge (bl.a. Stensaasen, 1970).

Det er fristende å følge denne tankegangen enda et skritt videre, og plassere utdannings- og yrkesvalget i en sosioøkonomisk rangordning. Hvilket trinn på den sosiale rangstigen en er født inn på er etter dette med på å avgjøre hvilket trinn en har som mål å oppnå, uavhengig av faktorer som evner og innsatsvilje. En kan tenke seg en innebygd tendens til ikke å ville fjerne seg alt for mye fra det sosiale og yrkesmessige miljøet i oppvekstfamilien. Hvis denne tankegangen er riktig, betyr det en klar bremsemekanisme mot en høyere grad av sosial mobilitet fra en generasjon til den neste. I så fall er dette også en faktor som bidrar til å bremse

på utviklingen i retning av mindre sammenheng mellom utdanning og sosial bakgrunn.

Vi vil oppsummere denne diskusjonen slik: Det synes å være en viss sammenheng mellom sosial bakgrunn og medfødte evnemessige forutsetninger, men denne sammenhengen kan bare forklare en liten del av de sosiale forskjellene i utdanning. Langt viktigere er det at barn fra ulike sosiale miljø får ulike muligheter til å utvikle og stimulere de evnemessige forutsetningene. Dette gjør seg gjeldende alt fra de første barneårene, og gir barna et ulikt grunnlag når de begynner på skolen. I løpet av de ni årene på grunnskolen utdypes disse forskjellene. Endelig former det sosiale miljøet både innstilling til skolegang, skoleprestasjoner og de faktiske valgene av videre utdanning og yrke.

8.3. Avsluttende diskusjon

Først i dette avsnittet vil vi diskutere resultatene i lys av den utdanningspolitiske målsettingen om større likhet. Dernest vil vi nevne noen av de begrensningene vårt materiale har for å gi svar på slike spørsmål, og til slutt peke på noen ubesvarte spørsmål.

Innledningsvis nevnte vi at denne undersøkelsen kunne gi svar på om den offentlige utdanningspolitikken med større likhet som mål, har vært vellykket. Med utgangspunkt i litt motstridende resultater velger vi ikke å svare entydig ja eller nei. Rekrutteringen til gymnasutdanning er blitt utjevnet, men dersom målet er full likhet mellom sosialgruppene, er den strekningen som igjenstår lenger enn den som er tilbaketrukket. Utjevningstendensene synes videre å være beskjedne når det gjelder høyere utdanning. Alt i alt er de sosiale ulikhetene fortsatt mer iøynefallende enn de tendensene til mindre ulikhet som vi har kunnet påvise i perioden etter 1945.

Våre slutninger om endringer over tid bygger på opplysninger om bare en sektor i skoleverket, nemlig rekrutteringen til allmennutdanning og høyere utdanning. Vi har ikke sammenliknbare data som viser hvordan rekrutteringen til de yrkesfaglige tilbudene i den videregående skolen har endret seg. Fram til ca. 1975 var det en større økning i elevtallet i gymnasutdanning enn i yrkesutdanning, men etter den tid har de yrkesfaglige retningene ekspandert sterkest. Ser vi den videregående skolen under ett, fører denne tendensen til mindre sosiale ulikheter i den samlede elevmassen, fordi de to laveste sosialgruppene er vesentlig sterkere representert i yrkesutdanning enn i gymnasutdanning. Det forutsettes da at elever fra sosialgruppe I og II ikke samtidig har økt sin andel i

yrkesutdanning. Vi mangler altså data som gjør det mulig å se hvordan den sosiale rekrutteringen til den yrkesrettede utdanningen har endret seg. Dette er særlig beklagelig fordi skolereformen i 1976 som fulgte av Lov om videregående opplæring på mange måter styrket posisjonen til de tidligere yrkesskolene. Det er ikke urimelig å tenke seg at dette kan ha fått konsekvenser for den sosiale sammensetningen av elevmassen i yrkesfaglig utdanning. Kan det for eksempel tenkes at elever fra høyere samfunnslag i større grad enn tidligere har begynt "å oppdage" yrkesutdanningen? I så fall vil dette modifisere de slutningene om større eller mindre likhet vi kan trekke ved å se på rekrutteringen til gymnasutdanning alene.

Med de data som har vært til rådighet, kan vi bare si noe om hvem som oppnår bestemte typer utdanning og til dels hvordan dette har endret seg. Det vi ikke har kunnet si noe om er hva de reelt får igjen ved å ta en bestemt utdanning. Når både tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft med bestemt utdanningsbakgrunn endrer seg over tid, er det ikke urimelig å anta at også fordelene ved å ta en gitt utdanning endrer seg. I forhold til årskullene har f.eks. rekrutteringen til examen artium blitt femdoblet i løpet av bare 20 år. Kan dette ha medført en reduksjon av de relative sosioøkonomiske fordelene ved å ta gymnasutdanning? Går vi en del år tilbake var det et flertall av de unge som ikke gikk videre etter avsluttet obligatorisk skolegang. I dag kan vi regne med at bare 10 prosent av et ungdomsskolekull ikke tar noen videregående utdanning.

At flere tar mer utdanning enn tidligere behøver ikke å bety at utdanning blir mindre viktig for mulighetene seinere i livet. En slik slutning virker umiddelbart urimelig, og strider både mot hva som vel er den alminnelige oppfatning og mot konklusjonene i Levekårsundersøkelsen, nemlig at utdanning har fått økt betydning. Det er en stadig mindre gruppe som bare har obligatorisk utdanning, og det er grunn til å anta at denne gruppen gradvis har fått og vil få et dårligere utgangspunkt på arbeidsmarkedet. På den annen side vil kanskje en gitt utdanning ikke lenger automatisk gi de samme gevinstene som tidligere. Allerede i dag synes arbeidsmarkedet å være vanskelig for mange med høyere utdanning.

De spørsmålene vi her har stilt om selve verdien av utdanning endrer seg, får klare konsekvenser når en skal vurdere den sosiale utjevningen. Det er ikke nok bare å se på den sosiale rekrutteringen til de ulike delene av utdanningssystemet. Vi må også studere hvilke endringer som finner sted i sammenhengen mellom utdanning og yrke, inntekt, sosial status og andre goder. Det reduserer f.eks. betydningen av større likhet i fordelingen av et gode, dersom dette godet samtidig får forringet sin verdi.

Den undersøkelsen vi her har presentert gir svar på en rekke spørsmål, men reiser samtidig en rekke nye. Noen av disse spørsmålene kan bare besvares med data av en helt annen type enn de vi har lagt fram her. Undersøkelser bygd på ulike typer statistikk inneholder f.eks. ikke alle de informasjonene som skal til for å avgjøre nærmere hva som er årsakene til de sammenhengene vi har påvist. Mange av de spørsmål som reises kan vi likevel belyse ved å utnytte ulike statistiske kilder. Vi kan bl.a. finne ut om fordelene ved å ta utdanning har blitt større eller mindre over tid, jfr. diskusjonen foran. Dette kan vi gjøre med utgangspunkt i Folke- og bolig telling 1980 for å kartlegge hvilke sammenhenger vi i dag finner mellom utdanning og andre velferdsgoder.

Det vil videre være av stor betydning å følge opp arbeidet fra den undersøkelsen vi her legger fram, med tanke på å framskaffe ajourførte data. Enkelte av våre data gir et bilde av situasjonen mange år tilbake, og mye kan ha skjedd fram til i dag. Bl.a. har det vært gjennomført en rekke viktige utdanningsreformer. Vår undersøkelse av videreutdanning etter grunnskolen tok utgangspunkt i kullet fra 1974 som fortsatt hadde systemet med kursplaner. De konklusjonene vi har trukket ut fra dette materialet kan derfor ikke uten videre overføres til kull som har gått ut etter at kursplanene ble forlatt. Det er derfor viktig å få satt sammen data som kan belyse de sosiale ulikhetene i videreutdanningsmønsteret for ett eller flere kull som er gått ut etter 1974.

Også de videregående skolene har gjennomgått viktige reformer etter 1975 som de fleste av våre data gjelder. Integrering i et felles skoleslag, større overgangsmuligheter mellom allmenne fag og yrkesfag og en sterk utbygging av de yrkesfaglige tilbudene er noen av de viktigste stikkordene til å betegne disse reformene. Elevtallet har økt sterkt, særlig i de yrkesfaglige studieretningene, og også i forhold til årskullene. Innenfor høyere utdanning finner vi en sterk utbygging av høgskolene, mens universitetenes studenttall har vært stabilt etter 1975. Endringer i opptaksreglene har gitt adgang til høyere utdanning for personer uten examen artium. Alle de forholdene vi her har nevnt, kan ha fått konsekvenser for de sosiale ulikhetene i rekrutteringen til videregående skoler og høyere utdanning.

I løpet av de siste tjue årene er kanskje utdanningssystemet en av de sektorene i vårt samfunn som har gjennomgått størst vekst og utvikling. Vi har i vår undersøkelse kunnet påvise noen av de effektene dette har fått på fordelingen av utdanning på ulike sosiale grupper. Veksten i

utdanningssektoren kan neppe bli av samme størrelsesorden i neste 20-årsperiode. Det blir en viktig oppgave å belyse hvilke konsekvenser den antatt svakere veksten får på rekrutteringsmønsteret.

I tillegg til reformer og forandringer innenfor selve utdannings-systemet, skjer det viktige endringer av sosiale og økonomiske forhold ute i samfunnet. Siden utdanning er så nært knyttet til samfunnets økonomiske og sosiale struktur, må en regne med at slike samfunnsmessige endringer i seg selv har betydning for rekrutteringen til ulike typer utdanning. Dette betyr at endringer i sammenhengen mellom sosial bakgrunn og utdanning ikke bare må forstås ut fra familiebakgrunn alene. Skal slike endringer kunne forklares fullt ut, må vi også ta hensyn til strukturelle endringer i skoleverket og i samfunnet ellers.

SUMMARY IN ENGLISH

1. BACKGROUND AND PURPOSE

The purpose of this survey is to focus on problems which exist because of social differences and social mobility, namely the correspondence between a person's educational achievements and his social background. To study the distribution pattern of a welfare good such as education is in itself important enough, but is even more meaningful, since educational opportunities are closely linked to the distribution of other social goods. The type of education one obtains determines which materialistic and other social goods one may enjoy. The latter has been clearly exemplified by a survey of the Norwegian living standard.

Only fifty years ago, many Norwegian children had no access to higher education beyond compulsory school. A great number of parents could neither afford the cost of education nor support children who were living at home, but did not contribute with their own income. Even after everyone was given the same right to higher education, this right was only exercised by those whose parents were fairly well off. Today the situation is changed, due to the general increase in prosperity, and because equal right to education has become a foremost educational policy. This is not only a consequence of the general policy of equalization, but has also been monitored by industries' need for an adequate supply of well-educated personnel. By providing loans or grants, at first for higher, later also for secondary education, the Government has tried to reduce or eliminate the significance of a family's income.

Around 1960 the country experienced an almost explosive interest in secondary and higher education. Within only five years the number of matriculations and university students doubled. Simultaneously, compulsory education was gradually extended from 7 to 9 years. This growing interest in education lasted until the early 1970s, but has since declined somewhat.

In view of the educational policy of equality in education, it is natural to question at this point whether the improved economic conditions and the rapid growth of the educational system have helped to diminish or to eliminate social inequality. Some Norwegian surveys, carried out at the beginning of the 1960s, showed only relatively restrained tendencies toward social equalization. The purpose of the present publication is to illustrate to what extent in the 1970s a person's

interest in secondary and higher education depended on his social background. As far as possible the results were compared with earlier research data in order to trace tendencies towards change and development. However, we were particularly interested in a description of how the educational system functions as a kind of selection device leading to social differences. The data material of the survey is not very useful, though, if one wishes to examine the more fundamental reasons why social inequality still exists in spite of the fact that a family's low income no longer is a decisive factor.

2. METHOD AND DATA BASIS

2.1. Description of the data material

Already existing data registers of individuals supplied the basis for the present survey. With the help of the person number system it is possible to accumulate the necessary information on one person from various registers and at various points in time. The data registers relevant for this survey are the Population and Housing Census 1970, Tax Statistics 1970, the Central Population Register and various sections of the statistics on education between 1974 and 1979. The survey covers the entire population, no samples were drawn.

Material from the Population and Housing Census 1970 was used to begin with, and all persons born between 1951 and 1960 were selected with information on their family and the head of the family (in most cases the father was the head of the family). Most relevant in this case was the father's education and occupation, which in turn enabled us to distinguish socio-economic groups. The material was updated against the person register as of 1 October 1975, and all those who were either deceased or had emigrated were excluded. This routine was necessary in order to calculate correct frequencies of education. By means of the parents' personal registration number we were able to collect information on the family's income from the tax statistics.

These routines have supplied the material which covers all persons aged 15 -24 in 1975 and which then served to establish sub-groups according to socio-economic characteristics. This material provides the basis for comparison to the following different kinds of education data:

- a) All who left after 9th grade in compulsory school in 1974, with information on school achievement and further education up to school year 1976-77.

- b) All pupils and students in education beyond compulsory school as per 1 October 1975.
- c) All who passed the matriculation exam in 1974 and 1978. For both years information on further education up to 1 October 1979 is included.

The material under a) and c) can illustrate in a direct way how pupils with various social background are recruited to secondary and higher education, respectively. The material under b) also comprises all who were not in education as per 1 October 1975. Thus, for each of the ten years we were able to calculate the representation of a social group in education. Besides, the material enables us to compare in detail the social recruiting to different types of education.

2.2. Variables and definitions

Information on the survey population (i.e. the ten drawn years) can be grouped in variables of background (independent variables) and variables of information on education (dependent variables). While all information on education is connected to the survey unit (person) itself, information on a person's background may also be connected to the family, the head of the family and to the dwelling. All material for this survey is based on data collected and processed for other purposes. This entails some necessary limitation as to the adjustment of terms and definitions for this survey's approach.

A. Information on a person's background

Most important for this survey is information on a person's background as far as the socio-economic conditions of the family are concerned in which he grew up. Various factors determine the socio-economic resources of a family unit. Inherited means and social prestige of previous generations are still important, although less than before. Such facts are not available in our material. The most important factor must be related to the family's source(s) of income. The design of the Population and Housing Census provides us only with information on the educational background and the profession of the head of a family or income earner in case both parents are having an income, the male member (in most cases the survey person's father) will be regarded as the income earner. Only in "incomplete" families the mother will be the head of the family with income. In some of the earliest survey groups some of the survey persons were already married. In such cases the socio-economic variables are related to the new family unit, while data on his or her parents will be missing.

In order to come up with a more uniform classification of socio-

economic groups, we have included mainly survey persons whose family in 1970 had the father as income earner.

Since the most significant background variables, stemming from the Population and Housing Census' material, are limited to one person - usually the survey person's father - we are unable to register to what extent the mother's education and profession had in impact on the family's socio-economic resources. A particular deficiency is that there is no information on the mother's educational background. Information on a family's income, taken from tax statistics, is arranged to reflect the total income of both parents.

Background information related to the survey person:

- Sex
- Age
- Place of residence 1970
- Place of residence 1975 (taken from the person register)

In tables with distribution by place of residence, 1970 residence data are registered.

Background information related to the head of the family with income:

- Who is having income (father, mother, other)
- Income earner's age
- " " highest completed general education 1970
- " " highest completed vocational education 1970
- " " highest completed education 1970
- " " status of occupation (self-employed/employed)
- " " industry
- " " occupation

To determine the family's socio-economic status the occupation of the person earning an income is grouped by two classifications of social group. For most of the material we have established four classifications (group I highest, group IV lowest). This classification, established by the "Institutt for anvendt samfunnsvitenskapelig forskning" (Institute of Applied Social Research) (INAS-report 1971-1) is based on two-digit groups in the Nordic key for standard classification of occupation. For the material on matriculation candidates and their higher education it was considered important to produce figures that are comparable to previous surveys carried out by the NAVF research institute (Institute for studies in research and higher education). In this part of the survey we employed a division into 8 groups, based on three-digit groups in the Nordic key for standard classification of occupation, corresponding to the previous surveys.

Background information on the family:

- Type of family
- Number of children
- The total net income of the spouses in 1970

Background information on the dwelling:

- Dwelling density

B. Information on the survey person's education

1. Follow-up of the primary school class 1974

Primary school examination:

- School municipality
- Result (completed/not completed)
- Choice of curricula
- Marks

Secondary school education 1974 - 1976/77:

- Type of education
- Grade
- Result
- School county
- Type of school

2. Education 1 October 1975

- Type of education
- Grade
- The ID-number of the school
- School municipality
- Type of school

3. Matriculation exam 1974 and 1978

Matriculation exam:

- Type of education (branch)
- School municipality

Secondary school education 1974 (1978) - 1979

- Type of education
- Grade
- Type of school
- School municipality

For the background information and the educational information, the following classification systems are used:

Type of education: Norwegian Standard Classification of Education (concerns both the head of the family's completed education and the survey person's education).

Industry: Standard Industrial Classification (concerns both the head of the family and the classification of type of school).

Occupation: Nordic key for classification of occupation.

3. MAIN RESULTS

3.1. Introduction

As young people finish their education, the share of the same age class who continue with education will gradually decrease, after having been almost 100 per cent in the compulsory primary school for age groups 7 - 15. By dividing each age class into socio-economic groups, we find that this falling trend is stronger among persons 16 years and over belonging to the lowest social groups (table 1.2 and figure 1.6). Among persons 16 years and over, 86.6 per cent, belonging to social group I, and 59.2 per cent, belonging to social group IV, were continuing with their education. Among persons 18 years and over these frequencies had fallen to 75.3 and 33.9 per cent, and among persons 24 years and over to 34.9 and 10.3 per cent. In other words, there will be an increasing "educational gap" between highest and lowest socio-economic group as age increases. This shows that children from lower social classes finish their educational activity at an earlier age, i.e. generally they obtain less education.

When classifying the pupils by social background at each grade in the educational system, we make the same experience (table 1.3): The social groups I and II constitute totally 34.5 per cent of all 15-24 years of age, 40.2 per cent of all pupils at grade 10, 54.1 per cent at grade 12, and 70.9 per cent at grade 18. These simple main figures illustrate how children of parents with little socio-economic means at each stage in the educational system beyond primary school fall away to a larger extent than children of parents with more resources. At each stage the social inequality increases, because of an overrepresentation of those from the highest social groups. In the following we are going to describe how this socially wry selection process takes place.

3.2. Scholastic achievements and higher education for pupils leaving compulsory school in 1974

In this section we shall at first examine to what extent scholastic achievements in compulsory school depend on a person's social

background. Then we shall relate a person's interest in higher education with both his/her scholastic achievements and his/her social background. The pupils are grouped into achievement groups according to their choice of courses and marks. Those who finished compulsory school are divided into three groups according to course curriculum. The first group consists of pupils who have selected the most demanding curricula for the main subjects, group number three, however, selected a minimum for at least one of these subjects, and group number two is placed somewhere in the middle of these extremes.

Within each of these groups, according to their curricula, the pupils are further divided on the basis of their marks, though marks cannot be regarded as a prime goal for scholastic achievement, irrespective of the curricula.

Scholastic achievement determines a person's chance to continue with higher education beyond compulsory school. Acceptance at secondary general schools, upper stage is limited to those pupils who have chosen the most demanding curricula, and their marks form a competitive basis when applying for secondary education. Scholastic achievements, though, must not be interpreted to be a measure of a pupil's scholastic abilities. Pupils who do not wish to go on to secondary education have no particular reason for choosing the most difficult curricula. This in turn means that our measure for scholastic achievements also reflects desire for secondary education in addition to the level of ability and knowledge.

The results of the survey indicate a clear correspondence between social background and scholastic achievement (table 2.3). On the whole, 49.0 per cent of the pupils in primary school had chosen the most demanding curricula, but this varied from 77.4 per cent in social group I to 35.1 per cent in social group IV.

When going one step further and dividing these groups according to marks, we discover that there is a clear tendency among pupils having chosen a demanding curricula that those who are belonging to the upper social groups are doing best (table 2.4). The percentage of those with the highest grades varies from 41.5 per cent in social group I to 28.6 per cent in group IV. Among pupils with less demanding curricula, however, there is a minor tendency towards the opposite, i.e. social groups III and IV obtain the best marks.

The social differences which, as we have proved are reflected in scholastic achievement, obviously show that pupils belonging to higher levels of society are able to reach a much more advantageous starting point for further education. Even if scholastic achievement alone was to be the determining factor for higher education, these differences only

would lead to essential social inequality in the pattern of higher education. We shall now proceed and examine whether these differences are enhanced when it comes to choosing higher education, that is, whether pupils with different social backgrounds, but with the same achievement, choose higher education differently.

When viewing the pattern of higher education as a whole, disregarding various forms of education, the results show relatively minor social variation among pupils with a highest achievement (table 2.7). Among pupils with less demanding curricula 80 per cent of social group I have continued with higher education, and 58.6 per cent belonged to group IV. A person's social background clearly has a decisive impact and is reflected in the number of those seeking higher education, even if we pay attention to scholastic achievement. This impact appears to be strongest among pupils with a low achievement level.

As mentioned earlier achievement in compulsory school determines a pupil's opportunities for higher education. Only the most demanding curricula qualified a pupil for secondary general education, upper stage. When examining applications for secondary general education, upper stage, we therefore have to concentrate on pupils with the highest curricula. We are then confronted with the fact that there is an obvious relation between groups of pupils with similar marks and their social background and wish for higher education (figure 2.4). Also in this case the connection seems strongest for pupils with average and lower marks.

A follow-up survey of pupils leaving compulsory school 1974 has therefore shown that a socially unequal selection takes place in two steps. First, those pupils who belong to a higher social class on the whole are higher achievers on the compulsory level. Secondly, independent of their achievement, they more often choose secondary education, and especially secondary general schools, upper stage. Since the road to advanced education goes by way of the matriculation exam, this inequality will continue to exist throughout the entire educational hierarchy.

Both, because of differences in scholastic achievement and choice beyond compulsory school, pupils belonging to the upper classes of society are in the majority at schools for secondary general education. An obvious question is then whether young people belonging to the lowest social groups compensate for this by making vocational schools to be their kind of educational choice. Available statistical figures about the total number already reveal, however, that this assumption is not correct. In that case the respective representation ought to be relatively alike for all social groups. Results, however, show that there

is no such overrepresentation of pupils of lower social status at the vocational schools. On the whole one can say that one finds an average and relatively even representation of the population's social class system (table 3.1 and 3.2). When looking at the social background and pupils' results from primary school, one may rather conclude that pupils of the two upper social classes are overrepresented. These social classes are clearly underrepresented among pupils who lack the necessary qualifications for matriculation exam, yet they make up for this by applying for professional training schools more often than others.

3.3. Recruitment for matriculation exam for the last 25 years

The Bureau's statistics include all persons who passed their matriculation exam in 1974 and 1978 with information on their social background. Similar material was collected by NAVF's research institute for matriculation students in 1946, 1951, 1958 and 1963. The number which was to indicate the distribution of the students' social background over such a long period of time, was subject to changes within the professional structure. This was accounted for by calculating the frequency of such students, in other words, by comparing the number of those taking the matriculation exam to other 19 year old people, as a group and as a part of different social groups. (This frequency was not calculated for 1946.)

That applications for secondary education had increased a lot, can be clearly illustrated by the fact that this frequency of matriculation students climbed from 8.8 per cent in 1951 to 15.6 per cent in 1963, and to 32.6 per cent in 1978 (table 4.7). During that period of time the number of those pursuing secondary education has more than tripled. The number of matriculation students has increased for all social groups, but the increase has been somewhat larger for those groups who earlier had had the lowest number of applications for secondary education.

The group "high-ranking employees, academic professionals, teachers and self-employed in non-producing industry" increased its number of matriculation students from 41.9 per cent in 1951 to 60.0 per cent in 1963 and to 62.1 per cent in 1978. The respective figures for "workers and foremen" were 3.5, 7.6 and 20.8 per cent. All in all one may say that there is less inequality. The major part of the development took place sometime between 1963 and 1974, though there are no clear tendencies towards more equality neither before 1963 nor after 1974.

In spite of the fact that the rapidly growing interest in secondary general education led to an extension of the social spectre, social

inequalities are still the dominating factor.

3.4. Matriculation students' further education

After having passed the matriculation exam several educational opportunities are available. Some decide to study at a university or a college, while others continue at another institution for secondary education, yet there are some who seem to content themselves with their exam. A relatively high number prefers to continue their education after a few years, having either first finished the military service or maintained a job, or they are continuing by way of another type of education. All this means that the educational pattern of matriculation students first becomes obvious after a few years' time. For those of 1974 we have registered their education at six survey dates, in other words by 1 October 1974 - 1 October 1979 (table 5.1).

In the course of five years only 13.2 per cent of the registered group had not yet started their professional education. About half of those who had continued were enrolled at a university, about one fourth at a college, and one fifth at some other schools for secondary education. The difference in the social groups' participation was relatively minor among those who had continued with their professional education. However, the opposite was the case when one examines the enrolment at the various types of schools. Of those enrolled at a university, 54.4 per cent came from social group I and 31.5 from group IV. In respect to colleges and schools for secondary education the opposite is true. Here we find the highest number of matriculation students coming from the lower social classes. At the universities therefore we notice a socially unequal distribution which comes in addition to the previous inequalities which are noticeable when deciding on education beyond compulsory school. However, the inequality which occurs between matriculation and university studies is by far less compared to what takes place at a lower level of education. At colleges we find a greater correspondence between the existing social profile and that of a group of matriculation students.

The study pattern of matriculation students for 1946, 1951, 1958 and 1963 has already been examined by NAVF's research institute. Also in these surveys one has registered those who decided to study for five years, but only the enrolment at a university is registered. If we compare the two groups: "high-ranking employees, academic professionals, etc." and "craftsmen, fishermen, workmen and foremen", we find the following percentage figures for university studies (table 5.2): 39.2 and 32.1 per cent in 1946, 58.2 and 47.1 per cent in 1958 and 54.0 and 34.3

per cent in 1974. There is a clear increase in the differences between these two groups.

This means that even though the enrolment at schools for higher education has been equalized, the opposite development has taken place in respect to continuing education at universities. When comparing the educational pattern one year after the exam for pupils, in 1974 and 1978, we notice that this development has continued even after 1974 (table 5.4). Nevertheless, when looking over a period of time, there seems to be a greater social equality in the enrolment at the universities. The enrolment at schools for secondary general education shows a stronger tendency towards equalization than the opposite tendency for higher education beyond the matriculation exam.

3.5. Social composition of students

As we have already shown by examining matriculation students' further education, there is a more unequal enrolment at universities than at colleges. This may be an indication for the fact that long-term studies show a more limited socially equal enrolment than shorter studies. This is further emphasized by detailed surveys of the social distribution pattern within various types of studies (Appendix 2, table IV). These are various alternatives within certain areas of studies, and altogether there is a clear tendency that long-term studies are dominated by the upper social classes. This is the case both for alternatives such as university vs. college (e.g. engineer/graduate engineer (figure 6.1) and teacher's college/cand.phil. or cand.real), and where the universities' examination routines are divided into lower and upper grade (table 6.4). Otherwise, there is a certain tendency to regard technical and natural science studies as inferior in status to studies of humanity and especially arts. Of particular high status are studies such as medicine, architecture and partially law.

An attempt was made to map the degree of the professions' self-recruitment (especially medicine, theology and law). The results show that there was no significant number of male students who followed in their fathers' footsteps. Neither can one say that there was a dominating number of students whose fathers had a similar education/profession. Nevertheless, there was an obvious tendency towards overrepresentation among those where there was agreement between a father's profession and his son's choice of studies (tables 6.6, 6.7 and 6.8).

3.6. Sex and social background

The question we wish to answer now is whether a person's social background has a stronger impact on the educational career of women than of men. The survey of pupils at compulsory school in 1974 showed that girls were higher achievers than boys (tables 2.3, 7.1 and 7.2). In comparison to the others, these differences, however, are much less for social group I. The correspondence between social background and scholastic achievement is less obvious for girls than for boys.

Quite different, though, are the figures when examining education beyond compulsory school (table 7.3). Among pupils showing the same achievement results, there is a higher inclination towards secondary education among boys, and this tendency is much clearer for the lowest social groups. The same is repeated to an even stronger degree where deciding on further education beyond the matriculation exam. Also, during that phase there are more boys continuing, while girls to a much larger degree attend schools for secondary education. This pattern is more obvious for social group IV than for social group I. One way to summarize this is by saying that both during transition from compulsory school and schools for secondary education, as well as between matriculation exam and further education, girls are taking less advantage of their educational opportunities than boys. This tendency is much more significant in the lowest socioeconomic groups.

LITTERATUR REFERENCES

- Album, D. (1979): *Sosioøkonomisk klassifisering. En diskusjon av retningslinjer og en oversikt over andres grupperinger.* ANO IO 79/10, Statistisk Sentralbyrå
- Aubert, V. m.fl. (1960): *Akademikere i norsk samfunnsstruktur.* Tidsskrift for samfunnsforskning 1960
- Bernstein, B. (1969): *"Social Structure, Language and Learning"* i P. De Cecco (red) *Language, Thought and Instruction.* New York, Holt, Rinehart and Winston.
- Baadshaug, M. B. og Eeg-Henriksen, F (1976): *Kvinner, utdanning, yrkesarbeid og likestilling.* Hovedoppgave og magistergradsavhandling i sosiologi. Instituttet for sosiologi Universitetet i Oslo 1976.
- Hernes, G. (1975): *Equality of Opportunity under Educational Expansion.* Levekårsundersøkelsens Arbeidsnotat nr. 73.
- Hernes, G. og Knudsen, K. (1976): *Utdanning og ulikhet.* Levekårsundersøkelsen. NOU 1976:46
- Husén, T. (1972): *Social background and Educational Career.* Paris: OECD
- Husén, T (1974): *Talent, Equality and Meritocracy, Availability and Utilization of Talent.* The Hague: Martinus Nijhoff.
- Iversen, G. (1971): *Utdanningssøkning og evneutnytting blant et årskull unge menn.* Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning.
- Knudsen, K. (1980): *Ulikhet i grunnskolen.* Universitetsforlaget.
- Lindbekk, T (1962): *Den sosiale rekruttering til akademiske profesjoner i vår tid.* Tidsskrift for samfunnsforskning 1962
- Lindbekk, T. (1973): *Skolesosiologi.* Trondheim: Tapir.
- Lindbekk, T. (1975): *"Utdannelse"* i Ramsøy, N.R. og Vaa, M (red), *Det norske samfunn.* Gyldendal.
- Listhaug, O (1980): *Recruitment and selection of students at NTH.* Notat utarbeidd til det 4. Israelsk-norske tekniske og vitenskapelige symposium om ingeniørutdanning, NTH, Trondheim 3. - 5. september 1980.
- Ramsøy, N.R. (1977): *Sosial mobilitet i Norge.* Tiden.
- Ramsøy, O. (1957): *Samfunnsbygning og skolesøkning.* Universitetsforlaget.
- Rideng, A. (1974): *Klassifisering av kommunene i Norge 1974.* Artikler nr. 67 Statistisk Sentralbyrå.
- Skrede, K. (1971): *Sosioøkonomisk klassifisering av yrker i Norge 1960.* INAS-rapport nr. 71:1.
- Statistisk Sentralbyrå (1972a): *Skattestatistikk 1970* NOS A 508.

- Statistisk Sentralbyrå (1972b): *Standard for næringsgruppering*. Statistisk Sentralbyrås Håndbøker 9.
- Statistisk Sentralbyrå (1973): *Standard for utdanningsgruppering i offentlig norsk statistikk*. Statistisk Sentralbyrås Håndbøker 28.
- Statistisk Sentralbyrå (1974): *Undervisningsstatistikk. Universiteter og høyskoler høstsemesteret 1971*. NOS A 661.
- Statistisk Sentralbyrå (1975): *Folke- og bolig telling 1970. Hefte III Utdanning*. NOS A 708.
- Statistisk Sentralbyrå (1976): *Folke- og bolig telling 1970. Hefte VI Kontrollundersøkelse*. NOS A 823.
- Statistisk Sentralbyrå (1980): *Sosialt utsyn 1980*. Statistiske analyser nr. 45.
- Stensaasen, S. (1970): *Ungdommens yrkesvalgtenkning, nr. 1 1970*. Norges Idrettshøgskole.
- Thagaard Sem, T. (1971): *Det ensporede system*. Universitetsforlaget.
- Tvede, O. (1978): "Den sosiale rekruttering til ulike skoleslag - stabilitet og endring. *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr. 3 - 1978.
- Universitetet i Trondheim. Norges tekniske høgskole (1981): *Opptaket 1981*.
- Vangsnes, S. (1967): *Rekrutteringen av artianere og karakterer til examen artium. En undersøkelse av fire artiumskull*. NAVF's utredningsinstitutt. Melding nr. 1 - 67.
- Østby, A-L. (1969): *Faktorer som påvirker studievalg. En oppfølgingsundersøkelse av artiumskullet 1963*. NAVF's utredningsinstitutt, melding nr. 1 - 69.

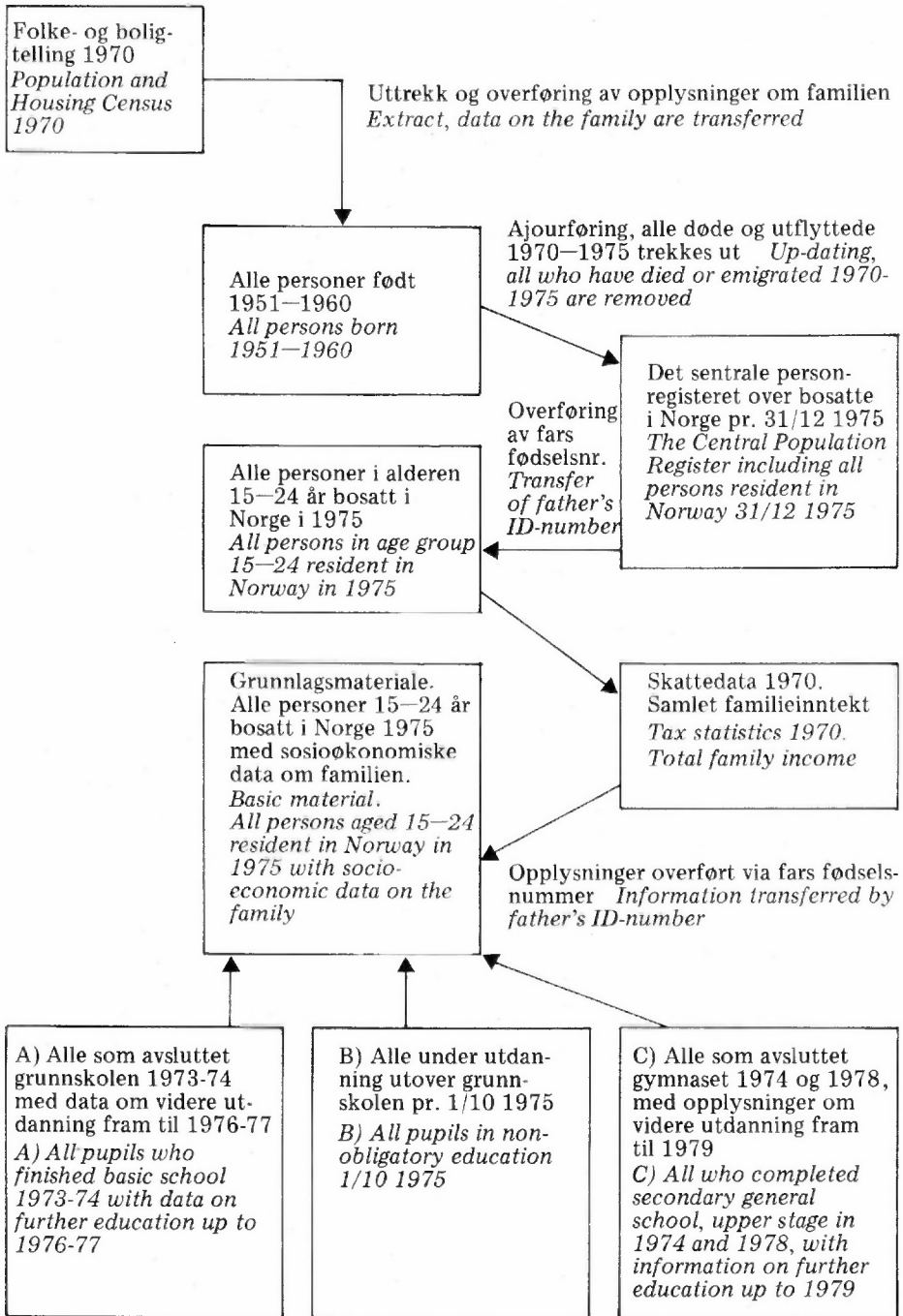
1. METODE OG DATAGRUNNLAG

Denne undersøkelsen er basert på utnytting av tilgjengelig data-materiale i Byrået. Disse datakildene er Folke- og bolig tellingen 1970, skattedata for 1970 og flere årganger av den løpende utdanningsstatistikken. Metoden bygger på det arkivstatistiske prinsipp, dvs. at opplysninger om en og samme enhet fra ulike kilder og tidspunkt er knyttet sammen. Forutsetningen for en slik metode er et fast og entydig identifikasjonssystem. Enhetene i denne undersøkelsen - de enkelte personene - er entydig og permanent identifisert ved fødselsnummeret. Ved hjelp av fødselsnummeret har det vært mulig å sammenholde opplysninger om enkeltpersoner fra de datakildene som ble nevnt foran. En slik utnytting av utdanningsstatistikken er mulig fra og med 1974. Fra da av er den norske utdanningsstatistikken lagt opp som individualstatistikk. Det betyr i praksis at alle personer som begynner eller avslutter en utdanning, blir registrert i statistikken ved hjelp av fødselsnummer. Det er i prinsippet mulig å følge opp de enkelte personenes utdanningssituasjon over tid, fra de forlater den 9-årige skolen til de eventuelt fullfører en embetseksamen. Mye av bakgrunnen for at utdanningsstatistikken ble lagt om til et slikt system, var nettopp å legge mulighetene til rette for oppfølgingsundersøkelser og andre analyseprosjekter av den typen som er presentert her.

Temaet for vår undersøkelse er sammenhengen mellom ungdommens utdanningsvalg og de forhold de er vokst opp under. I den vanlige utdanningsstatistikken har vi allerede noen slike viktige bakgrunnsdata som kjønn, alder og bosted. I denne undersøkelsen er det særlig de sosiale og økonomiske vilkår i oppvekstfamiliene vi er opptatt av. Det viktigste grunnlaget for å karakterisere familiens sosiale og økonomiske kår fant vi i datamaterialet fra Folke- og bolig tellingen 1970. Siden folketellingsmaterialet ikke inneholder opplysninger om inntekt, ble bakgrunns materialet supplert med skattedata.

Vi vil seinere komme inn på en diskusjon av de opplysningene vi har til rådighet. I første omgang vil vi gi en teknisk beskrivelse av hvordan undersøkelsens materiale er produsert.

Figur I. Skisse av metode for dataframstilling *Sketch of the method for processing of data*



Ulike typer utdanningsdata koplet til grunnmaterialet *Different types of educational data coupled to the basic material.*

Utgangsmaterialet er altså folketellingsdataene fra 1970. Dette materialet omfatter alle personer bosatt i Norge på tellingstidspunktet. Disse vil vi betegne som undersøkelsespersonene. Til hver enkelt undersøkelsesperson er det knyttet opplysninger om personen selv og om den familie og bolig vedkommende tilhører. Ut fra siktemålet med denne undersøkelsen er det særlig opplysninger om hovedpersonens yrke og utdanning som er interessante.

Fra folketellingsmaterialet hentet vi ut alle personer født i årene 1951 - 1960. Disse personene var i alder 15 - 24 år i 1975, som vi har valgt som undersøkelsestidspunkt, og utgjør de viktigste årskullene under utdanning etter grunnskolen.

Denne massen bestående av ti hele årskull ble så ajourført mot personregisteret pr. 31/12-75. Alle som ikke fantes i dette registeret ble fjernet. Disse personene er enten døde eller utflyttet mellom 1970 og 1975, og vil dermed ikke være aktuelle som elever pr. 1. oktober 1975. Den massen vi da står igjen med er alle bosatte i landet i 1975 i alderen 15 - 24 år og som også var bosatt her på folketellingstidspunktet i 1970. Det innebærer at personer som har flyttet til landet i fem-årsperioden mellom 1970 og 1975 ikke er med i undersøkelsen.

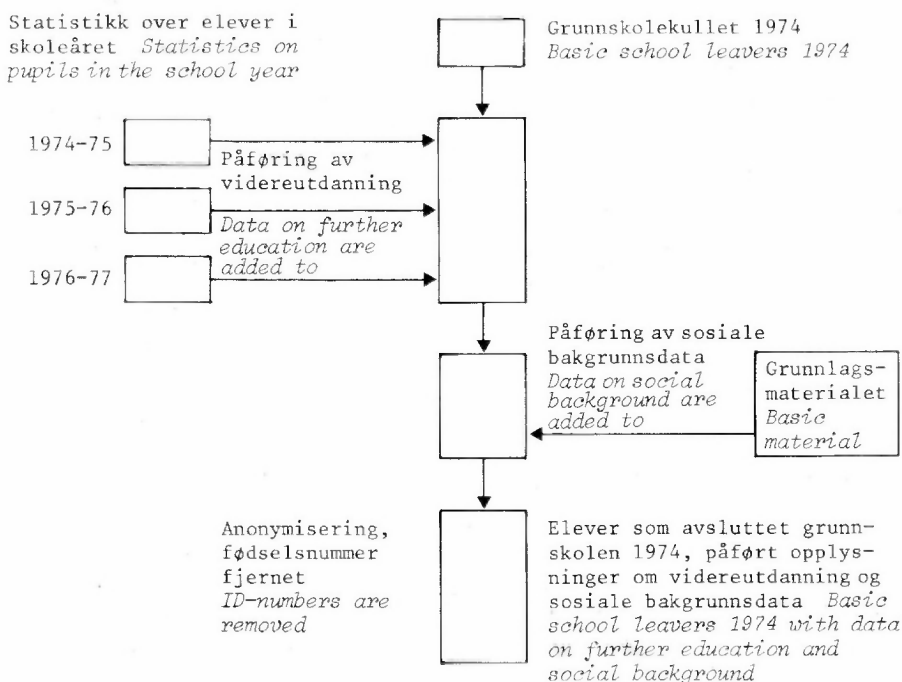
For å kunne hente fram inntektsopplysninger fra skattematerialet ble farens fødselsnummer påført under ajourføringen mot personregisteret. Før sammenkopling er skattematerialet lagt slik til rette at foreldrenes samlede nettoinntekt er summert. Dette er gjort for å få et reinest mulig økonomisk begrep. En familie der begge ektefellene er i lavtlønnsyrker kan dermed komme i samme inntektsgruppe som familier med eneforsørgere med høy inntekt. For enkelhets skyld vil ektefellenes samlede inntekt bli betegnet som familieinntekt, til tross for at evt. lønnet arbeid hos hjemmeboende barn ikke er registrert.

Vi er nå kommet fram til det som i figur I er kalt grunnlagsmaterialet. Materialet omfatter alle personer født i årene 1951 - 1960 som var bosatt i Norge både på folketellingstidspunktet og pr. 31/12-75, i alt 600 568 personer. For disse personene er det registrert et omfattende sett av sosioøkonomiske bakgrunnsopplysninger. Dette bakgrunnsmaterialet vil vi så sammenholde med ulike datakilder fra utdanningsstatistikken.

A. Utdanningsvalg etter grunnskolen

Vi har her tatt utgangspunkt i avgangskullet fra den ni-årige skolen i 1974. Dette kullet har vi fulgt opp fram til skoleåret 1976-77 for å registrere hvem som har hatt videregående utdanning.

Figur II. Oppfølging av grunnskolekullet 1974 *Follow-up study of basic school leavers 1974*

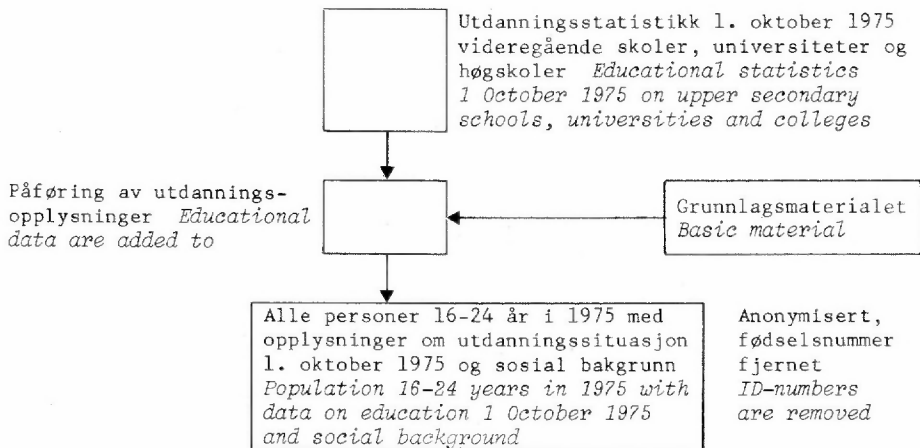


Etter at opplysninger om videreutdanning er påført ved sammenknytting med elevstatistikken for 1974, 1975 og 1976, knyttes dette materialet til vårt grunnlagsmateriale, hvor opplysninger om familien og boligen påføres.

B. Utdanningssituasjonen for aldersgruppen 16 - 24 år 1. oktober 1975

Formålet med denne delen av undersøkelsen er å vise hvor stor del av årskullene som er under utdanning på et gitt tidspunkt. Utdanningsstatistikken har ikke fødselsnummer på elevene i grunnskolen, og i det yngste årskullet i vårt grunnlagsmateriale (født 1960) var flesteparten fortsatt i 9. klasse i 1975. Denne delen av undersøkelsen har dermed ikke med 15-åringene.

Figur III. Personer under utdanning 1. oktober 1975
Persons in education 1 October 1975

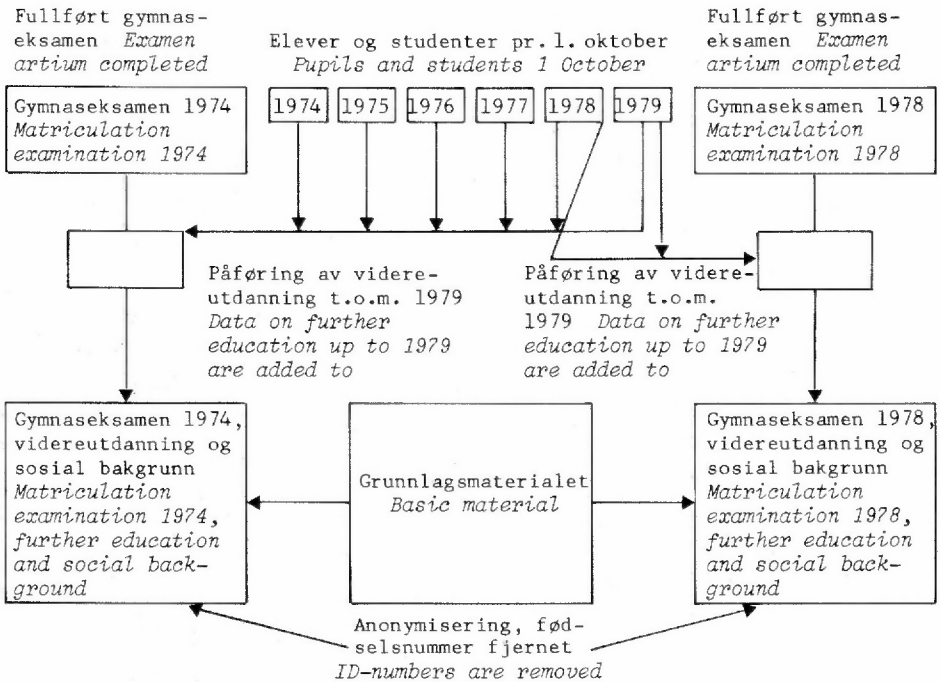


Denne prosedyren gir oss altså et datamateriale som omfatter ni hele årskull med opplysninger om hvilken utdanning de var i gang med høsten 1975. Materialet gir oss grunnlag for å sammenlikne utdannings-situasjonen for ulike sosiale grupper vi kan dele årskullene inn i.

C. Gymnaseksamen og artianeres videreutdanning

Dette materialet er bygd opp på samme måte som dataene for grunn-skolekullet. Vi har her tatt utgangspunkt i to gymnaskull, fra 1974 og 1978, og har fulgt disse opp helt til 1. oktober 1979.

Figur IV. Gymnaseksamen 1974 og 1978 og videreutdanning
Matriculation examination 1974 and 1978 and further education



Med dette materiale dekker vi to formål. For det første vil vi se hvordan rekrutteringen til gymnaseksamen har endret seg over tid. For det andre vil vi se hvilke sosiale grupper av et gymnas-kull som hyppigst går videre til høyere og annen utdanning. Dataframstillingen skjer først ved at materialet fra de to artiumskullene knyttes sammen med statistikken over elever og studenter for seinere år. Deretter påføres opplysninger om sosial bakgrunn fra vårt grunnlagsmateriale.

Etter at våre tre ulike datakilder er ferdig framstilt, blir dataene anonymisert, dvs. at fødselsnummeret tas bort. Dette er gjort ut fra hensynet til personvern. Det er med andre ord ikke på noe stadium i rutinene lagret materiale der utdanningsopplysninger og sosiale bakgrunnsopplysninger er knyttet sammen på identifiserbare enkeltpersoner.

2. KJENNEMERKER OG KLASSIFISERING

Kjennemerkene i denne undersøkelsen kan deles inn i to hovedgrupper. For det første har vi de faste bakgrunnsopplysningene om de personene undersøkelsen omfatter. For det andre har vi de ulike typene data om utdanningsaktivitet.

A. Bakgrunnsopplysninger

Bakgrunnsopplysningene gjelder undersøkelsespersonen selv og hans familie. De viktigste variablene om familien er knyttet til familiens hovedperson.

Til undersøkelsespersonen selv er følgende kjennemerker knyttet:

- Kjønn
- Alder
- Bostedskommune 1970
- Bostedskommune 1975 (påført fra personregisteret)

Vi har utnyttet bare opplysningene om bosted i 1970.

Sosioøkonomiske bakgrunnsopplysninger om undersøkelsespersonens oppvekstfamilie er hovedsakelig basert på familiens hovedperson eller inntektstaker.

Opplysninger om inntektstaker

- Hvilket familiemedlem er regnet som inntektstaker (far, mor, annen)
- Inntektstakerens: Alder
 - " : Høyeste fullførte allmennutdanning 1970
 - " : Høyeste fullførte yrkesutdanning 1970
 - " : Høyeste fullførte utdanning 1970
 - " : Yrkesstatus (selvstendig/ansatt)
 - " : Næring
 - " : Yrke

På grunnlag av yrkesopplysninger er det foretatt en sammengruppering i sosialgrupper. Disse vil bli omtalt nærmere lenger nede.

Opplysninger om familien:

- Familietype
- Barnetall
- Netto familieinntekt 1970 (fra skattedataene)

Opplysninger om boligen:

- Boligtetthet

Utdanningsopplysningene vil variere noe mellom de tre ulike data-settene beskrevet under 1.

A. Grunnskolekullet 1974

1. Data om grunnskoleeksamen

- Skolekommune
- Utfall (fullført/ikke fullført)
- Grunnskolekarakterer
- Kursplanutvalg

2. Om videreutdanning 1974 - 1976

- Utdanningens art
- Klassestrinn
- Utfall (fullført/ikke fullført)
- Skolefylke
- Skoleslag

B. Utdanning 1. oktober 1975

Følgende opplysninger er registrert:

- Utdanningens art
- Klassestrinn
- Skolens identifikasjonsnummer
- Skolekommune
- Skoleslag

C. Gymnaseksamen 1974 og 1978 og videreutdanning

1. Om gymnaseksamen

- Utdanningens art (linje)
- Skolekommune

2. Om videre utdanning 1. oktober 1974 - 1. oktober 1979

- Utdanningens art
- Klassestrinn
- Skoleslag
- Skolekommune

De sentrale klassifiseringssystemene for opplysningene er:

- Utdanningens art, både inntektstakerens fullførte utdanning og undersøkelsespersonenes utdanningsaktivitet er kodet etter Standard for utdanningsgruppering (Statistisk Sentralbyrå 1973)

- Næring for inntektstaker er kodet etter Standard for næringsgruppering (Statistisk Sentralbyrå 1972b)
- Yrke for inntektstaker er kodet etter Nordisk yrkesklassifisering (Standard for yrkesgruppering)

For dissetre hovedkjennemerkene er det mulig å gi svært detaljerte oversikter. I denne publikasjonen har vi imidlertid stort sett operert med langt grovere inndelinger. Inndelinger etter hovedpersonens utdanning vil stort sett følge nivå for høyeste fullførte utdanning. Når det gjelder undersøkelsespersonens utdanning vil vi også gi temmelig detaljerte oversikter.

3. SOSIOØKONOMISK KLASSIFISERING

Innledningsvis betegnet vi denne undersøkelsen som en studie av sosial ulikhet. Hovedsiktemålet med de bakgrunnsdataene vi har trukket med oss er å beskrive de sosiale ulikhetene mellom undersøkelsespersonenes oppvekstfamilier. Nå finnes det ingen metode for måling av sosial ulikhet som har vunnet allmenn tilslutning. Vi kan i den sammenheng henwise til Dag Albums oppsummering av dette problemet i Arbeidsnotat nr. IO 79/10 fra Statistisk Sentralbyrå (Album 1979). I påvente av en mer allmenn brukt skala for sosioøkonomisk status har vi valgt å ta i bruk to inndelinger som også er brukt i andre utdannings- og sosiologiske undersøkelser. Dette har vi hovedsakelig valgt for å sikre sammenliknbarhet med andre data, men også fordi vi innenfor rammen av dette prosjektet ikke har sett oss i stand til å utarbeide noen egen skala.

Vi har gjennomgående valgt å satse på et klassifikasjonssystem utarbeidet av Kari Skrede (Skrede 1971). I analysen av rekruttering til examen artium og artianernes videreutdanning har vi brukt en inndelingsmåte utarbeidet av NAVF's utredningsinstitutt.

Skrede beregnet ved hjelp av faktoranalyse sosioøkonomisk score for alle 2-siffer grupper i Standard for yrkesgruppering (NYK). I denne faktoranalysen ble det trukket inn sentrale variable fra folketellingsmaterialet, som en vet henger sammen med sosioøkonomisk status. Etter å ha rangordnet yrkesgruppene etter sosioøkonomisk score, foretok hun en skjønnsmessig inndeling i de fire sosialgruppene I - IV. (Gruppe I samler de med høyest score.) Grupperingen skiller bra, samtidig som tallet på grupper er bekvemt, men ulempen er at det er vanskelig å beskrive konkret hva gruppene inneholder uten en fullstendig oppstilling.

Oversikt over yrkesområdene (1. og 2. siffer av NYK) som inngår i de fire sosialgruppene:

Sosialgruppe I

- 00 Teknisk arbeid
- 01 Kjemiker- og fysikerarbeid
- 02 Biologisk arbeid
- 03 Medisinsk arbeid
- 05 Annet syke- og helsevernarbeid
- 06 Pedagogisk arbeid
- 07 Religiøst arbeid
- 08 Juridisk arbeid
- 10 Offentlig administrasjons- og forvaltningsarbeid
- 11 Bedrifts- og organisasjonsledelse
- 31 Salg av fast eiendom, tjenester etc.
- 62 Lufttrafikkarbeid

Sosialgruppe II

- 09 Kunstnerisk og litterært arbeid
- 20 Bokførings- og kassearbeid
- 21 Stenografi- og maskinskrivingsarbeid
- 29 Annet kontorarbeid
- 30 Grossister og detaljister
- 32 Handelsreisende og agenturarbeid
- 33 Handelsarbeid fra kontor og detaljhandelsarbeid
- 60 Skipsbefalararbeid
- 63 Lokomotivførerarbeid
- 65 Konduktørarbeid, trafikk- og fraktass.arbeid
- 66 Trafikkledelse
- 67 Post- og telekommunikasjonsarbeid
- 74 Finmekanisk arbeid
- 90 Sivilt overvåkings- og tryggingsarbeid
- 96 Sport og idrett
- 97 Fotografarbeid
- 98 Begravelsesservice

Sosialgruppe III

- 04 Sykepleie- og annet pleiearbeid
- 40 Arbeidsledelse i jord- og skogbruk
- 52 Oppredningsarbeid
- 64 Veitrafikkarbeid
- 69 Annet transport- og kommunikasjonsarbeid
- 71 Tilskjærings- og sømarbeid
- 73 Smelteverk-, metallverk- og støperiarbeid
- 75 Jern- og metallvarearbeid
- 76 Elektroarbeid
- 77 Trearbeid
- 78 Malings- og bygningstapetseringsarbeid
- 80 Grafisk arbeid
- 82 Næringsmiddelarbeid
- 87 Maskin- og motordrift
- 92 Serveringsarbeid
- 93 Vaktmester- og rengjøringsarbeid
- 94 Hygiene og skjønnhetspleie
- 95 Vaske-, rense- og strykearbeid
- 99 Annet servicearbeid

Sosialgruppe IV

- 41 Jordbruksarbeid, dyrerøkt
- 42 Viltstell og jakt
- 43 Fiske- og fangstarbeid
- 44 Skogsarbeid
- 50 Gruve- og sprengningsarbeid
- 51 Brønnbørings- og diamantbøringsarbeid
- 59 Annet gruve- og sprengningsarbeid
- 61 Dekks- og maskinmannskapsarbeid
- 68 Postalt og annet budarbeid
- 70 Tekstilarbeid
- 72 Skotøy- og lærvarearbeid
- 79 Annet bygge- og anleggsarbeid
- 81 Glass-, keramikk- og teglarbeid
- 83 Kjemisk prosessarbeid, treforedlings- og papirarbeid
- 84 Tobakkarbeid
- 85 Annet tilvirkingsarbeid
- 86 Pakke- og emballeringsarbeid
- 88 Laste-, losse- og lagerarbeid

Sosialgruppe IV (forts.)

89 Diverse arbeid

91 Hotell- og restaurantarbeid, husarbeid

Den delen av denne undersøkelsen som lettest lar seg sammenlikne med tidligere undersøkelser gjelder gymnaseksamen. I denne delen av prosjektet har vi derfor brukt den samme inndelingsmåten som i Vangsnes' undersøkelse av artianerkullene fra 1951, 1958 og 1963. Denne inndelingen har 8 grupper satt sammen av yrkesgruppene i Nordisk yrkesklassifisering.

Inndelingen av undersøkelsespersonene i ulike sosiale grupper bygger altså i alt vesentlig på yrket til familiens inntektstaker. Denne inntektstakeren kan være far, mor eller andre (deriblant undersøkelsespersonen selv eller undersøkelsespersonens ektefelle). For de aller flestes vedkommende er far regnet som inntektstaker.

Tabell A. Personer 16 - 24 år 31/12-75 etter type inntektstaker

Alder pr. 31/12 1975	Alle	Far	Mor	Andre
I alt	540 591	475 621	22 252	42 981
Prosent	100,0	88,0	4,1	8,0
16	61 007	57 245	2 471	1 291
17	60 883	56 994	2 494	1 395
18	60 794	56 737	2 505	1 552
19	61 629	57 063	2 836	1 730
20	60 725	55 997	2 793	1 935
21	59 708	53 846	2 679	3 268
22	59 864	51 693	2 418	5 831
23	59 017	46 655	2 185	10 177
24	56 964	39 391	1 771	15 802

Type inntektstaker henger nøye sammen med hva slags familietype undersøkelsespersonene kommer fra. F.eks. er det stort sett bare i familier bestående av mor med hjemmeboende barn at mor er regnet som inntektstaker. Vi har i et eget avsnitt sett på hvordan utdanningsvalget avhenger av familietype. For øvrig har vi begrenset oss til de undersøkelsespersonene som har far som inntektstaker. Det sikrer at inndelingen i sosialgruppen blir mest mulig entydig.

4. DISKUSJON AV DATAKVALITET

Spørsmålet om datakvalitet har flere sider. For det første gjelder det selve påliteligheten og fullstendigheten, m.a.o. om våre data er korrekte nok til at vi kan stole på resultatene. Formelt sett korrekte tall er imidlertid ingen fullgod garanti for datakvalitet. Vi må også stille spørsmål om dataene gir oss svar på det vi spør om. Vi må derfor også spørre om våre begreper og klassifiseringer er dekkende for undersøkelsens formål.

Vi har valgt å gi en relativt kortfattet diskusjon av feilkildene i datamaterialet vårt. For mer detaljerte drøftinger må vi henvise til publikasjoner fra våre tre hoveddatakilder, Folke- og boligtelling 1970, (Statistisk Sentralbyrå 1976) skattestatistikken 1970 (Statistisk Sentralbyrå 1972a) og utdanningsstatistikken. Vårt datamateriale vil inneholde de feilkildene disse tre typene med offisiell statistikk er beheftet med.

Våre viktigste bakgrunnsopplysninger fra folketellingsmaterialet gjelder inntektstakerens yrke og utdanning. Begge disse opplysningene vil kunne være unøyaktig eller ufullstendig utfylt på skjemaet. En egen kontrollundersøkelse av Folke- og boligtelling 1970 viser da også avvik fra de resultatene en ville ha fått dersom tellingen hadde foregått under ideelle omstendigheter. Avvikene er imidlertid ikke så store at det berører hovedkonklusjonene i vår undersøkelse. For en mer detaljert oversikt, se Folke- og boligtelling 1970 Hefte VI Kontrollundersøkelse (Statistisk Sentralbyrå 1976).

Når det gjelder utdanningsstatistikken, er det grunn til å anta at feilmarginene er relativt små. Slik statistikken er laget, med tilbakereportering til skolene, har en innebygget en kontroll som gjør at de fleste feil blir oppdaget og rettet. Enkelte skoler og utdanninger vil kunne falle utenom, men omfanget er lite. Derimot må det understrekes at statistikken bare omfatter norske utdanningsinstitusjoner. De ca. 4 000 skoleelevene og studentene i utlandet faller dermed utenom.

Undersøkelsen er en totaltelling, slik at utvalgsfeil i vanlig forstand ikke forekommer.

Tabell B. En sammenlikning mellom årskull og andeler under utdanning

Alder pr. 31/12 1975	Registrert årskull pr. 31/12 1975	Andel av disse årskullene under utdanning pr. 1/10 1975 Prosent	Gjenværende "folketellingskull" pr. 31/12 1975	Andel av disse årskullene under utdanning pr. 1/10 1975	Antall i "folketellingskullene" med far som hovedperson i 1970	Andel av personer med far som hovedperson under utdanning pr. 1/10 1975
16	61 705	71,0	61 007	70,2	57 245	71,0
17	61 613	63,1	60 883	62,4	56 994	63,2
18	61 566	48,8	60 794	48,6	56 737	49,4
19	62 585	30,9	61 629	30,7	57 063	31,3
20	61 691	23,3	60 725	23,0	55 997	23,5
21	60 849	22,7	59 708	22,6	53 864	23,5
22	61 189	21,0	59 864	20,9	51 693	22,3
23	60 572	17,8	59 017	17,7	46 655	20,1
24	58 700	14,3	56 964	14,2	39 391	17,4

I tabell 2 har vi tatt med størrelsen på de ni aktuelle årskullene som inngår i analysen. Vi har også sammenliknet de prosentandelene under utdanning som er beregnet med de vi har funnet gjennom utdanningsstatistikken. Kolonne 1 viser hvor mange personer som var registrert bosatt i alt i 1975. Kolonne 3 viser hvor mange av de kullene vi trakk fra folketellingen som fortsatt er registrert bosatt i 1975. Differansen mellom kolonne 1 og 3 utgjøres av personer som har flyttet ut i mellomtida. Vi ser ellers at avvikene mellom utdanningsandelene i kolonne 2 og 4 er svært små. At avviket er størst i de to yngste kullene skyldes at noen fortsatt er i den 9-årige grunnskolen og derfor ikke registrert i vårt materiale. Antall med far som hovedperson er omtalt tidligere. Også her er det jamt over små avvik i andelen under utdanning. Disse forskjellene skyldes ulik rekruttering til utdanning etter familietype/type hovedperson, og er nærmere omtalt i kapittel 7.

Vi tar de små avvikene til inntekt for at vårt grunnlagsmateriale er svært pålitelig, men dette er ikke noen garanti for at materialet gir et korrekt bilde av det problemet vi ønsker å belyse. Undersøkelsen bygger på data innhentet for helt andre formål. Det betyr for det første at en rekke kjennemerker som vi kunne ønske å ha med, mangler. Det betyr også at definisjoner og begreper ikke er tilpasset denne spesielle undersøkelsens formål. Vi vil her peke på en del forhold som må tas med i vurderingen av resultatene.

Selve den metoden vi har valgt, har en innebygget svakhet. Data-materialet inneholder ti årskull, men opplysningene om sosial bakgrunn er innhentet på ett bestemt tidspunkt, 1970. De yngste var da 10, de eldste 19 år, og vi kan også grovt regne med en tilsvarende forskjell i gjennomsnittsalderen til fedrene. Sosial status, slik vi måler den ved hjelp av yrke, utdanningsnivå og inntekt er ikke en størrelse som holder seg konstant over en persons livsløp. Vi kan vel regne med at selv for det yngste kullet har fedrene gjort seg ferdige med sin utdanning. Derimot vil yrke og særlig inntekt endre seg over tid. For de aller flestes vedkommende må vi regne med at inntekten øker med stigende alder inntil et visst punkt. Feilkilden ligger m.a.o. i at bakgrunnsopplysningene er registrert på ulike faser for de enkelte årskullene.

Nå vil vi ikke overdrive betydningen av dette. For det første vil vi ikke måle sammenhengen mellom sosial bakgrunn og utdanningsvalg opp mot hverandre i de ulike årskullene, bortsett fra undersøkelsen av de to artianerkullene. For det andre antar vi at med så grove grupperinger som vi bruker, vil det være relativt få av undersøkelsespersonenes foreldregenerasjon som går fra en gruppe til en annen i løpet av ti år. For det tredje er det mulig at faseforskjellen mellom eldste og yngste kull til en viss grad oppveies av endringer på arbeidsmarkedet.

Våre opplysninger om inntekt er basert på begrepet nettoinntekt, dvs. bruttoinntekt fratrukket eventuelle fradrag før skatt. Siden fradragene gjennomgående er størst for de høyeste inntektene, reduseres disse mest i forhold til bruttoinntekt, og vi får en sammenpresset inntektsskala. For selvstendige er inntektsbegrepet enda mindre brukbart. Alt i alt vil vi på denne måten få et bilde av mindre inntektsforskjeller enn det faktisk er i virkeligheten.

Slik vi måler sosial status for familien, forutsetter vi at denne er bestemt av hovedpersonens (fars) yrke, inntekt og utdanning alene. Denne forutsetningen er nok bare delvis riktig. Også morens yrke betyr en god del. Siden vårt tema er utdanning, betyr også morens utdanning temmelig mye, og kanskje mer for jenter enn for gutter. Nå viser det seg riktignok at det er betydelig samsvar mellom ektefellers utdanning. Likevel oppfatter vi det som en av de største svakhetene ved vårt data-materiale at metoden ikke gav muligheter for å fange opp mors utdanning.

Tabell I. Grunnskolekullet 1974 i ulike sosialgrupper og grupper for kursplaner og karakterer, etter utdanning 1. oktober 1974. Prosent *Basic school leavers 1974 in different social groups and groups for curriculum and marks, by education 1 October 1974. Per cent*

I utdanning 1. oktober 1974 In education 1 October 1974									
Sosialgruppe, kursplaner og karakterer Social group, curriculum and marks	I alt Total	I alt Total	Gymnas- utdan- ning Secon- dary general school, upper stage	10. klasse i grunn- skolen Primary school grade 10	Folkehøg- skole og annen allmenn- utdanning Folk high school and other gene- ral edu- cation	Yrkes- utdan- ning Voca- tional educa- tion	Ikke i utdan- ning Not in educa- tion		
Hele grunnskolekullet All basic school leavers									
54 077	100,0	74,8	28,9	15,3	2,1	28,5	25,2		
Sosialgruppe 1 i alt Social group 1, total									
9 515	100,0	90,5	56,6	15,2	2,0	11,5	9,5		
Mest krevende kurs- plan Highest curri- culum									
7 364	100,0	95,3	72,6	11,2	1,4	10,1	4,7		
Karakterer Marks									
3,5 og over and over									
3 053	100,0	98,0	94,8	0,8	0,7	1,7	2,0		
2,5 - 3,4									
3 370	100,0	94,7	68,0	13,5	1,8	11,3	5,3		
2,4 og under and under									
941	100,0	88,8	17,0	36,7	2,2	32,9	11,2		
Plan 2 som laveste Course 2 as lowest curriculum									
1 050	100,0	85,5	0,4	42,5	3,6	39,0	14,5		
Karakterer									
3,5 og over									
41	100,0	85,4	-	51,2	2,4	31,7	14,6		
2,5 - 3,4									
609	100,0	87,7	0,7	42,5	4,1	40,4	12,3		
2,4 og under									
400	100,0	82,3	-	41,5	3,0	37,8	17,7		
Lavere kursplaner Lowest curriculum ..									
1 044	100,0	62,8	1,2	16,2	4,2	41,1	37,2		
Karakterer									
3,5 og over									
81	100,0	68,0	7,4	11,1	11,1	38,3	32,0		
2,5 - 3,4									
619	100,0	63,3	0,8	17,0	3,9	41,5	36,7		
2,4 og under									
344	100,0	60,8	0,6	16,0	3,2	41,0	39,2		

Tabell I (forts.). Grunnskolekullet 1974 i ulike sosialgrupper og grupper for kursplaner og karakterer, etter utdanning 1. oktober 1974. Prosent
Basic school leavers 1974 in different social groups and groups for curriculum and marks, by education 1 October 1974. Per cent

Sosialgruppe, kursplaner og karakterer	I alt	I utdanning 1. oktober 1974						
		I alt	Gymnas- utdan- ning	10. klasse i grunn- skolen	Folkehøg- skole og annen allmenn- utdanning	Yrkes- utdan- ning	Ikke i utdan- ning	
Sosialgruppe II i alt	10 054	100,0	83,9	38,0	18,6	1,8	25,6	16,1
Mest krevende kurs- planer i alt	5 977	100,0	93,9	63,4	13,1	1,1	16,3	6,1
Karakterer								
3,5 og over	1 951	100,0	96,7	92,0	0,7	0,7	3,3	3,3
2,5 - 3,4	3 041	100,0	93,9	61,6	13,4	1,0	18,0	6,1
2,4 og under	985	100,0	88,5	12,6	36,8	2,3	36,9	11,5
Plan 2 som laveste i alt	1 692	100,0	82,3	0,2	40,8	2,2	39,0	17,7
Karakterer								
3,5 og over	68	100,0	91,2	2,9	33,8	1,5	52,9	8,8
2,5 - 3,4	1 029	100,0	84,0	0,2	42,3	2,3	39,1	16,0
2,4 og under	595	100,0	78,3	-	39,0	2,0	37,3	21,7
Lavere kursplaner i alt	2 320	100,0	60,0	0,4	17,0	2,9	39,7	40,0
Karakterer								
3,5 og over	178	100,0	65,2	3,4	19,7	2,8	39,3	34,8
2,5 - 3,4	1 451	100,0	62,2	0,2	17,1	3,2	41,6	37,8
2,4 og under	691	100,0	54,1	-	16,1	2,3	35,6	45,9
Sosialgruppe III i alt	24 970	100,0	70,3	19,8	14,5	2,3	33,7	29,7
Mest krevende kurs- planer i alt	9 919	100,0	89,3	49,5	11,6	2,3	25,9	10,7
Karakterer								
3,5 og over	2 901	100,0	95,0	83,2	1,2	1,5	9,1	5,0
2,5 - 3,4	5 449	100,0	88,4	43,7	12,6	2,6	29,6	11,6
2,4 og under	1 569	100,0	81,6	7,3	27,3	2,5	44,4	18,4
Plan 2 som laveste i alt	4 058	100,0	77,6	0,3	30,1	2,8	44,4	22,4
Karakterer								
3,5 og over	267	100,0	81,3	0,7	36,3	2,2	41,9	18,7
2,5 - 3,4	2 594	100,0	78,2	0,3	29,3	2,8	45,7	21,8
2,4 og under	1 197	100,0	75,4	0,2	30,2	2,8	42,1	24,6

Tabell I (forts.). Grunnskolekullet 1974 i ulike sosialgrupper og grupper for kursplaner og karakterer, etter utdanning 1. oktober 1974. Prosent
Basic school leavers 1974 in different social groups and groups for curriculum and marks, by education 1 October 1974. Per cent

Sosialgruppe, kursplaner og karakterer	I alt	I utdanning 1. oktober 1974						
		I alt	Gymnas- utdan- ning	10. klasse i grunn- skolen	Folkehøg- skole og annen allmenn- utdanning	Yrkes- utdan- ning	Ikke i utdan- ning	
Sosialgruppe III (forts.)								
Lavere kursplaner i alt	10 764	100,0	50,9	0,1	11,6	2,2	37,0	49,1
Karakterer								
3,5 og over	1 000	100,0	57,7	0,2	14,1	2,7	40,6	42,3
2,5 - 3,4	6 640	100,0	52,4	0,1	12,1	2,2	38,0	47,6
2,4 og under	3 124	100,0	45,3	0,0	9,6	2,1	33,6	54,6
Sosialgruppe IV i alt	8 556	100,0	62,6	15,9	14,1	2,1	30,4	37,4
Mest krevende kurs- planer i alt	3 006	100,0	86,4	44,9	13,0	2,4	26,0	13,6
Karakterer								
3,5 og over	859	100,0	91,9	80,4	1,9	1,2	8,4	8,1
2,5 - 3,4	1 677	100,0	85,3	37,9	13,2	2,9	31,2	14,7
2,4 og under	470	100,0	84,9	4,9	32,8	3,2	39,8	15,1
Plan 2 som laveste i alt	1 304	100,0	72,5	0,3	29,5	2,7	40,0	27,5
Karakterer								
3,5 og over	92	100,0	78,3	-	40,2	2,2	35,9	21,7
2,5 - 3,4	852	100,0	72,0	0,2	28,6	2,8	40,3	28,0
2,4 og under	360	100,0	72,5	0,6	28,9	2,5	40,6	27,5
Lavere kursplaner i alt	4 157	100,0	42,9	0,1	10,2	1,7	30,8	57,1
Karakterer								
3,5 og over	355	100,0	50,1	0,6	11,0	2,3	36,3	49,9
2,5 - 3,4	2 529	100,0	45,2	0,2	10,7	1,8	32,6	54,8
2,4 og under	1 273	100,0	36,3	-	9,1	1,3	25,8	63,7

Tabell II. Elever i ulike yrkesutdanninger, etter sosialgruppe. Prosent *Pupils in different types of vocational education in upper secondary schools, by social group. Per cent*

Utdanningens art <i>Type of education</i>	Alle sosial- grupper ¹⁾ <i>All social groups¹⁾</i>		Sosialgruppe <i>Social group</i>				Sosial- gruppe I og II <i>Social group I and II</i>	Sosial- gruppe- profil <i>Social profile</i>
			I	II	III	IV		
Alle personer 16 - 24 år	475 621	100,0	16,5	17,8	45,7	16,6	34,3	
Humaniora og estetikk	1 571	100,0	30,9	24,3	34,2	8,7	55,2	H+
Av dette								
Gymnasnivå I i alt	669	100,0	24,4	20,8	41,0	11,8	45,2	H
Gymnasnivå II i alt	902	100,0	36,8	26,8	29,2	6,3	63,6	H+
Religionsfag								
Halvårig bibelkurs ...	64	100,0	18,8	15,6	46,9	11,2	34,4	N
Ettårig bibelkurs	66	100,0	37,9	10,6	47,0	4,5	48,5	H
Andre religionsfag ...	60	100,0	40,0	21,7	23,3	8,3	61,7	H+
Reklametegning og deko- rasjon	364	100,0	29,9	21,8	39,7	8,4	51,7	H+
Musikkfag	259	100,0	32,4	25,1	35,1	6,6	57,5	H+
Bildende kunst	128	100,0	36,7	21,9	28,9	10,2	58,6	H+
Brukskunst								
Gymnasnivå I	224	100,0	16,5	25,0	38,8	15,6	41,5	H
Gymnasnivå II	260	100,0	35,4	31,2	26,5	4,6	66,6	H+
Teaterfag	29	100,0	51,7	27,6	13,8	6,9	79,3	H+
Andre estetiske fag	117	100,0	34,2	29,9	27,4	6,8	64,1	H+
Administrasjon og økonomi	15 599	100,0	13,3	21,1	48,1	15,4	34,4	N
Av dette								
Gymnasnivå I i alt	10 954	100,0	11,9	19,6	50,1	16,4	31,5	N
Gymnasnivå II i alt	4 645	100,0	16,7	24,6	43,4	13,0	41,3	H
Grunnleggende yrkesskole for handels- og kontor- fag	1 926	100,0	7,5	16,5	55,7	18,1	24,0	L
Toårig grunnkurs, handel og kontor	388	100,0	16,6	22,2	45,4	13,4	38,8	N
Arbeidslederutdanning ..	287	100,0	15,7	19,5	46,7	13,2	35,2	N
Grunnleggende handels- skole	1 467	100,0	15,3	22,2	47,0	13,4	37,5	N
Bedriftsøkonomisk eksamen, toårig deltidskurs	232	100,0	19,4	30,6	35,3	11,2	50,0	H+
Kontorlinje, grunnkurs og kortere kontorkurs ..	5 870	100,0	12,1	19,3	49,6	16,9	31,4	N
Toårig grunnkurs i kontorfag	293	100,0	20,8	25,6	41,3	10,2	46,4	H

1) Omfatter også uoppgitt sosialgruppe.

1) Including unknown social group.

Tabell II (forts.). Elever i ulike yrkesutdanninger, etter sosialgruppe. Prosent
Pupils in different types of vocational education in upper secondary schools, by social group. Per cent

Utdanningens art	Alle sosial- grupper ¹⁾		Sosialgruppe				Sosial- gruppe I og II	Sosial- gruppe- profil
			I	II	III	IV		
Administrasjon og økonomi (forts.)								
Regnskapsutdanning	1 230	100,0	12,5	18,5	50,8	15,9	31,0	N
Kontorsekretærlinje	459	100,0	16,1	22,7	46,8	13,3	38,8	N
Handelslinje, grunnkurs	1 687	100,0	13,0	21,5	48,3	15,5	33,5	N
Utdanning i offentlig administrasjon	108	100,0	13,0	29,6	43,5	11,1	42,6	H
Markedsføringsutdanning	1 338	100,0	18,8	29,8	37,0	11,9	48,6	H
Butikklederutdanning ...	70	100,0	22,9	41,4	25,7	8,6	64,3	H+
Sosialfag	221	100,0	20,8	27,1	41,6	10,0	47,9	H
Industri, håndverk, tek- nikk	25 895	100,0	12,3	17,0	51,9	16,4	29,3	L
Av dette								
Gymnasnivå I i alt	18 624	100,0	11,9	15,6	52,2	16,9	27,5	L
Gymnasnivå II i alt ...	7 271	100,0	13,3	18,2	51,2	15,2	31,5	N
Vevkurs	589	100,0	27,8	22,8	35,3	13,1	50,6	H+
Konfeksjonssøm, kjole- og draktsøm og skredder- utdanning								
Gymnasnivå I	1 211	100,0	8,5	13,5	57,6	17,8	22,0	L
Gymnasnivå II	435	100,0	17,2	20,2	43,0	17,5	37,4	N
Sømkurs ved husflidsskole	944	100,0	22,7	19,5	42,3	12,4	42,2	H
Toårig grunnkurs ved husflidsskole	69	100,0	23,2	18,8	49,3	5,8	42,0	H
Finmekaniske fag	253	100,0	29,2	28,5	30,4	9,9	57,7	H+
Bilmekanikerutdanning ..	1 171	100,0	9,2	16,0	57,2	15,7	25,2	L
Flymekanikerutdanning ..	52	100,0	17,3	34,6	30,8	15,4	51,9	H+
Landbruksmekanikerutdan- ning	243	100,0	7,0	6,6	67,1	18,1	13,6	L+
Verkstedmekanikerutdan- ning	826	100,0	9,3	14,6	59,1	14,4	23,9	L
Annen utdanning i mekaniske fag	933	100,0	18,1	20,9	46,0	13,3	39,0	N
Grunnkurs for maskin- arbeidere og mekanikere	6 215	100,0	8,2	15,4	55,5	18,3	23,6	L
Rørleggerutdanning	401	100,0	10,5	17,2	54,9	15,5	27,7	L
Utdanning i sveise- og konstruksjonsarbeid	1 292	100,0	9,1	14,3	54,4	19,7	23,4	L

1) Omfatter også uoppgitt sosialgruppe.

1) Including unknown social group.

Tabell II (forts.). Elever i ulike yrkesutdanninger, etter sosialgruppe. Prosent
Pupils in different types of vocational education in upper secondary schools, by social group. Per cent

Utdanningens art	Alle sosial- grupper ¹⁾		Sosialgruppe				Sosial- gruppe I og II	Sosial- gruppe- profil
			I	II	III	IV		
Industri, håndverk, tek- nikk (forts.)								
Elektrofag, sterkstrøm, Gymnasnivå I	1 356	100,0	12,7	18,1	50,4	17,1	30,8	N
Gymnasnivå II	954	100,0	11,3	17,1	51,5	18,2	28,4	L
Elektrofag, svakstrøm, Gymnasnivå I	1 051	100,0	14,9	19,5	50,0	13,6	34,4	N
Gymnasnivå II	1 264	100,0	14,5	23,3	46,2	14,3	37,8	N
Tømrerutdanning	756	100,0	9,7	12,0	58,9	16,4	21,7	L
Møbelsnekkerutdanning ..	124	100,0	19,4	18,5	39,5	21,0	37,9	N
Snekkerutdanning	262	100,0	11,8	13,0	57,6	16,0	24,8	L
Malerutdanning	123	100,0	14,6	15,4	52,8	13,8	30,0	N
Murerutdanning	128	100,0	7,8	17,2	47,7	26,6	25,0	L
Grunnkurs i trearbeid ..	504	100,0	13,5	13,9	51,2	18,8	27,4	L
Andre bygge- og anleggs- fag	490	100,0	12,2	16,3	51,4	17,6	28,5	L
Grafiske fag	124	100,0	24,2	19,4	47,6	8,9	43,6	H
Næringsmiddelfag	177	100,0	12,4	18,6	44,6	20,9	31,0	N
Laborantutdanning	225	100,0	22,7	17,8	43,6	14,7	40,5	H
Driftsteknikk	53	100,0	18,9	9,4	64,2	7,5	28,3	L
Teknisk tegning	517	100,0	17,6	21,5	44,7	14,1	39,1	N
Læringskolens 1. = 3. klasse	2 757	100,0	11,8	17,4	52,6	15,9	29,2	L
Samferdsel	1 920	100,0	12,2	23,8	40,3	19,6	36,0	N
Av dette								
Gymnasnivå I i alt	860	100,0	13,8	24,4	41,7	17,2	38,2	N
Gymnasnivå II i alt ...	1 060	100,0	10,8	23,3	39,2	21,6	34,1	N
Sjøfartsfag	1 139	100,0	9,0	23,9	39,7	23,9	32,9	N
Andre samferdselsfag ...	781	100,0	16,8	23,7	41,2	14,6	40,5	H
Sykepleiefag	1 558	100,0	15,3	20,5	46,9	14,7	35,8	N
Av dette								
Gymnasnivå I i alt	1 394	100,0	14,3	20,0	47,9	15,1	34,3	N
Gymnasnivå II i alt ...	164	100,0	23,8	24,4	38,4	11,0	48,2	H
Hjelpepleierutdanning ..	831	100,0	11,2	17,7	49,9	17,8	28,9	L
Tannlegeassistentut- danning	163	100,0	17,8	22,7	46,0	11,7	40,5	H

1) Omfatter også uoppgitt sosialgruppe.

1) Including unknown social group.

Tabell II (forts.). Elever i ulike yrkesutdanninger, etter sosialgruppe. Prosent
*Pupils in different types of vocational education in upper
 secondary schools, by social group. Per cent*

Utdanningens art	Alle sosial- grupper ¹⁾		Sosialgruppe				Sosial- gruppe		Sosial- gruppe- profil
			I	II	III	IV	I og II		
Sykepleiefag (forts.)									
Barnepleierutdanning	236	100,0	22,5	24,2	40,7	10,2	46,7		H
Andre sykepleiefag	164	100,0	14,6	23,2	48,2	12,2	37,8		N
Jordbruk, skogbruk og fiske									
Av dette									
Gymnasnivå I i alt	876	100,0	13,9	11,8	57,6	15,5	25,7		L
Gymnasnivå II i alt	2 199	100,0	16,1	11,1	63,9	7,9	27,2		L
Jordbruksfag, gymnasnivå I ...	563	100,0	13,9	11,7	61,1	12,3	25,6		L
Ettårig agronomkurs	899	100,0	17,6	10,5	66,1	5,0	28,1		L
Toårig grunnkurs	142	100,0	23,9	19,7	47,2	9,2	43,6		H
Andre jordbruksfag på gymnas- nivå II	842	100,0	10,6	9,1	69,4	9,5	19,7		L
Gartneri og hagebruksfag	285	100,0	19,3	12,6	56,5	10,5	31,9		N
Skogbruksfag	264	100,0	21,2	14,0	51,9	11,7	35,2		N
Fiskerifag	80	100,0	6,3	10,0	28,8	51,3	16,3		L+
Tjenesteyting og forsvar	8 187	100,0	13,0	17,7	50,5	16,5	30,7		N
Av dette									
Gymnasnivå I i alt	7 216	100,0	12,7	17,4	51,1	16,6	30,1		N
Gymnasnivå II i alt	971	100,0	15,2	20,1	46,5	15,1	35,3		N
Halvårig fagskole i husstell .	2 100	100,0	12,5	15,2	53,2	16,8	27,7		L
Ettårig fagskole i husstell ..	2 028	100,0	9,3	15,3	56,2	16,9	24,3		L
Annen husmorskoleutdanning ...	468	100,0	9,0	13,9	55,6	19,9	22,9		L
Husmorvikar- og hjemmehjelper- utdanning	82	100,0	3,7	7,3	65,9	17,1	11,0		L+
Toårig grunnkurs i husstellfag	296	100,0	15,9	17,9	53,4	11,1	33,8		N
Andre husstellfag	343	100,0	9,0	14,9	54,5	18,7	23,9		L
Stuertutdanning	134	100,0	9,7	16,4	45,5	21,6	26,1		L
Kokkeutdanning	668	100,0	14,8	19,0	43,3	16,8	33,8		N
Servitørutdanning	177	100,0	10,7	16,9	50,8	17,5	27,6		L
Grunnleggende frisørutdanning	441	100,0	12,9	17,9	52,4	14,7	30,8		N
Videregående frisørutdanning .	111	100,0	6,3	16,2	55,0	21,6	22,5		L
Fotograffag	56	100,0	16,1	37,5	33,9	10,7	53,6		H+
Idrettsfag	173	100,0	19,1	28,9	41,0	10,4	48,0		H
Grunnkurs for politiaspiranter	211	100,0	10,9	22,3	46,0	18,0	32,2		N
Befalsskole	734	100,0	27,0	29,4	32,3	9,8	56,4		H+

1) Omfatter også uoppgitt sosialgruppe.

1) Including unknown social group.

Tabell III. Mannlige yrkesskoleelever 1. oktober 1975 i grupper for fars yrke, etter utdanningens art. Prosent

Fars yrke (yrkesområde) <i>Father's occupation</i>	I alt <i>Total</i>		Humaniora og este- tikk <i>Humanities, religion, fine and applied art programmes</i>	Admini- strasjon og økonomi <i>Commercial and business programmes</i>	Mekaniske fag, jern- og metall- fag <i>Mechanical and metal trades programmes</i>
I alt	33 328	100,0	1,4	16,7	33,1
Teknisk, vitenskapelig, humanistisk og kunstnerisk arbeid i alt	2 505	100,0	4,0	15,6	24,6
Teknisk arbeid	985	100,0	3,5	14,5	26,1
Kjemiker- og fysikerarbeid	84	100,0	2,4	10,7	32,1
Biologisk arbeid	94	100,0	1,1	10,6	21,3
Medisinsk arbeid	301	100,0	4,3	19,3	18,9
Sykepleie- og annet pleie- arbeid	60	100,0	-	6,7	40,0
Annet syke- og helsevern- arbeid	27	100,0	7,4	18,5	25,9
Pedagogisk arbeid	686	100,0	4,4	15,0	26,1
Religiøst arbeid	64	100,0	9,4	23,4	12,5
Juridisk arbeid	53	100,0	-	20,8	18,9
Kunstnerisk og litterært arbeid	151	100,0	7,3	21,2	18,5
Adm.- og forvaltningsarb., bedrifts- og organisasjons- ledelse i alt	1 888	100,0	2,7	27,9	22,8
Off. adm. og forvaltnings- arbeid	212	100,0	3,3	14,6	25,9
Bedrifts- og organisa- sjonsledelse	1 676	100,0	2,6	29,6	22,4
Kontorarbeid i alt	1 386	100,0	1,7	23,6	26,7
Bokførings- og kassearbeid	286	100,0	2,8	23,8	27,6
Stenografi- og maskin- skrivingsarbeid	73	100,0	-	21,9	23,3
Annet kontorarbeid	1 027	100,0	1,5	23,7	26,7
Handelsarbeid i alt	2 302	100,0	2,1	29,8	27,2
Grossister og detaljister	786	100,0	1,3	38,5	26,0
Salg av fast eiendom, verdipapirer mv.	123	100,0	0,8	27,6	24,4
Handelsreisende og agenturarbeid	274	100,0	2,9	29,6	24,1

Male pupils in vocational schools 1 October 1975 in groups for father's occupation, by type of education. Per cent

Elektro- fag <i>Electri- cal and elec- troni- cal trades program- mes</i>	Tre- arbeids-, bygge- og anleggsfag <i>Wood working and construc- tion trades programmes</i>	Sam- ferdsel Tran- sport and communi- cation program- mes	Jordbruk, skogbruk og fiske Agri- cultural, forestry and fishing program- mes	Andre fag Other program- mes	
13,7	6,8	4,9	7,5	15,8	<i>Total</i>
					<i>Technical, physical science, humanistic and artistic work, total</i>
16,4	6,2	4,9	8,4	19,9	
19,4	6,0	4,5	5,8	20,3	<i>Technical work</i>
17,9	7,1	7,1	6,0	16,7	<i>Chemical and physical work</i>
11,7	8,5	4,3	35,1	7,4	<i>Biological work</i>
14,6	4,3	9,0	6,3	23,3	<i>Medical work</i>
15,0	10,0	8,3	3,3	16,7	<i>Nursing care</i>
18,5	3,7	-	-	25,9	<i>Other professional health and medical work</i>
14,4	6,4	4,7	10,3	18,7	<i>Pedagogical work</i>
10,9	9,4	1,6	14,1	18,8	<i>Religious work</i>
11,3	11,3	5,7	11,3	20,8	<i>Juridical work</i>
16,6	4,0	0,7	5,3	26,5	<i>Artistic and literary work</i>
					<i>Administrative, executive and managerial work, total</i>
11,1	5,3	4,3	6,9	18,9	
17,5	3,8	5,7	11,3	17,9	<i>Public administration</i>
10,3	5,5	4,2	6,4	19,0	<i>Adm. of private enterprises and organisations</i>
14,9	6,2	4,7	4,2	18,0	<i>Clerical work, total</i>
14,3	5,9	6,3	4,5	14,7	<i>Book-keeping and cashier work</i>
17,8	4,1	2,7	6,8	23,3	<i>Stenography and typing work</i>
14,9	6,4	4,4	3,9	18,6	<i>Other clerical work</i>
11,4	4,6	3,6	4,5	16,7	<i>Sales work, total</i>
8,9	4,7	3,6	5,0	12,1	<i>Working proprietors</i>
					<i>Salesmen of real estate, securities, business services, insurance etc.</i>
11,4	4,1	2,4	5,7	23,6	
11,7	5,1	2,2	4,0	20,4	<i>Commercial travellers and manufacturer's agents work</i>

Tabell III (forts.). Mannlige yrkesskoleelever 1. oktober 1975 i grupper for fars yrke, etter utdanningens art. Prosent

Fars yrke (yrkesområde)	I alt	Humaniora og este- tikk	Admini- strasjon og økonomi	Mekaniske fag, jern- og metall- fag
Handelsarbeid fra kontor og detaljhandelsarbeid	1 119 100,0	2,7	23,9	29,2
Jordbruks-, skogbruks- og fiskearbeid i alt	5 360 100,0	0,6	11,0	33,9
Arbeidsledelse i jord- og skogbruk	4 014 100,0	0,7	10,9	33,5
Jordbruksarbeid, dyrerøkt .	259 100,0	0,4	8,9	40,9
Viltstell og jakt	1 100,0	.	.	.
Fiske- og fangstarbeid	781 100,0	0,3	12,9	36,6
Skogsarbeid	205 100,0	-	14,1	40,6
Gruve- og sprengningsarbeid i alt	274 100,0	0,7	11,3	47,1
Av dette				
Gruve- og sprengningsarbeid	229 100,0	0,9	11,4	44,5
Transport- og kommunikasjons- arbeid i alt	3 664 100,0	1,1	14,7	37,3
Skipsbefalararbeid	713 100,0	1,0	11,8	30,9
Dekks- og maskinmannskaps- arbeid	224 100,0	0,9	10,7	36,2
Lufttrafikkarbeid	27 100,0	-	11,1	22,2
Lokomotivførerarbeid	132 100,0	2,3	15,9	39,4
Veitrafikkarbeid	1 759 100,0	0,7	14,3	42,2
Konduktør-, trafikk- og fraktass.arb.....	244 100,0	1,6	20,1	30,7
Trafikkledelse	141 100,0	2,8	19,9	31,2
Post- og telekommunikasjons- arbeid	159 100,0	1,9	20,1	25,2
Postalt og annet budarbeid	106 100,0	3,8	23,6	36,8
Annet transport- og kommu- nikasjonsarbeid	159 100,0	1,3	13,2	40,9
Industri-, bygge- og anleggs- arbeid i alt	13 601 100,0	1,0	15,4	36,2
Tekstilarbeid	135 100,0	0,7	14,1	33,3
Tilskjærings- og sømarbeid	108 100,0	1,9	20,4	30,6
Skotøy- og lærvarearbeid ..	75 100,0	1,3	24,0	24,0
Smelteverk-, metallverk- og støperiarbeid	527 100,0	0,9	13,3	44,0
Finmekanisk arbeid	113 100,0	3,5	22,1	25,7
Jern- og metallvarearbeid .	3 548 100,0	0,9	13,9	40,2

Male pupils in vocational schools 1 October 1975 in groups for father's occupation, by type of education. Per cent

Elektro- fag	Tre- arbeids-, bygge- og anleggsgfag	Sam- ferdsel	Jordbruk, skogbruk og fiske	Andre fag	
13,1	4,4	4,2	4,2	18,3	Sales work from office and retail sales work
10,3	7,4	4,1	23,5	7,4	Agriculture, forestry and fishermen's work, total
9,6	7,4	2,7	28,7	6,6	Management in agriculture and forestry
11,2	8,5	2,3	16,6	11,2	Farmwork and livestock work
.	.	.	.	.	Game superiors and game hunters
13,2	7,6	13,1	5,9	10,5	Fishing, whaling and sealing work
16,6	7,3	2,0	8,8	11,2	Forestry work
12,8	6,9	4,0	5,8	11,3	Mining and quarrying work, total
14,8	6,6	4,4	5,7	11,8	Of which Mining and quarrying work
14,2	5,7	8,2	3,8	15,0	Transport and communication work, total
15,8	4,9	18,2	2,8	14,6	Ship officers and pilots
12,1	4,9	20,1	2,2	12,9	Deck and engineroom crew work
33,3	-	3,7	-	29,6	Air transport work
15,9	7,6	2,3	1,5	15,2	Railway engine drivers and firemen
12,0	6,7	3,8	4,8	15,6	Road transport work
17,6	4,5	4,5	2,5	18,4	Conductors, dispatchers and freight assistant work
17,0	5,0	3,5	5,0	15,6	Traffic supervising work
20,8	6,3	10,7	3,8	11,3	Postal and telecommunication work
9,4	2,8	6,6	0,9	16,0	Postal and other messenger work
18,9	2,5	10,1	5,0	8,2	Other transport and communication work
15,0	7,7	4,1	3,5	17,1	Manufacturing and construction work, total
15,6	11,1	5,2	4,4	15,6	Textile work
10,2	7,4	5,6	5,6	18,5	Cutting and seam work
21,3	2,7	1,3	5,3	20,0	Shoe and leather work
14,6	8,2	5,1	2,3	11,6	Smelting metalurgical and foundry work
14,2	3,5	3,5	0,9	26,5	Precision mechanical work
14,1	5,5	3,9	2,9	18,6	Iron and metalware work

Tabell III (forts.). Mannlige yrkesskoleelever 1. oktober 1975 i grupper for fars yrke, etter utdanningens art. Prosent

Fars yrke (yrkesområde)	I alt	Humaniora og estetikk	Administrasjon og økonomi	Mekaniske fag, jern- og metallfag
Elektroarbeid	1 220 100,0	0,8	13,3	31,1
Trearbeid	2 795 100,0	1,4	16,6	33,8
Malings- og bygningstapetseringsarbeid	401 100,0	0,7	20,7	31,7
Annet bygge- og anleggsarbeid	1 239 100,0	1,0	13,6	37,9
Grafisk arbeid	255 100,0	1,6	21,2	22,4
Glass-, og keramikk- og teglarbeid	58 100,0	-	19,0	31,0
Næringsmiddelarbeid	636 100,0	1,1	19,7	31,4
Kjemisk prosessarbeid, treforedlings- og papirarbeid .	465 100,0	0,9	15,5	35,1
Tobakksarbeid	3 100,0	.	.	.
Annet tilvirkingsarbeid	369 100,0	1,1	17,1	36,0
Pakke- og emballeringsarbeid	55 100,0	-	12,7	38,2
Maskin- og motordrift	781 100,0	0,5	11,7	46,1
Laste-, losse- og lagerarbeid	770 100,0	1,2	17,8	32,7
Diverse arbeid	48 100,0	-	12,5	37,5
Servicearbeid i alt	1 686 100,0	1,5	16,4	29,1
Sivilt overvåkings- og tryggingsarbeid	408 100,0	1,2	18,9	30,4
Hotell- og restaurantarbeid	168 100,0	-	17,3	29,8
Serveringsarbeid	40 100,0	-	17,5	10,0
Vaktmester- og rengjøringsarbeid	378 100,0	1,6	15,6	33,6
Hygiene og skjønnhetspleie .	50 100,0	2,0	38,0	16,0
Vaske-, rense- og strykearbeid	20 100,0	-	20,0	40,0
Sport og idrett	5 100,0	-	.	.
Fotografarbeid	22 100,0	-	31,8	27,3
Annet servicearbeid	19 100,0	-	5,3	36,8
Andre yrker og uoppgitt	1 338 100,0	1,6	14,4	31,8

Male pupils in vocational schools 1 October 1975 in groups for father's occupation, by type of education. Per cent

Elektro- fag	Tre- arbeids-, bygge- og anleggsfag	Sam- ferdsel	Jordbruk, skogbruk og fiske	Andre fag	
24,1	6,0	3,4	3,4	17,9	Electrical work
14,2	10,9	4,1	4,3	15,1	Wood work
					Painting and paperhanging work
14,0	9,2	2,7	2,7	18,2	
13,6	11,4	4,0	4,4	14,3	Construction n.e.c.
10,6	5,1	2,4	2,4	34,5	Graphic work
19,0	6,9	1,7	1,7	20,7	Glass, ceramical and clay work
14,8	8,0	4,9	3,3	16,8	Food and beverage work
					Chemical and related process work
13,5	5,2	5,8	2,8	21,3	
.	.	.	.	.	Tobacco work
14,6	7,3	3,8	2,4	17,6	Other production process work
20,0	3,6	1,8	-	23,6	Packing and wrapping work
					Stationary engine and motor- power work
12,8	6,0	5,2	5,2	12,4	
					Longshoremen and related freighthandlers
14,0	6,2	4,9	3,2	19,9	
20,8	10,4	4,2	2,1	12,5	Labouring work n.e.c.
15,6	5,5	6,3	3,7	21,7	Service work, total
					Public safety and protection work
15,7	3,9	6,6	3,7	19,6	
13,1	6,5	7,7	1,8	23,8	Hotel and restaurant work
12,5	2,5	7,5	12,5	37,5	Waiting work
					Building caretaking and char- work
15,1	8,7	3,7	3,4	18,3	
					Hygienical and beauty treat- ment work
14,0	2,0	2,0	2,0	24,0	
					Laundering, dry-cleaning and pressing work
10,0	5,0	5,0	-	20,0	
					Professional athletes and sportsmen etc.
.	.	.	.	.	
18,2	-	4,5	9,1	9,1	Photographical work
10,5	10,5	-	-	36,8	Other service work
13,8	6,1	8,7	4,0	19,4	Other occupations and unknown

Tabell IV. Studenter i ulike studier etter sosialgruppe. Prosent *Students in different studies by social group. Per cent*

Utdanningens art <i>Type of education</i>	Alle sosial- grupper <i>All social groups</i>		Sosialgruppe <i>Social group</i>			
			I	II	III	IV
Personer 19 - 24 år i alt	304	645 100,0	16,0	17,6	45,5	17,3
Høgskoler i alt	15	975 100,0	29,2	22,9	35,2	10,6
Av dette						
Historiefag ved distriktshøgskoler	101	100,0	34,7	14,9	33,7	15,8
Grunnfagsutdanning i språk ved distriktshøgskoler	200	100,0	30,5	20,5	34,0	14,0
Bibliotekutdanning	174	100,0	42,0	24,7	25,9	6,3
Religionsfag	145	100,0	35,9	17,9	31,7	9,7
Estetiske fag	87	100,0	46,0	25,3	20,7	6,9
Førskolelærerutdanning	1 532	100,0	33,4	24,7	32,6	7,4
Lærerutdanning - fireårig linje	218	100,0	25,2	20,2	38,1	14,2
Lærerutdanning - toårig vanlig linje	535	100,0	33,6	20,7	34,2	9,2
Lærerutdanning - toårig forsøkslinje	523	100,0	29,6	19,1	34,4	13,2
Lærerutdanning - treårig linje	2 555	100,0	29,2	21,5	35,3	11,0
Videreutdanning for lærere ..	497	100,0	32,8	24,3	32,2	9,7
Av dette						
Ettårig videreutdanning i						
- humanistiske og estetiske fag	217	100,0	35,0	24,9	30,9	6,9
- pedagogikk og samfunnsfag	119	100,0	33,6	25,2	26,9	11,8
- matematiske og naturvitenskapelige fag	30	100,0	30,0	13,3	43,3	13,3
Studentfagkurs	556	100,0	36,5	27,9	28,2	6,5
Sekretærkurs for studenter ..	656	100,0	27,4	30,0	34,3	7,2
Økonomisk college	87	100,0	60,9	26,4	10,3	2,3
Bedriftsøkonomisk institutt, diplomstudiet	520	100,0	39,2	30,2	22,5	6,9
Handelsakademiet	223	100,0	42,2	30,9	20,2	5,4
Økonomisk-administrativ linje ved distriktshøgskole	666	100,0	24,2	26,6	35,1	11,9
Grunnleggende revisorkurs ...	131	100,0	19,8	19,1	46,6	10,7
Spesialutdanning for offentlig ansatte	199	100,0	17,6	23,1	42,7	12,1
Sosionomutdanning	204	100,0	37,7	23,5	27,9	5,4
Pressefag - journalistiske og treårig mediautdanning ...	83	100,0	41,0	24,1	24,1	7,2
Samfunnsfag ved distriktshøgskole	190	100,0	29,5	22,6	33,2	14,2

Tabell IV (forts.). Studenter i ulike studier etter sosialgruppe. Prosent
Students in different studies by social group. Per cent

Utdanningens art	Alle sosial- grupper		Sosialgruppe			
			I	II	III	IV
Naturvernstudiet ved distrikts- høgskole	58	100,0	22,4	32,8	29,3	15,5
Matematikk og realfag ved distriktshøgskole	117	100,0	29,9	20,5	35,9	13,7
EDB-utdanning ved distriktshøg- skole	132	100,0	19,7	28,0	31,1	18,2
Teknisk-naturvitenskapelig studium ved distriktshøgskole	194	100,0	22,2	23,9	39,7	13,9
Ingeniørutdanning	4 069	100,0	25,0	21,5	39,0	12,3
Av dette						
- treårige linjer	2 390	100,0	22,3	20,8	40,5	13,6
- toårige studentlinjer	1 635	100,0	29,1	23,3	36,4	10,4
- maskinteknikk	912	100,0	30,8	22,6	34,4	10,5
- elektroteknikk	1 162	100,0	22,1	19,9	42,7	12,6
- kjemiteknikk	307	100,0	31,6	21,8	33,6	10,4
- bygge- og anleggsfag	975	100,0	24,4	20,9	40,7	12,8
Distriktshøgskole, skipsfarts- studiet	31	100,0	38,7	29,0	32,3	-
Distriktshøgskole, reiselivs- studiet	60	100,0	41,7	23,3	23,3	11,7
Distriktshøgskole, toårig transportfagstudium	55	100,0	23,6	30,9	29,1	16,4
Grunnskole i sykepleie	3 836	100,0	25,6	21,0	41,1	10,0
" i vernepleie	138	100,0	22,5	27,2	39,9	11,6
Reseptarskole	81	100,0	22,2	27,2	42,0	3,7
Terapeututdanning	191	100,0	49,7	23,6	23,6	2,6
Befalsutdanning	121	100,0	30,6	32,2	22,3	9,9
Krigsskoleutdanning	125	100,0	27,2	36,8	24,8	9,6
Universiteter i alt	21 241	100,0	43,0	23,6	25,0	6,7
Av dette						
Bare forberedende prøver	2 070	100,0	42,3	25,0	25,2	6,5
Enkeltfag	1 321	100,0	44,4	24,6	23,3	6,1
Av dette						
Humaniora og estetikk	303	100,0	48,5	25,0	25,2	6,5
Pedagogikk	97	100,0	37,1	26,8	27,8	7,2
Administrasjon, økonomi, samfunnsfag og jus	317	100,0	46,4	26,2	21,8	4,7
Matematikk og naturvitenskap	102	100,0	50,0	18,6	28,4	2,9
Uspesifisert	494	100,0	40,5	25,7	23,5	8,1

Tabell IV (forts.). Studenter i ulike studier etter sosialgruppe. Prosent
Students in different studies by social group. Per cent

Utdanningens art	Alle sosial- grupper		Sosialgruppe			
			I	II	III	IV
Can. mag. - humaniora og estetikk	2 236	100,0	37,6	27,3	25,5	7,9
Cand. philol.	1 485	100,0	42,0	24,2	23,6	7,3
Magistergrad, humaniora og estetikk	108	100,0	62,0	18,5	13,9	4,6
Cand. theol.	448	100,0	46,4	22,8	22,5	6,3
Musikkhøgskoleutdanning	238	100,0	48,7	20,6	20,2	6,7
Kunstakademiet	25	100,0	56,0	20,0	16,0	-
Adjunktutdanning (tillegg til lærerprøven)	322	100,0	41,0	21,4	30,4	6,2
Cand. paed.	32	100,0	65,6	15,6	15,6	3,1
Idrettshøgskolen	84	100,0	33,3	25,0	28,6	5,9
Cand. mag., samfunnsfag	507	100,0	37,7	22,1	28,8	8,3
Cand. polit.	478	100,0	41,6	23,0	25,3	7,7
Magistergrad, samfunnsfag ..	59	100,0	50,8	11,9	16,9	15,3
Siviløkonomutdanning	621	100,0	40,3	26,1	23,3	8,7
Sosialøkonomutdanning	248	100,0	42,3	27,4	18,5	8,5
Cand. psychol.	444	100,0	41,9	25,5	25,2	6,3
Cand. sociol.	106	100,0	33,0	26,4	31,1	9,4
Cand. jur.	1 980	100,0	50,6	26,4	16,7	4,8
Cand. mag., realfag	774	100,0	37,0	23,9	28,0	8,0
Cand. real.	1 806	100,0	40,5	23,2	26,4	8,0
Aktuarutdanning	47	100,0	48,9	25,5	23,4	-
Sivilingeniørutdanning	2 775	100,0	41,8	20,9	28,9	7,2
- Maskinlinje	593	100,0	41,8	20,9	28,9	7,2
- Elektroteknikk	572	100,0	36,5	20,3	33,0	8,2
- Kjemiteknikk	417	100,0	45,6	24,7	22,8	6,7
- Bygningsfag	678	100,0	39,8	17,1	33,6	8,1
- Gruvelinje	77	100,0	48,1	19,5	23,4	7,8
- Teknisk geologi	73	100,0	46,6	28,8	17,8	4,1
- Metallurgi	63	100,0	34,9	15,9	41,3	7,9
- Teknisk fysikk	248	100,0	39,9	23,4	28,6	6,5
Arkitektutdanning	278	100,0	57,6	16,9	19,1	5,8
Cand. med.	1 208	100,0	57,1	22,0	15,9	3,9
Cand. odont.	479	100,0	47,6	25,9	21,1	4,4
Cand. pharm.	159	100,0	49,1	25,2	22,6	2,5
Veterinærutdanning	147	100,0	41,5	8,8	42,2	4,8

Tabell IV (forts.). Studenter i ulike studier etter sosialgruppe. Prosent
Students in different studies by social group. Per cent

Utdanningens art	Alle sosial-grupper		Sosialgruppe			
			I	II	III	IV
Landbrukshøgskole	716	100,0	29,1	14,8	49,4	5,6
- Meieriingeniør	51	100,0	43,1	19,6	35,3	2,0
- Jordskifte	78	100,0	25,6	17,9	48,7	6,4
- Naturforvaltning	78	100,0	33,3	17,9	38,5	6,4
- Sivilagronom	372	100,0	23,4	11,8	58,9	5,1
- Hagearkitekt	68	100,0	45,6	16,2	27,9	10,3
- Forstkandidat	69	100,0	31,9	18,8	43,5	4,3

Kodeliste for skoleslag¹⁾
Code-list for type of school¹⁾

GRUNNSKOLER PRIMARY SCHOOLS

- 12- Vanlige grunnskoler *Ordinary primary schools, lower and upper stage*
13
14 Framhaldsskoler *Continuation schools*
15 Spesialskoler for funksjonshemmede *Special schools for the handicapped*

Institusjoner som driver utdanningsaktiviteter, hovedsakelig på barne- og ungdomsskolenivå, spesielt for døve og tunghørte, blinde og svaksynte, talehemmede, evneveike, barn og ungdom med atferdsvansker og andre grupper funksjonshemmede.

VIDEREGÅENDE SKOLER UPPER SECONDARY SCHOOLS

- 1 Allmennskoler *Folk high schools and secondary general schools*
Utdanningsinstitusjoner der flertallet av elevene deltar i utdanningsaktiviteter gruppert under "Allment fagfelt" på nivå 3-4 i Standard for utdanningsgruppering.
16 Folkehøgskoler *Folk high schools*
Folkehøgskoler, fylkesskoler og private ungdomsskoler som går inn under lov om folkehøgskoler.
17 Realskoler *Secondary general schools, lower stage*
Omfatter også kombinerte realskoler og gymnas hvor flertallet av elevene får realskoleundervisning.
18 Gymnas *Secondary general schools, upper stage*
Omfatter også økonomisk gymnas og kombinerte realskoler og gymnas hvor flertallet av elevene får gymnasundervisning.
2 Fagskoler for landbruk og fiske *Vocational schools for agriculture and fishing*
21 Landbruksskoler *Agricultural schools*

- Landbruksskoler, jordbruksskoler, vinterlandbruksskoler og kombinerte jord-, skog- og hagebruksskoler.
22 Hagebruks- og gartnerskoler *Horticultural schools*
23 Skogbruksskoler *Forestry schools*
24 Fiskarfagskoler *Fishermen's schools*
Statens fagskole for fiskeindustri grupperes under 39 Andre fag- og yrkesskoler for håndverk og industri.
29 Andre fagskoler for landbruk og fiske *Other vocational schools for agriculture and fishing*
Meieriskoler grupperes under 39 Andre fag- og yrkesskoler for håndverk og industri.
3 Fag- og yrkesskoler for håndverk og industri *Vocational schools for handicraft and industry*
31 Verksted- og lærlingeskoler *Workshop and apprenticeship schools*
Yrkesskoler som gir opplæring i håndverks- og industrifag i egne verksteder, lærlingeskoler og bedriftsskoler.
32 Tekniske fagskoler og elementærtekniske skoler *Technical trade schools*
3-årige tekniske skoler (ingeniørskoler) grupperes under 84 Tekniske skoler.
33 Skoler for husflid og kunstindustri *Schools for handicraft and applied arts*
Kunst- og håndverksskoler, husflids- og heimeyrkesskoler, arbeidsskoler o.l.
39 Andre fag- og yrkesskoler for håndverk og industri *Other vocational schools for handicraft and industry*
Meieriskoler, Norges Hermetikkfagskole, Norges Trelastskole og fag- og yrkesskoler for håndverk og industri ikke nevnt annet sted.

1) Skolene er gruppert under næringshovedgruppe 931 i Standard for næringsgruppering.
1) The schools are classified under major group 931 in The Standard Industrial Classification.

- Statens bergskole grupperes under 32 Tekniske fagskoler og elementærtekniske skoler.
- 4 Fag- og yrkesskoler for transport og kommunikasjon *Vocational schools for transport and communications*
- 41 Navigasjonsskoler *Navigation schools*
Skoler hvor flertallet av elevene får opplæring som radiotelegrafister, grupperes under 93149 Andre skoler for transport og kommunikasjon.
- 42 Maskinistiskoler *Marine engineering schools*
- 43 Kokk- og stuertskoler *Other maritime schools*
- 44 Andre maritime skoler *Other maritime schools*
Sjøguttsskoler, skoleskip og maritim utdanning ikke nevnt annet sted.
- 49 Andre skoler for transport og kommunikasjon *Other schools for transport and communication*
Jernbaneskoler, fagskoler for lufttransport, postskoler, radioskoler, telegrafskoler, kjøreskoler og skoler for transport og kommunikasjon ikke nevnt annet sted.
- 5 Skoler for administrasjon og økonomi *Schools of administration and economics*
- 51 Handelsskoler *Commercial schools*
Handels- og kontoryrkesskoler og andre handelsskoler.
Bedriftsøkonomiske skoler og markedsføringskoler grupperes under 59 Andre skoler for administrasjon og økonomi.
- 52 Bransjeskoler *Schools of banks, insurance etc.*
Bankskoler, forsikringsskoler og andre bransjeskoler for privatansatte.
- 53 Skoler for offentlig ansatte *Schools of public administration*
Etatskoler og Opplæringsseksjonen i Lønns- og prisdepartementet.
Post-, telegraf- og jernbaneskoler grupperes under 49 Andre skoler for transport og kommunikasjon. Etatskoler for politi-, brann-, toll- og fengselsvesen grupperes under 72
- Politi-, brann-, toll- og fengsels-skoler.
- 59 Andre skoler for administrasjon og økonomi *Other schools of administration and economics*
Bedriftsøkonomiske skoler, markedsføringskoler og skoler for administrasjon og økonomi ikke nevnt annet sted
Bedriftsøkonomisk Institutt grupperes under 89 Andre høyskoler.
- 6 Skoler for helsestell og sosialt arbeid *Schools of health and social services*
- 61 Hjelpepleierskoler *Elementary schools of nursing*
- 62 Sykepleierskoler *Basic schools of nursing*
Grunnskoler i sykepleie.
Spesialskoler i sykepleie grupperes under 86 Skoler for videreutdanning i sykepleie.
- 63 Barnepleieskoler *Schools of child nursing*
- 69 Andre skoler for helsestell og sosialt arbeid *Other schools of health and social services*
Vernepleieskoler, Røntgenografskolen og skoler for helsestell og sosialt arbeid ikke nevnt annet sted.
Statens fysioterapiskole, sosialskoler, skoler for arbeidsterapeuter og reseptarskoler grupperes under 8 Universiteter og høyskoler. Fysio-kjemikerskoler grupperes under 39 Andre fag- og yrkesskoler for håndverk og industri.
- 7 Fag- og yrkesskoler ellers *Other vocational schools*
- 71 Hotellfagskoler *Vocational schools for hotel administration and operation*
Omfatter også skoler for kostholdsøkonomer og kjøkkenledere.
- 72 Politi-, brann-, toll- og fengsels-skoler *Schools for police, fire service, custom service and prison administration.*
- 73 Befalsskoler *Schools for non-commissioned officers*
Omfatter også yrkesskoler for teknisk og administrativt befall.

- 74 Musikk- og teaterskoler *Music and theatrical schools*
Omfatter også ballettskoler og selvstendige musikk- og sanglærere.
- 75 Fagskoler i husstell *Housekeeping schools*
Omfatter også husmørvikarskoler. *Lærerskoler i husstell grupperes under 83 Lærerskoler.*
- 79 Andre fag- og yrkesskoler *Vocational schools not elsewhere classified*
Bibelskoler og andre fag- og yrkesskoler ikke nevnt annet sted.
Statens biblioteksskole, Norsk journalistiske skole og Statens kunsthøyskole grupperes under 89 Andre høyskoler.
- 89 Andre høyskoler *Other schools of higher learning*
Andre utdanningsinstitusjoner hvor flertallet av elevene deltar i utdanningsaktiviteter på nivå 5 og 6 i Standard for utdanningsgruppering. Her grupperes blant annet Statens fysioterapiskole, skoler for arbeidsterapeuter, reseptarskoler, Statens biblioteksskole, Norsk journalistiske skole og Bedriftsøkonomisk Institutt.

UNIVERSITETER OG HØYSKOLER *UNIVERSITIES AND COLLEGES*

- Utdanningsinstitusjoner der flertallet av elevene deltar i utdanning som er gruppert på nivå 5 - 8 i Standard for utdanningsgruppering.
- 81 Universiteter *Universities*
Universiteter og høyskoler som har utdanningsaktiviteter som er gruppert under nivå 7 og 8 i Standard for utdanningsgruppering.
- 82 Distriktshøyskoler *District colleges*
- 83 Lærerskoler *Colleges for teachers*
Omfatter også faglærerskoler og skoler for førskolelærere.
- 84 Tekniske skoler *Colleges for engineers*
3-årige tekniske skoler (ingeniørskoler). *Tekniske fagskoler og elementærtekniske skoler grupperes under 83132 Tekniske fagskoler og elementærtekniske skoler.*
- 85 Sosialskoler *Schools of social services*
- 86 Skoler for videreutdanning i sykepleie *Schools for advanced nursing education*
Spesialskoler i sykepleie, jordmor-skoler, helsesøsterskoler og Norges Høyere Sykepleierskole.
- 87 Militære høyskoler *Military colleges*
Krigsskoler, stabsskoler og andre militære høyskoler.

Utkommet i serien Samfunnsøkonomiske studier (SØS)

Issued in the series Social Economic Studies (SES)

* Utsolgt *Out of sale*

- Nr. 1 Det norske skattesystems virkninger på den personlige inntektsfordeling *The Effects of the Norwegian Tax System on the Personal Income Distribution* 1954 Sidetall 103 Pris kr 3,00
- 2* Skatt på personleg inntekt og midel *Tax on Personal Income and Capital* 1954 Sidetall 120 Pris kr 3,00
- 3 Økonomisk utsyn 1900 - 1950 *Economic Survey* 1955 Sidetall 217 Pris kr 4,00
- 4* Nasjonalregnskap. Teoretiske prinsipper *National Accounts. Theoretical Principles* 1955 Sidetall 123 Pris kr 3,00
- 5* Avskrivning og skattlegging *Depreciation and Taxation* 1956 Sidetall 85 Pris kr 3,00
- 6* Bedriftsskatter i Danmark, Norge og Sverige *Corporate Taxes in Denmark, Norway and Sweden* 1958 Sidetall 101 Pris kr 4,00
- 7* Det norske skattesystemet 1958 *The Norwegian System of Taxation* 1958 Sidetall 159 Pris kr 6,50
- 8* Produksjonsstruktur, import og sysselsetting *Structure of Production, Imports and Employment* 1959 Sidetall 129 Pris kr 5,50
- 9 Kryssløpsanalyse av produksjon og innsats i norske næringer 1954 *Input-Output Analysis of Norwegian Industries* 1960 Sidetall 614 Pris kr 10,00
- 10 Dødeligheten og dens årsaker i Norge 1856 - 1955 *Trend of Mortality and Causes of Death in Norway* 1962 Sidetall 246 Pris kr 8,50
- 11 Kriminalitet og sosial bakgrunn *Crimes and Social Background* 1962 Sidetall 194 Pris kr 7,00
- 12 Norges økonomi etter krigen *The Norwegian Post-War Economy* 1965 Sidetall 437 Pris kr 15,00
- 13 Ekteskap, fødsler og vandringer i Norge 1856 - 1960 *Marriages, Births and Migrations in Norway* 1965 Sidetall 221 Pris kr 9,00
- 14* Foreign Ownership in Norwegian Enterprises *Utenlandske eierinteresser i norske bedrifter* 1965 Sidetall 213 Pris kr 12,00
- 15 Progressiviteten i skattesystemet 1960 *Statistical Tax Incidence Investigation* 1966 Sidetall 95 Pris kr 7,00
- 16* Langtidslinjer i norsk økonomi 1955 - 1960 *Trends in Norwegian Economy* 1966 Sidetall 150 Pris kr 8,00
- 17 Dødelighet blant spebarn i Norge 1901 - 1963 *Infant Mortality in Norway* 1966 Sidetall 74 Pris kr 7,00

- Nr. 18* Storbyutvikling og arbeidsreiser En undersøkelse av pendling, befolkningsutvikling, næringsliv og urbanisering i Oslo-området *Metropolitan Growth, Commuting and Urbanization in the Oslo Area* 1966 Sidetall 298 Pris kr 12,00
- 19 Det norske kredittmarked siden 1900 *The Norwegian Credit Market since 1900* Sidetall 395 Pris kr 11,00
- 20 Det norske skattesystemet 1967 *The Norwegian System of Taxation* 1968 Sidetall 146 Pris kr 9,00
- 21 Estimating Production Functions and Technical Change from Micro Data. An Exploratory Study of Individual Establishment Time-Series from Norwegian Mining and Manufacturing 1959 - 1967 *Estimering av produktfunksjoner og tekniske endringer fra mikro data. Analyser på grunnlag av tidsrekker for individuelle bedrifter fra norsk bergverk og industri* 1971 Sidetall 226 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0014-8
- 22 Forsvarets virkninger på norsk økonomi *The Impact of the Defence on the Norwegian Economy* 1972 Sidetall 141 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0149-7
- 23 Prisutvikling og prisatferd i 1960-årene En presentasjon og analyse av nasjonalregnskapets prisdata 1961 - 1969 *The Development and Behaviour of Prices in the 1960's Presentation and Analysis of the Price-Data of the Norwegian National Accounts* 1974 Sidetall 478 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-0279-5
- 24 Det norske skattesystemet I Direkte skatter 1974 *The Norwegian System of Taxation I Direct Taxes* 1974 Sidetall 139 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0399-6
- 25* Friluftsliv, idrett og mosjon *Outdoor Recreation, Sport and Exercise* 1975 Sidetall 114 Pris kr 8,00 ISBN 82-537-0469-0
- 26 Nasjonalregnskap, modeller og analyse En artikkelsamling til Odd Aukrusts 60-årsdag *National Accounts, Models and Analysis To Odd Aukrust in Honour of his Sixtieth Birthday* 1975 Sidetall 320 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0530-1
- 27 Den representative undersøgelsesmethode *The Representative Method of Statistical Surveys* 1976 Sidetall 64 Pris kr 8,00 ISBN 82-537-0538-7
- 28 Statistisk Sentralbyrå 100 år 1876 - 1976 *Central Bureau of Statistics 100 Years* 1976 Sidetall 128 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0557-3
- 29 Statistisk Sentralbyrås 100-årsjubileum Prolog og taler ved festmøtet i Universitetets aula 11. juni 1976 *Central Bureau of Statistics Prologue and Addresses at the Centenary Celebration, University Hall* 1976 Sidetall 32 Pris kr 7,00 ISBN 82-537-0637-5
- 30 Inntekts- og forbruksbeskatning fra et fordelingssynspunkt - En modell for empirisk analyse *Taxation of Income and Consumption from a Distributional Point of View - A Model for Empirical Analysis* 1976 Sidetall 148 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0647-2
- 31 Det norske skattesystemet II Indirekte skatter og offentlige trygdeordninger 1976 *The Norwegian System of Taxation II Indirect Taxes and Social Security Schemes* 1977 Sidetall 124 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0713-4

- Nr. 32 Inntekt og forbruk for funksjonshemmede *Income and Consumer Expenditure of Disabled Persons* 1977 Sidetall 166 Pris 13,00 ISBN 82-537-0732-0
- 33 Prinsippet og metoder for Statistisk Sentralbyrås utvalgsundersøkelser *Sampling Methods Applied by the Central Bureau of Statistics of Norway* 1977 Sidetall 105 Pris kr 11,00 ISBN 82-537-0771-1
 - 35 Flyttemotivundersøkelsen 1972 *Survey of Migration Motives* 1978 Sidetall 233 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-0783-5
 - 36 Konjunkturbølger fra utlandet i norsk økonomi *International Cycles in Norwegian Economy* 1979 Sidetall 141 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0910-2
 - 37 Norske lytter- og seervaner *Radio Listening and Television Viewing in Norway* 1979 Sidetall 216 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0931-5
 - 38 Analyse av investeringsatferd Problemer, metoder og resultater *Analysing Investment Behaviour Problems, Methods and Results* 1979 Sidetall 91 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0952-8
 - 39 Kvinners yrkesdeltaking i Norge *Female Labour Activity in Norway* 1979 Sidetall 162 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0961-7
 - 40 Framskriving av befolkningens utdanning til år 2000 *Projections of the Education Characteristics of the Population to the Year 2000* 1979 Sidetall 112 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0998-6
 - 41 Nordmenns feriereiser *Holiday Trips by Norwegians* 1979 Sidetall 222 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0999-4
 - 42 Analyse av sammenhengen mellom forbruk, inntekt og formue i norske husholdninger *Analysing the Relationship between Consumption, Income and Wealth in Norwegian Households* 1980 Sidetall 95 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-1012-7
 - 43 MODIS IV A Model for Economic Analysis and National Planning *MODIS IV Modell for økonomisk analyse og nasjonal planlegging* 1980 Sidetall 189 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-1014-3
 - 44 Holdninger og atferd på arbeidsmarkedet *Attitudes and Behaviour in the Labour Market* 1980 Sidetall 223 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1186-7 ISSN 0085-4344
 - 45 Nasjonalregnskapet i Norge System og beregningsmetoder *National Accounts of Norway System and Methods of Estimation* 1980 Sidetall 313 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1191-3 ISSN 0085-4344
 - 46 Inntektsfordeling og levekår *Income Distribution and Level of Living* 1980 Sidetall 263 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1195-6 ISSN 0085-4344
 - 47 Fruktbarhetsutvikling og fruktbarhetsteorier Norge i et internasjonalt perspektiv *Trends and Theories in Fertility Norway in an International Context* 1981 Sidetall 120 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1236-7
 - 48 Framskriving av arbeidsstyrken 1979-2000 *Labour Force Projections* 1981 Sidetall 109 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1556-0 ISSN 0085-4344
 - 51 Utdanning og sosial bakgrunn *Education and Social Background* 1982 Sidetall 210 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1759-8 ISSN 0085-4344

Publikasjonen utgis i kommisjon hos
H. Aschehoug & Co. og Universitetsforlaget, Oslo,
og er til salgs hos alle bokhandlere.
Pris kr 15,00

Engers Boktrykkeri A/S - Otta

ISBN 82-537-1759-8
ISSN 0085-4344